

LATVIJAS VĒSTURES INSTITŪTS

Aija Jansone

TRADICIONĀLĀ LATVIEŠU TAUTAS TĒRPA KREKLI
19. UN 20. GS.

Disertācija vēstures zinātņu
doktora grāda iegūšanai

Rīga, 1995

IEVADS

Nacionālās pašapziņas pieauguma apstākļos etnogrāfu uzdevums ir skaidrot latviešu etnesa vietu citu tautu starpā. Šīs vietas meklējumos labi var noderēt tautas mākslas dotumi, tai skaitā izšuvumi. Mūsu gadsimta deviņdesmitajos gados minēto domu labi apzinās daiļamatnieki, tautas mākslas cienītāji, etnogrāfi, mākslinieki, kultūras darbinieki, skolotāji u.c., atkārtoti pieprasot vērtēt un publicēt materiālus par tradicionālo tautas tērpu un latviešu apģērbu vēsturi. Sabiedrības prasība jārespektē. Tā kā krekli ir apģērba pamatsastāvdaļa, tad tērpa vēsture jāsāk ar kreklu izpēti.

Izvēlētā tēma "Tradicionālā latviešu tautas tērpa krekli 19. un 20. gs." disertācijā tvērta kā problēmas "Latviešu kultūras vēsture" sastāvdaļa. Tēma izvēlēta arī tāpēc, ka drēbnieku amats, izšuvēju māksla un mākslas vēsture latviešu etnogrāfijā nav pētīta. Tradicionālā tautas tērpa krekli labi atsedz drēbnieka amats prasmes sākotnējās stadijas, savukārt izšuvumi rāda vairākus mākslinieciskās demššanas agrīnos attīstības etapus. Tāpēc arī latviešu šūšanas un izšūšanas darbības pētīšana jāsāk ar kreklu izziņšanu.

Disertācijas mērķis un uzdevums ir parādīt krekla piegriezuma (konstrukcijas), šūšanas un izšūšanas dūrienu, rotājuma kompozīcijas un motīvu savstarpējo saistību atsevišķos vēsturiskās attīstības posmos un novados. Disertācijas tēma ierebežota hronoloģiski, jo etnogrāfisko materiālu

krātuvēs savāktie krekli un ziņas par tiem aptver tikai 19. un 20. gadsimtu. Tēma ierobežota arī saturs ziņā - apskatīti tikai lauku apvidos mājās un amatnieku darbnīcās darinātie krekli. Rūpniecību ražojumi nav skatīti. Kreklu rotājums aplūkots par tik, par cik tas palīdz raksturot kreklu tipus. Kreklu apskats sākas ar Vidzemi, jo Padomju Latvijas gados etnogrāfu ekspedīcijās un publikācijās Vidzemes materiāls skarts mazāk un virspusīgāk nekā citu kultūrvēsturisko apgabalu krekli. Disertācijā Vidzemes kreklu apskatā sniegta sīks un pakāpenisks darināšanas darbu izklāsts, kas Latgalē un citur dots tikai kā vēl neminēta darbību pārskats, lai novērstu teksta atkārtošanos. Lai uzskatāmāk parādītu likumsakarības, kas pastāv starp kreklu piegriezumu, šūšanas paņēmienu, rotājošās raksta kompozīciju un motīviem, izveidots teksta pielikums. Tur apkopoti novadiem raksturīgākie vīriešu un sieviešu krekli, iespējas gadījumā izvēloties npublicētus variantus.

Disertācijā izmantoti Rīgas lietišķās mākslas vidusskolā septiņdesmitajos gados lietotie darba paņēmienu un izšūšanas dūrienu nosaukumi. Etnogrāfu ekspedīcijās teicēju leksikā atrodami darināšanas un rotāšanas paņēmienu nosaukumi disertācijā minēti tikai kā ilustratīvs materiāls. To (nosaukumu) sistematizēšanu un analīzi autore uzskata par atsevišķa cita pētījuma uzdevumu.

AVOTI UN LITERATŪRA

Darbā izmantotas 3 avotu grupas:

- 1) rakstītie avoti,
- 2) lietiskie pieminekļi,
- 3) dažādas materiālu publikācijas.

Disertācijā visnozīmīgākā vieta izmantoto avotu grupā ir ierādīta rakstītiem avotiem (īpaši etnogrāfisko ekspedīciju vākumiem) par latviešu tradicionālā tautas tērps krekliem. Šai grupai pieskaitāmie avoti glabājas Latvijas Vēstures muzeja Etnogrāfijas nodaļas arhīvā (turpmāk - CVVM) un Latvijas Zinātņu akadēmijas Vēstures institūta Etnogrāfijas nodaļas zinātniskajā arhīvā (turpmāk - E). CVVM etnogrāfijas nodaļas arhīvā izmantoti Pieminekļu valdes (20. gadu otrās puses) vāktie materiāli. Pieminekļu valdes tiešais uzdevums bija apzināt, vākt un krāt kultūras un vēstures pieminekļus un rūpēties par to aizsardzību. Vēlāku objektu sarakstā bija arī tradicionālais tautas tērps un tā valkāšanas tradīcijas. Materiālu vācēji pēc profesijas galvenokārt bija arhitekti un mākslinieki. Tā kā nebija izstrādāta vienota materiālu vākšanas programma, materiālu apzināšana risinājās nevienmērīgi pa Latvijas teritoriju, rezultātā savāktais materiāls ir daudzveidīgs un pat ļoti atšķirīgs. Galvenokārt savākti priekšmetu jaunākie varianti. Apreksti un priekšmetu zīmējumi ir stabilsteši vācēju zināšanu līmenim par apģērbu un tā rotāšanas paņēmieniem. Rezultātā saglabātā rakstīto materiālu bāze ir ļoti nevienmērīga, tā pilnībā neatspoguļo objektīvo vēsturisko realitāti. Neskatoties uz minētām ne-

pilnībā, šis ir nozīmīgs avots detās tēmes izpētē, jo šeit ir pierakstītas ziņas ne tiešiem laika biedriem. Citu pilnīgāku datu mūsu rīcībā nav. CVVM etnogrāfijas nodaļas arhīvā glabājas otra ļoti nozīmīga rakstīto avotu grupa, kura vākta 20. gs. 30. gadu beigās un materiālu vākšana turpinājusies līdz 40. gadu vidum ar nolūku sastādīt "Latvju kultūras atlantu". Šim nolūkam tika izstrādāta speciāla materiālu vākšanas programma un tika vākti materiāli par dažādiem priekšmetiem un parādībām pēc vienotas sistēmas. Šeit arī materiāls par kreklīm ir daudz pilnīgāks un vieglāk izmantojams.

Latvijas Vēstures institūta Etnogrāfijas nodaļas zinātniskajos fondos (turpmāk - E) glabājas materiāli, kas vākti profesionālu etnogrāfu vadībā jau kopš 1946. gada. No 1947. līdz 1950. g. tika izstrādāta kopīga materiālās un garīgās kultūras vākšanas programma. Pēcdesmito gadu sākumā Mirdza Slave izstrādāja savu apģērba materiālu vākšanas programmu. Rezultātā līdz mūsdienām ir nonākuši pilnīgākie un precīzākie pētāmo objektu apraksti, zīmējumi un fotogrāfijas. E fondes glabājas arī novadpētnieku savāktie materiāli - apraksti un zīmējumi, kuri ir vākti ar milzīgu darbu mīlestību un rūpību. Visaktīvākie novadpētnieki no Vidzemes bija Jānis Kučers (1901.-1989.g.) no Lejasciems un Alise Rebežniece (dz. 1913. g.) no Jaunpiebalgas. Bet nereti anētācijās ir nepilnības un neprecizitātes, jo laika gaitā daudzie priekšmetu darinātāji un īpašnieki mainījuši dzīves vietu vai miruši. Tagadējie priekšmetu lietotāji bieži vien ir ienācēji no citurienes un nevar dot tuvākus paskaidrojumus.

Otrajai avotu grupai - lietišķiem pieminekļiem - pieskaitāmie priekšmeti glabājas muzeju tekstiliju fondos. Nozīmīgākās krājumā izmantotās tautas tērps kreklu kolekcijas atrodas Latvijas Valsts Vēstures muzejā un Latvijas Brīvības muzejā. Muzeju tekstiliju fondos atrodas daudzi sieviešu un vīriešu kreklus, kas darināti no dažāda rupjuma lina auduma, dažādos laikos ar virkni dažādu piegriezumu un rotājumu. Daudzi no minēto kolekciju kreklus ir darināti Latvijā 1930-tajos gados Nacionālās Līgas darbības un pieskaitāmi atdarinājumiem.

Disertācijā izmantoti arī Madones nevadpētniecības un māksles muzeja (turpmāk MNM) fondos atrodošies kreklus ar to oriģinālo kreklus rotājumu un uzplešu konstrukciju risinājumu.

Uzsākot izšuvumu pētīšanu, autore ir piedalījusies ZA Vēstures institūta etnogrāfu ekspedīcijās Alsungā, Ventpils un Kuldīges raj., Dobeles un Jelgavas raj., Daugavpils raj., Cēsu raj. - Vecpiebalgā un Jaunpiebalgā, Gulbenes raj. - Rankā, Talsu raj. - Melnsilā un Ģipkē.

Līdz 1990. gadam materiāli par tradīcijām tautas tērps kreklus no visiem bijušajiem pagastus nebija iegūti, sevišķi tas sakāms par vīriešu kreklus. Arī tajās vietās, kur kāds vai daži kreklus spzināti, ir palikuši nefiksēti varianti. 19. gs. darinājumi vairs nav atrodami, bet saglabāti atdarinājumi. Disertante uzskata, ka pētniecībā lietderīgi izmantot arī šos objektus, ja vien tie atspoguļo tradīciju.

Trīs sējumos Rīgā 1924.-1931. g. iznāca "Latvju raksti" R. Zarīns redakcijā. "Latvju rakstus" ievietoti arī kreklus

rakstu (1 no Gērsenes, 2 no Dignājas, vienas Alsungas krekla apreces), jo tie bija salīdzinoši neuskritoši un neizpelnījās materiālu vācēju uzmanību. Izdevumā visvairāk (25) ievietoti kreklu raksti no Rucavas, jo materiālu vākšanas brīdī tie bija diegan daudz saglabājušies un koši.

A.Dzērvītis "Latviešu tautas uzvalki" iznāca Rīgā 1931. gadā.

Tautas atmodas laikmetā sāka rasties interese par latviešu etnogrāfiju un par senlatviešu tērpiem, kurus sāka uzskatīt par ļoti svarīgu nacionālās kultūras sastāvdaļu.

Dziesmu svētkiem bija ļoti liela nozīme senie svētku tērpu atdzimšanā, kas sākās trešos Dziesmu svētkos, kad no Lejaskurzemes kori ieradās ar no pūre lādēm izpēntiem tērpiem.¹

Pēc J.Madernieka un A.Ciruļe neveiksmīgajiem koru tērpu metiem 5. un 6. Dziesmu svētkiem, 7. Dziesmu svētku komisija 1931. gadā uzdeva māksliniekam Arvīdam Dzērvītim atrisināt nesēpējušo koristu apģērba jautājumu. Tā 1931. gadā nāca klajā Latviešu dziesmu svētku biedrības izdevums "Latviešu tautas uzvalki" 12 burtnīcās (44 lpp., 180 melnbaltiem zīmējumiem un foto, 83 krāsainiem attēliem), ar nolūku darīt pareizus latviešu tautas tērpus dziesmu svētku vajadzībām.

Šinī izdevumā A.Dzērvītis iedala latviešu sieviešu svētku uzvalku pēc to kopīgām iezīmēm 9 novados, vīriešu uzvalkam rāda tikai trīs novadus (Krustpili, Nīcu, Rucavu).

¹ Dzērvīte A. Latvju raksti. - Toronte, 1973., 20. lpp.

I burtnīca autors velta lielākajai - Krustpils tips tērpu grupai, kurā ietilpst Rīgas, Krustpils, Jēkabpils, Ilūkstes, Daugavpils, Rēzeknes, Balvu novads.

II burtnīca ir par Cēsu, Smiltenes, Limbažu novadu,

III burtnīca - Valmieras, Rūjienas, Ainažu, Valkas, Alūksnes un Gulbenes novadu,

IV burtnīca - Jelgavas, Tukuma, Bauskas novadu,

V burtnīca - Piebalgas novadu,

VI burtnīca - Tāmnieku, Sabiles novadu,

VII burtnīca - Ventspils, Kuldīgas, Rendas, Aizputes, Saldus novadu,

VIII burtnīca - Nīcas, Bārtas, Liepājas, Priekules novadu,

IX burtnīca - Rucevas novadu.

Izdevums ietver ļoti plašu informāciju, ko bagātīgi ilustrē gan melnbaltie, gan krāsainie attēli. Ievadā autors dod katra novada tautas tērps īsu vēsturi, iespēju robežās salīdzina ar tuvākām kaimiņu tautām. Pēc vispārēja attiecīgā novada tautas tērps raksturojuma seko visu apģērba detaļu uzskaitījums, sīks te tehniskais darināšanas apraksts un detalizēti ziņējumi (ar izmēriem, piegrieztnēm, kompozīcijām un krāsu salikumiem), kā arī norāde kā precīzi nēsāt attiecīgo apģērba gabalu.

Aleksandra Dzērvīte 1970. gadā ļoti augsti novērtē Arvīda Dzērvīša darbību, ka pateicoties 1931. gada izdevumam: "senie tautas tērpi bija sugšāmoēlušies".¹

Patiesībā A. Dzērvīša darbam vispār bija daudz tālāk-

¹ Dzērvīte Al. Op. cit., 21. lpp.

ejoša nozīme. Izdevuma materiāla sistematizēšanas, sekārtēšanas, novādu iedalījuma u.c. principi tika ņemti par pamatu tālākā latviešu tautas tērpju izziņāšanas un publicēšanas darbā. A.Dzērviša doto ideju, materiāla pasniegšanas plānu, apģērba gabalu, tai skaitā arī kreklu shematisko zīmējumu un piegrieztnu izklājumu - tālāk attīstīja grāmatas "Novādu tērpi" autori, kā arī izmantoja M.Sleva. Lielā nozīme A.Dzērviša devumam bija Rīgas Daļamatniecības skolas mācību leksikas izveidē.

Arvīds Dzērvītis ir vairāku rokdarbu metodikas un mācību grāmatu līdzautors.

Al. un A.Dzērviši 1935. un 1936. g. izdod "Meiteņu rokdarbus I, II" - mācību līdzekli pamatskolām.

A.Dzērvītis un N.Sunepska 1933. un 1935. gadā izmantojot Valsts vēsturiskā muzeja un vairāku privātkolekciju oriģinālmateriālus saraksta "Baltie darbi" I un II daļu, 1934. g. nāk klajā abu minēto autoru "Krāsainie darbi I".

Aleksandra un Arvīds Dzērviši ir autori "Rokdarbu metodikai" R., 1937. g. 1939. g. nāk klajā A.Dzērviša grāmatīņa "Latvju rakstu un krāsu kompozīcija".

Īpaši gribas izdalīt Aleksandras un Arvīda Dzērvišu grāmatu "Latviskie baltie izšuvumi" R., 1943. g., kura piedzīvo savu pārpublicējumu 1951. g. Vācijā. Ievadrakstā autori norāda, ka "Latviskie baltie izšuvumi" ir jauns papildināts izdevums,

g rāmatā "Baltie darbi I un II"^{tā} domāta kā rokdarbu grāmatā mājai un skolai, kā arī mājamatniecībai. Jaunajā izdevumā ievietoti rotājumā bagātīgi un vērtīgi baltie izšuvumi oriģināli ar tehniskiem darbu atrisinājumiem. Darbam izlietots

vēsturisko muzeju un autoru krājuma oriģinālmateriāls un kompozīcijas. Grāmata papildināta tādām balto izšuvumu paraugiem, kas noder visplašākai pielietošanai. A.Dzērvītis māca tradīcijā izšūšanas kompozīciju un tehnisko izpildījumu pārnest uz sadzīvē lietojamiem priekšmetiem kā: galda un gultas veļu, tērpiem, telpu tekstilijām.

Autori veselu nodaļu velta sarežģītāko (greznāko) latvju tautas tērpu kreklu u.c. priekšmetu darināšanas skaidrošanai. Darbā ievietoti 4 Lielvārdes, 1 Nīcas, 2 Rucavas, 1 Alsungas, 1 Ilūkstes un 3 Zemgales krekli, kurus vēlākos gados savos pētījumos ir izmantojusi arī M.Slava u.c. autori.

Nozīmīgu ieguldījumu Arvīds Dzērvītis ir atstājis latviešu kultūrvēstures pētniecības jomā. Grāmatā "Latviskie baltie darbi" publicē 18. gs. beigu izšuvumu rakstu "Ābeci" - r a k s t r a u d z i no Lielvārdes, kuras darināšanas metodiku viņš izmanto minētās grāmatas sastādīšanā un parāda kā latviskā izšuvumu tradīcija pārgāja no psaudzes uz psaudzi šādu r a k s t r a u d z u - "ābece" sakārtotu izšuvumu veidā.

Savu nozīmi pat mūsdienās nav zaudējuši A.Dzērvīša secinājumi, ka priekšmeta greznā raksta vērtību pa lielāku daļu nosaka darba tehnika, bet variantu daudzums ir latviskā rotājuma vērtīgākā īpatnība mūsu tautas mākslā.

Izdevums "Novadu tērpi" (turpmāk NT) iznāca Jelgavā 1938.-1939. gadā 15 burtnīcās 498 lpp. apjomā. Izdevuma sastādītāji: Ādelfs Karnups - Valsts Vēstures muzeja etnogrāfijas nodaļas vadītājs. Sakopojis materiālu, sarakstījis

novadu aprakstus, kā arī veicis redaktora pienākumus. Elga Kivioka - Valsts mākslas amatniecības skolas absolvente - sagatavojusi tehniskos aprakstus ar Latvijas lauksaimniecības kameras mājturības nodaļas darbinieču (Kaucmindešes mājturības semināra absolventu) palīdzību.¹

Izdevums materiālu galvenais avots ir Latvijas Vēstures muzeja etnogrāfijas nodaļas fondi, daļēji arī arhīvs, daži privāte kolekciju materiāli, kā arī publikācijas, tomēr norāžu uz tām nav.

Pirmās burtnīcas ievadā norādīts, ka izdot NT rosinājusi Latvijas lauksaimniecības kameras mājturības nodaļa, un tie paredzēti praktiskai vajadzībai - tērpu darināšanai. Kā norāda virsraksts, tad izdevuma galvenais uzdevums ir parādīt, ka katram novadam ir savs tautas tērpa lokālais variants un ka katrai latvietei (latvietim) nāktos valkāt tikai savu dzimtā novada tērpu. Ievadā arī izskaidrots, ka tautas tērpi nepieciešami jaunatnes patriotiskai audzināšanai un latviešu nacionālās kultūras demonstrējumam.

Tāpēc izdevumā pirmā kārtā attēles un tehniskajos aprakstos (melni - balti zīmējumi un foto) rādīti tērpa darināšanai nepieciešamie darba paņēmieni, rokdarba tehnikas un rotājošie raksti. Te atlasē veikta atbilstoši tautas tērpu komplektu valkāšanas izplatībai noteiktas apvidus. Caurmērā

¹ Marija Ozoliņa-Keņģe un Inese Auziņa-Smith. Kaucmindešes mājturības seminārs un Latvijas mājturības institūts. Apraksti un atmiņu sakopojumi. - Alnēlijā, Anglijā, 1989., 260 lpp.

no katra novada doti divi krekli. Burtnīcu ievadtekstos paskaidrota atsevišķu apģērba gabalu vēsturiskā attīstība telpā un dažviet arī laikā. No autoru rīcībā esošā materiāla atlasīti dekoratīvākie un raksturīgākie priekšmeti. Par pēdējo izplatības biežumu autori ziņas nesniedz. Izdevuma ievadā viņi deklarē, ka "autoru izvēle garantē tērpu etnogrāfisko un darināšanas tehniku pareizību".¹ Tas arī veikts atbilstoši tās laika izziņas līmenim.

Par atsevišķu apģērba gabalu vēsturisko un stilistisko saderību viena tērpa komplekta robežās minētajā izdevumā nav runāts, bet ir darīts, jo sameklēti un kopā salikti iespējami saderīgākie tērpa gabali. Novādes, kur savākti maz materiālu, sastādītāju uzdevumu bija grūti veikt.

Elgas Kivickas un Ādolfa Karnuļa sniegtie tērpi un komplektu izpratne plaši izplatījusies tautas tērpu darinātāju aprindās pēc otrā pasaules kara.

M.Slava "Latviešu tautas tērpi" AE VII, iznāca Rīgā 1966. gadā 3000 eksemplāru metienā 27 iespiedlokšņu apjomā (168 lpp. teksta un teksta ilustrācijas, kā arī 38 krāsainas ilustrāciju tabulas).

Mākslas zinātnieces un etnogrāfes pētījumu pamatā ir viņas PSRS ZA N.N.Mikluhe-Maklaja vārdā nosauktā etnogrāfijas institūtā 1954. gadā aizstāvētā vēstures zinātņu kandidātes disertācija.

M.Slavas monogrāfijai ir ļoti bagāta avotu bāze. Pirmām kārtām jāmin viņas sastādītā materiālu vākšanas programma. Pēc tās viņa vākusi apģērba materiālus gan personīgi, gan

¹ NT 1. burtnīca, 2. lpp.

vākšanu vadījusi.¹ (Tas ir pirmais gadījums latviešu etnogrāfijā, kad spēģērba materiāls savākts visā Latvijas teritorijā pēc vienotas programmas.) M.Slava izmantojusi Valsts Vēstures muzeja etnogrāfijas nodaļas fondus un arhīvu, kā arī vēl desmit dažādu Latvijas un kaimiņvalstu muzeju fondus.² Monogrāfijas bibliogrāfijas sarakstā ietilpinātas 36 avotu uzskaitījuma un 196 bibliogrāfijas uzskaitījuma vienības.

M.Slaves monogrāfijā apkopoti gan viņas savāktie, gan arī līdz viņas darbības sākumam apzinātie latviešu tradicionālā tautas tērpa materiāli.

Līdz piecdesmito gadu sākumam savākto materiālu klāstā M.Slava ienes papildinājumus un precizējumus. Sevišķi tas skāms par novadu specifikas skaidrojumiem. Jautājums par tautas tērpa attīstību laikā skarts maz, jo visā monogrāfijā kā tautas tērpa galvenā un raksturīgākā īpašība uzsvērtā etniskā specifika.

Par jaunumu tēmas risinājumā varam uzskatīt kultūrvēsturisko sakaru starp tautām atspoguļojumu latviešu tautas tērpā. Tomēr šeit, ierobežota salīdzināšā materiāla dēļ, ir ne mazums diskutējamu vietu.

Tērpu sadalījumā pa novadiem M.Slava pievienojas A., Al.Dzērvišu, A.Karnupa u.c. viedekļiem.

Jaunums, salīdzinājumā ar agrākiem tautas tērpa aprakstītājiem un vērtētājiem, ir tērpu sadalījums pa teritoriālajiem kompleksiem un tajos ietilpstēšiem lokālajiem

¹ Slava M. Op. cit., 10. lpp., 1. karte.

² Turpat, 11. lpp., 2. karte.

variantiem. Šajās sadaļjumās ievērojama lema iedalīta tieši kreklu piegriezumam. M.Slava izdala 5 tērpu kompleksus: Vidzemes, Latgales, Augšzemes, Zemgales un Kurzemes. Jāpiebilst, ka 1993. gadā nopublicētajā rakstā "Latviešu tautas tērpu kompleksi mūsu tautastērpu nevadi" deta izsvērtā šo kompleksu karte ar precīzāku aprakstu kā monogrāfijā.¹

1967. gadā Rīgā izdevniecībā "Liesma" iznāca materiālu krājums un pētījums "Latviešu tautas māksla" pēdējais jeb III sējums "Apģērbi" 5000 eksemplāru metienā, 50,49 izdevniecības lokānu jeb 410 lpp. apjomā. Sējuma sastādītāja un teksta autore bija Latvijas mājturības institūta 1941. gada absolvente Biruta Zunde, kas bija specializējusies tautas mākslas jautājumos. Krājuma titulredaktors un pēcvārda autors bija Latvijas feodālisma vēstures speciālists, vēstures zinātnu doktors, Latvijas Valsts Universitātes profesors Marģers Stepermanis.

"Apģērbs" veltīts 18. gs. beigām un 19. gs. latviešu apģērba vēsturei, tautas tērpa attīstības jautājumiem. Autore izmantojusi Latvijas Vēstures muzeja etnogrāfijas un vēstures nodaļu fondus un arhīvus, Etnogrāfiskā brīvības muzeja, Madonas, Kuldīgas, Liepājas muzeju fondus, Latvijas ZA Vēstures institūta etnogrāfijas nodaļas arhīvu. Izmantotas arī publikācijas. Pavisam apgūti 757 priekšmeti, grupējot tos pa tipoloģijas grupām, nevadiem un laika periodiem. Autore centusies sniegt pēc iespējas vairāk nepublicēta materiā-

¹ Slava M. Latviešu tautas tērpu kompleksi mūsu tautastērpu nevadi // Debās un vēstures kalendārs 1993. - R., 1992., 78.-83. lpp.

la. № 94 izdevumā rādītiem krekliem un to daļām tikai 17 objekti agrāk publicēti.

Biruta Zunde seko NT aizsāktajam vienas pasniegšanas veidam, daļēji respektējot Mirdzas Slavas krekliu piegrieuma klasifikāciju.

Rūpīgi izstrādāti pielikumi - darināšanas tehnisko at-
risinājumu tabulas.

Priekšmetu kārtojums pa novadiem, sekots NT un A. un Al.Dzērvišu daļījuma virzībai. Uzsverte rotājumu bagātība. Tērpu komplektu izpratni rāda B.Zundes saturā sakopētie un mākslinieka V.Vimbas zīmētie 24 tērpi komplekti, kā arī B.Zundes sastādītās anotācijas. Sējuma autore saglabā agrāko komplektēšanas paņēmieni - vadoties tikai ne apgērba gabalu atrašanās vietas. Krekli zīmējumos redzami maz un atspoguļoti pareizi.

Rezultātā "Apgērbs" ir līdz tam laikam bagātākais latviešu apgērba materiālu krājums, kas atspoguļo arī etnogrāfu pētnieciskās domas attīstību līdz sešdesmitajiem gadiem.

Baltijas vēsturiski etnogrāfiskais atlants "Apgērbs" (krievu val.) Rīga, Zinātne 1986. - 173 lpp. teksta un tekstu ilustrāciju un 40 krāsainu ilustrāciju lappas ar 185 attēliem. Pielikumā 70 kartes un 2 tipoloģijas tabulas, 4 lappuses ar 224 bibliogrāfijas vienību uzskaitījumu.

Atlants ir kolektīvs darbs, ko veikuši un kartes sastādījuši PSRS ZA N.N.Mikluhe-Maklaja etnogrāfijas institūta un Baltijas republiku vēstures institūtu etnogrāfijas nodaļu vadītāji un līdzstrādnieki.

Mirdza Slava bija izdevuma kuratore, kā arī ievada, no-

slēguma, kopsevilkuma karšu un visu reģionu nodaļu pārskata tekstu, kā arī Latvijas apģērba tekstu un karšu autors. Krekliem šajās izdevumā veltītas 6 kartes, 12 lappuses teksta ar teksta ilustrācijām. Divās kartēs kartografēti 9 kreklu piegriezumu tipi 19. gs. vidū, un 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā. Līdzīgi 2 kartēs kartografēts kreklu rotājums. Divās kartēs kartografēti krekla detaļi: pierietņa un uzplešu nosaukumi 19. gs. II pusē.

Minēto izdevumu, kas ir Mirdzas Slaves monogrāfijas "Latviešu tautas tērpi" turpinājums citā kvalitātē, varam uzskatīt par viņas pētnieces māža darbu un pieredzes kopsevilkumu, kurā ieguldīts liels darbs.

Izdevuma anotācijā rakstīts, ka "darbs pārstāv fundamentālu bāzi padziļinātas Austrumeiropas tautu etniskās vēstures pētīšanai". Kartografējamie objekti rādīti 50 gadu pastāvēšanas amplitūdē un trijās biežuma gradācijās. Tādēļ kultūras vēsturei atlanta kartes neder ļoti lielu vispārinājumu gadījumus. Mazas tautas kultūras vēsturei vajadzīgāki detaļizētāki fakti izklāsti. Tādi atrodamā etnogrāfiskos datu arhīvos, piem., ziņas par biežu kreklu rotājumu maiņu un piegriezumu niensēm. Žēl, ka atlanta kartēs materiāls ielaists kvadrātes, kas neatbilst ne administratīviem ne vēsturiskiem teritorijas iedalījumiem. Tāpēc kartēs sniegtās ziņas ir tikai orientējošas un nav salīdzināmas vai pārbaudāmas ar citu, vietu ziņā precīzāku avotu datiem.

KREKĻU MATERIĀLS UN PIEGRIEZUMS

Tradicionālā tautas tērpe krekli līdz 19. gs. vidum bija reizē gan veļas gabals, gan virsējā apģērba daļa (blūze). Vasarās karstē laikā sievietēm darbē tas bija viengais apģērba gabals. To novērojis J.Ch.Brotze 18. gs. beigās Straupē un Bīriņos.¹ Vēl 1890. gados šāda parādība novērota Rucavā.² Pat 20. gs. sākumā sievietes gāja darbē tikai kreklus apjēzušās ar jostu vai arī vēl aizsējušās priekšautu.³

Kreklus šuva no dažāda rupjuma balinātiem un nebalinātiem līnu audumiem. Ikdienai, darbam tie bija no rupjāka līna, pat pakulām, godam - no smalkākiem līnu audumiem.

Latvijas ģeogrāfiskie apstākļi noteica iespējamo izejmateriālu krekla darināšanai. Latviešiem, tāpat kā citām Austrumeiropas tautām, pirms līnu krekiem bija vilnas auduma kreklveida apģērbi, par to liecina arheoloģes Annas Zariņas atzinums, ka 10.-13. gs. lībiešu kapulaukos atrestas iespējamā vilnas krekla paliekas, kaut vairumā gadījumu konstatētas līnu auduma kreklu paliekas.⁴ Līdz 19. gs. 70. gadu otrajai pusei, kad sāka darināt kreklus arī no pīrkstē kokvilnas auduma, kreklus parasti šuva no balināta

¹ J.Chr.Brotze. Monumente III sēj., 91. lpp.

² E.Elkanite. Rucavas krekli. Filoloģijas materiāli. Rīgā 1933., 122. lpp.

³ CVVM, Etn. sroh., 2544. Prauliena.

⁴ Zariņa A. Lībiešu apģērbs 10.-13. gs. - R., 1988., 22. lpp.

linu auduma un rotāja (t.i. izšuva) ar linu diegiem.

Vissā Latvijā krekla stāvu vienmēr šuva no vienkārtnī austa audekla. Izņēmums bija Ziemeļlatgale, kur krekiem izmantoja acote jeb krusta trīnīti. Un vēl. Saucamos kreklaudekļus auda noteikta platums (aptuveni 65–80 cm) tā, lai kreklu varētu uzšūt no diviem audekla platumiem bez liekiem iešuvumiem un vīlēm, lai pēc iespējas racionālāk izmantotu audumu. Sena tradīcija, kas izzuda 19. un 20. gs. mijā, bija speciālu kreklu piedurkņu

apakļu, apreču un uzpleču audeklu sušana. To darīja, lai taupītu izejmateriālu un ārtāk izstrādātu rotājumu.

Tradicionālajā tautas tērpā var izdalīt sievietes un vīriešu, kā arī darba un goda kreklus. Senākie sievietes krekli parasti bija "divstāvu".¹ Krekla augšdaļa bija no smalkāka linu auduma, apakšdaļa jeb piešuve higiēnisku apsvērumu dēļ no rupjāka linu vai bieži no pakulaudekla,² un sniedzās līdz pusstilbiem. Latvietēm krekli bija 120–140 cm gari. Piešuve apmēram 80 cm gara. Kurzemes dienviddaļā pakulu piešuvēm dažkārt izmantoja trīnīša sējumu, to pašu, ko vīriešu biksēm.

Gods, ceremoniju, īpaši līgavas, kā arī vīramātei dāvināmos kreklus šuva no laba balināta linu audekla visā garumā. Centrālajā Kurzemē tiem rotāja arī apakšmalu.

¹ CVVM 2544, Prauliens 1828. g.; E 39, 1186–89., Nītaure, 1850. g.; E 39, 1168. Skujene, 1880. g.

² E 26, 176. Lejasciems. Līdzīgā sakarībā arī palagi bijuši galvgali smalkāki, kājgali rupjāki. E 39, 1186–89. Nītaure.

Krekliem sānu vīles apakšdaļu 2-3 sprīžu garumā neizšūva, lai ērtāk varētu kustēties. Sākot ar 19. gs. beigām, kad sieviešu veļas sastāvā ienāca apakšbikses, "divstāvu" krekļus pārstāja šūt.

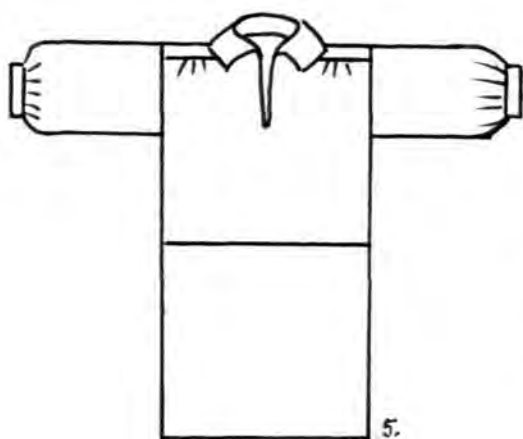
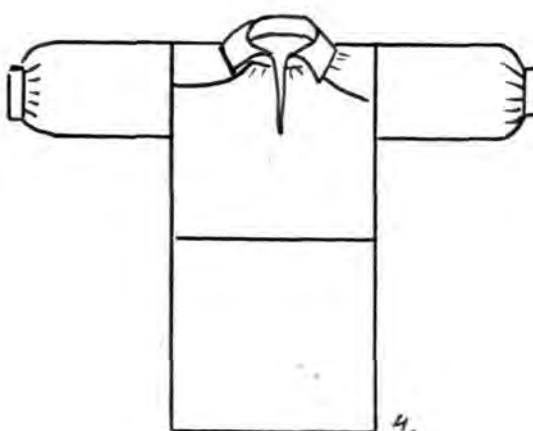
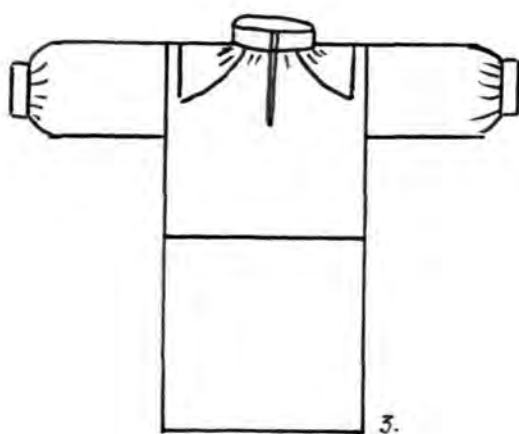
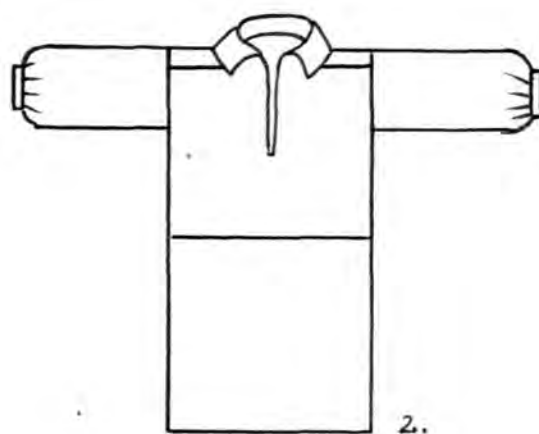
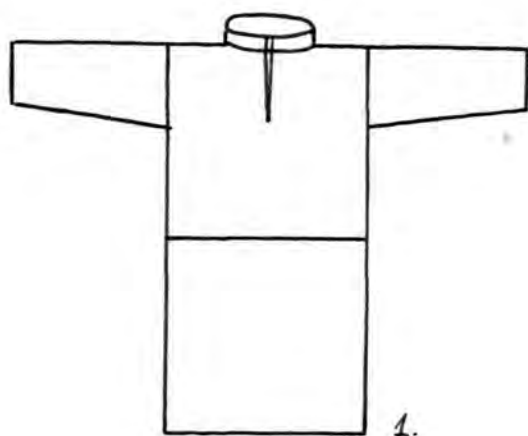
Viriešu krekļus tāpat šūva no viena auduma gabala un tie sniedzās valkātājiem līdz ceļiem.

Latviešu zemnieku krekļu piegriezums bija ļoti vienkāršs. Stāvu veidoja no taisnstūre auduma gabala ar tam piešūtām piedurknēm (ar vai bez aprocēm), uzpleciem, starplikām jeb ķīļiem un apkaklēm.

Kārtību kādā minētās krekļa sastāvdaļas pievienoja stāvam šuvēju mākas vēsturē mēdz nosaukt par krekļa attīstības stadijām. Pirmā un pati vienkāršākā stadija bija krekļa stāva veidošana no pārlocīta auduma gabala ar T veida iegriezumu vidusdaļā (2.att.). Šādu konstrukciju jeb piegriezumu mēdz saukt par tunikveida. Minēto nosaukumu latviešu etnogrāfiskajā literatūrā 1950. gados ienesa Mirdza Slava, pievienodamās padomju etnogrāfa B.Kuftina uzskatiem.¹

Apģērba vēstures izdevumos iespējams uzzināt, ka tunika (latīniski tunica) bijis krekļveidīgs romiešu apģērbs. To darināja no vilnas auduma, bet sākot ar mūsu ēras 4. gadsimtu - no lina auduma. Audumu pārlocīja uz pusēm, izgriezta caurumu galvai, izšūva sānu vīles, atstājot roku caurumus. Vēlāk šūva klāt arī piedurknes. Virie-

¹ M.Slava. Latviešu zemnieku krekļu tipi. Arheoloģija un etnogrāfija. III, Rīgā, 1961., 84. lpp.

**1. att. Kreklu piegriezuma
varianti Latvijā:**

- 1) tunikveida krekli bez uzplečiem;
- 2) tunikveida krekli ar virsūšūtiem uzplečiem;
- 3) tunikveida krekli ar iešūtiem pleciem;
- 4) krekli ar piešūtiem pleciem;
- 5) krekli ar kombinētiem uzplečiem.

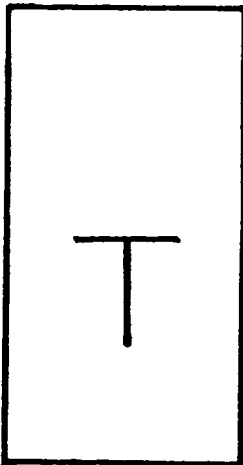
Šu tunika sniedzās līdz ceļiem, sievietēm - līdz potītiem.¹

Baltijas vēsturiski etnogrāfiskajās atlasēs formulēti trīs tunikveida un divi ar iesūtiem pleciem kreklu piegriezumi. Atlasa 6. un 7. kartē sniegta to teritoriālā izplatība 19. gs. vidū un beigās. Pārskatot Latvijas materiālu no sīkāka tipoloģiskā un teritoriālā iedalījuma iznāk, ka 19. gs. Latvijā pastāvēja sekojoši kreklu piegriezumu varianti:

- 1) tunikveida krekli bez uzplečiem;
- 2) tunikveida krekli ar uzšūtiem uzplečiem,
- 3) tunikveida krekli ar iesūtiem pleciem,
- 4) krekli ar piesūtiem pleciem,
- 5) krekli ar kombinētiem uzplečiem.

Pēdējie ir tādi, kur stāvam vispirms piešuj nelielus piesūtos plecus un tad virsū uzšuj vēl tradicionālos uzšūtos uzplečus.

Tunikveida kreklu bez uzplečiem (2. att.) M.Slava

2. att. Tunikveida krekla bez uzplečiem piegriezums.

uzskata par vecāko kreklu veidu Baltijā. Viņa atzīst, ka 19. gs. pirmajā pusē tunikveida krekls ar garām piedurknēm sastopams visā Latvijā, visbiežāk Kurzemē un Zemgalē.² Igaunijā šis krekla variants bijis izplatīts dienvidu daļē un Muhn

¹ Latvijas Padomju Enciklopēdijs. - R., 1987., 10. sēj., 43. lpp.

² M.Slava. Op. cit., 84. lpp.

sald.¹ Iespējams, ka šī vienkāršā piegriezuma saglabāšanos vēl 19. gs. sekņējuši vairāki apstākļi.

Raugoties no saimnieciskās vēstures viedokļa, centrālajā Ziemeļē un ap Kuldīgu tunikveida bez uzpleciem krekla attīstībe apstājās tāpēc, ka preču naudas saimniecība veicināja apģērba modernizēšanos, t.i. viena krekla vietā tur jau 19. gs. I pusē sāka valkāt divus - veļas kreklu un kreklu - blūzi. Savukārt Rucava bija saimnieciskā ziņā atpalicis nostūris, tāpēc tautas tērps un tā agrīnās piegriezuma formas tur saglabājās ilgāk nekā pārējā Latvijā. Ekstensīvās saimniekošanas rezultātā minētais krekla variants varēja saglabāties arī Aizputes apriņķa jūrmalas pagastos. Lībiešu apdzīvotajā Ziemeļkurzemē senais piegriezums varēja saglabāties divu pretēju procesu rezultātā. No vienas puses ekstensīvā lauksaimniecība un asimilācijas izraisītās negācijas nodrošināja senu materiālās kultūras formu saglabāšanos. Turpretī otrkārt, zvejniecība un jūrniecība veicināja mājražošanas mazinēšanos un pilsētās pirktu priekšmetu ienākšanu lauku sētās. Tāpēc seno apģērba gabalu pilnveidošanai vairs nebija praktiskas nozīmes.

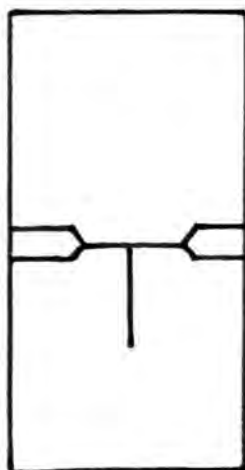
Nākošā kreklu piegriezuma stadija ir tunikveida krekli ar virsū štītiem jeb uzštītiem uzpleciem (3. att.). Tā kā tas 19. gs. Baltijā bijis visizplatītākais,² tad M.Slava to nosaukusi par Baltijas tipu.³ Vienīgi Augšzemē,

¹ M.Slava. Op. cit., 84. lpp.

² МЭА. - 6. karte.

³ M.Slava. Op. cit., 85. lpp.

Krustpili un Lielvārdē vairāk bija sastopama aiznākošā stadija - kreklī ar piešūtiem pleciem.¹ Uzšūtos uzplečus šuva kā sievietēm, tā vīriešu kreklīem. Iespējams, ka kreklī ar šo plecu izstrādes veidu ir senī priekšteči mūsu vīriešu kreklīem ar dubultā piešūtu plecu daļu. Tomēr jāatzīmē, ka pirms sāka uzšūt uzpleci vispirms pie T veida izgriezuma galiem, t.i. kakla izgriezuma plecu daļē iestrādāja nelielu ķīli.

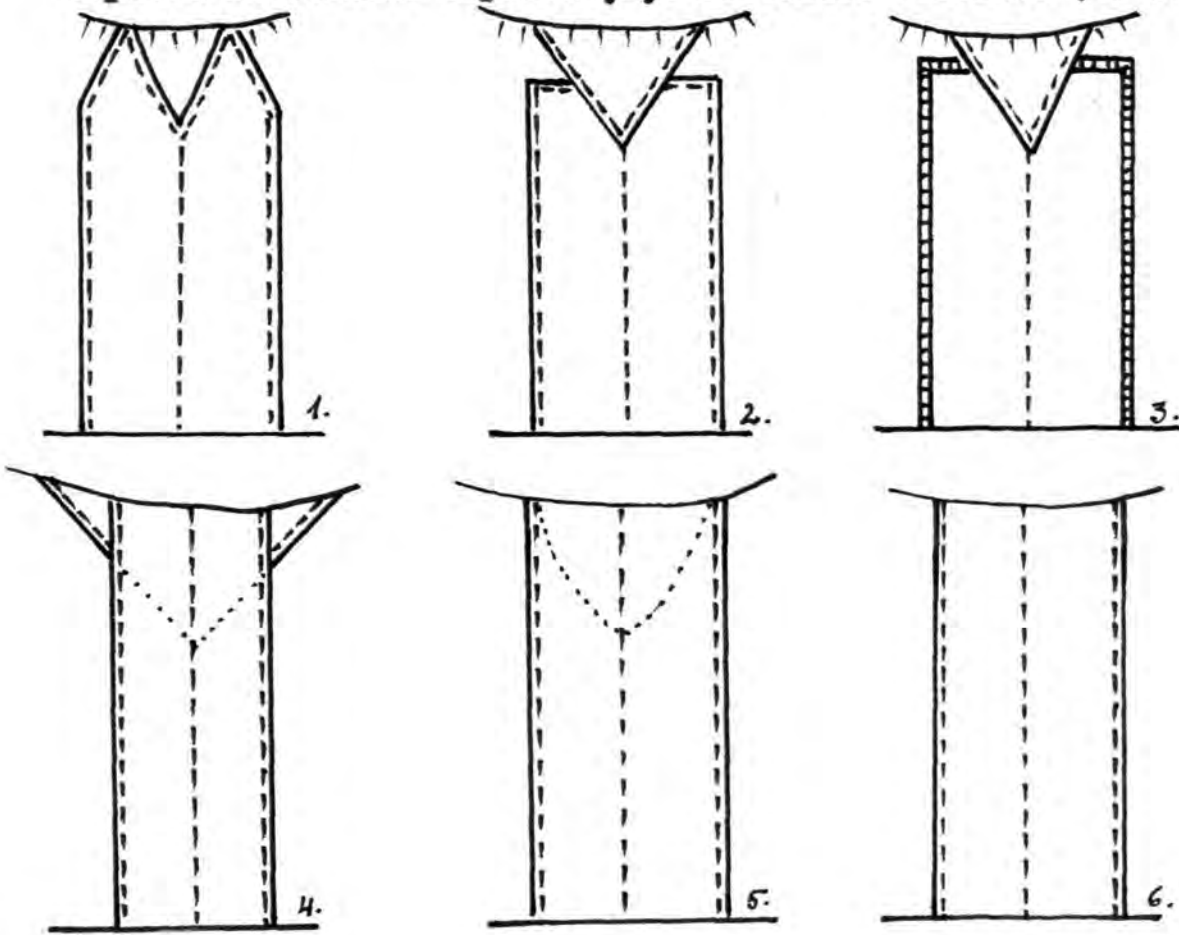
3. att. Tunikveida kreklis ar uzšūtiem uzplečiem
piegrieztne.

Jāatzīmē, ka mūsu senči bija ļoti racionāli cilvēki visās dzīves jomās, tai skaitā arī tērpu darināšanā un to rotāšanā, un neko lieku bez pamatotas vajadzības nedarīja. Kreklu darinot, uzplecis tika šūts tādēļ, lai kreklis būtu izturīgāks, jo vīriešiem ātrāk nodils kreklu plecu daļa. Iestrādājot uzpleci tā saucamo "mazo ķīli" izveidoja ieapeļu kakla izgriezumam, tad kakla daļē kreklis labi piegulēja un neplīsa.

Latvijā sastopamajam tunikveida kreklam ar vīriešu šūto

¹ WGA. - 6. karte.

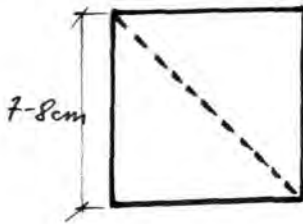
uzpleci ir vairāki uzpleču ķīļu iestrādes varianti (4. att.).

4. att. Plecs ķīļa iestrādes varianti.

- 1) Latvijā visizplatītākais ķīļa iestrādes variants.
- 2) Visā Latvijā galvenais ķīļa iestrādes variants vīriešu krekliem.
- 3) Uzpleča iestrādāšana ar cauro vīli Latvijā nav sevišķi plaši izplatīta.
- 4) Visā Vidzemē sastopamais ķīļa iestrādes variants. Latgalē uzpleča audums ir šaurāks.
- 5) Vietalvā strastais ķīļa iestrādes variants.
- 6) Abrenē, Preulienē u.c. strastais uzpleča iestrādes variants.

Pirmajā visizplatītākajā variantā mazais ķīlis tiek likts starp krekla stāva sudumu un uzpleci.¹ Parasti uzpleču ķīli ir nelieli, tikai 7-8 cm plati. Ķīlim jāpiegriež

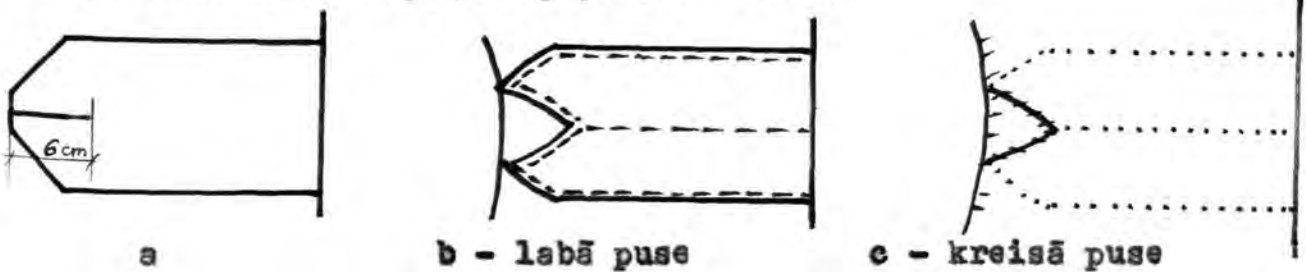
kvedrātiņu, kuru pēc tam pa diagonāli pārgriež uz pusēm (5. att.). Šādu trīsstūrīti, t.s. ķīli iestrādā krekla uzplecī.

5. att. Pleca ķīlis.

Ķīļa iestrādāšanas secība

ir sekojoša. Uz krekla stāva sudu-

ma ar mašindūrienu (att. 6.a) piešuva uzpleci. Vispirms piešuva uzpleča vidusdaļu, pēc tam sānu malas. Pa diegam iegrieza piešūtajās uzplecī 6 cm dziļumā, tad starp uzpleci un krekla stāva sudumu ielika un ar adatām iespreuda ķīli, un to piešuva ar mašindūrienu tikai pie uzpleča (att. 6.b), tad no kreisās puses ar mezīem slīpiem pārmaļu dūrieniem piešuva stāva daļu pie ķīļa (att. 6.c).

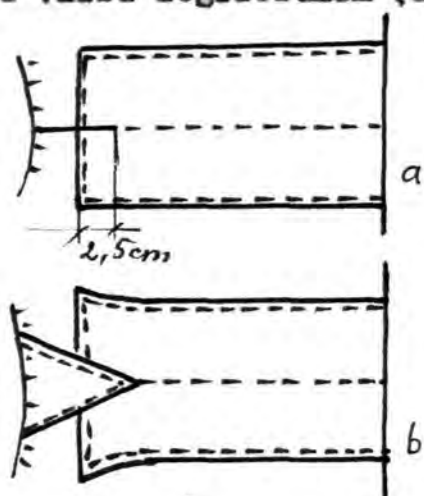

6. att. Pleca ķīļa iestrādāšanas secība.

¹ Tuvāk skat. pielikumu.

Tādi ir krekli no Geujienas (E 15, 24), Mērsnēniem (E 4, 692 - 4), Raunes (E 4, 688), Annas pag. (E 3, 1039), Gesvainas (CVVM 126 - 70).

Otrs krekļa uzpleču veids atšķiras no pirmā ar savu taisnstūra formu un virsū uzlikto ķīli. Šāda veida uzpleči biežāk sastopami vīriešu krekliem kā Latvijā¹ tā arī Lietuvā.² Šajā variantā vispirms pleca daļā ar mašīndūrienu piešuva uzpleci, sākot ar vidusdaļu. Tad iegrieza 2,5 cm pe diegam piešūtajā uzplecī (att. 7.a), ķīli uzsprauda virsū iegriezumam (att. 7.b) un no virsas piešuva ar mašīndūrienu (dūr. 1)

cauri visām auduma kārtām. No kreisās puses atlocīja neapstrādātās iegriezuma malas un atšuva ar slīpiem sīkiem pērmalu dūrieniem (dūr. 17.s).

7. att. Pleca ķīļa iestrādāšanas secība.

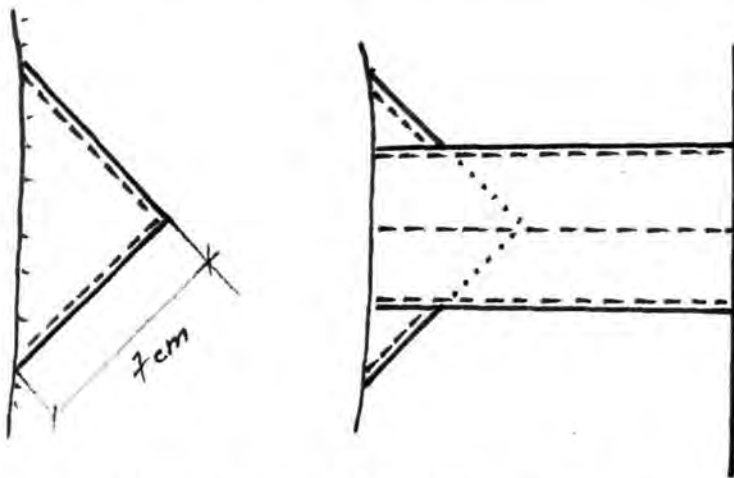
Trešais uzpleču iešūšanas veids bija greznāks un sarežģītāks par iepriekšējiem, tos iestrādāja ar caurās vīles dūrienu (att. 4, 3). Šādi uzpleči ir, piemēram, gan sieviešu Cesvaines pag. sieviešu krekliem, gan Zaubes pag. vīriešu krekliem.³ Ķīli iešuva līdzīgi kā iepriekšējā variantā.

¹ Raunas pag. (B 4, 737) (Pielikums 42); Liepupes pag. (BDM 4007); Kārļu pag.

² Lietuviu etnografijos Bruožai. - Vilnius, 1964. - 340. lpp.

³ Novadu tērpī. - 317. lpp.

Ceturtais uzpleču piešūšanas veids bija savdabīgāks

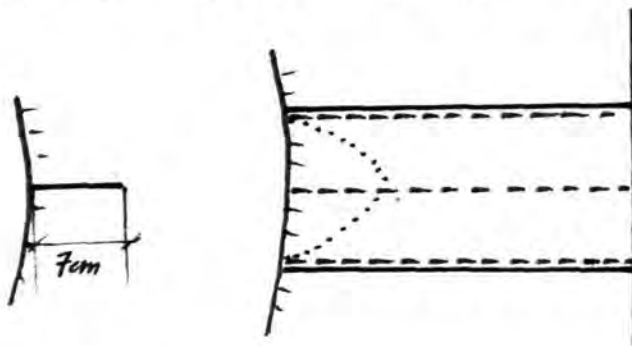

8. att. Pleca ķīļa iestrādes secība.

kā iepriekšējie (att. 4, 4). Šajā variantā vispirms pie krekla stāva piešuva mazo ķīli, tad šuva tam pāri uzpleci (att. 8). Šuva ar mašīndūrienu (dūr. 1). Šādā uzpleči iestrādāti gan Bilskas pag.

sieviešu kreklam,¹ gan Vitrupes pag. vīriešu kreklam.²

Piektais uzpleču piešūšanas veids (4. att. 5) konstatēta 19. gs. sākumā darinātiem sieviešu krekliem no Vietelvas pag.³ un Ērgļu pag.⁴ Vispirms iegrieza 7 cm krekla stāva audumā, tad piesprauda uzpleci un iegriezuma vietu pavēra vaļš uzpleča platumā, nemsot neizmantojot no lieka

piegrieztu ķīli (9. att.). Uzpleci piešuva ar mašīndūrienu (dūr. 1). No kreisās puses iegriezuma ma-

9. att. Pleca ķīļa iestrādāšanas secība.

¹ Novadu tērpī. - 435. lpp.

² CVVM 12655.

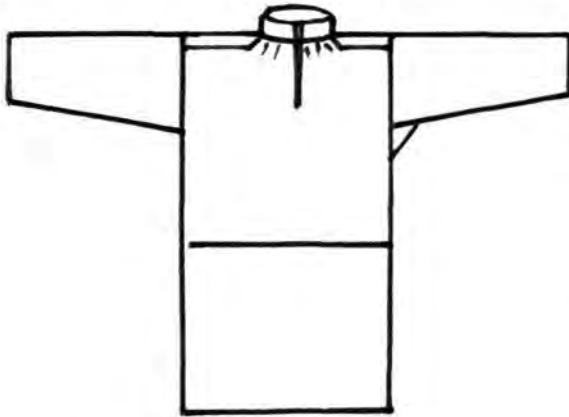
³ MNM 12054.

⁴ MNM 16.357.

las atlocīja un piešuva ar smalkiem slīpiem pārnelu dūriem (dūr. 17.a).

Tunikveida krekli gan bez uzpleciem gan ar virsū šūtiem uzpleciem sevās detaļās nebija vienādi.

Viriešu krekliem tradicionālie darināšanas paņēmieni saglabājās ilgāk. Viriešu vienlaidus griezuma krekliem vienmēr bija garas piedurknes, visbiežāk ar aproci,¹ stāvu apkaklīti, uzpleciem, paduses ķīļiem un pašdarinātu

10. att.

diegu pogu aizdari krekla priekšā. Piemēram, senākajiem sieviešu krekliem bija garas piedurknes ar taisni piegrieztiem piedurkņu galiem (dūrgāliem). Izmantotās materiāls šāda veida krekli datēti ar 1840. g.² un 1850. ga-

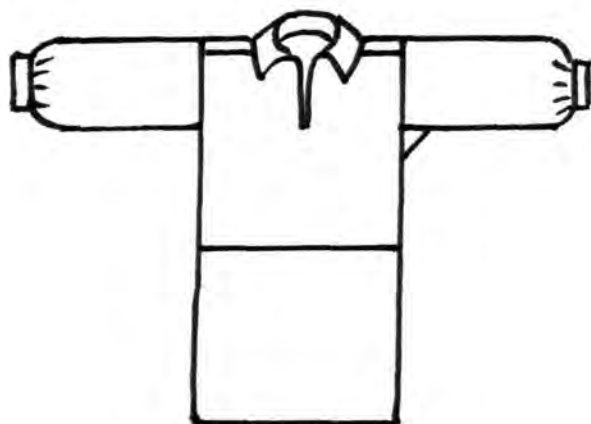
du.³ Ziemeļvidzemē sieviešu krekliem šuva stāvas apkaklītes un priekšas šķēluma aizdarei lietoja pašdarinātas diegu pogas. Krekla padusēs iešuva nelielus auduma kvadrātņus, lai veidotu padušu daļē piedurkņu paplatinājumu (10. att.).

¹ Kverli - E 40, 1920, Valmieras apr., Svētciema pag.

1905. g.; Štulpēm - E 38, 1809, Alūksnes apr. Veclaicenes pag. 1880. g.

² E 38, 1805, Alūksnes apr.

³ E 38, 1821, Alūksnes pag.

11. att.

Ziemeļvidzemē no 1840.--1910. g. bija arī sastopami krekli ar garām piedurknēm un aprocēm (11. att.), kas ir vēlāka laika parādība nekā krekli ar taisniem dūrgaliem. Arī šie krekli, galvenokārt, ir divdaļīgi

(ar piešuvi), ar paduses ķīļiem, gan stāvām, gan nelielām atlokamām apkaklītēm. Minētajā laika posmā bija arī krekli bez apkaklītēm, kur krekļa stāva audumu ap kaklu sakrokāja, apšuva ar šauru auduma strēmelīti un vai nu sapogāja ar diegu pogām¹ vai sasēja ar lentīti vai aukliņu.²

Vidzemes tunikveida krekliem bija gan nelielas stāvas apkaklītes,³ gan atlokamās⁴ apkakles. Atlokamā apkakle ir vēlāka laika parādība.

Darba krekli kā sievietēm, tā vīriešiem parasti bija nerotāti ar šauru apkaklīti "ciešainu kaklu",⁵ garām pie-

¹ E 40, 1846, Madonas apr. Sēvienes pag.

² E 40, 1921, Valmieras apr. Svētciema pag.

³ E 26, 176, Lejasciems; E 39, 1186, Nītaure; E 39, 1194, Nītaure; E 17, 6196, Lubāna; E 4, 3210, Piebalga u.c.

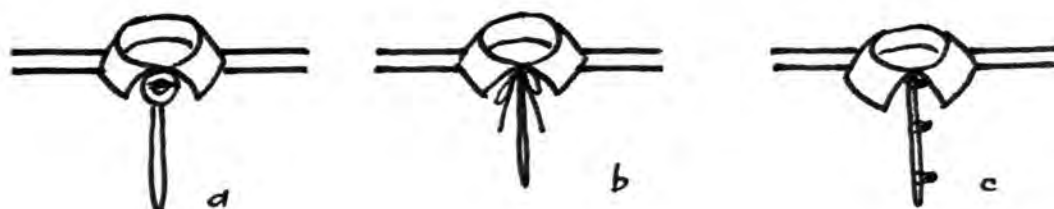
⁴ E 26, 176, Lejasciems; E 17, 6250 Madonas apr.; E 17, 6244^a, Saikava; E 17, 6255, Meirāni; CVVM 2454, Vaive; CVVM 2453, Lizums; CVVM 2468, Sernūksņi; CVVM 2544, Prauliens.

⁵ E 26, 176, Lejasciems.

durknēm un aizpogājamām aprocēm. Svētdienas un goda kreklīem bija mazas atlokāmas apkaklītes, kuras rokdarbu mīļotājes izšuva. Senākiem kreklīem apkaklītes bija šauras, t.i., ap 7 cm, vēlākā laikā kreklu apkakļu platums sniedzās no 10-12 cm.

Kreklu stāvu un tās detaļas piegriezta taisnstūra formā pa taisno diegu, t.i., gan piedurknes, gan apkakli, gan uzplešus, gan aproces un ķīļus. Kreklus sašuva ar dubultšuvi, tautā pazīstama kā dubultā veļas vīle (dūr. 16.).

Sieviešu kreklīem priekšā no kakla uz leju bija šķēlums jeb šķira, vecākām sievietēm līdz pat jostas vietai, bet jaunavu un līgavu kreklīem krūšu šķiru netaisīja garāku par 20 cm. Kreklu garā šķira mātēm ļoti atvieglēja bērnu zīdīšanu. Vīriešu kreklīem krūšu šķēlumu netaisīja garāku par 25 cm.

12. att. Krekla apkakles aizdares veidi.

Senākais kreklu apkakles aizdares veids (12. att. a) ir saktiņu spraušana. Saktiņas sprauda Praulienā 1828. g.¹; Mētrienā 1830. g.²; Saikavas pag. 1892. g.³; Lubānas pag.

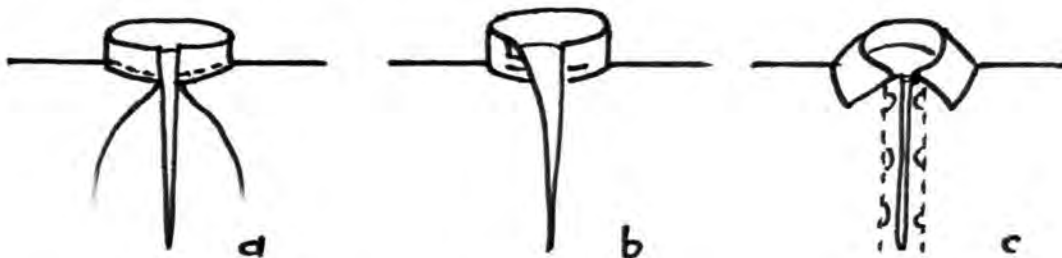
¹ CVVM 2544.

² E 17, 6250.

³ E 17, 6244^a.

1893. g.¹ u.c. Perasti saktiņas bija sudraba, bet ir ziņas arī par dzeltena metāla saktiņu, Saiksvā.²

Otrs krekļa šķiras saturēšanas jeb aizdāres veids bija sasiešana ar saitīņām (12. att. b). Saitiņas sēja Piebalgā 1900. g.³; Cēsu apr. Skujenes pag. 1860. g.⁴; Cēsu apr. Lizuma pag. 1900. g.⁵, kā arī Madonas apr. Vietalvas pag. 19. gs. sākumā.⁶ Vienā variantē saitīņas piešuva klāt pie apkaklītes malēm (13. att. a), otrā (13. att. b) šuva krādzīņas apakšējās stūrīšos pogceurumus, caur kuriem izvēra saitīņu un sasēja, trešā (13. att. c) gadījumā gar krekļa priekšas šķiru šuva trīs cilpiņu pārus, kuros ievēra aukliņas un sasēja, bet pie kakla krekli aizdarīja ar vienu diegu pogu un cilpiņu.

13. att. Krekļa aizdare ar saitīņām.

Trešais krekļa aizdāres veids ir aizpogāšana ar trīs

¹ E 17, 6196.

² E 17, 6244^B.

³ E 4, 3210.

⁴ E 39, 1168.

⁵ CVVM 2453.

⁶ MNM 12054.

no diegiem pagatavētām pogām (12. att. e). Tādas pat diegu pogas bija arī aprocēm. Kreklus masgājot varēja velēt ar vāli uz velētavas, nebaidoties sadauzīt pogas.¹

Tunikveida krekli ar iesūtiem pleciem bija nākošā attīstības stadija, kas sekoja aiz tunikveida krekiem ar uzšūtiem jeb virsū šūtiem uzplečiem. Baltijas vēsturiski etnogrāfiskā atlanta 6. kartē M.Slava rāda, ka krekli ar minēto piegriezumu 19. gs. vidū sastepami Augšzemē, Krustpilī un Piebalgā. 7. kartē - 19. gs. beigās, tas vairs neatspoguļojas.

Disertācijas autore nākusi pie atziņas, ka krekli ar iesūtiem pleciem Krustpilī bija vienīgais krekla tips, bet Vidzemē arī 19. gs. II pusē plaši izplatīts blakus tunikveida un citiem krekla piegriezumu variantiem. Iespējams, ka apskatāmais krekla piegriezums Vidzemē nācis no Krustpils novada.² Ne igauņu, ne lietuviešu tautas apģērbā šāda veida kreklus nav izdevies atrast. Šis krekla veids kā pārejas forma no tunikveida krekla uz kreklu ar slīpiem un pēc tam ar piesūtiem uzplečiem, visskaidrāk saglabājies tieši Latvijā.³

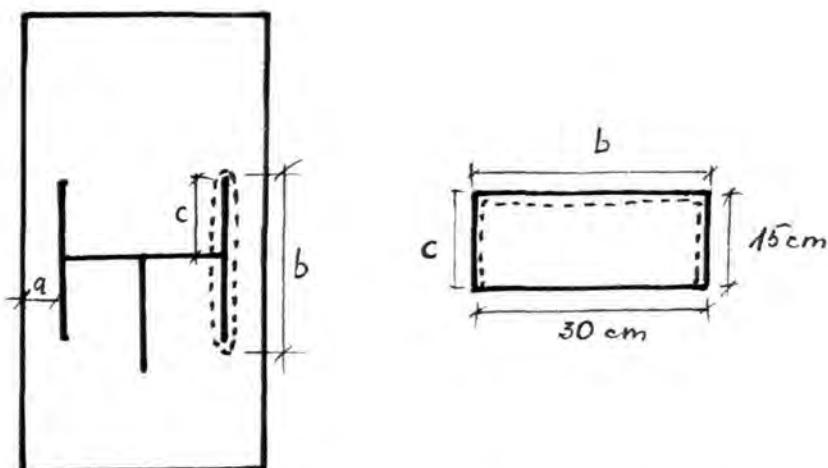
Tunikveida krekli ar iekšē laistiem pleciem ir ļoti savdabīgs, varētu teikt, pat diezgan sarežģīts krekla kakla izgriezuma paplatinājuma veids (14. att.). Iekšē laiste plecu lielums var būt dažāds, tas atkarīgs no darinā-

¹ E 26, 176, Lejasciems.

² Dzērvičis A. Latviešu tautas uzvalki. - R., 1931., I, 6. lpp.

³ M.Slava. Latviešu zemnieku kreklu tipi. AE III, 1961., 86. lpp.

tāja izvēles.

14. att. Tunikveids krekls ar iekšē laistiem pleciem piegrieztne.

Attālumam a Krustpils, Siguldas un Ziemeļvidzemes krekliem ir lielāks (10-18 cm), Piebalgā - mazāks (pat līdz 2-2,5 cm).

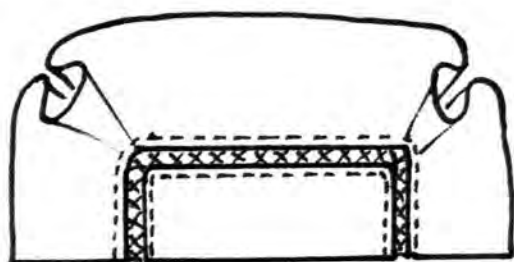
Shēmā redzamā krekla pleca daļu iestrādāja sekojoši:

1) pa shēmā iezīmēto griezuma vietu izvilks diegu un iegrieza;

2) krekla plecu iegriezuma malas, pie kurām jāpie-
stiprina pleca daļa, apšūva ar slīpiem pārmalu dūrieniem,
vienkāršo cauro vīli vai dubulto cauro vīli, lai sudums
neirtu;

3) izgrieztajai pleca daļai apstrādāja 3 malas. Ple-
ciņa un krekla plecu iegriezuma malas atlocīja 0,5 cm pla-
tas un atšūva ar slīpiem pārmalu dūrieniem, cauro vīli
vai dubulto cauro vīli;

4) pavēra vaļā krekla stāva plecu iegriezuma apstrē-
dāto vietu un iesprauda jau sagatavoto pleca daļu. Krekla
pleca daļu un iekšē laišamo pleciņu piegrieza

15. att. Iekšā laistā
pleciņa iestrāde.

ļoti precīzi, citādi plecu
nevarēja glīti iestrādāt;

5) piešuva iespraustā
pleca daļu pie krekla stāva
daļas (15. att.). Ziemeļ-
vidzemē un Piebalgā to vei-
ca ar maziem, taisniem nere-
dzamiem dūrieniem, ^{Augšzemē,} bet Krust-
pīlī pleciņus pievienoja
krekla pamatam ar uzstiep-

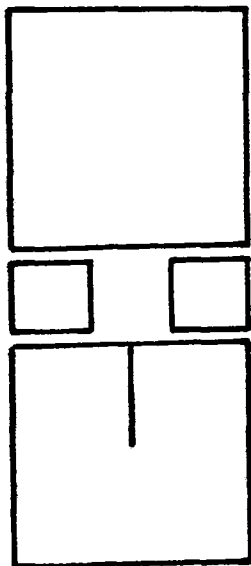
tiem, pa daļai pītiem un apšūtiem diegiem. Raksta platums
ir 0,8 cm.

Krekliem ar iekšā laistiem pleciņiem bija gan stāvas
(Krustpils, Piebalga), gan atlokamas apkakles (Sigulda,
Ziemeļvidzeme, Piebalga, Krustpils). Piedurknes ar šauriem
dūrgaliem šā veida krekliem sastopamas ^{Augšzemē} Piebalgā, un Krust-
pīlī, bet kuplas piedurknes ar šauru, nedaudz rotātu ap-
roci - Siguldā, Ziemeļvidzemē, Piebalgā un Krustpīlī.

Apskatītajiem tunikveida kreklu tipiem bija raksturī-
gas divas kreklu piegriezuma attīstības stadijas - stāvkrē-
dzīgs un plati dūrgali bija senāka parādība par atlokamām
apkaklēm un platajām piedurknēm ar aprocēm.

Nākošā piegriezuma attīstības stadija atrodama krek-
los ar piešūtiem pleciem, kas darināti no diviem krekla
stāva gabaliem, piešūjot atsevišķi piegrieztus plecus, ku-
ru lielums atkarīgs no krekla nēsātāja auguma īpatnībām
(16. att.). Četrkantīgo kakla izgriezumam savilka krokās
un piešuva apkakli.

Latvijā šis krekla veids bija sastopams galvenokārt

16. att. Krekls ar
piešūtiem
uzplečiem,
piegrieztne.

Lielvārdes un Augšzemes novades,
kā arī Jaunpiebalgā,¹ Latgales
vidus un dienviddaļā un Rucavā.²
M.Slave uzskata, ka šādi krekli
Latvijā ienākuši kultūras sakaru
rezultātā ar slāvu tautām, kurām
tas ir valdošais kreklu tips (pie-
mēram, poļiem un slovākiem šāda
krekla konstrukcija ir ļoti iz-
platīta).³ Latvijā šis krekla
veids ir daudz jaunāks nekā tu-
nikveida krekli.⁴

Kā piekto Vidzemes kreklu
piegrieztuma variantu (17. att.)
nākas izdalīt krekļus ar kombinē-

to pleca daļu.⁵ Šāda tipa krekļus darināja no diviem krek-
la stāva gabaliem, kurus savienoja ar nelieliem 3-7 cm
platiem uzplečiem un pa virsu ar dekoratīvām vīlēm šuva
tradicionālā piegriezumā grieztus uzplečus. Rezultātā,

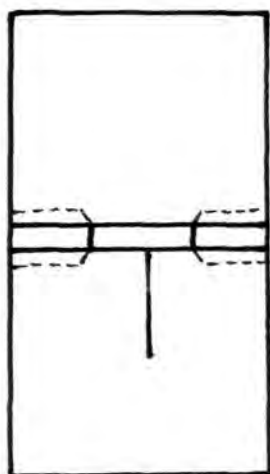
¹ BDM 4586 : 2.

² M3A. - 7. karte.

³ Klenowski A. Stroj Warminski // Atlas Polskich strojow
Ludowych. - Wroclawiu 1960. - 20. un 31. lpp.; Nosál'eva
V. Slovenský l'udevý odev. - Vydavatel'stvo Osveta
1983. - 81. un 87. lpp.

⁴ Slave M. Latviešu tautas tērpi. - 45. lpp. B.Kuftins to
uzskata par tipisku krievu kreklu. AE, 87.

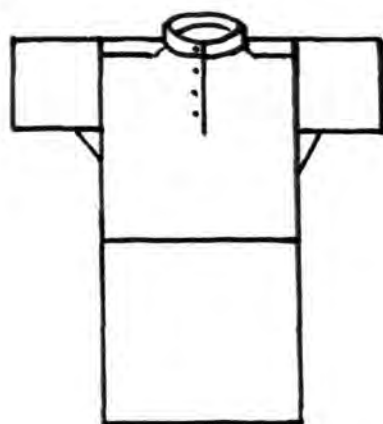
⁵ 1925. g. Tirzas pag. Līvijas Lāces darinātos kreklos. -
BDM 4322, 4336.

17. att. Krekla stāva
piegrieztne
ar kombinētu
plecu daļu.

nešujot ķīļus, paplatinās krekle
kekšriņķis, kuru savukārt sakro-
kojot un piešujot epkakli, krekle
labi piegauj cilvēka plecu daļai
un ir ērts ekspluatācijā. Iespē-
jams, ka šis krekle konstrukcijas
variants ir pārejas posms no tu-
nikveida krekiem ar virsū šūtiem
uzplečiem uz krekiem ar piešūtiem
pleciem, vai arī kāds jauns krek-
lu piegriezums meklējums, sakau-
sējot jau sen zināmos kreklu de-
rināšanas paņēmienus ar jaunām

strāvām un tendencēm apģērbu darināšanā. Īpaši tas būtu
sakāms par Tīrzas pag. sievietes kreku,¹ kuram nav padu-
sēs lieli ķīļi, krekle stāvā speciāli izgriezti rokriņ-
ķi un piešujot uzpleci veidotas 3 nelielas ieloces krek-
la priekšējā daļā.

18. att.

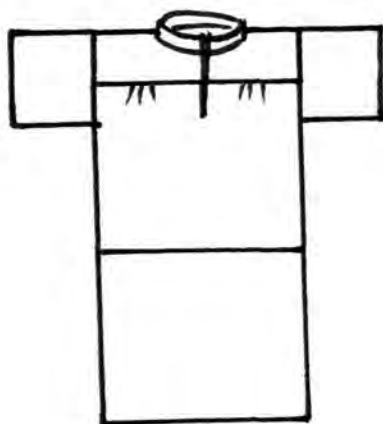
Sākot ar 1870. gadiem lauku sa-
dzīvē plaši ienāk tā paša tradi-
cionālā piegriezuma kreki, ti-
kai ar pusgarām piedurknēm -
līdz elkoņiem² (18. att.). Ziemā
vēl nēsāja kreklus garām pie-
durknēm un sprocēm.³ Vasarās bi-
ja ērti strādāt kreklus ar pus-

¹ BDM 4322.

² E 38, 1023, Alūksnes pag., 1875. g.

³ E 40, 1855, Madonas apr. Virānes pag., 1890. g.

garām piedurknēm, tie mazāk smērējās un tajos nebija karsti. Virs krekla vecmāmiņas jozušas jostas vairāk kārtām un spiedušas jaunām meitām arī tā darīt. Krekliem ar pusgarām piedurknēm visbiežāk šuva stāvas apkaklītes, bet bija arī mazas atlokāmas krādziņas.¹ Šāda veida krekiem vairumā gadījumos bija uzpleči, bet atsevišķos gadījumos uzpleču nebija. Neatņemamas krekla konstrukcijas sastāvdaļas bija pierietnis un paduses ķīļi.

19. att.

19. gs. 70. gados², vienlaicīgi ar pusgaro piedurkņu ienākšanu modē, tradicionālajā kreklu piegriezumā parādās jaunas līnijas. Tradicionālais 7-9 cm šaurais uzplecis tiek krietni paplatināts gan uz priekšu, gan uz mugurpusi, tās veidojot

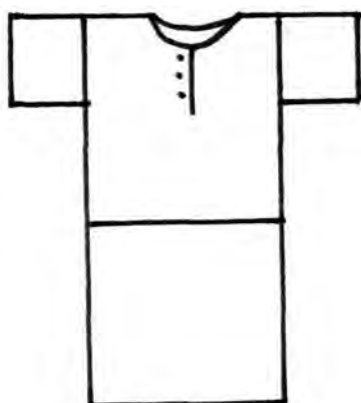
t.s. teļus³ (19. att.). Teļus šuva krekiem ar garām, kā arī ar pusgarām piedurknēm. Tuvojoties 19.-20. gs. mijai sadzīvē vairāk ienākot pilsētas modei, tradicionālā krekla funkcijas un pielietojums mezinās. Virsdrēbes šuva pēc pilsētas modes, tradicionālajam kreklam vairāk ierādot apakšveļas lomu. Rezultātā krekla piegriezums novienkāršojās: apkakles nešuva, bet jau ar 1880. g.⁴ veidoja epaļus

¹ E 38, 1811, Vecclaicenes pag.

² E 40, 1855, Madonas apr. Virānes pag.

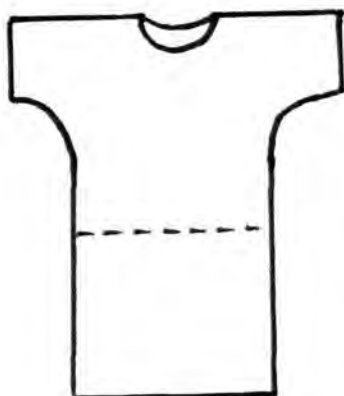
³ Teļins E 40, 1914, Valmieras apr. Pāles pag.

⁴ E 40, 1900, Valmieras apr. Vilsēnu pag.

20. att.

sizdare. Jaunākiem kreklu variantiem tās veids nebija.

21. att.

spr. Rozēnu pag.² darinātam kreklam tās veids nebija. Tas bija piegriezts no viena auduma gabala.

Ar 1910. g. sadzīvīvē pērliecinoši ienāk pavisam nevienkāršota piegriezuma krekls, kurem ierādīta veids ti-

¹ B 38, 1836.

² B 40, 1884.

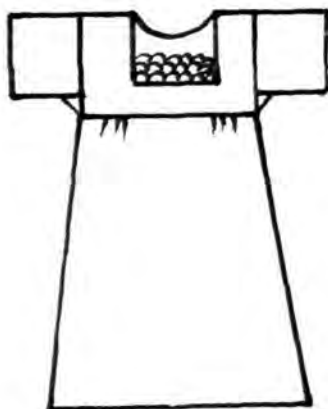
kakla izgriezumus, nešuve uzplečus un padušu kļūšus, bet joprojām saglabājās krekla divdaļīgais iedalījums - krekla augšdaļu šuve no smalkāka lina auduma, apakšu no rupja lina vai pekulu auduma (20. att.). Vecākiem šī veida krekliem priekšā bija pogu

Ap 1900. gadu pavisam nevienkāršojās īspiedurkņu kreklu piegriezums. Krekla piedurknītes nepiegrieza atsevišķi, bet uzreiz kopā ar krekla stāvu (21. att.). Valkas apr. Pededzes pag.¹ 1900. g. šī veida kreklam vēl bija piešūta piešuve, bet 1910. g. Valmieras

22. att.

un neviendabīgi. Kā piemēram gribas minēt 1919. g. deri-

23. att.

lai uz leju veidotos paplatinājums.

Aplūkotsis materiāls uzskatāmi parāda kā tradicionālais tautas tērpa kreklis dažādu apstākļu ietekmes rezultātā pārveidojas par pavisam novienkāršotu spakšveļas kreklu. Šis process norisinājās pakāpeniski no 1850.-1910. g.,

¹ Šreijējs - E 40, 1920, Valmieras apr. Svētciema pag.

² E 38, 1830, Alsviķu pag.

kaļ spakšveļas funkcija (22. att.). Kreklis piegriezts no viengabala auduma ar izgrieztu apaļu kaklu un rokriņķiem. Kreklu uz apakšu paplatināja.¹

Atsevišķās apdzīvotās vietās, kā arī ģimenēs apģērba darināšanas tradīcijas saglabājās nevienmērīgi

nāto spakšveļas kreklu²

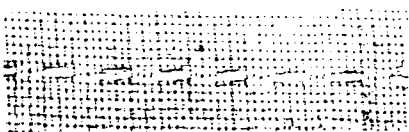
(23. att.), kur senais krekla piegriezums ir kombinēts kopā ar tai laikā tik moderno tamborējuma rotājumu.

Krekla augšējā daļa ir piegriezta taisnā diegā, plecu daļā nav vīles, padusēs šūti ķīļi. Krūšu daļā krekla apakše ir nedaudz sekrokots,

sadzīvē vienlaicīgi pastāvēt dažādiem kreklu tipiem. Tomēr katrs nākamais gadu desmits, ar intensīvu pilsētas modes ienākšanu aprītē, veicināja tradicionālā lina krekla izzušanu no latviešu sadzīves.

IZŠŪŠANAS TEHNIKAS IZŠŪVUMU DARINĀŠANAS PAŅĒMIENI

Latviešu tradicionālā tautas tērpa krekli rotāti ar dažāda veida izšuvumiem. Dūrienu veidi, to sakopojumi noteiktās kompozīcijās nogājuši garu attīstības ceļu, kura galvenos posmus labi var izsekot vēl 19. gs. izstrādājumos. Darba paņēmienus jeb izšuvumu tehnikas - dūrienus pieņēma sistematizēt divās lielās grupās: krāsainajos un baltajos. Tomēr liela daļa izšuvumu dūrienu pielietoti kā krāsainajos tā baltajos izšuvumos. Tāpēc dūrienu apskatu sākam no vienkāršākiem un agrāk pazīstamiem, te turpinām arvien lielākas sarežģītības virzienā.

Priekšdūriens¹ ir visvienkāršākais un parastākais rotājuma dūriens, ko lieto izšujot rotājošas

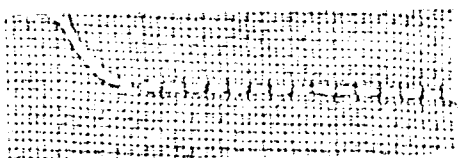
joslas. Priekšdūriens izteicas sekojošā ritmā: rotātāju pavedienu ar adatu ieviek starp rotājamā auduma velku pavedieniem, neizvelkot audus, tā, lai tas atrastos pāri katrim 2-3 velku pavedieniem un pēc tam zem katrim nākošiem 2-3 velku pavedieniem. Dūrienu atkārto tik reizes, cik to paredz joslas garums.

¹ Dzērvītis 1943., 9. lpp.; Madre 1977., Nr. 12, pielikums: 1993., 14. lpp.

Priekšdūrienu tautā 20. gs. mēdz saukt arī par trēklūdūrienu, jo tas samazinātā veidā atgādina drēbnieku darbā sastopamo dūrienu. Daļamatnieki lieto arī nosaukumu pozitīvais dūriens.

Dzērvītis, Sunepska 1934., 13. lpp.

Sievietes Pasaule 1936., Nr. 2, 19. lpp.

Mašindūrienu¹ šuj neizvilktā audumā. Te rotstāja pavediens novietots virs diviem velku pavedieniem un tālāk zem četriem velku pavedieniem, tad pēms atpakaļ virs diviem un tālāk zem četriem. Mašindūriens pilda kā rotstāja, tā savienotāja funkciju. Te visbiežāk lieto šujot kreklus, piešujot apkakles, aproces, spstrādājot krekla priekšās izgriezumu pie kakla. Minētais dūriens visbiežāk izmantots saucamajās balto darbu tehnikās, t.i. strādājot ar nekrāsotiem lina vai kokvilnas pavedieniem, bet ir atsevišķi gadījumi, piem. Lejaskurzēnē, kur to izmanto arī strādājot ar krāsainiem pavedieniem. Mašindūriens pazīstams jau sen, lībiešu 10.-13. gs. izšuvumos to konstatējusi arheoloģe Anna Zarīns.²

¹ Dzērvīši 1943., 9. lpp.; LTM 1967., 307. lpp.

Mašindūriens saukts arī par rindoto dūrienu - NT 1939., 10. lpp.; nepārtraukto atpakaldūrienu - Madre 1977.,

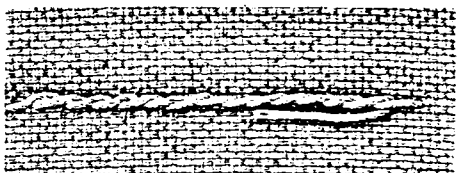
Nr. 12, pielikums;

Madre 1993., 15. lpp.; per
peles taku - CVVM, 1920. nape, 325. dok. Kurzeme;

Paegle 1923., 25. lpp.;

pelu sarniņu - CVVM, 1879. nape.

² Zarīns 1988., 24. lpp.

Kātu dūriens¹ rotātāju pavedienu
ievieto starp velku pavedieniem
(neizvelkot sudu pavedienu) 4

diegiem pa virsu un atpakaļ - 2 diegiem pa apakšu. Veido
taisnas līnijas vai rakstu. Parasti izmanto kā raksta ie-
robežotāju. Kātu dūrienu rindas šuj gan pa vienai, gan pa
divām kopā, veidojot grupu. Minētais dūriens izmantots krē-
saines Krustpils un Dignājas kreklu apkakļu un aproču iz-
šuvumos. Visvairāk šis dūriens izmantots krēsaines villai-
ņu rotājumos. Sastopams arī baltajos izšuvumos.

¹ NT 1939., 49. lpp.; Dzērvīši 1943., 9. lpp.; Madre 1993.,
15. lpp.; LTM 1967., 307. lpp.

Kātu dūriens saukts arī par kātinu dūrienu - MV 1900.,
Nr. 1, 37. lpp.; Zeltene 1927., Nr. 12 (8), 28. lpp.;
etnogrāfisko kātdūrienu - Sievietes Passule 1936.,
Nr. 2, 19. lpp.

Cilpu dūriens¹ lietots izšuvuma
malu nostiprināšanai, tāpēc verti-
kāli pāri vairākiem sudu pavedie-

niem blakus velku pavedieniem ievietotais reksta pavediens
apakšdaļā veido cilpu. Lai šuvums labi izskatītos, darbam
jābūt veiktam rūpīgi - dūrieni vienāda garuma un cilpām
vienmērīgi sevilkām.

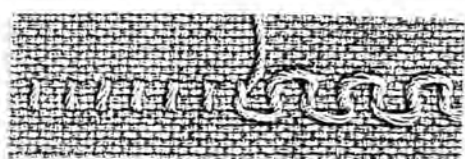
Cilpu dūriens daudz izmantots Vidzemes kreklu baltajos
izšuvumos, kā arī krāsainajos villaiņu un miču rotājumos,
bet īpaši daudz tas lietots Kurzemē. Ar baltiem lina die-
giem tur apšūtas kreklu apkakles, aproces un kakla izgriezu-
mi. Ar sarkanem diegiem krekla daļu apmales apšūtas Bārtā,
bet Rucavā tikai apkaklītes malas. Augšzemē - Gārsenē² ap-
kaklītes apšūšanai arī izmantots cilpu dūriens. Latgalē mi-
nētais dūriens sastopams reti.

¹ NT 1939., 158. lpp.; Dzērvītis, Sunepska 1934., 50. un
62. lpp.; Dzērvīši 1943., 9. lpp.; Dzērvītis 1935.,
21. lpp.

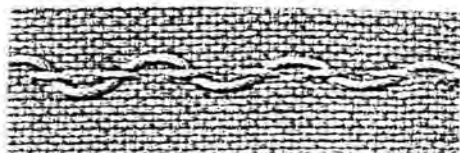
Cilpu dūriens nosaukums Latvijā plaši izplatīts. Pastāv
arī vēl cits nosaukums: apmales jeb cilpu dūriens -

LTM 1967., 310. lpp.

² NT 1939., 275.-276. lpp.

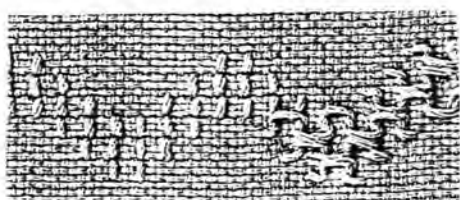
Vītais līklecis¹ šujama divas
panēmienes. Pirmajā kārtā rakstā
paredzētajās vietās iešuj priekš-
dūrienu, tad otrajā kārtā starp
priekšdūriena pavedienu veidotiem pārstajiem iešuj rotātāju
pavedienu. Latvieši pazīst vairākus šī izšuvuma veidus:

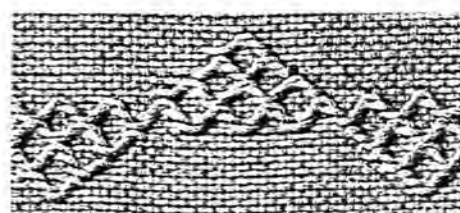
1. Etnogrāfiskais līklecis.

2. Svītru dūrienā šūts līklecis.

3. Vītais līklecis ar paplatinātu
smailīti.

4. Raksts šūts vītajā līklecī.

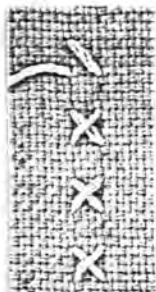
Latviešu tradīcijā tajā tautas tērpā vītais līklecis izman-
tots neskaitāmas variāntes kā baltajās tā krāsainajās izšuvumos.

¹ Maere 1993., 24. lpp.; līklecis- Dzērvīši 1943., 11. lpp.;
līku leku līnija- Dzērvītis, Sunepska 1934., 54. lpp.; NT
1939., 111. lpp.; vītais aūriens- LTM 1967., 108. lpp.

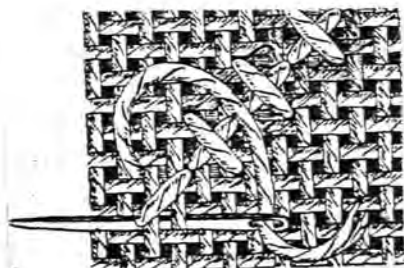
Krusta dūrienu¹ veido no diviem vienāda garuma diagonāli krustotiem dūrieniem tā, lai šūvuma virspuses tekstūra virzīta vienā virzienā un veidotos gluda. Latviešu izšūvuma sistēmas krustdūrienus A. Dzērvītis un N. Sunepska grāmatā "Krāsainie darbi" rāda šūtus pa :

a) horizontāli,

b) vertikāli,

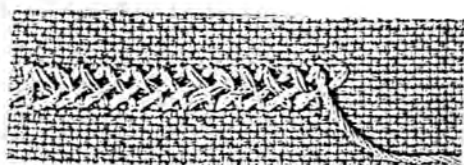
c) diagonāli,

d) rakstā.

¹ LTM 1967., 303. lpp.; NT 1939., 488.lpp.; Maдре 1993., 15.lpp. Krusta dūriens 20. gs. izšūvēju visbiežāk lietotais nosaukums. Iespējams, ka ienācis no vācu speciālās literatūras kā tiešs tulkojums. Nosaukumu Rucavas krustdūriens formulējis A. Dzērvītis grāmatā "Rokdarbi meitenēm II" 1936., 46. lpp. un izplatījis tautā. Nosaukums publicēts arī 1934. g.- Dzērvītis, Sunepska, 1934.

Tradicionālā tautas tērpa kreklu rotājumi krustdūriena tehnikā visvairāk veidoti Kurzemē, īpaši Bārtā un Rucavā, kur izšuvums izpildīts ar krāsainām vilnas dzijām. Kuldaīgas krekla apkakles izšūtas ar ziliem nātniem diegiem. Atsevišķos gadījumos ar baltu vai krāsainu krustdūrienu rotāti arī Vidzemes vīriešu kreklī. Latgalē un Augszemē izplatīti ar sarkanu nātņu pavedienu izšūti kreklī. Vairāk kā krekles krustdūrienā izpildīti Vidzemes, Latgales, Augšzemes villaiņu un galvas segu izšuvumi.

Raganu dūrienu¹ suduma virspusē veido slīpi uz priekšu 4 diegiem pa virsu (duret uz augšu), tad atpakaļgaitā 2 diegiem pa apakšu, virzienā uz Ieju slīpi 2 diegiem pa virsu un atpakaļgaitā 2 diegiem pa apakšu. Joslas platumā dūrienu ņem 3-4 sudu pavidieniem pa virsu. Raganu dūrienu lieto šujot bārktis, norobežojot izšūto joslu, kā arī izšujot rakstu. Vidzemes un Kurzemes kreklu baltajos izšuvumos minētais dūriens izmantots samērā retos gadījumos. Turpretī Kurzemē krāsainajos izšuvumos tas atradis ļoti plašu pielietojumu daudzos tautas tērpa priekšmetos. Ar tumšziliem linu vai kokvilnas diegiem izšūtas Bārtas krekla apkaklītes, ar sarkanām vilnas dzijām - Rucavas un Bārtas kreklu rotājumi.

¹ Tīlts 1937., 57. lpp.

Mūsdienu daiļamatnieču vecākās paaudzes lietojumā visplašāk izplatītais nosaukums. Speciālajā rokdarbu literatūrā sastopami arī vēl citi nosaukumi:

pīne - Dzērvītis, Sunepska 1934., 5. lpp.;

etnogrāfiskā pīne - Sievietes Pasaule 1936., Nr. 2.,

19. lpp.; pītais dūriens - NT 1939., 187. lpp.; krusta

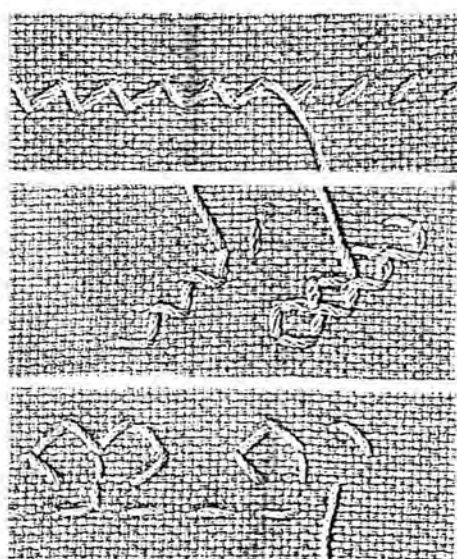
dūriens - LTM 1967., 308. lpp.; Rucavas krustdūriens -

Sievietes Pasaule 1936., Nr. 2., 19. lpp.; Dzērvīši

1936., 46. lpp.; pītais krustdūriens - Madre 1977.,

Nr. 12., pielikums; pītais jeb seistītais krustdūriens -

Madre 1993., 15. lpp.

Svītru dūriens¹ ir divpusīgs ar vienāda garuma virspusi un apakšpusi. Tāpēc savstarpēji mainot horizontāli, vertikāli un diagonāli šūtos dūrienus ērti veidot izšuvuma rakstus. Šis Latvijā ļoti plaši izplatītais dūriens sastopams arī baltajos un krāsainajos kreklu izšuvumos. Krustpils sieviešu krek-

lem izšūta apķekle un eproces ar sarkanām un zaļām vilnas dzijām. Ļoti bagātīgi izšūta Dignājas sieviešu kreklis. Uz linu auduma ar sarkanām, zaļām un dzeltenām vilnas dzijām. Svītru dūriena lietošanas tradīcija tur saglabājusies arī vēl kokvilnas audumu lietošanas laikā, kad krekli izšūti ar sarkaniem diegiem. Ties pats sakāms par Rucevas krekliem, jo arī tur kokvilnas auduma krekli izšūti ar sarkanu vilnas dziju, lietojot svītru dūrienu. Pēdējais tomēr galvenokārt izmantots Vidzemes, Latgales, Augšzemes arī Kurzemes (Kabilles) vīlleigu izšuvumos, Vidzemes, Latgales un Augšzemes galvas segās un mutautiņos. Kopā 19. gs. vidus svītru dūriens dažādos sieviešu rokdarbos atradis visai plašu pielietojumu.

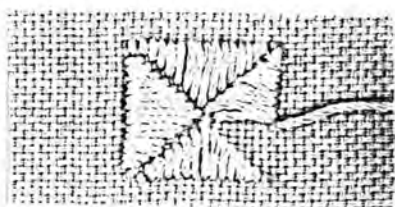
Svītru dūriena vecākais atradums konstatēts Teurenē 13. gs. slānī. Arheoloģe Anna Zariņa ar sarkanām un zilām

¹ Dzērvīši 1943., 22. lpp.; NT 1939., 111. lpp.; LTM 1967., 307. lpp.; Dzērvītis, Sunepska 1934., 3. lpp.; Zariņa 1970., 56. lpp.; Madre 1993., 20. lpp.

vilnes dzijēm izšūto divpusīgo šuvumu uzskata par krekla fragmentu¹. 1934. g. A.Dzērvītis un N.Sunepska izteica hipotēzi,² ka svītru dūriens Latvijā parādījies 17. gadsimtā. Acīmredzot šo domu izteikt viņus mudinājusi villaiņu kompozīcijas analīze, jo villaiņu izšuvumu stils atbilst šī laika Vidus- un Austrumeiropas izšuvumu stilam.

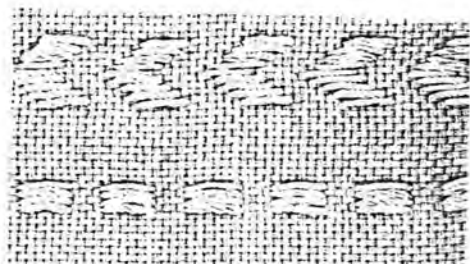
¹ Zariņa 1970., 56. lpp.

² Dzērvītis, Sunepska 1934., 3. lpp.

Spodršuvums¹ atvasināts no taisnā vīļu dūriena.² Latvijā to šuj auduma pamatā skaitot auduma diegus.

Latvieši pazīst divus spodršuvuma veidus:³

- 1) Katrai raksta rūtīgai atbilst viens velku-audu krustojums audumā. Raksta malas veidojas taisnas.
- 2) Katrai raksta rūtīgai atbilst trīs vai četri velku audu krustojumi audumā.

Spodršuvumam raksturīga gluda, spodra virsma, tādēļ arī radies šāds nosaukums. Vidzemes un Kurzemes kreklu baltajos izšuvumos spodršuvums sastopams bieži. Tas izskatās izturēti un izcili skaisti, kā arī liecina par tautas tērpu darinātāju labu gaumi. Īpaši tas sakāms par Lielvārdes,

¹ Dzērviši 1943., 24. lpp.; Madre 1993., 28. lpp.

Spodrais dūriens - Madre 1977., Nr. 12., pielikums.

Spodrdūriens - NT 1939., 465. lpp.

Klūpošais dūriens - Dzērvītis, Sunepskis 1934., 50. lpp.

² Madre 1993., 28. lpp.

³ Lapsa 1981., Nr. 8., pielikums.

Alsungas un Nicas kreklu baltajā spēdršuvumā izšūtiem kreklīm. Nicas kreklis balte izšuvumu bieži papildina ar melniem diegiem veikts izšuvums. Krāsainājos izšuvumos tas atrodas Krustpils un Dignājas kreklu apkārtnē un aprocēs. Krustpils šuvums veidots no dzeltenām, sarkanām, zaļām un zilām vilnas dziļām, Dignājā dzeltenām, sarkanām un zaļām vilnas dziļām. Latgalē spēdršuvums izmantots tikai krāsainājos izšuvumos - kreklis ar sarkaniem līnu diegiem. Kurzemē krāsains spēdršuvums uzskatāms par mazāk raksturīgu; izņēmumi ir Nica, kur kreklis rotāti ar baltu un tumši zilu līnu diegu izšuvumu un Alsungas krekla krāsainās aprocēs. Spēdršuvums plaši lietots Vidzemes, Latgales un Augšzemes villaiņu, galvas segu un mutautu rotājumā.

Ielocītais dūriens¹ ir vienkāršākais rakstu veidotājs dūriens. Tāpat kā priekšdūrienā rotātāju pavedienu ievieto audumā starp velku pavedieniem, pamataudus neizvelkot. Pārstaipa garums dūrienā atkarīgs no izvēlētā raksta. Ielocītam dūrienam piemērots tēdas tekstūras audums, kurā pavedieni viegli saskaitāmi, t.i. vienkārtnis un plāce. Letviešu izšuvumos ielocītais dūriens audumā ievietots kā audu tā velku virzienā.

Vidzemē tautas tērpa izšuvumos ielocītais dūriens sastopams reti (galvas segās), kreklos tā vispār nav, izņemot Cesvaines krekla uzpleci.² Turpretī Latgalē ar sarkanām līnu diegiem tas ir izplatītākais dūriens kreklu aproču un uzpleču rotājumos. Pārpieros tas sastopams arī ar tradicionālo krāsu četrinieku (zaļš, dzeltens, sarkans, sils). Līdzīga situācija ir Augšzemē. Vienīgi Dignājā krekli izšūti ar zaļām un sarkanām vilnas dzijām un Gārsenē ar sarkanām pavedieniem izšūti

¹ LTM 1967, 309. lpp.

Ielocītie raksti - Dzērvītis, Sunepske 1934., 5. lpp.

Diegu locīšana - NT 1939., 259. un 277. lpp.

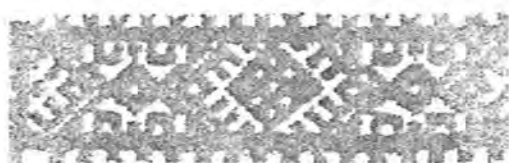
Mitu dūriens - CVVM 3096. mape, 265. dok.

Pārstaipu dūriens - NT 1939., 406. lpp.

Ielocītais raksts jeb dūriens - Madra 1993., 17. lpp.

² E 17, 6206-6209, darināts 1947. g. pēc veca Cesvaines krekla parauga.

visā kreklā piedurkne.¹ Ielocītais dūriens

Kurzemes dienvidrietumu novadu tautas tērpu izšuvumos sastopama relatīvi bieži. Ar sarkanām dzījām vai diegiem izšūti Bārtas un

Rucavas krekli.

Par ielocītā dūriena izcelsmi izteiktas vairākas hipotēzes. 1934. gadā A.Dzērvītis un N.Sunepska publicēja atzinumu, ka ielocītais dūriens latviešu izšuvumos ir salīdzinoši jauns, ka tas radies uz austu ieloku bāzes un pēdējos nomainījies.² 1938. g. A.Dzērvītis iesāko domu turpināja. Balstoties uz ielocīto rakstu kompozīcijas analīzi viņš konstatēja, ka austu ieloku nomaņa ar ielocītā dūriena tehniku risinājusies laikā no 12.-17. gadsimtam.³ Savukārt arheoloģe Anna Zariņa horizontālos aužamajos stāvos austā audumā ieaustos ielokus Latvijā konstatējusi 12.-13. gs. kultūras slēpos. Viņa arī izteikusi domu, ka minētā tehnika Latvijā ienākusi kultūras sakaru rezultātā no rietumslāviem, kur tā konstatēta jau 4. gs.⁴ Jāpiebilst, ka latgaļu un slāvu zemēs ieaustie ieloki ar tiem raksturīgo ornamentālo risinājumu saglabājās līdz pat 20. gadsimtam. Un vēl. Augšminētai tehniku pārejas stadijai raksturīga parādība

¹ CVVM, 2788. darināts 1822. gadā Ilūkstes apriņķa Gārsenes pag.

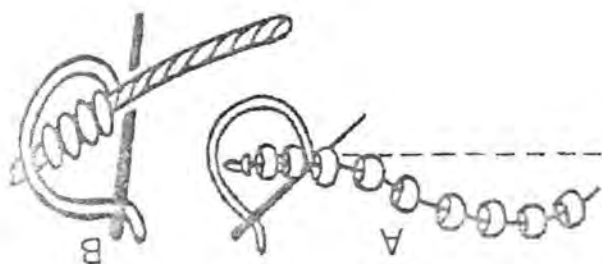
² Dzērvītis, Sunepska 1934., 3. lpp.

³ Dzērvītis 1938., 174. lpp.

⁴ Zariņa 1968., 91. lpp.

vērojama tradicionālā tautas tēr-
pa kreklus Latgalē. 1830. gadā
un 1850. gadā šūtiem krekliem
piedurknēs ieausti ieloki, bet uzpleči, aproces un spkakles
izšūtas dažādās izšuvumu tehnikās.¹ Vidzemē (Vitrupē) un
Kurzemē (Rucavē) atresti krekli, kur vienā priekšmetā ie-
sustie ieloki kombinēti ar dažādām izšuvumu tehnikām.

¹ CVVM Nr. 3281., Nr. 3283. Viļaka.

Pērliņu izšuvums¹ uz auduma Latvi-
jas teritorijā pazīstams kopš
8. gs.² Tradicionālo tautas tērpu

kreklus tie sastopami tikai Kuldīgas novadā. Tur stāvēs
kreklas apkakles rotātas ar stikla pērlītēm, salmiņiem un
vizuļiem. Vairumā gadījumu pērlītes uzšūtas uz tumši zilā
rakstā šūtām apkaklēm.³

¹ Zariņa 1970., 96. lpp.;

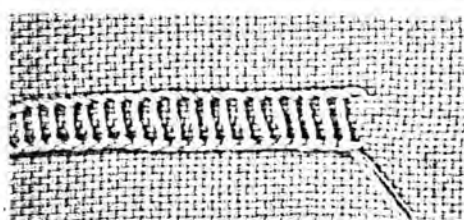
Stikla pērliņu izšuvumi - Dzērvītis 1930., 247. lpp.

Stikla ziliņu izšuvumi - LTM 1967., 9. lpp.

Ziliņu rotājumi - Madre 1993., 102. lpp.

² Zariņa 1970., 96. lpp.

³ Kuldīgas muzeja etnogrāfisko materiālu fondos.

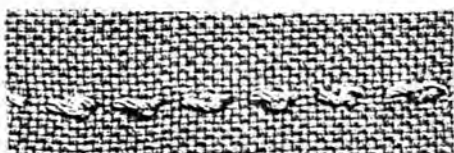
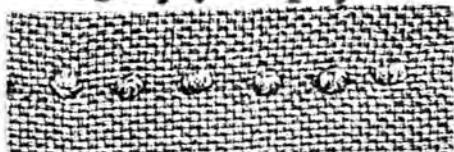
Dubultā pīne¹ ir viens no tiem latviešu tautas izšuvumos pazīstamiem dūrieniem, suduma malu apstrādes paņēmieniem, kas sastopams tikai nelielā teritorijā. Krustpils novadu tautas tērpa kreklis apkakles mala apdarināta ar zaļu dziju dubultās pīnes tehnikā. Minētais darbs paņmiens izmantots arī Ilūkstes novadā vaiņaga malas nostiprinājumā.

¹ Dzērvītis, Sunepska 1934., 55. lpp.

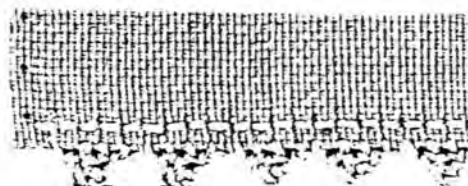
Divkāršā pīne - NT 1939., 126. un 258. lpp.

IZŠUVUMU MALU NOSLĒGUMI

Latviešu tradicionāliem izšuvumiem, lai labāk izceltu rotājuma kompozīciju, izveidoti speciāli malu noslēgumi mezgliņu, cilpiņu vai bārkšķu veidā.

mēdz būt arī kompozīcijas, kur baltie mezgliņi noslēdz krāsaina izšuvuma malas. Visvienkāršākos mezgliņus³ veidojušas latviešu rokdarbnieces Vidzemē - kreklu rotājumus, Augšzemē - slētē un igeņu kreklu izšuvējas Mikhli.⁴

Mezglu dūrienu¹ izmanto tradicionālo tautas tērpu kreklu izšuvumos. Līdzīga parādība vērojama arī igeņu tērpā Mikhli novadā.² Parasti mezgliņus šuj ar baltiem lina diegiem suduma malās, bet

Serežģitāka risinājuma lina diegu robini,⁵ mezgliņi⁶ plaši izplatīti kreklu izšuvumos centrālās Kurzemes kreklu apkaklīšu malās, Rucavā, Nicā, Liepājā apkaklēs, sprēcēs un uzplečos;

¹ LTM 1967., 309. lpp.

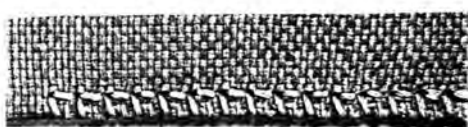
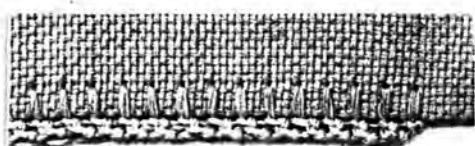
² ŽHO 1981., 319. lpp.

³ Mezglu šūšana - NT 1939., 278. lpp.

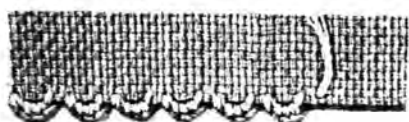
⁴ ŽHO 1984., 319. lpp.

⁵ LTM 1967., 311. lpp.

⁶ NT 1939., 55. lpp.

visā Vidzemē un Krustpilī apkaļu malās un dūrgalos; Rīgā apkaļēs. Robini¹ lietoti Alsungē kā sieviešu tā vīriešu kreklos. Sieviešu krekliem ar šiem robiņiem izšūtas aproces, bet vīriešu krekliem - apkakles. Krustpilī - sieviešu krekliem aproces, vīriešu krekliem - apkaļu malas.

Sarežģītāki robini² pazīstami Zemgales kreklu aprocēs arī no baltiem lina diegiem.

Ir mezglini³, kas plaši pazīstami visā Latvijā: Abrenē tie rotāja kreklu aproces; Gārsenē un Jaunjelgavē, Rīgā arī aproces; Bilskā apkakles un aproces; Lubezerē un Saldū aproces.

Cilpiņas⁴ darinātas no baltiem lina diegiem Zemgales kreklu aprocēm, tāpat arī Ventspils

¹ LTM 1967., 311. lpp.

Mezglini NT 1939., 55. lpp.

² LTM 1967., 311. lpp.

Mezglini NT 1939., 14. lpp.

³ NT 1939., 14. lpp.

⁴ NT 1939., 11. lpp.

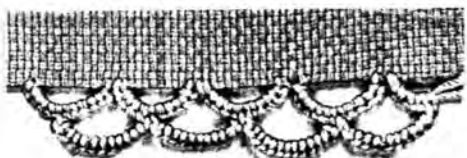
Mezglini - turpat; robini - LTM 1967., 311. lpp.

sieviešu kreklu aprocēm, Kuldīgas vīriešu kreklu apkakļu apmalēm.

Cilpiņas¹ nedaudz citādāka tipa izšūtes Zemgales kreklu apkakļu malēs, Vitrupē vīriešu kreklu apkakļu malēs, Kuldīgas kreklu aprocēs un Mīcēs sieviešu kreklu apkaklēs.

Kreklu izšuvumos atrodamas dažādu kombināciju cilpas.²

Pogu šūšanai izmantots tas pats dūriens, kas izmantots iepriekš aplūkoto cilpu veidošanā.

Pogas no baltiem līnu diegiem šuva visā Latvijā: Abrenē, Bebrenē, Bilskē un visur Kurzemē.

Apmāles jeb cilpu dūriens³ izmantots sieviešu mīcēs pakaušā dekoratīvam sevilkumam centrālajā Vidzemē un Bārtē, kur mīču tips gandrīz vienāds, atšķirība pastāv tikai ornamentā un krāsu ziedē. Cilpu dūriens tehnikā vei-

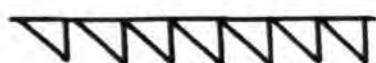
¹ NT 1939., 10. lpp.;

robini - LTM 1967., 311. lpp.

² LTM 1967., 311. lpp.

³ Turpat, 310. lpp.;

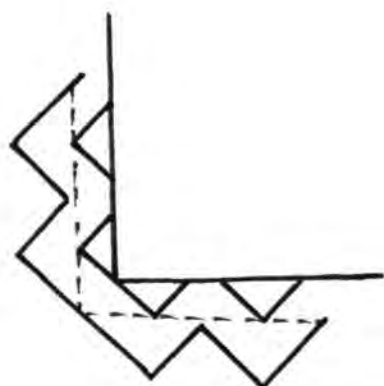
tīklina šūšana - NT 1939., 182. un 476. lpp.

1. zīm.

2. zīm.

detais tīkliņš parasti šūts no baltiem linu diegiem.

Līdzīgs baltu linu diegu sietiņš atrasts arī Ventspils novadu vīriešu krekla kakla izgriezuma priekšpusē 2,5 cm garumā un 1 cm platumā.

Tradicionālā tautas tērpa krekla apskaklītes Vidzemē un Augšzemē¹ rotātas arī ar zobīņiem. (Zobīņu dabīgais lielums rādīts 1. zīmējumā.

Piegrieztne un šūšana 2. zīmējumā.) Domājams, ka latviešu apģērbā šis rotājums variants ir salīdzinoši jauns, radies apmēram 19. gs. vidū un saistīts ar jeku un bezpiedurkņu kreklu - ar uzkreklīņu² ienākšanu plašākā lietojumā. Iespējams, ka minētie zobīņi noskatīti no gerfāznieku tērpiem. Kādam Vidzemes uzkreklīņam zobīņi šūti visai meistarīgi un izskatās sevišķi dekoratīvi.³

¹ NT 1939., 274., 305., 365. lpp.

² CVVM 2544. Uzkreklīte šūta 1848. g. Madonas spriņķī.

³ NT 1939., 366. lpp.

Latviešu tradicionālā tautas tērpa kreklu izšuvumu lielākā daļa papēmienu daļa pieder četrām balto darbu grupām. Tie ir vienvirziens izvilkami, divvirziens izvilkami, izšuvumi ar izgriezumu un baltie spodršuvumi. Šos baltos izšuvumus savienojumā ar izvilkiem šī gadsimta trīsdesmito gadu redzamākie rokdarbu pedagogi A.Dzērvītis un N.Sunepska vērtēja ļoti atzinīgi, saukdami tos par latviešu meģinām.¹

Baltajos izšuvumos, kā jau minēts, dažkārt izmanto arī tos dūrienus, kurus pa lielākai daļai lieto krāsainajos izšuvumos. Auduma biežums un izšujamo diegu smalkums izvēle atkarīga no izvēlētais rotājuma. Vienvirziens izvilkumam var izmantot jebkura velku-audu pinuma audumu. Pārējām trim izšuvumu grupām vajadzīga gluds vienkārtnis, lai rokdarbs nezaudētu mākslas darba vērtību. Sevukārt divvirziens izvilkums tīkla veidošanai prasa precīzu vienkārtni, t.i. vienā rekstā rūtīnā vienādu velku un audu pavedienu skaitu.

Latviešu tradicionālie tautas tērpa kreklī vienmēr šūti no baltā izbalināta lina auduma un izvilkami veidoti ar baltiem un nebalinātiem lina diegiem. Caurās vīles parasti šūtas no kreisās uz labo pusi, bet ir arī dažādi izņēmumi. Parasti auduma un izšujamie diegi mēdz būt vienāda rupjuma. Tomēr ir dūrieni, kas paredz izšūšanai rupjāku pavedienu nekā audums.

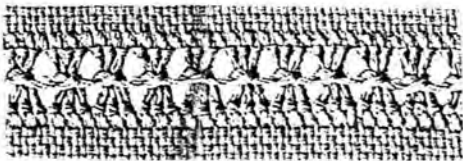
Dažām balto darbu tehnikām Latvijā ir ilgs mūžs. Caurā vīle konstatēta jau dzelzs laikmetā, turklāt ar laik-

¹ Dzērvītis, Sunepska 1935., 5. lpp.

metam atbilstošu savdabību. Izvilktu audu vietā audums rotāts nevien ar raksta pavedieniem, bet arī ar bronzas spirālītēm, kas veidoja stabīgus. 18. gs. rakstraudži rēda darba paņēmienus, kas sekārtoti pēc augoša grūtuma pakāpēm.

Prasme rotāt audumu ar balto darbu izšuvumiem prasa labu geumi un augstu izpildījuma kultūru. Vērtējot latviešu izšuvumus Dzērvītis un Sunepska atzīst, ka balto darbu tehnikas izveidojušās līdz 19. gs. vidum, jo 19. gs. II pusē, sakarā ar pilsētu modes ienākšanu arī laucinieku lietojumā, balto darbu tehnikas pamazām sīzmirstes.¹ Minētais uzskats pareizs tikai daļēji. 19. gs. II pusē balto darbu tehnikas apgērba rotāšanai izmanto maz, toties vairāk un sarežģītākās kompozīcijās tās izstrādā gultas un galda veļas rotāšanai.

Runājot par balto darbu teritoriālo izplatību jāatzīst, ka izvilkumi kā raksturīgākie audumu rotāšanas paņēmieni sastopami ap Baltijas jūru dzīvojošo etnosu tautas mākslā. Sevišķi spilgti šo parādību var vērot zviedru un dāņu rokdarbos,² Rietumigaunijā, Rietumlietuvē (sevišķi Suvalkijs) un Latvijā. Izšuvumi ar cauro vīli sastopami savienojumā ar citām balto darbu tehnikām.³ Latviešu iz-

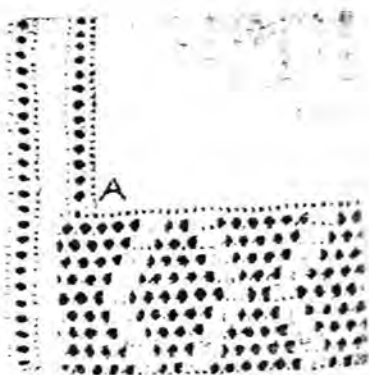

šuvumos ļoti iecienīti vienvirziena izvilkumi. Sastopami 2-3 mm plati un komplicēti (vairākas

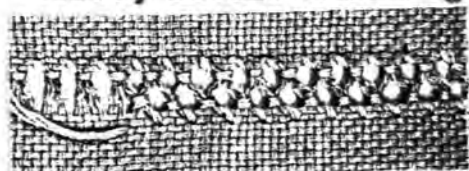
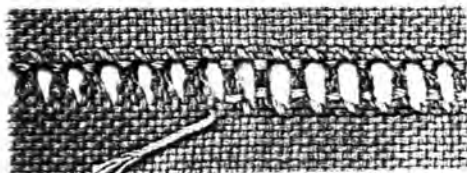
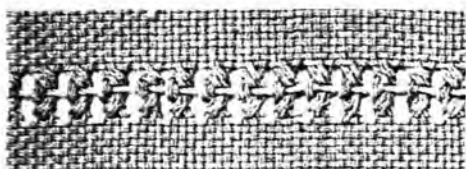
¹ Dzērvītis, Sunepska 1935., 6. lpp.

² Turpat.

³ ИЭАН, 1986., 34.

nājsūta virzienā.¹

joslas blakus) dažāda platuma un tehniku izvilkami. Jāatzīmē kompozīcijas īpatnība - vienāda platuma izšūtās joslas nestkārtojas, bet saīktas pakāpeniskā platuma palielinājumā vai samazi-

Pats vienkāršākais vienvirziens izvilkums ir krustoto diegu caurā vīle.² Tai seko jau nedaudz sarežģītākā perastā caurā vīle.³

Atkarībā no suduma blīvuma izvelk 1-4 sudus un apšuj 3-5 velkus. Tradicionāļajos izšuvumos šo cauro vīli lieto apstrādājot izšūtā priekšmeta malas (spkakles, ap-roces, krekla kapa izgriezumus u.tal.).

Līkloču cauro vīli⁴ šujot izvelk 3-4 sudus un kopā apšuj 4-6 velkus.

Dubultā caurā vīle⁵ veidojas sekojoši. Izvelk vienu sudu, atstāj trīs sudus un atkal izvelk vienu

¹ Dzērvīši 1936., 71. lpp.; CVVM 1970, Nr. 696.

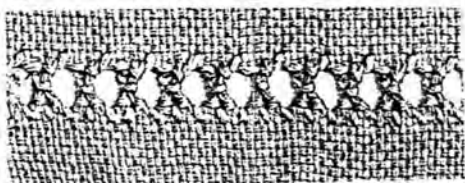
² Dzērvīši 1943., 12. lpp.; Lapsa 1981., Nr. 1, pielikums.

³ Turpat; Caurās vīles dūriens Dzērvīši 1943., 12. lpp.

⁴ Turpat; Lapsa 1981., Nr. 1, pielikums.

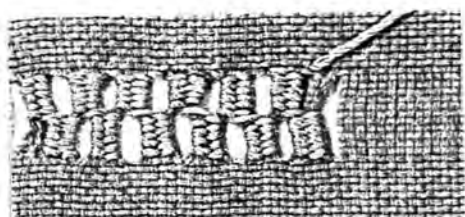
⁵ Turpat.

sudu. Abus izvilkumus spšuj kopš ievērojot likumību - cik sudu pavedienus ststāj starp izvilktiem sudiem, tik velku pavedienus spšuj vienā stabīņš. Savukārt sietie krustiņi¹

labi izceļas un izšuvums izskatās caurumots (ažūrs), ja vienvirziņa izvilkums šūšanai sudumā

izvelk 4-6 sudus. No sietiem krustiņiem un krustoto diegu caurās vīles var izveidot daudzus rakstus. Šāds veids izšūšanas papēmiens sevišķi iecienīts izšujot tautas tērpa kreklus Lielvārdē un Jelgavā.

Pīto mietīgu caurā vīle² veidojas izvelkot sudus paredzētā platumā un aptinot 3-4 velkus.

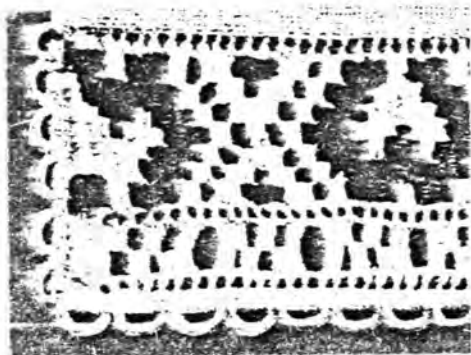
Pīto mietīgu caurā vīle³ veidojas, ja izvelk sudus un sapin kopā 4-6 sudus. Latviešu izšuvumos sastopami vairāki pīto mietīgu caurās vīles varianti.⁴

¹ Dzērvīši 1943., 13. lpp.

² Turpat, 14. lpp.; Lapsa 1981., Nr. 1, pielikums; LTM 1967., lpp.

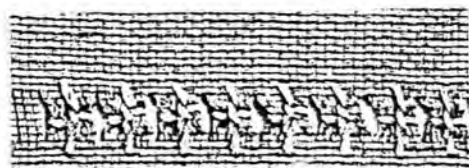
³ Dzērvīši 1943., 14. lpp.; Lapsa 1981., Nr. 1, pielikums; LTM 1967., lpp.

⁴ Dzērvīši 1943., 14. lpp.

Latviešu tautas mākalā par vērtīgiem un skaistiem izšuvumiem uzskata tādus, kuros vienā izšuvuma kompozīcijā apvienoti vairāki izšūšanas veidi.¹

Vienvirziens caurai vīlei pieskaitāms arī pītais

krusts.² Šajās dūrienēs mēdz izpildīt pat veselas joslas vai kompozīcijas daļas.

Tradicionālā tautas tērpa kreklos sastopami vairāki divvirzienu izvilkušu varianti. Jebkura divvirzienu izvilkušu pamatā ir izšūts tīkls, kas veidojas izvelkot kā sudu, tā velku virzienā vienādu diegu skaitu. No izvilktu un atstāto diegu skaita ir atkarīgs tīkla acu jeb rūtiņu lielums. Divvirzienu izvilkušiem jābūt smelkam, tāpēc nav pieņemts izvilkt daudz diegu. Parasti vidēja rupjuma sudum izvelk 3-4 un atstāj 3 diegus. Līdz ar to vienai izvilkušu rūtiņai pieņemts skaitīt 3 izvelkamos un 3 atstājamus diegus. Sākot izšūt divvirzienu izvilkušu vispirms ar krēseinu diegu ierobežo raksta laukumu, šujot par 3 diegiem uz priekšu. Apkārt izšujamam laukumam šuj apmales dūrienu.

¹ Dzērviši 1943., 15. un 16. lpp.

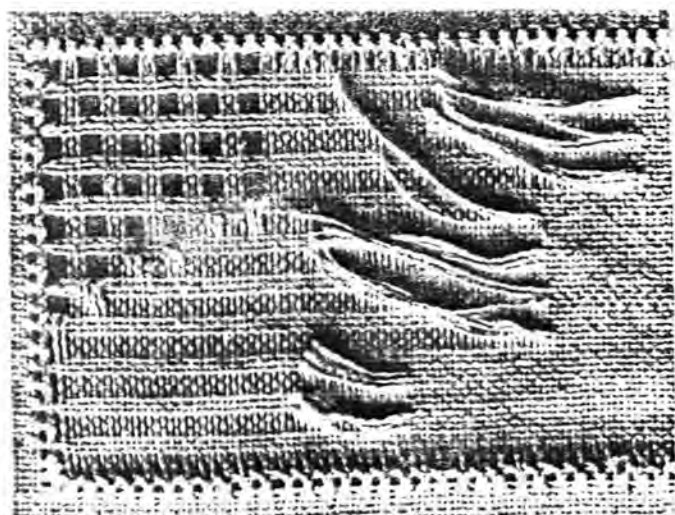
² Turpat, 17. un 18. lpp.

Gredzentiņa dūriens - Lapsa 1981., Nr. 4., pielikums.

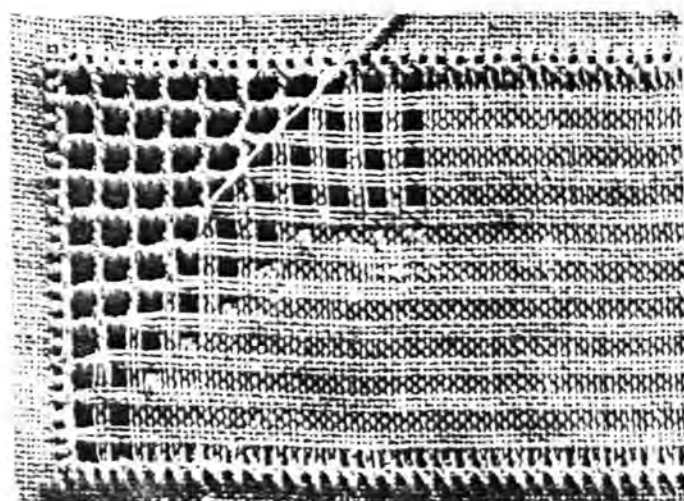
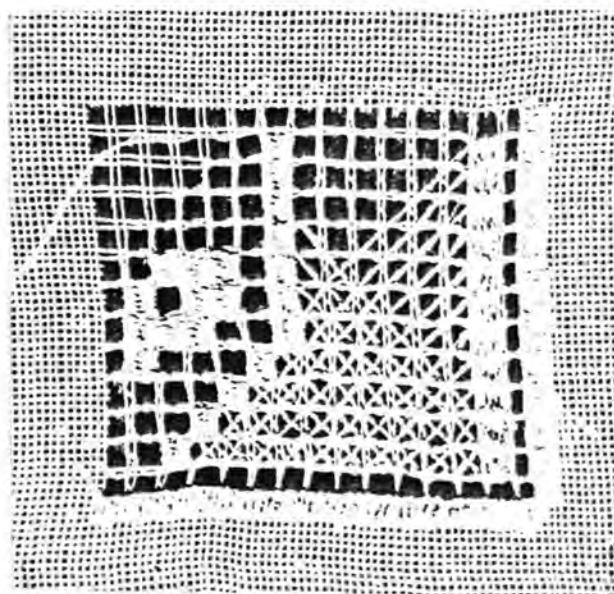
Pēc tam no kreisās puses izgriež izvelkamos suduma diegus. Tikliņu peresti sāk izšūt no viena stūre. Kad tikliņš apvīts, tā acis (rūtīņas) vejedzīgajās rakstās var piepildīt ar dažādiem dūrieniem.

Latviešu tradicionālajos izšuvumos pametraksts bieži ir kā norebežo fona rakstu, piem., Zemgales sievietes krekla piedurkņu augšgala izšuvums.

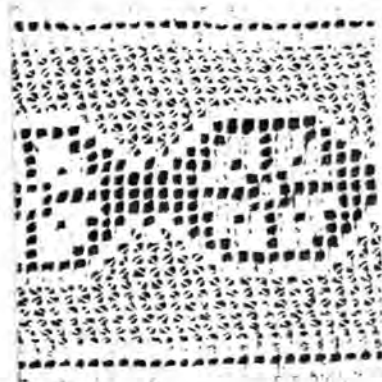
Divvirziens izvilksme

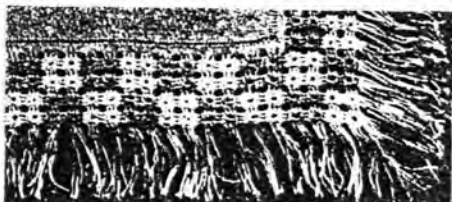
Diegu posma izvilksme rakstu tikliņam.

Izvilka tikliņa apšūšana.

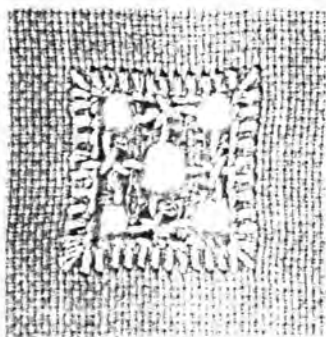
Ļoti dekoratīvs un viegli izšujams ir zvaigznīšu

divvirzienu izvilkums.¹ Zvaigznīšu izšūšanai tikliņu sagatavo citādi nekā iepriekšējās piemērās:

no audiem un velkiem izvelk tikai pa vienam pavedienam starp deviņiem vai divpadsmit statājiem. Rezultātā rodas lielas rūtiņas. To veidošanai var ņemt arī citādu pavedienu skaitu, kas dalās ar 2 vai 3, lai rūtiņas iznāktu precīzi vienādas. Rūtiņas apšuj ar cauro vīli, adatu darot kvadrātiņa vidū.

Izšuvums ar izgriezumu latviešu tradicionālās tautas tērps kreklos bieži sastopams Kurzemē. Dotajā tehnikā paši

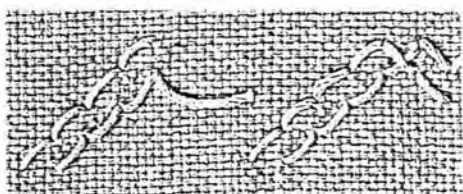
krāšņākie krekli izšūti Rucavā lina audumā ar baltiem vai nebalinātiem lina diegiem. Nicā krekla apkaklīte izšūta ar baltiem un melniem diegiem. Parasti izšuvums ar izgriezumu kombinēts kopā ar citiem izšuvumu dūrieniem (cauro vīli, spodršuvumu, pītmietīgu cauro vīli u.c.). Šo tehniku var izmantot izšujot nevien rakstu josles, bet arī lielākus laukumus. Izšuvumu ar izgriezumu

sāk būt tāpat kā divvirzienu izvilkumu, iezīmējot raksta leikumu ar krāseinu pavedienu ik pa 3 diegiem. Malu apstrādi var veikt dažādi.²

¹ Dzērviši 1943., 21. lpp. Zvaigznīšu raksts - Lapsa 1981., Nr. 8, pielikums.

² Lapsa 1981., Nr. 7, pielikums.

Latviešu balto izšuvumu darbu tehnikās ietilpst rinda dūrienu, kurus šuj kā papildinājumu vienvirziens un divvirziens izvilkumiem. Pats izplatītākais dūriens ir jau minētais spodršuvums. Svītru dūrienu un pīte mietiņu cauro vīli atsevišķi izšuj reti. Parasti tos šuj kopā ar spodršuvumu. Baltajos izšuvumos bieži šuj dubulto svītru dūrienu.¹ Tāpat bieži baltajos izšuvumos kātu dūrienu ierobežo izvilkumi.

Vitais līkločis savienojumā ar spodršuvumu lietots

Vidzemes un Kurzemes kreklu izšuvumos, starp kuriem izcilākie paraugi vērojami Rendas un Alsungas sieviešu kreklos.

Kuldīgas krekla uzpleča² fragments. Pamatreksts izšūts spodršuvumā ar vītiem līkločiem.

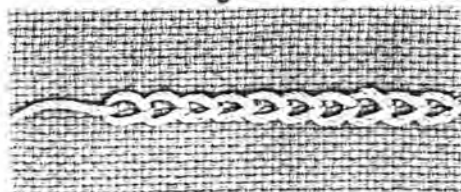
Nīcas krekla uzpleču fragments.³ Reksts izšūts ar baltiem un melniem diegiem spodršuvumā ar vītiem līkločiem un cauro vīli.

¹ Lepsa 1981., Nr. 9, pielikums.

² Turpat.

³ Turpat.

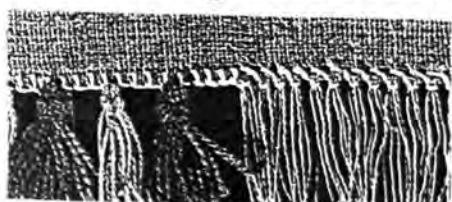
Baltajos izšuvumos izmanto arī kādes dūrienu, kas

Latvijas teritorijā pazīstams jau 13. gs.¹ Baltajos izšuvumos audums melu apdarei ir nevien

praktisks, bet arī dekoratīva loma. Tradicionālā tautas tērpe kreklis ātrāk dilstošās daļas kā apkaklītes, aproces apšūtas ar cilpām un mezgliņiem.

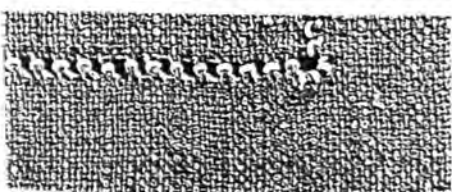
Baltajos izšuvumos sastopamies ar vairākiem audumu melu apdāres variantiem. Tie ir.

1. Melu nobeigums ar audumu bārkatīm.

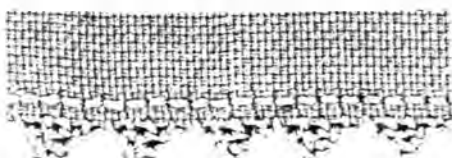
2. Melu nobeigums ar šūtām bārkatīm.

3. Melu nobeigums ar atlocītu melu.

4. Melu nobeigums ar robiņiem.

5. Melu nobeigums ar mezglotiem sobiņiem.

¹ Zariņa 1970., 93. lpp.

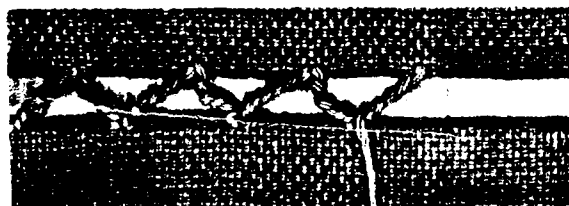
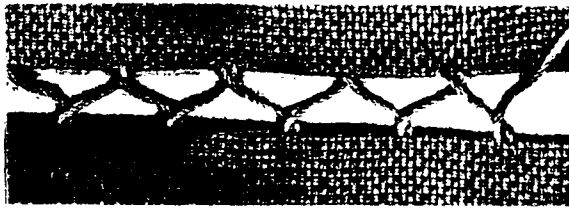
Kāžu dūriens - LTM 1967., 308. lpp.; NT 1939., 88. lpp.;

Dzērvītis, Sunepka 1934., 60. lpp.; Madre 1978.

PLS Nr. 1. pielikums;

Vāžu dūriens - Dzērvītis 1943., 9. lpp.

Nenoliedzama dekoratīva nozīme ir arī divu audumu gabalu savienojošām caurām vīlēm, kuras šuj galvenokārt Krustpils un tai kaimiņos esošajiem Augšzemes kreklīm ar iesūtiem pleciem (1. att. 3).

KREKLA ROTĀJUMS

Apģērbe rotāšana ir sena cilvēces tradīcija. Latvijā jau 10.-13. gs. lībiešu kapulaukos arheologi konstatējuši līnu auduma fragmentus ar rotājošo vīli.¹ J.Chr.Brotzes Monumente zīmējumos redzami kreklu rotājumi - krokojumi un krāsainie izšuvumi.² Muzejos saglabātiem un etnogrāfu ekspedīcijās atrastiem krekliem redzams, ka rotājumi veidoti no dažādos laikos radītiem rotāšanas paņēmieniem.

19. un 20. gs. rotājuma smatniecisko veiklību un māksliniecisko vērtību nosaka rotājumu kompozīcija un tā atbilstība kreklu piegriezumam.

Apskatu lietderīgi sākt ar Vidzemi, kur kreklu rotājumi bija atturīgi vienkāršākie Latvijā. Kāpēc tas tā? Pašādām etnogrāfu pētījumi atbildi nesniedz, tādēļ varam izteikt vairākus pieņēmumus, kas turpmākajā darba gaitā var apstiprināties vai tikt noraidīti kā nepamatoti. Pirmkārt, domājams, ka tāpēc, ka 19. gs. veirēkkārt mainījās apģērbe rotāšanas estētiskie kritēriji - izšuvums samazinājās, tā vietā nāca mežģīnes, krokojumi, lentes. Zemieku lietojumā izpletījās bezroču un jaku valkāšana, tādēļ no kādreizējā krekla, šādos apstākļos jau blūzes, redzama bija apkakle, kakla izgriezuma šķira un dažkārt arī aproces. Ļoti iespējams, ka minētā iemesla dēļ Vidzemes kreklu uzpleši bija mazrotāti vai nerotāti. Iespējams, ka Vidzemes sievietes neverēja sevišķi daudz laika veltīt

¹ Zarina A. Lībiešu apģērbe 10.-13. gs. - 24. lpp.

² LTM III, 10., 13. lpp.

izšūšanai. Neprecētajām meitēm vajadzēja pielocīt pūru, t.i., sašūdināt kreklus sev un savai ģimenei produktīvajam vecumam, t.i., kad bērni dzimst, jo sievas godā esot, atlika rokdarbiem maz laika, bija jāpalīdz vīram zemes apstrādes un mājas darbos. Iespējams arī, ka pastāvošā tradīcija kāzās spādināt vīra radus, kuru parasti nebija mazums, ar izšūdinātiem linu krekliem, neļāva pārāk ilgi pavēties pie viena krekla rotāšanas. Ir saglabājušies apraksti, ka Annai Aigerei no Praulienas savās kāzās 1828. gadā¹ pūrā bijuši 75 krekli, ko dalīt vīra radiem, bet Katriņai Daugulei no Bauņu pag. pūrā līdzī bija 60 vīriešu un 60 sieviešu kreklu.²

Visgrēznākie bija līgavas un līgavaiņa krekli; pēc laulībām tos uzvilka tikai svinīgos gadījumos un bieži vien glabāja kā mirstamo kreklu.³

Vidzemes novada sieviešu un vīriešu krekli ir šūti no nebalināta vai balta linu auduma un izšūti ar nebalinātiem vai baltiem linu diegiem, retos gadījumos Vidzemē sastopam izšuvumu ar sarkanām vai melnām⁴ diegiem, bet Krustpīlī un tai līdzās esošā Augšzemes novadā atēvās apkakles izšūtas krāsainām (sarkanām, zaļām, zilām, dzeltenām) vilnas dzijām.

Lai arī Vidzemes krekliem ir gan neliels apkakles, ap-

¹ CVVM etnogr. mat. 2544.

² CVVM, 1853.

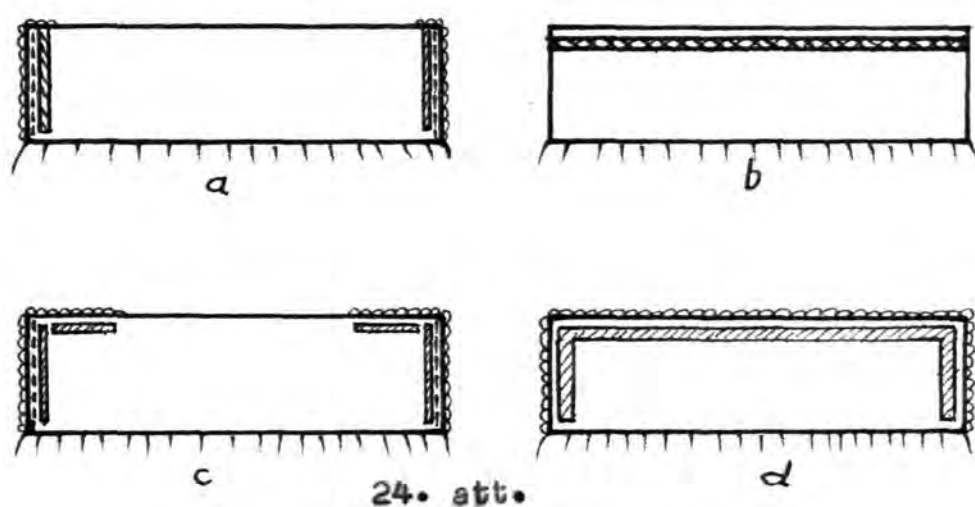
³ Slave M. Latviešu tautas tērpi. - 48. lpp.

⁴ Dzērvītis A. Latviešu tautas uzvalks. - I, 2. lpp.

rošu (arī dūrgalu), retāk uzplešu un neliels (siabolistisks) priekšas šķiras rotājums, tas stilistiski ļoti izsvērts, kas liecina par izšuvējas labo gaumi un izšūšanas mākslas prasmi. Vidzemes kreklu rotājumā pielietojamo dekoratīvo dūrienu klāsts ir salīdzinoši neliels, tikai to dažāds kombinējums padara katru kreklu oriģinālu. Rotājuma rakstu meitas un ganes noskatījušās, ^{cita} no citas, ņēma kā paraugu arī vecāku un veevecāku darinājumus, tādējādi kreklu rotāšanas tradīcijas saglabājot no pasudzes uz pasudzi. Nenoliedzami krekla rotājums nepārtraukti mainījās, tas bija atkarīgs arī no katras darinātājas tīri cilvēciskām rakstura īpašībām: centības, intereses, darbu padošanās, izšūšanas prasmes, kā arī dažādās rokdarbu informācijas izplatības konkrētā apvidū. Katra izšuvēja centās savā darinājumā ielikt kaut ko no sevis, save laika, tādējādi jaunos rotāšanas paņēmienus uzslāņojot iepriekšējiem (vecajiem), saglabājot, nenoliedzot iepriekšējo pasudžu radītās estētiskās vērtības.

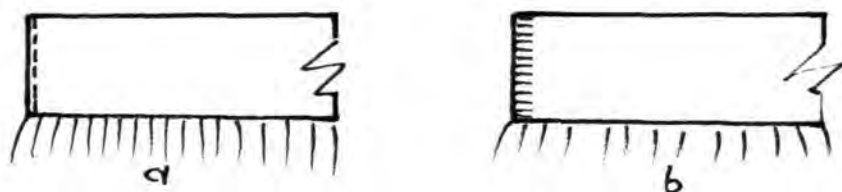
19. gs. Vidzemes novadam raksturīgs neliels, bet ļoti smalks, balts izšuvums, kura rotājums bieži saistīts ar krekla detaļu apdari, lai papildzinātu tā nēsāšanas ilgumu.

Līdz mūsdienām saglabājies salīdzinoši neliels Vidzemes rotāto kreklu klāsts. Daļu šo kreklu aprakstu sniedzam šajā tekstā. Visvairāk ir saglabājušies sieviešu, mazāk vīriešu rotātie krekli, bet rotājuma izvietojums abu dzimumu krekiem bija līdzīgs. Vidzemes kreklu apkaklēs raksturīgi vairāki raksta izvietojuma veidi (24. att.).

Rotējums izvietojums apkaklēs.

Obligāta vienmēr bija apkakles priekšējās malas nostiprināšana ar mašindūrienu cauri abām suduma kārtām (25. att. a) vai arī ar smalkiem cilpu dūrieniem (25. att. b).

25. att.

Apkakles priekšējo malu nostiprināšana.

1) Visplašāk izplatītais Vidzemē bija krekla apkakles priekšējo malu rotājums (24. att. a) ar dažādiem cauro vīļu dūrieniem, kā arī dažkārt klājdūrieniem. Bieži caurās vīles šuva cauri abām apkakles suduma kārtām, kas prasa augstu izpildījuma meistarību. Apkakles priekšējo malu un līdz vietai, kur nobeidzas izšuvums, šuva mazus robigus,

kuri pildīja gan estētisko funkciju, gan arī pasargāja ap-
kakles stūrus no pārāk ātras nodilšanas;

2) otra apkakles rotāšanas veids (24. att. b) - rotā-
jums iet gar apkakles garāko malu;

3) trešais apkakles rotāšanas veids (24. att. c) bija
rotājuma novietojums gar apkakles priekšējo malu un apmē-
ram 6-7 cm gar garo malu, veidojot greznu apkakles stūri.
Sīkos robiņus šuva iepretī rotātam stūrim;

4) ceturtais apkakles rotāšanas veids bija visgreznā-
kais (24. att. d); izšūtas visas trīs apkakles malas.

Aproces rotāja ar tādiem pašiem dūrieniem kā apkakles.
Rotājums parasti novietots paralēli aproces garākajai malai.
Tāpat kā apkaklēm, arī aprocēm obligāts noteikums bija no-
šūt gar aproces garāko malu mašīndūrienu un sīkus robiņus
(26. att. a), lai aproce nediltu. Bieži aproču gali bija
nošūti ar cilpu dūrienu, lai aproces ilgāk kalpotu
(26. att. b).

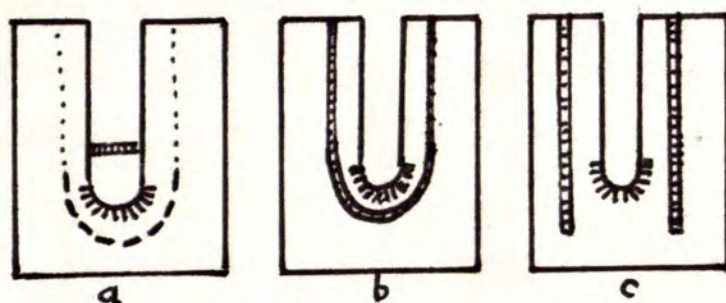

26. att.
Aproču rotāšana.

Platiem dūrgaliem atlocīja apmēram 0,5-1 cm lielu ma-
liņu, kuru atšuve ar parastiem pārmaļu dūrieniem vai ar
cauro vīli, tad sekoja neliels 0,8-1 cm plats izvilkums.

Krekla priekšas izgriezums (šķīra) varēja būt apstrē-
dāts gan ar vienkāršiem pārmaļu dūrieniem, gan ar cauro

vīli u.c. (27. att. a, b, c).

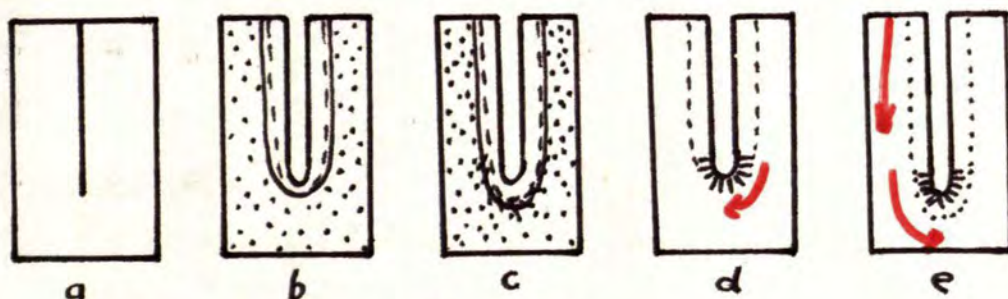

27. att.

Krekla priekšas izgriezuma apdares varianti.

Krekla izgriezumu (šķiru) apstrādāja sekojoši (28. att.):

1) Krekla audumā izvilka diegu paredzētā iegriezuma garumā un precīzi iegrieza pa diegam (28. att. a);

28. att.

Krekla priekšas izgriezuma apdares secība.

2) gar kakla iegriezuma abām malām atlocīja 0,3-0,5 cm maliņu un piediedza (28. att. b);

3) ja šķiru apstrādāja ar cauro vīli, izvilka 1-2 diegus krekla stāvā izgriezuma abās malās 1,5 cm izāku par izgriezumu (28. att. c), pašu izgriezuma stūrīti no vienas caurās vīles gala līdz otram no kreisās puses piešuva ar smalkiem, biežiem pārmaļu dūrieniem;

4) no labās puses izgriezuma stūri nošuva ar nelie-

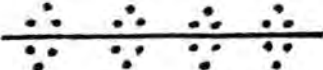
liem cilpu dūrieniem (dūr. 9.a), kas bija gan dekoratīvi, gan lieku reizi nostiprināja izgriezuma pašu galu (28. att. d):

5) visbeidzot krekla izgriezuma atlocītās malas bija jānošuj - jāpiešuj ar cauro vīli (28. att. c). Cauro vīli šuva no labās puses pāri 3 vai 4 diegiem, atkarībā no tā cik smalks bija krekla audums. Cauro vīli šuva tik tālu, cik tālu bija izvilks diegs, tālāk bija jāimitē caurā vīle apkārt apaļšjam izgriezuma galam, kamēr sākas izvilktais otrās puses diegs un jāturpina šūt cauro vīli pa otro izgriezuma malu.

Izšuvuma ornamenti ir viens no latviešu tautas tēlotājas māksles pamatveidiem. Latviešu tradicionālais tautas tērps ir spilgts latviskā ornamente glabātājs. Latviešu ornamente pēc savas būtības ir tīri ģeometriski: tas veidots no taisnām līnijām. Ģeometriskā ornamente pielietojumu kreklu rotāšanā noteica vienkārtni austais lina audums, uz kura ārti varēja skaitīt diegus un šūt izvilktas darbus pa taisni izvilktiem diegiem. Atsevišķu rakstu elementu kārtošanas veids bija atkarīgs no izrotājamā priekšmeta formas un lietošanas veida.

Latviešu ornamentā līnijas iet pa diagonāli, vertikāli un horizontāli, nejušu virzienu nemēdz būt. Vidzemes novada tautas tērpa kreklos visizplatītākie ornamente elementi ir punkts, taisna līnija, līklocis, trīsstūris, četrstūris. Aplūkojamo kreklu rotājuma ornamentā sastopam visus četrus Anri de Morana aprakstītos ornamente veidošanas principus (29. att.¹):

¹ Anри де Моран. История декоративного прикладного искусства. - Москва, 1982, с. 26.

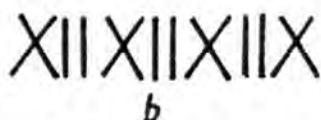
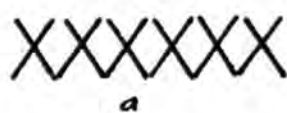
- 1) atkārtojumu,
- 2) inversiju,
- 3) maiņu, miju,
- 4) simetriju

29. att.

Motīva atkārtošanos kā ornamenta veidošanas principu latvieši izmanto ļoti sen. Ja motīva veikamīgi izvēlēts, var gūt labu dekoratīvu efektu.

Pētot latviešu rotātās tekstīlijas, Arvīds Dzērvītis izdalīja trīs visbiežāk sastopamos rakstu salikuma veidus: rakstu rindas, rakstu joslas, rakstu laukumus.¹ Vidzemes kreklu rotājumā izmantoti pirmie divi veidi.

Rakstu rindas ir vienkāršākais rakstu salikuma veids. Vidzemes kreklu rotāšanai izmantotas 1) vienkāršas rakstu rindas (30. att. a), kur viens raksts atkārtojas simetriski vienā virzienā (Pielik. 4, 26, 42. u.c.), 2) maiņu rakstu rindas (30. att. b), kur divi vai vairāki raksti atkārtojas simetriski vienā virzienā (pielik. 6, 10, 11. u.c.), 3) mijkāršas rakstu rindas (30. att. c), kur raksti ar vienu vienkāršu simetriju asi senatnē tika kārtoti rindās, apgrieztā veidā (Pielik. 3, 14, 21. u.c.).

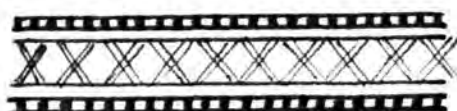

30. att.

Rakstu rindas.

¹ Dzērvīte A. Latvju raksti. - Toronto, 1973., 44. lpp.

Rakstu joslu veidošana ir daudz sarežģītāka. "Par rakstu joslu sauc rakstu rindu, kas abās malās ir iežogota, norobežota."¹ Vidzemes kreklu rotāšanai pielietoja vienkāršākās rakstu joslas, t.i., latviešiem tik raksturīgo trīsdalīgo kompozīciju (31. att.), kur greznāko rotājošo joslu iežogo mazāk greznas josliņas (Pielik. 21, 24, 42. u.c.).

31. att.

Rakstu josla .

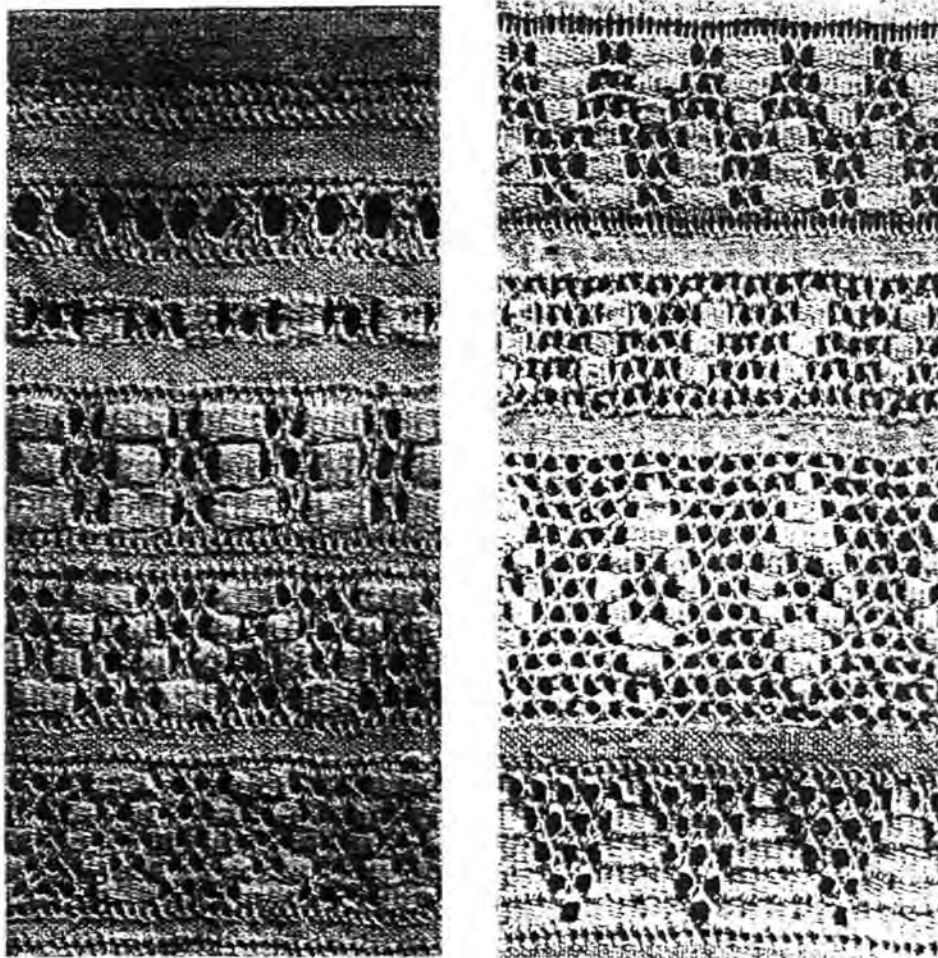
Ornaments vēsture liecina par tās senām saitēm ar tautas ideoloģiju un filozofiju, tāpēc ornaments ir seva veida tautas garīgās un materiālās kultūras atribūts. Tautas daiļrades vēsturiskās attīstības gaitā, dabas, sociāli psiholoģisko un mākslinieciski tehnoloģisko faktoru ietekmē, veidojās neskaitāmi vietējo lokālo ornamentu varianti ar līdzīgiem un atšķirīgiem tēlainā saturā, tehnoloģijas un kompozīcijas principiem.²

Arī kreklu rotāšanas ornaments un tās tehniskais izpildījums izslēdz jebkādas nejaušības. Stils, ornamenta elementi, kompozīcija, izpildījuma tehnikas ir save laika tradīciju stingri noteiktas.

¹ Dzērviņa A. Latvju raksti. - Toronto, 1973., 45. lpp.

² Вадяева Т. Орнамент и современное народное искусство // Советское декоративное искусство. - Москва, 1986, № 8, с. 19.

Laikā, kas nevarēja būt runa par latviešu speciālo rokdarbu literatūru, bija jau labi sistematizēta izšuvumu paraugu "ābece" garas līnu auduma joslās veidā ar visdažādākiem, metodiķi sakārtotiem dūrieniem, rotājošām vīlēm un joslām. Tādā veidā izšuvumu tradīcija pārgāja no paaudzes uz paaudzi. A. Dzērvītim personīgā krājumā bija divas šādas "ābece" no Lielvārdes un Limbažiem.¹

Rakstraudzīs "ābece" no Lielvārdes.

18. ss.

¹ Dzērvīši A., A., 1943., 17.-18. lpp.

Latviešu tautas tradicionālo izšuvumu raksturīga iezīme ir ģeometriskais ornaments un vairāku (2 - 9) tehnisko paņēmienu pielietošana viena priekšmeta rotāšanā. Arī tautas tērps kreklu darināšanā šis princips ir ievērots. Vidzemē 3 - 6, visbiežāk četri dažādi dūrieni vienā kompozīcijā.¹

Vidzemes kreklu balte darbu rotājumos rakstu rindas un joslas sastāv no sīkiem un trausliem ornamentu elementiem. Tie veido viegli reljefu un ašūru rotājuma virsmu un maz izmanāmi kā atsevišķas rotājuma sastāvdaļas. Izņēmums - krāšņām spodršuvuma astopstūru svaigznītēm rotāts viens Lielvārdes novada līgavas krekla variants.² Ne rotājuma motīvu, ne kompozīcijas ziņā Latvijā līdzīgs nav atrasts, tādēļ ir pamats domāt, ka tas Latvijā ievests no kādas slāvu apdzīvotas teritorijas.

Vissenāko rotājuma veidu varam vērot Cesvainē atrastas un aptuveni pirms 200 gadiem darināts krekla daļiņš - apkaklī un dūrgalā.³ Rotājums šajās gadījumās sastāv no trim joslām, kas izpildītas izmantojot sešus izšuvumu dūrienus. Augšējā platākā josla veidota no žuburains līkloča ar nošķeltiem ugunskrustiem, kas kompozīcijā atgādina jostu - audeņu rakstus un kuru elementi vissi radniecīgi ar 12.-13. gs. viltainu rotājumu atrodamiem zarsinajiem krustiem. Raksts veidots ielocījuma tehnikā no divkārtīgām vilnas dzijām zilā, zaļā un sarkanā krāsā (pēdējās iegūtas no su-

¹ Tuvāk sk. pielikumā.

² LTM III, 100. lpp., 40. att.

³ Turpat, 101. lpp., 42. att.

gu krāsvielām). Divas apskābjās josliņas sastāv no kātu dūriena svītriņām un punktiņiem un tur ievīta arī dzeltenā krāsa.

18. un 19. gs. villaiņu rotājuma centrālai joslai ļoti līdzīgas Krustpīlī, Cesvainē un Vīpē (izmantoti estoni izšuvums dūrieni) strastās atēvās kreklu apkakles tiklab materiāla un tehniku, kā arī kompozīcijas, raksta elementu un krāsu ziņā.¹ Vienas Krustpīlī apkakles centrālais raksts saskaņ ar Krustpīlī novada jostu rakstiem.²

Mūsdienu skatījumā Vidzemes baltie kreklu izšuvumi kopumā pārstāv jaunāko, resp., 19. gs. Latvijas kreklu rotājuma slāni, bet krāsainie Krustpīlī un tās apkārtnē darinātie pēc izcelsmes pieder 17. un 18. gs. raksturīgiem krāsainiem izšuvumiem.

Krekla piedurkņu sudraka sevilkumi sīkās apaļās krokās uzskatāmi par senākiem, bet salikumi plakanās ielocēs par jaunākiem šuvēju darba paņēmienu, kas Vidzemes kreklus izmantoti arī rotāšanas nolūkos.

¹ LPM III, 41.; 43.; 44.; 46. un 47. attēli.

² Turpat, 46. att. augšējais zīmējums.

Latgalē vairāk kā citos Latvijas kultūrvēsturiskajās apgabalos atrodamī senākie tradicionālās teutes tērpa kreklu rotājumi. Kā jau minēts, kreklus šuva no vairākiem atšķirīga platuma audekļiem. Tos auda katrai krekla daļai atsevišķi. Krekla augšdaļai auda acotās trīnīšs sējuma lina audeklus, apakšdaļai pakulu audeklus vienkārtnī, piedurknēm lina vienkārtna audeklus ar sarkanām svitrām (Pielik. 16) un ielasītiem rakstiem. Apkaklēm, aprocēm un uzplečiem arī auda speciālus audeklus ar ieaustiem - ielocītiem rakstiem. Vēl 19. gs. otrajā pusē, sekojot tradīcijai, visbagātīgāk rotāja uzplečus, kamēr apkakles un aproces dažkārt atstāja pat nerotātas. (Iespējams, ka minētā tradīcija radās pirms bezroču un jaku valkāšanas sākuma vasaras apģērbā.) Kreklu rotājumu kompozīcija bija diezgan vienvēidīga. Rakstu joslas, kas nereti bija līdzīgas jostās - audenās izaustām rakstu joslām, veidoja dažādi rombi, trijstūri un līkloči. Viss bieži raksts bija izteikts ar baltiem audekla laukumiņiem, kas atstāti neaizpildīti ar sarkanām pavidieniem noklātajā fonā, kā tas līdzīgi darīts austrumslāvu apdzīvotajos apvidos.¹

19. gs. beigās rotājuma joslas veidoja arī no kokvilnas diegiem. Tad arī ieaustos ielokus nomainīja izšuvumi. Izšuvumu dūrienu Latgalē bija mazāk nekā citur Latvijā, t.i., visbiežāk tikai 2 dūrieni vienā priekšmetā, lai gan sastopami reti gadījumi, kur lietoti arī pa 3, 4 un pat vairāk.

¹ Sal. И.Я.Богуславская, 7 стр., 15, 17, 18 ил.

Teties Latgalē piedurkņu sugāgala rotājumā ienāca knipelētās mežģīnes (pielik. 19), caure vīļu rindas un vienvirziens izvilkami. Baltie izšuvumi vai iešuvumi gan papildināja sarkanās rakstu joslas, gan tās aizstāja. Balte izšuvumu un knipeļu iecienītākais rakstu motīvs bija līkloca.¹

Sarkani ielocījumi kreklu rotājumos atrodami arī Augšzemē. Tur tāpat kā Latgalē kreklu stāvi bija šūti no acotā trīnīša audekla, bet uzpleči no vienkārta ar ielasiņu rakstu. Arī Augšzemes krekiem uzpleči un piedurkņu sugāgali bija vairāk rotāti nekā apkakles vai aproces, tikai raksta rūtītes parasti bija lielākas un raksts līdz ar to rupjāks. Paši raksti tuvāki divieļu galu rotājumiem un izcelšanās šķiet jaunāki nekā Latgalē. Ir atsevišķi kreklī, kuru piedurknes rotātas ar velku virzienā, t.i., ģerāniski ieaustām vai iešūtām sarkanām rakstu joslām līdzīgi, kā tas izplatīts baltkrievu izstrādājumos.

Daļai Augšzemes kreklu iešuvas plecus ar īpašu rotājumu vai nu ar caurām vīlēm, vai vienvirziens izvilkumu (pielik. 4), bet tunikveida krekiem ar iešūtiem pleciem, plecu daļu iestrādāja ar divu audumu savienojošām vīlēm (dūr. 15.).

Kā pārejas stadija uz nākošo vai aiznākošo rotāšanas modi savienojuma vietas raksts bija divkrāsains (pielik. 4), t.i., daļa raksta sarkana, kā vecākajos, daļa balta,

¹ Tuvāk skat. LTM III, 106.-111. lpp.

NT V, 24.-30. lpp.

NT VII, 8.-10. lpp.

kā jaunākajos kreklos, kuriem apkaklēs jau parādījās baltais līkločis un šūtie robīni, līdzīgi kā Piebalgā, Lielvārdē un citās vietās. Apkakļu kompozīcijā minētā tipa kreklu rotājumos jau izveidots savienotais stūris.¹

No Augšzemes, Dignājas un Slātes saglabājušās kreklu apkakles un piedurknes, kas liecina, ka kreklu rotājumi bijuši ļoti līdzīgi, pat saskaņoti ar villaiņu rotājumiem. Izšuvumi ar divkārtāķetinātām vilnas dzijām vienā kompozīcijā apviene gan vairāk krāsainajās jostās - sudenēs, gan sarkanajās ielocījuma joslās sastopamos rakstus ar rombiem un krustiem, gan Aulejas jostām tipiskos šuburainos krustus, gan villaiņu četrkrāsainajos izšuvumos raksturīgos līkločus, spurdzes, krustus un augšo rakstu - kocīņus. Tie ir ielocījumi, kātu dūriens, līkloču dūriens, spodršuvums un bārkstis zaļā, dzeltenā, sarkanā un tumši brūnā (nekrāsotā) krāsā.² Zilā krāsā sastopama tikai retos gadījumos.

Zemgale ir tas Latvijas kultūrvēsturiskais apgabals, kur tradicionālo tautas tērpu visagrāk nomainīja pilsētnieciskās modes apģērbs. Tāpēc no šī apgabala mazāk kā no citurienes savākti tradicionālās tautas tērpa krekli un to detaļas. Iespējams, ka minētā iemesla dēļ Zemgales kreklos konstatētie rotājumi šūti tikai balto darbu tehnikās. Tomēr analizējot izšuvumu kompozīciju redzams, ka baltie izšuvumi te pastāvējuši relatīvi ilgu laiku, jo kreklu apkakļu rotājumā ar vienvirzienu izvilkumu sagla-

¹ LTM III, 112.-114. lpp.; NT VIII burtn., 21., 23. lpp.

² LTM III, 115.-116. lpp.; NT VIII burtn., 24.-25. lpp.

bāta trīsdalīga kompozīcija un nesavienotais stūris.¹ Zemgales izšuvumos ienākuši arī 19. gs. lina izšuvumiem raksturīgie saliktie ornamenta elementi.

Balto darbu vienkāršajās tehnikās (caurās vīles, pītais līkločis, vienvirziens izvilkumi u.c.) veidotie kreklu rotājumi kompozīcijā sasaucas ar Vidzemes kreklos izplatītiem risinājumiem. Tomēr minama viena savdabība. Apmērojot ansamblā izjūtas vadītā izšuvēju pieredze lika arī izšuvumos par visizplatītāko ornamenta elementu izvēlēties nelielo rozeti jeb "rozīti" vai "zvaigznīti" (pielik. 34.). (Tie ir elementi, kas sastopami 19. gs. vidus un 19. gs. otrās puses brunču audumos.) Īpaši tas sakāms par Dienvidzemgalē sastopamo divvirziens izvilkumu, kas balto darbu kreklu rotājumos raksturojas ar sarežģītāko ornamentālo risinājumu.¹ Tajā pašā laikā Zemgalē sastopams ar pieticīgu 2-4 izšuvumu dūrienu pielietojumu viena priekšmeta rotāšanā. Bet ir gadījumi, ka vienvirziens izvilkuma veidotajās kompozīcijās sastopami pat deviņi izšuvumu dūrieni.²

Kurzemes kreklu rotājumos sastopami tie paši izšuvumu dūrieni, kas pārējās Latvijā. Mazrotātie (ar caurām vīlēm, vīto līkločiem, šauru vienvirziens izvilkumu) ar baltiem diegiem izšūtie Ziemeļkurzemes un Austrumkurzemes krekli arī kompozīcijā tuvi Rietumvidzemes un Ziemeļvidzemes līdzīga rakstura izstrādājumiem.

Vietās, kur izšūšanai piegrieza lielāku vērību, krek-

¹ LFM III, 119. lpp. 92. att. Rundāle.

² Turpat, 118. lpp. 79. att. Jaunsaule.

lu baltajos izšuvumos ienesti raksti no villainēm, jostām un pat ciadiem. Piemēram, Lubezeres kreklu apkakles stūrīšos ķēžu dūrienā izšūts tāds pats "saulītes" jeb "spurdzes" motīvs, kas atrodams Talsu novada villainēs.¹ Nīcas krekla apkakles stūros iešūtā spurdze sasauces ar Medzes pagasta villaiņu rotājumu.² Ventspils, Kuldīgas un Alsungas novados vienvirziens izvilkumi apkaklēs, aprocēs, dūrgalos un uzplečos ir platāki, dekoratīvāki, kaut rakstu elementi tāpat kā citur līkloči un rombi. Vītā līkloča, vienvirziens izvilkums, spodršuvums un dažādu caure vīļu izpildījumā veidoti ļoti grezni uzpleču un piedurkņu augšgalu izšuvumi Kuldīgas un Rendas apvidos (pielik. 8.). Kompozīciju veido dažādu rombu kombinācijas.³ No relatīvi vienveidīgajām kompozīcijām atšķiras kāds Dregūnciemā atrestā krekla uzpleča un piedurknes izšuvums. Starp tradicionālajiem rombiem izvietotas arī atonstāru zvaigznītes un kristīgo krusts⁴ - zili baltā šuvumā.

Pēdējai kompozīcijai tuvs ir Alsungas sievietes kreklu sproču rotājums, kur izvērts zvaigzņu motīva kārtojums. Te jāpiebilst, ka Alsungā tautas tērps saglabājās līdz pat 20. gs. sākumam. Tāpēc senā izšuvumu tradīcija

¹ LTM III, 120. lpp. 86. att. Lubezere.

² Turpat, 135. lpp. 116. att. Nīca.

³ NT II, 11. lpp. 7879. att.

⁴ LTM III, 126. lpp. 99. att. Dregūnciems ir Kuldīgas pag. brīvciems, kurā dzīvo kuršu ķoniņu pēcnācēji.

vēl paguva saņemt 19. gs. otrās puses izšuvumu modes pamudinājumu - veidot izšūtās apģērba daļas iespējami lielākas un dekoratīvākas. Materiālu vācēji par mākslinieciski vērtīgākām uzskatīja balto darbu tehnikās izšūtos Alsungas kreklus, tāpēc to savāka vairāk. Tomēr ir konstatēts, ka vecākās Alsungas sieviešu kreklu aroces bijušas rotātas ar vairākkrāsu izšuvumu. Vecākam kultūras slānim piešķaitāmas arī Alsungas un Kuldīgas sieviešu kreklu apkakles un aroces, kas rotātas ar tumši zilu krustdūrienu izšuvumiem (pielik. 5.). Rendas garajiem goda krekiem rotāta arī apkakle. Vecākiem krekiem izšuvums veidots ar vilnas dziju, bet jaunākiem ar lina diegiem, kas nav īsti tumši, bet drīzāk gaiši zili.

Augšminētajos novados novērota sekojoša likumsakarība. Vecākiem krekiem (tie varētu būt 19. gs. I puses un 19. gs. vidus darinājumi) viena priekšmeta apkakle, aroces, uzpleči katrs darināts savādākā rakstā. Atšķirība izpaužas vai nu izmantoto dūrienu, ornamenta elementu, krāsas, vai pat visas kompozīcijas ziņā. Turpretī jaunākiem darinājumiem visi rotājumi savā starpā vairāk vai mazāk tuvināti. Sevišķi labi tas vērojams Alsungā. Tur saņemti nevien visi krekla izšuvumi, bet arī visi tērpā izmantotie raksti. Kreklu rakstiem izvēlēti tie paši ornamenta elementi, kas ciadu un zeķu rakstiem, jostām un pat galvas autu izšuvumiem un tamborējumiem.

Pat smeldzotajās apkaklēs saglabāti rombi un zvaigznes, kā tas darīts citu apģērba gabalu rotājumos. Daļai apkakļu ornamenti un kompozīcija bija tradīcijas nosacīti, jo smeldzote rakstu, ko veidoja no stikla salmiņiem un

kreklītēm, uzšūva uz vecajām apkaklēm ar tumši zili izšūto rakstu (pielik. 5.).

Kuldīgā, Alsungā un Rēdā vīriešu krekli bija izšūti krāšņāk nekā citur Latvijā. Sevišķi bagātīgi bija rotāta kreklu priekša abpus šķiras, līdzīgi kā tas jau 19. gs. pirmajā pusē bija darīts Dienvidzvidrijā.¹ Tieši Kuldīgas, Rēdas un Alsungas vīriešu kreklu izšuvumos konstatēts lielākais izšuvumu dūrienu skaits Latvijā. Parasti izmantoti 4-8 dūrieni, visbiežāk pieci, bet ir gadījumi, kad dūrienu skaits vienā priekšmetā aizsnie dzīvus.

Vislielākā rakstu un kompozīciju dažādība sastopama Lejaskurzemē: Nīcā, Bērtē, Rucevā un daļēji arī Pērkonē. Tās ir vietas, kur tradicionālais tautas tērps saglabājās līdz 20. gadsimta sākumam.

19. gs. otrajā pusē Lejaskurzemē vēl saglabājās iepriekšējās gadsimtos pazīstamie krāsainie izšuvumi. Nīcā sarkanie ieloki gandrīz jau bija aizmirsti, bet raksti saglabājušies un tos izpildīja baltiem, nebalinātiem lina un zilēm, dažreiz arī melniem pavedieniem. Seniem jostu rakstiem tuvos rombus un krustus izšūva spodršuvumā, papildinot ar balto darbu tehnikās iecienītām caurajām vīlēm. Notika balto un krāsaino darbu tehniku apvienošana un savienošana kopējā kompozīcijā. Šādi Nīcā rotātas apkakles. Arocēm un uzpleciem izmantots cits kompozīcijas princips - atsevišķi ornamenta elementi - dažādie krusti un spurdzes nesaistīti kārtoti miju rindās tā, ka atgādina fons rakstu.

¹ Emelie von Walterstorff. Textilt Bildwerk. Stockholm, 1925. Bild. 207, 190, 208.

Dažreiz vienā krekļā sastopams viens motīva vairākas variācijas un kompozīcija līdzinās rakstaudzīm. Nīcē sastopams 19. gs. vācu un arī citu Eiropas tautu izšuvumus ļoti iecienītais sirds motīvs, kas Lejaskurzemē vairāk lietots vīriešu nekā sieviešu rokdarbos. Kā rakstu joslas, tā atsevišķi motīvi izšūti gan balti gan divkrāsaini. Senāku un jaunāku rotāšanas paņēmieni apvienojumi atrodamī Nīcas krekļu uzpleču veidojumā. Balti uzpleči austi atsevišķi četru nīšu pārstaipu audumā ar vienkāršu stabīgu rakstu. Baltais ieaustais raksts papildināts ar sarkanām, pelēkām vai melnām iešūtu ornamentu elementu miju rindām. Šāda austu un iešūtu rakstu kombinācija Latvijā nav bijusi izplatīta, bet plaši pazīstama Karpatu reģiona tautu tekstilijās.¹

Bārtā pazīstami krekli, kas no nīceniekiem atšķiras ar bagātīgu izšuvumu: ielocījumā, spodršuvumā un krustdūrienā veidotu piedurkņu augšgale un vaļējo dūrgalu rotājumu. Raksti sastāv no rombiem, līkločiem, nošķeltām spurdzēm, bet uzpleču vietā izstrādāts raksts ar ugunskrustiem vai kādiem citiem retāk sastopamiem ornamentu elementiem. Plecs un kakla izgriezuma šķira rotāti ar atsevišķi stāvošām spurdzēm. Vecākie minētā tipa krekli izšūti ar sīpolu mizās krāsotām brūni sarkanām jeb rudām vilnas dzijēm, bet jaunākie ar melnām vilnas dzijēm vai kokvilnas diegiem. Latvijas tautas tērpu kolekcijās šim kreklim kompozīcijas ziņā līdzīga nav. Ārpus Latvijas

¹ Jozef Grabowski. Sztuka ludowa w Europie. Arkady, 1978, 203. lpp. 285. att.

radniecīgi tikai ar sarkanām un melnām diegām izšūti senie, tradicionālie krekli Ukrainā¹ un Slovākijā.

19. gs. otrajā pusē arī Bārtā sākti izstrādāt krekli tikai balto darbu tehnikās - ar caurajām vīlēm, spodrūvumu un vienvirsienu izšuvumu visai pieticīgā ornamētācijā.²

Pagaidām visvairāk izpētīti ir Rucavas tradicionālās tautas tērpa krekli. Trīdesmito gadu sākumā Edīta Elksnīte,³ izanalizējot ap 200 muzejos un privātās kolekcijās atrodamos Rucavas krekļus, secināja, ka novedās pastāvējušās trīs krekli grupas: perpečotie,⁴ krūmotie un irkotie. Jāatzīmē, ka E. Elksnīte profesionāli savākusi arī krekla daļu, rakstu un darināšanas pagēmienu nosaukumus.

Savā būtībā pēc piegriezuma perpečotie ir krekli ar velku virzienā piešūtiem pleciem. Pēdējie bija četrkantaini 20-24 cm garumā un platumā dažreiz speciāli šim nolūkam austi kreklaudekla gabali, kam spakšgalā ieausta ("lesta") vai iēšūta 5-6 cm plata rakstu josla. Tā veidota ar sarkanām vilnas pavedieniem tāpat kā piedurknes augšgalā līdzīgi izstrādātā 3-4 cm platā rakstu josla jeb zēle.

¹

Українські народні вишивки. Київ, 1959. 10. tabula, Podolija.

²

LM III, 128. lpp. 102. att.

³

Edīta Elksnīte. Rucavas krekli. Filoloģijas materiāli. Rīga, 1933., 121.-136. lpp.

⁴

No lietuviešu valodas per petis - pēri plecām. Turpat, 126. lpp.

Arī apkakles un aproces rotātas ar ieausto - ielocīto rakstu. Rucavš kreklu stāviem, piedurknēm un sikšjām daļām auda atsevišķus sudokus. Raugoties no piegriezuma un rakstu novietojuma viedokļa perpečotie krekli līdzīgi Krustpīlī un Lielvārdē atrastajiem krekiem. Pēc piegriezuma līdzīgi krekli 19. gs. atrasti Krievijā, Tulas, Orlas un Kurskas guberņās, kā arī Ukrainā.¹

Jaunākiem perpečotiem krekiem sarkanā ielocītā raksta vietā šuvu grieztu rakstu, ko izstrādāja kā ar sarkanām, tā baltiem līnu diegiem (pielik. 11.a).

Rucavas kreklu lielākā daļa bija tunikveida bez uzplečiem, tādēļ plecu daļa bija ērti izmantojama izšūšanai. Tas arī tika darīts un plecu daļā izvietots "krūms" - vairāku ornamentu elementu tematisks vai eklektisks apvienojums vienā kopā, buķetē jeb "krūmā" (pielik. 11.b). Šādi "krūmi" 18. un 19. gs. sastopami vairāku Eiropas tautu tautas mākslā. Atšķirībā no "buķetēm", kuru pamatā ir kāds trauks, vāze, Rucavas kreklu "krūmi" pieder tai grupai, kuri it kā iznāk no rakstu joslas kā no pamatnes. Tālāk tie stiepjas uz augšu simetriski, veidojoties ap galveno asi, kas virs krūma kā šaura rakstu josla turpinās apkakles virzienā.

Rucavas "krūmiem" radniecīgi ornamentāli veidojumi sastopami vairākās Eiropas zemēs: Krievijā,² Zviedri-

¹ E.Elksnīte. Op. cit., 127. lpp.

² J.Sudmalis. Rucavas kreklu raksti Liepājā 1964. (mapē ilustrācijas bez numerācijas) ievietots "krūms", kas savā uzbūvē ļoti tuvs ar rakstu, kas izšūts divieļa galā. Dvielis darināts 19. gs. Pleskavas guberņas Gdovskas apriņķī,

jā,¹ Slovākijā,² Čehijā,³ Igaunijā,⁴ Bulgārijā,⁵ Polijā (Silēzijā) un Vācijā,⁶ Lietuvā.⁷

Augšminētie "krūmi" nav tikai kreklu vai tikai tekstiliju rotājumu sastāvdaļa. "Krūmi" sastopami arī citos

izšūts uz balta lina ar sarkanām kokvilnas diegiem.

Skat. И.Я.Богуславская. Русская народная вышивка.

Москва, 1972, 16 илл. в альбоме.

¹ Emalie von Waltersdorff. Op. cit., 81. lpp. 195. att. izšuvums uz lina ar sarkanām kokvilnas diegiem 1842.gadā.

² Anna Chlupová. Slovenská ľudová výšivka. Bratislava, 1985, 126. lpp. Krekla piedurknes raksts - koks ar rozeti vidū, ar divām spurdzēm sānos un diviem putniem zem zariem. Izšuvums veikts 19. gs. uz balta lina ar sarkanām vilnas pavedieniem.

³ Antonia Vaclavik. Voleskunst und Gewebe. Praha, 1956, 118. att. Balti uzšūts lakata stūris ap 1800. g.; 275. att. Nedzļnieces gultas aizkars 1780. gadā. Puķes un putni dzīvības kokā. Krāsains izšuvums. Dienvidmorāvija.

⁴ Elle Vunder. Eesti rahvapärane taimornament tikandis. Tallinn, 1992. Priekālspe.

⁵ Росица Чуканова. Болгарские народные вышивки. София, 1957. 78. att. Rietumbulgārijā Graovo reģions. Krāsaini izšūta krekla piedurkne.

⁶ E.Elksnīte. Op. cit., 135. lpp.

⁷ Lietuvis etnografijos bruciai. Vilnius, 1964, 226. lpp. Dvielė.

tautas lietiskās mākslas žanros. Tie sastopami līžu apgleznojumos, papīrgriezumos, koktēlniecībā.¹

Rucavas "krūmu" specifiku mākslinieks un Lejaskurmes etnogrāfijas pētnieks Jānis Sudmalis raksturojis sekojošā tekstā. "Par "dižo krūmu" dēvētais krekla pleca raksts iekomponēts četrstūra laukumā, ar simetriskiem, no centra izaugušiem raksta elementiem. Centrē visbiežāk novietota astoņstūrainā zvaigznīte, no kuras izaug skujainie zari ar siediņiem galotnēs (pielik. 11.). Mazākos brīvos laukumus aizpilda ar saulītēm, spurdzītēm, krustiņiem un citiem vienkāršiem rakstiem. "Krūma" pazarēs un galotnēs dažreiz novietoti ģeometriski putnu attēli, kas latviešu rakstos reti sastopami."²

Rietumeiropā šāda veida ornamentālie veidojumi sāka rasties 16.-17. gs. Latvijā tikai 19. gs. otrajā pusē. Tomēr šajā relatīvi īsajā laika sprīdī paguva izveidoties tradīcija. Edīta Elksnīte saskatījusi 22 dažādus "krūmu" variantus. Izenalizējot to tematiku - no izteikti ģeometriskā līdz stādu ornamentam jeb puķu buketēm - pētniece nonākusī pie atziņas, ka "latviešu tautas māksla nav stāvējusi izolēti, to rāda dažas paralēles, kas saskatāmas Rietumeiropas tautas mākslā".³ "Krūmi" bija sarkani, oranži (no vilnas pavedieniem), balti, nebalinātu lina krāsā no lina diegiem (pielik. 11.a).

¹ Józef Grabowski. Op. cit., 99. lpp., 121. att.

² J.Sudmalis. Op. cit., 1. lpp.

³ E.Elksnīte. Op. cit., 135. lpp.

Trešais Rucavas kreklu tips bija irkotie krekli. Irka patiesībā bija uzšūtais uzplecis, t.i., 4-5 cm plata drēbes sloksne ar iesustiem (lestiem) griestiem vai retāki šūtiem rakstiem. To krāsa sarkana, oranža, balta, nebalinātu lina krāsā vai pat melna. Tautas tērpa norieta periodā atgriezās iesusto rakstu mode. Rotājumu vajadzēja uztaisīt ātri, agrāk rokdarbiem veltītais laiks, aizgāja citos ceļos. Tādēļ irkote kreklu uzpleči, epkakles, aproces bija rotātas ar iesaudumu. Rucavas gods kreklu piedurkņu dūrgali bija savilkti (pielik. 11) un atgādināja velēnu. Šādu dūrgala risinājumu tautas tērpiem bieži sastopam Vidusieropā.¹

Tautas tērpu norieta periodā Latvijā konstatējama īpaša rokdarbu ražošana. Audējas aude speciāli rokdarbiem paredzētus audeklus ar viennērīgi vai periodos retinātiem velkiem un audiem. Šādos audekles iesuda (Lejaskurzemē) vai iesuva (Vidzemē, Latgalē) atsevišķus rakstus vai rakstu joslas. Audeklu sagrieza vajadzīgos gabalos un uzšuva pie piešuve tur, kur bija vajadzīgs rotājums. Vidzemē šādus iesuvumus vai uzšuvumus izmantoja galvenokārt spilvendrānām, Augšzemē priekšautiem, bet Lejaskurzemē arī vēl tautas tērpa kreklam.

Lejaskurzemē izveidojās pat speciālas audējas - smatnieces, kas aude šīs lestās (ielocītās) irkas un sikasas

¹ Karel Šmiron - Blažena Šarkova. Volkstrachten in der Tschechoslowakei. Praha, 1956. Izdevumā rādītie visi sievietu kreklu dūrgali veidoti sugāminētajā savilkumā.

(Nīcā) sarkanā un melnā krāsā. Jāpiebilst, ka 19. un 20. gs. mijā Nīcas krekliem uzšūtiem uzplečiem izmantotas ne ārzemēs atvestas fabrikās ražotas īpašas kokvilnas lentas ar sarkanām ģeometriskiem, stādu un dzīvnieku ornamentiem. (Kā ievestās, tā vietējie audēju darinātās lentas un audēļu strēmeles pārdotes arī Liepājas veikalos un tirgos.) Austajās un izšūtajās lentās pārsvarā bija izmantots ģeometriskais ornaments, tomēr gadsimtu mijā un 20. gs. sākumā vērojama tendence izmantot stādu ornamentu.

Lejaskurzemes krekles paguva ienākt vēl viena rokdarbu rotājuma izplatīta parādība. 19. gs. pēdējā trešdaļā Baltijā nāca modē ļoti dekoratīvi ornamentu elementu sakopējumi - rozetes. Šajā tekstā to sauksim par spurdzi. Vienā spurdzē apvienoja vairākus nelielus elementus: apzvaigzni, rozīti vai četrstūri simetriski izvietoja astoņus starus vai zarus ar kaut kādiem žuburiem, apliem vai lokiem galā un rezultātā parādās jaunu vissi ietilpīgu un sarežģītu ģeometriskā ornamenta veidojumu (pielik. ⁶). Šis saliktās spurdzes izvietoja kompozīcijā pa vienu, vienkārši rindā vai miju rindās bez īpašiem malu noslēgumiem vai iezogotājām joslām. Šos ornamentālos veidojumus tautā sauca ļoti vispārināti - par musturi, tuvāka apzīmējums, kas kaut ko izteiktu vairāk par viņa saturu, nebija. Arī izplatība Latvijā apgārbā bija neliela - gar Lietuvas robežu Zemgalē un Lejaskurzēm.

Mode ar minētajām spurdzēm izšuvumos Latvijā ienāca tad, kad tradicionāle tautas tērpu jau praktiski lielākajā teritorijas daļā vairs nevalkāja. Spilvendrānu, dvieļu, daļviet arī priekšautu rotājuma minētie lieli raksti

izšuvumos un tamborējamos saglabājās līdz divdesmitā gadsimta divdesmitajiem gadiem.

Rakstu (musturu) krājumi rāda, ka augšminētā spurdzes izaugušas uz Eiropas lina izšuvumu publikāciju bāzes¹ un sastopamas plašā teritorijā ap Baltijas jūru,² Vidus-
eiropā³ un Krievijā.⁴ Katrā zemē tomēr spurdzes palikušas vietējie rotāšanas tradīciju un lina pavedienu krāsošanas iespēju robežās.

¹ Thérèse de Dillmont. Encyclopaedie der weiblichen Handarbeiten. S. 81-148. Elsass. (O.J.)

² Emelie von Waltersderff. Op. cit. Bild. 200, 1884;
Melenie Kaarna, Aino Vodmaa. Eesti rahva rõivad.
Tallinn, 1981. 122 II Peistu. 330 XXV Lihula;
Tyyni Vehter, Aino Nissinen-Linnove. Vanhoja kauniita
käsittöitä. Helsinki, 1955, ill. 237.

³ Ungarische Volkskunst. Budapest, 1955, 136. ill.

⁴ Тверская вышивка в собрании Загорского музея. Москва, 1982, стр. 188, 200.

NOBEIGUMS

Disertācijā izvērtētie avoti un literatūra par latviešu tradicionālā tautas tērpa kreklīm rāda, ka materiāli līdz 20. gs. piecdesmitajiem gadiem nav vākti sistemātiski un pēc vienotas programmas. Muzejos galvenokārt savākti dekoratīvākie priekšmeti no vietām, kur līdz 19. gs. beigām un 20. gs. sākumam vēl bija saglabājusies tradicionālā tautas tērpa valkāšana. Nav vākti tā saucamie nelatviskie priekšmeti. Ziņas par priekšmetiem skolas. Parasti zināma tikai iegūšanas vieta. Izvērtējot 536 19. un 20. gs. darinātos kreklus un to aprakstus, disertante atzīst, ka tūnikveida kreklis bez uzpleciem 19. gs. darināti salīdzinoši retos gadījumos. Rietumkurzemē tiem galvenokārt saglabājas vecākie apkakļu (stāvās) un dūrgalu (vaļējie) veidošanas paņēmieni. Autore atzīst par pareizu agrākajās publikācijās izteikto secinājumu, ka Latvijā un visā Baltijā dominējis kreklis ar uzšūtiem uzpleciem.¹ Šajā attīstības stadijā tradicionālā tautas tērpa valkāšana lielākajā Latvijas daļā (vidus dialekta teritorija) beidzās (vīriešu apģērbā) vai vismaz apstājās (sieviešu apģērbā) tā attīstība, jo sadzīvā ienāca pēc valdošās pilsētas modes darinātie apģērbi. Minētajam krekla tipam 19. gs. raksturīga atlokāma apkakle un piedurknes ar aprocēm. Arī balta darbu tehnikās veiktais rotājums atbilst 19. gs. modei - balta

¹ Sal. Atlants 6. karte.

aizurs rotājums ar līkloču un rombu motīviem.¹ Šai sakarībā Latvijas centrālajā daļā kreklu rotājumi pamatos vērtējami kā viena kultūras slāņa modifikācijas.

19. gs. II pusē Vidzemē darinātiem krekiem ar uzšūtiem uzplešiem autors ir konstatējis 5 mazo ķīļu iestrādes variantus (4. att.), kas ir solis uz priekšu krekla konstrukcijas attīstībā pēc tunikveida krekiem bez uzplešiem. Mēs šie ķīļi kreklu padara ērtāk valkājamu, kakla daļā kreklis labāk piegulēja un neplīsa. Krekli ar ^{ciešūtiem vai} piešūtiem pleciem Latvijas teritorijā ir jaunāka parādība par augšminētiem krekiem. Šī tipa krekli novēroti Krustpīlī, Lielvārdē, Augšzemē, Piebalgā un Rucavā.²

19. gs. tradicionālā tautas tērps kreklu rotājumi vairākkārt mainījušies. Mainās tempi visos kultūrvēsturiskajos apgabalos nav bijuši līdzīgi, tādēļ tradīciju un novitāšu proporcijas dažādos novados bijušas visai atšķirīgas. Daudzas novades vienkopus saglabājušies gan senāki, gan jaunāki rotāšanas paņēmieni. Lokālās savdabības radušās vēsturiskie un ekonomiskie faktori nosacītās attīstības rezultātā. Svarīgs faktors bijis jaunas informācijas daudzums un kvalitāte. Tomēr attīstības tendence novērojama visur viena: piegriezums kļūst sarežģītāks, rotājums laukums samazinās,

¹ Linneve Aino. Suomenalainen pitsinnyplöyksen kehitysvaiheita 1500 - luvalta 1850 - luville. - Helsinki, 1946., s. 128-166; 208-214.

² Elsknītes E., Slavas M. un Maslovas G. publikācijās minētie piegriezumi minēti kā slāvu tautām raksturīgi.

rotājuma raksts kļūst daudzveidīgāks, gaume diferencējas.

Tādēļ rotājuma attīstībā izveidojušies divi virzieni:

a) individuāli veidots ļoti smalks izstrādājums, pe lielākai daļai balts; b) amatnieku ražojumi pārdošanai uzkrītošāki, dekoratīvāki, krāsaināki.

19. gs. latviešu tradicionālā tautas tērpa kreklu izšuvumi raksturojas ar joslveida kompozīciju, līkloku un rombu raksta elementiem, ar vairāku rotājošo dūrienu izmantošanu vienā izstrādājumā. Salīdzinot ar kaimiņtautu darinājumiem, jāatzīst, ka kreklu attīstībā vērojamas tādas pašas galvenās attīstības tendences. Tomēr latviešu izšuvumiem ir sava specifika: 1) tautas tērpa krekles izšuvumu ir mazāk kā igauņiem un lietuviešiem. Latvijas austrumdaļā un dienvidrietumu daļā rotājumā izmantoti arī ieaustie raksti;

2) latviešu izšuvumu kompozīcijas veidotas trīsdalīgas ne vairākām sīkām joslām, pieticīgāk ornamentētas, vairāk paredzētas valkātāja estētisko prasību apmierināšanai nekā demonstrēšanai skatītājiem.

19. gs. tradicionālā tautas tērpa krekli pakāpeniski pārveidojas, zaudē iepriekšējās gadsimtes uzkrātās un saglabātās darināšanas un rotāšanas tradīcijas, un kļūst par pavisam nevienkāršotu spakšveļas kreklu. Šis process norisinājās pakāpeniski no 1850.-1910. g., sadzīvē vienlaicīgi pastāvēt dažādiem kreklu tipiem. Tomēr katrs nākamais gadu desmits, ar intensīvu pilsētas modes ienākšanu aprītē, veicināja tradicionālā lina krekla izušanu ne latviešu sadzīvē. 20. gs. tautas tērpu kreklus parasti atdarināja pēc

19. gs. kreklu paraugiem.

Šuvēju amata un izšuvēju mākslas pieredze, kas uzkrāta tradicionāle tautas tērpu kreklu darināšanas un valkāšanas laikā, tika saglabāta un pārnesta uz 20. gs. valkājamiem apģērba gabaliem, gultas drēbēm un telpu iekārtas tekstilijām. Tāpat kā 19. gs. cieņā palika smalks lina audums, ko taupīja un bez praktiskas vajadzības neveidoja piegriezumus ar lieliem krekojumiem. Apģērba sašūšanai turpināja lietot plakanās vīles (dūr. 16), retāšanai - nelielus, pieticīgus un smalkus izšuvumus balte darbu tehnikās. Mezģīnes, galvenokārt tamberētās, vairāk izmantoja apdarei, mazāk iešuvēm. 20. gs. sākumā dekoratīvākie izstrādājumi biežāk tika darināti lielo pilsētu tuvumā.

20. gs. sākumā joprojām saglabājās dažas 19. gs. II puses kultūrvēsturiskajiem apgabaliem un novadiem raksturīgās savdabības. Latvijas centrālajā daļā velas šūšana arvien vairāk pārgāja amatnieču rokās. Tēmer retājumiem vislabprātāk izmantoja balte darbu tehnikas. Austrumlatvijas katēticīgajos apvidos saglabājās sarkanie ielocījumi. Rietumlatvijā, kas 19. gs. šūšanā un izšūšanā raksturojās ar darināšanas un retāšanas paņēmienu daudzveidību, arī 20. gs. bija rakstiem un krāsām bagātākie apvidi, kaut gan rekdarbu prestižs pakāpeniski mazinājās.

Disertācijas rezultātu lietderība izteicas divējādi: a) veikti tipoloģiska rakstura precizējumi un papildinājumi (apzināti jauni kreklu varianti, līdz 20. gs. deviņdesmitajiem gadiem apzinātā kreklu materiālā precizētas piegriezuma shēmas, sastādīts izšuvumu reģistrs, precizēta kreklu tipu un to variantu retājumu hronoloģija);

b) piekukumā dots praktisks kreklu darināšanas paņēmienu secības un sašūšanas tehniskais apraksts.

PIELIKUMS

Pielikuma kreklu saraksts.

AUGŠZEME

1. Bebrene.
2. Dignāja.
3. Gārsene.
4. Gārsene.

KURZEME

5. Alsunga.
6. Bārta.
7. Dundaga.
8. Kuldīga.
9. Mazirbe.
10. Nīca.
11. Rucava.
12. Saldus.
13. Ventspils.
14. Ventspils.

LATGALE

15. Abrene.
- 15.a Bērzpils
16. Dekta.
17. Ranguči.
18. Kalupe.
19. Preiļi.

VIDZEME

20. Gaujiena.
21. Krustpils.
22. Lielvārde.
23. Jaunpiebalga.
24. Vecpiebalga.
25. Prauliena.

26. Rauna.
27. Sērmūkši.
28. Tirza.
29. Vietalva.

ZEMGALE

30. Bukaiši.
31. Bukaiši.
32. Bukaiši.
33. Pūre.
34. Zengale.
35. Zengale.

VĪRIEŠU KREKLI

36. Kalēti.
37. Krustpils.
38. Lubezere.
39. Mērdzene.
40. Nereta.
41. Rauna.
42. Tirza.
43. Vitrupe.

Bebrenes pag. sievietiņu kreklis, darināts 19. gs.

Kreklu darināja no balta lina auduma. Audums blīvums 1 cm = 12 diegi. Izšuva baltiem un sarkanām lina diegiem.

Apkakles audumu salocīja dubultā. Gar apkakles garš-ke malu no priekšējām stūriem uz aizmuguri šuva trīs saulītes motīvus svītru dūrienā (dūr. 3.) ar sarkanām lina diegiem.

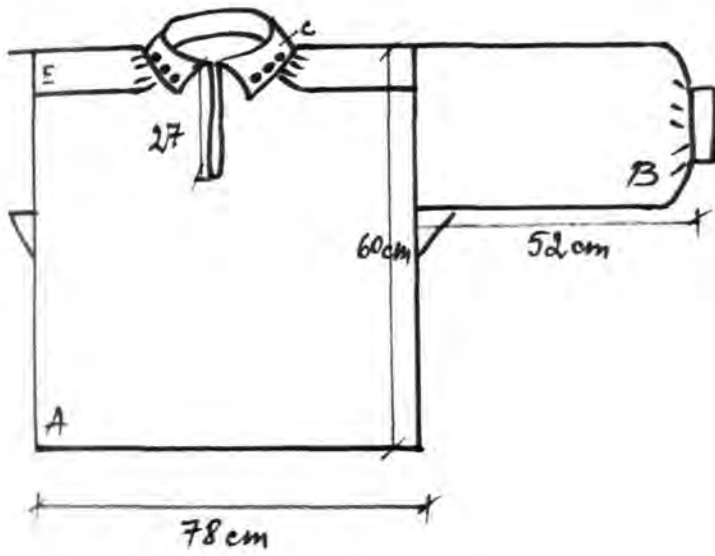
Piešujamo pleca daļas audumu izšuva ar sarkanām lina diegiem (dūr. 8.b), vienu rotājuma diegu ielocīja visā rakstu joslas garumā. Rakstu josla 2 cm plata.

Pleca ielaiduma un piedurknes sugšējā gala malas atlocīja uz kreiso pusi 0,4 cm platumā un piešuva ar slīpiem dūrieniem (dūr. 17.). Blakus atlocītajai malai šuva rindu sarkanu krustīņu ar krusta dūrieniem (dūr. 5.b). Piedurknes galu, krekla stāva audumu un piešūto plecu savienoja ar rotšjošu vīli. Savienojamām detaļām no vienas malas uz otru ielocīja ar parupju, baltu lina diegu, ielocītos diegus iepildīja ar baltiem un sarkanām lina diegiem, līdzīgi kā vienvirziens izvilksu (dūr. 11.).

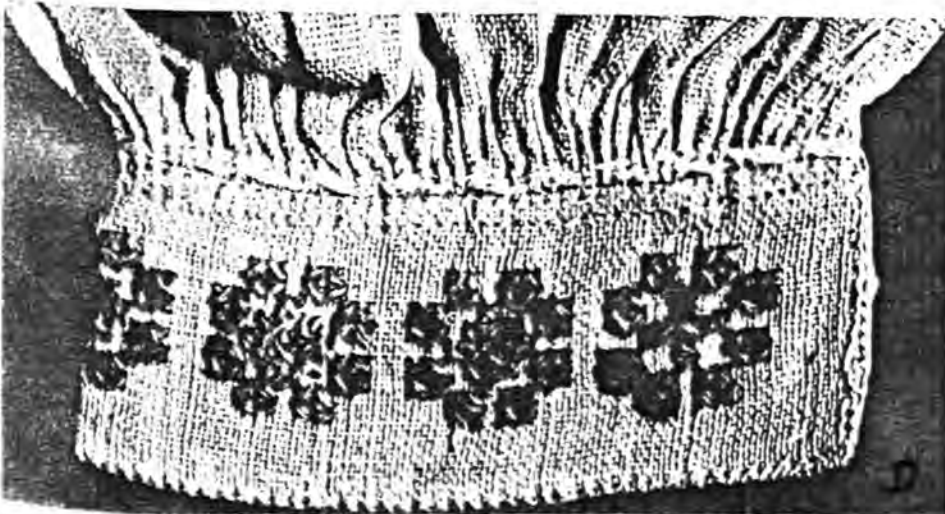
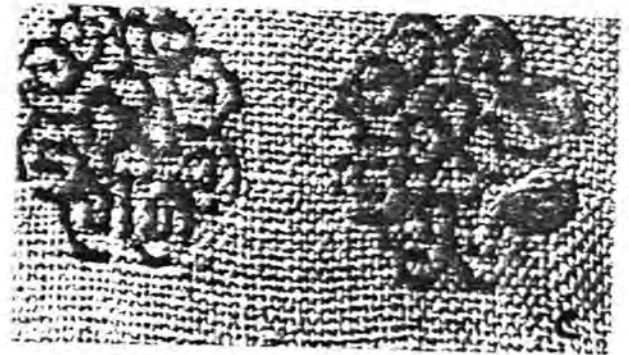
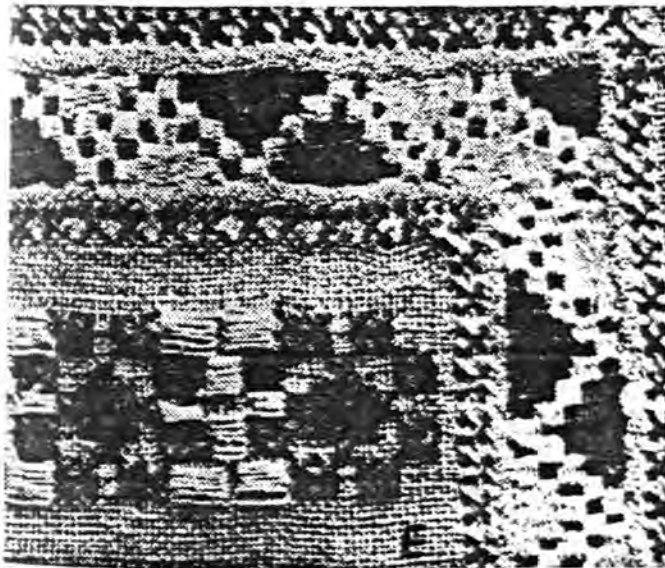
Aproces izšuva ar sarkanām lina diegiem krustdūrienā, attēlā norādītā rakstā.

Krūšu šķēluma malas atlocīja uz kreiso pusi 0,4 cm platumā un piešuva ar slīpiem dūrieniem (dūr. 17.).

Ilūkstes apr. Bēbreņes pag. sieviešu krekls, darināts 19. gs.

- A- krekla stāvs
- B- piedurkne
- C- apkakle
- D- aprece
- E- plecs
- F- paauses kīlis

Dignājas pag. sieviešu kreklis.

Kreklu darināja no balta lina auduma, izšuva ar krāsainām vilnas dziļām. Kreklu piegriezta pēc 3. kreklu piegriezuma shēmas (1. att. 3.).

Apkakli un piedurknes dūrgalus izšuva ar divkārt šķetinātām, krāsainām vilnas dziļām. Apkakles audumu saļocīja dubultā un rakstu novietoja tā, lai tas atrastos 1,5 cm no locījuma malas. Apkakles centrālo rakstu šuva sarkanām dziļām, rakstu lokot vertikālā virzienā visa raksta platumā. Apkārt vidējam rakstam šuva vienu dzeltenu un vienu zaļu kātu dūriena (dūr. 2.) svītru. Apkārt apkakles izšūtai vidusdaļai šuva krāsainu 6 mm platu kvadrātu rindu šādā krāsu secībā: dzeltens, zaļš, sarkans, zaļš, sarkans, zaļš utt.

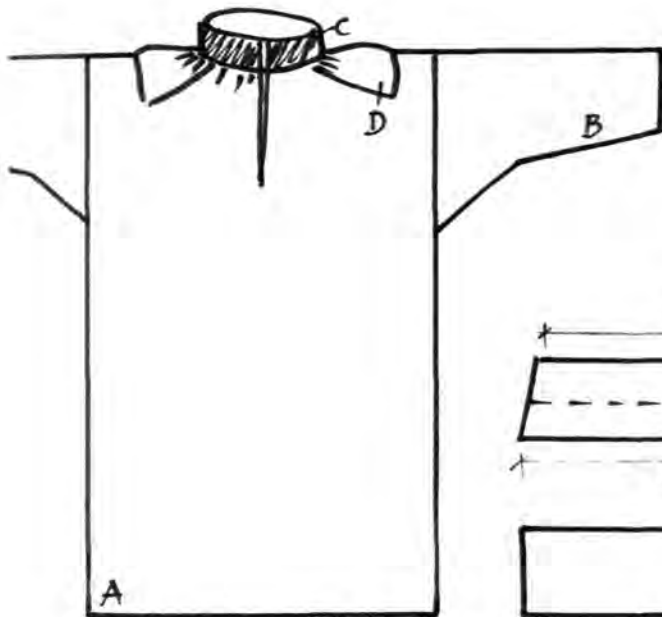
Piedurkņu dūrgalam šuva rotājošo diegu, lokot horizontālā virzienā - vienu rakstu zaļu, otru sarkanu, utt. Apkārt rotājošai joslai šuva vienu dzeltenu, otru zaļu kātu dūriena rindas.

Krūšu rakstus šuva vienu ar sarkanām, otru ar zaļām dziļām, arvien pārmaiņus citu aiz cita.

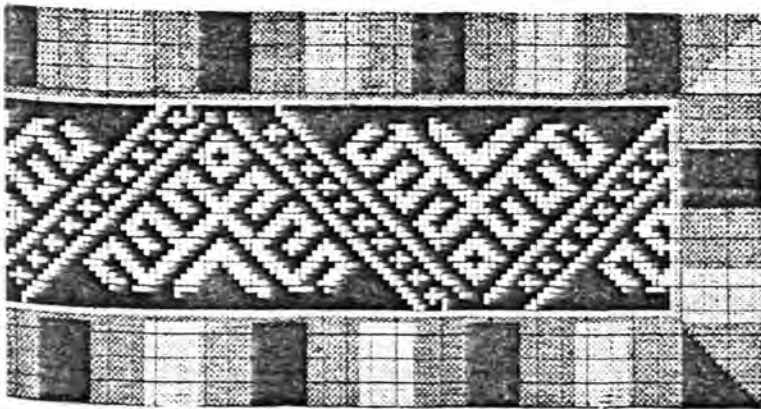
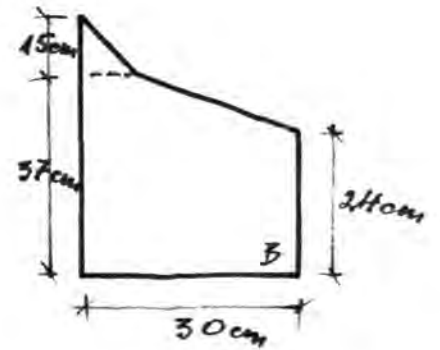
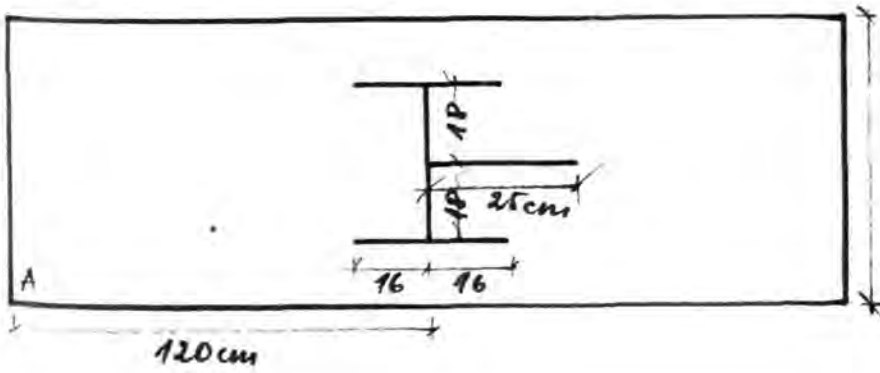
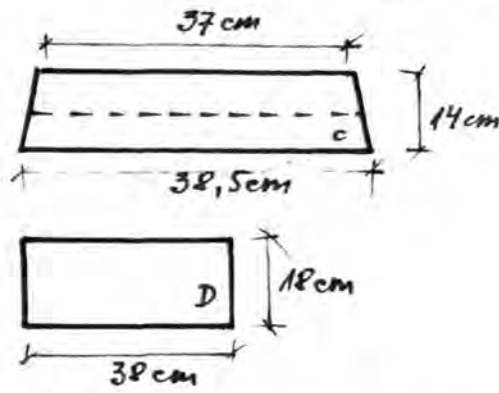
Kreklu sašujot, pleca ielaiduma 3 malas atlocīja 0,5 cm platumā un piešuva ar cauro vīli (dūr. 10.c). Tāpat atšuva arī krekla plecu daļas iegriezuma malas. Pēc tam pleca ielaiduma un krekla pleca iegriezuma malas savienoja ar kādu no divu audumu savienojamām caurām vīlēm (dūr. 15.).

Tik gresniem krekliem kā šis, arī krūšu šķēluma malas atšuva ar cauro vīli.

Jēkabpils apr. Dignājas pag. sievietēšu krekls, darināts 19. gs.

- A- krekla stāvs
- B- piedurkne
- C- apkakle
- D- pleca ielaidums

Dignājas pagasta krekla apkakles rotājuma tehniskais zīmējums
 ■ — sarknas dzijas 3
 × — zaļas dzijas 6
 • — dzeltenas dzijas 1
 (sk. 8 kr. num.)

C

Gārsenes pag. sievietņu kreklis.

Kreklis darināts no balta lina auduma, izšūva ar sarkanām lina diegām. Krekla piegriezums pēc 4. krekla piegriezuma shēmas (1. att. 4.).

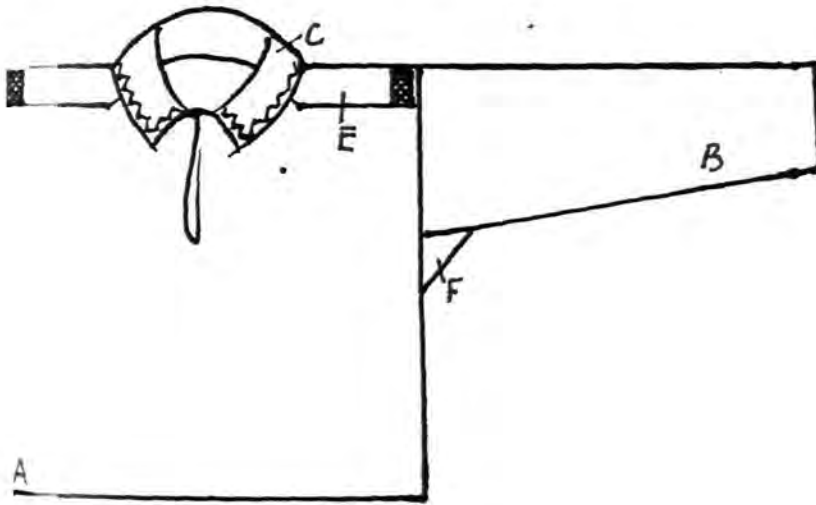
Apkakles audumu salocīja dubultā. Gar apkakles malām ielocīja nelielu rotājošu rakstiņu ar sarkanām lina diegām. Diega locījums virziens gāja paralēli apkakles malām.

Piešūjamā pleca galā šuva ielocīta rakstu joslu (dūr. 8.b) sarkanām lina diegām. Plecu pie krekla stāva auduma piešūva ar divām 0,4 cm atstatu esošām mašindūrienu rindām (dūr. 1.).

Piedurknes dūrgalā nelielu auduma malīņu atlocīja uz kreiso pusi un piešūva ar nelieliem slīpiem dūrieniem (dūr. 17.).

Arī krūšu šķēluma malas atlocīja uz kreiso pusi 0,4 cm platas un piešūva ar slīpiem dūrieniem.

Ilūkstes apr. Gārsenes pag. sieviešu krekls.

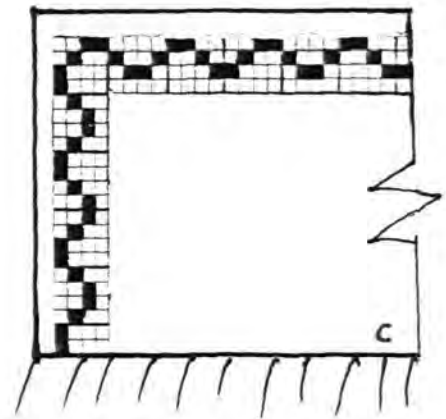
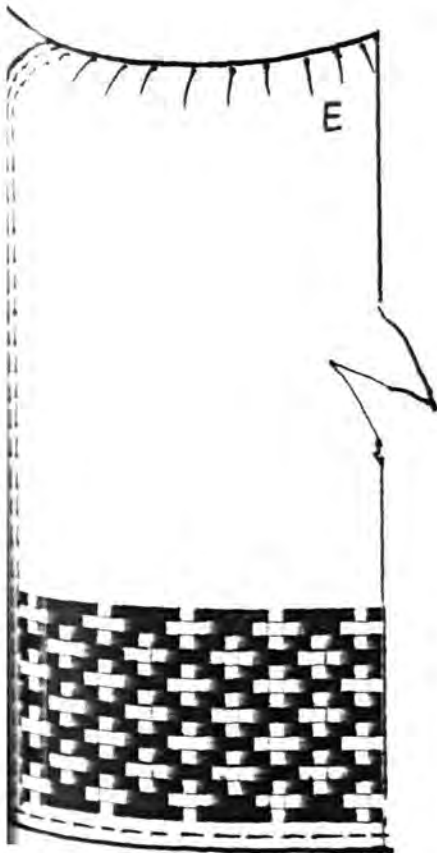
A- krekla stāvs

B- piedurkne

C- apkakle

E- plecs

F- paauses ķīlis

Gārsenes pag. sieviešu kreklis.

Kreklu darināja no balta lina auduma. Izšūva ar baltiem un sarkanām lina diegiem. Kreklu piegriezta pēc 4. kreklu piegriezuma shēmas (1. att. 4.).

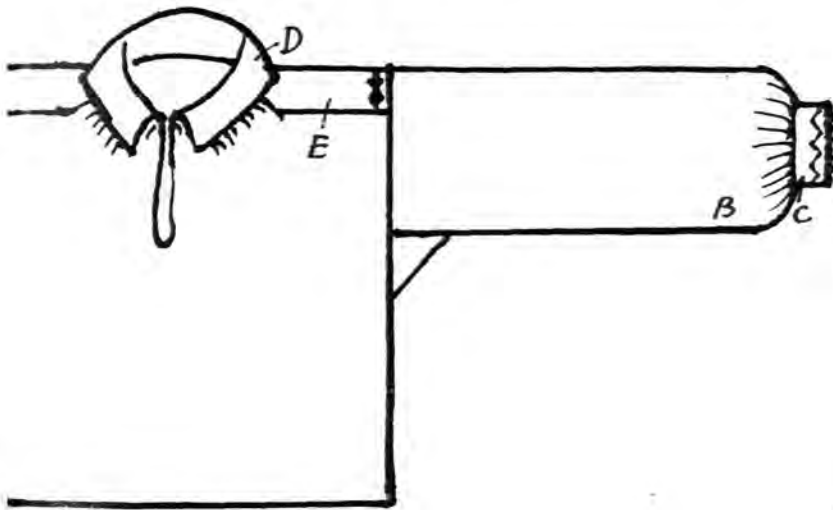
Apkakle praktiski bija nerotāta. Paralēli šūtās mašindūrienu rindas (dūr. 1.) vairāk bija ar malu nostiprinātas, nekā rotājošu nozīmi.

Piešūjamā pleca daļas auduma mala, kura pievienojās pie piedurknes, bija izšūta ar nelieliem sarkanām rombveida rakstītiem ielocītās dūrienā (dūr. 8.b). Pleca daļu pie krekla stāva auduma piešūva ar mašindūrienu (dūr. 1.).

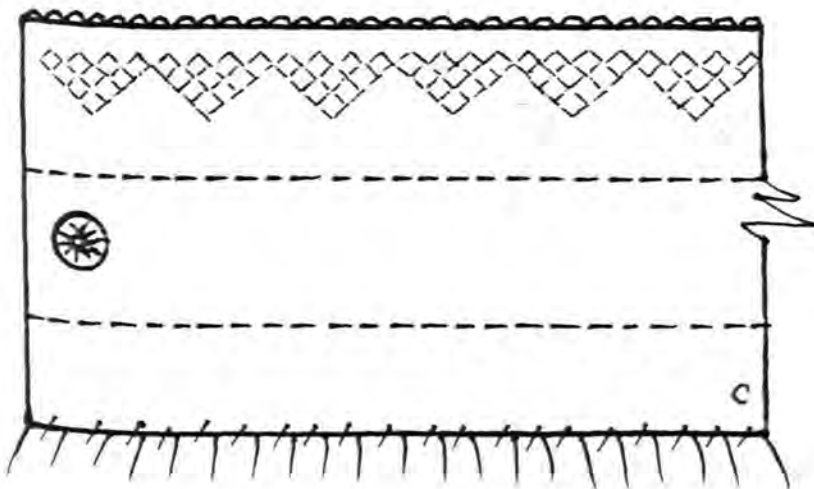
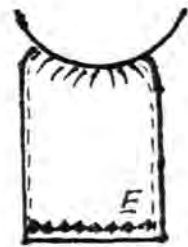
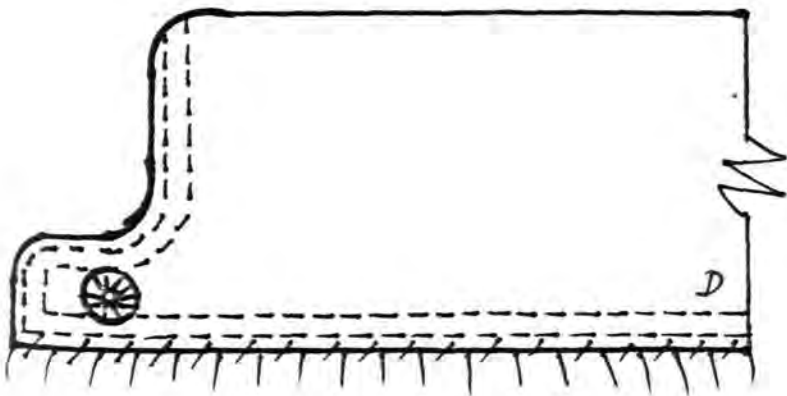
Aproces audumu atlocīja dubultā, ar baltiem lina diegiem šūva vītās dūrienu rindu (dūr. 4.g). Shēmā norādītās vietās šūva mašindūrienus, bet gar aproces locījuma vietu - nelielus rombus (dūr. 13.g).

Krūšu šķēluma malas atlocīja uz kreiso pusi 0,4 cm platas un piešūva ar slīpiem dūrieniem (dūr. 17.).

Ilūkstes apr. Gārsenes pag. sieviešu krekls.

- A- krekla stāvs
- B- piedurkne
- C- aproce
- D- apkakle
- E- plecs
- F- paduses ķīlis

Aizputes apr. Alsungas pag. sieviešu kreklis, darināts 19.gs.

Kreklu darināja no balta līnu auduma, apkakli izšūva ar krāsainām vilnas dzijām un pērlēm, aproci izšūva ar baltiem vai pelēkiem līnu diegiem.

Kreklu šūva ar baltu stāvu apkaklīti, bet izšūto apkakli darināja atsevišķi un piediedza pie krekla apkakles.

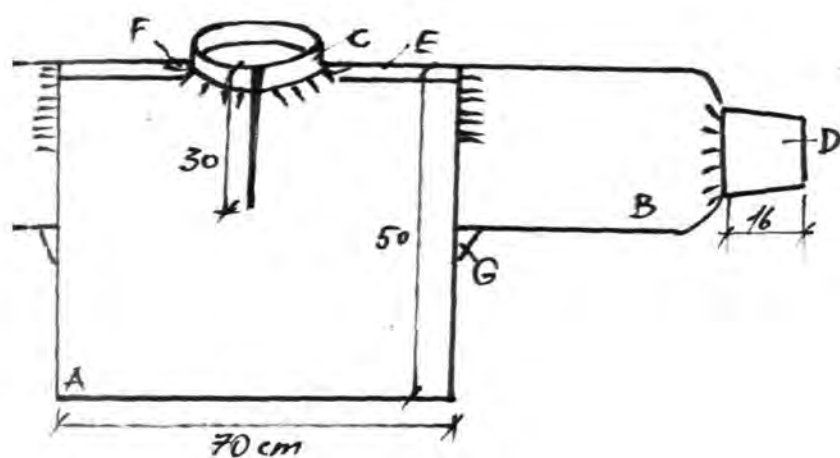
Aproces rakstu šūva spodršuvumā (dūr. 8.) un vitā dūrienā (dūr. 4.) ar balinātiem, reizēm arī nebalinātiem parrupjiem līnu diegiem. Aproces locījums vietā šūva 1,5 cm platu izvilkumu (dūr. 11.) cauri abām auduma kārtām, gar izvilkuma abām malām šūva mašindūrienu (dūr. 1.) cauri virsējai aproces auduma kārtai. Pa aproces malu šūva robežus (dūr. 13.k).

Krekla krūšu šķēlumu nošūva ar divām caurās vīles rindām (dūr. 10.j).

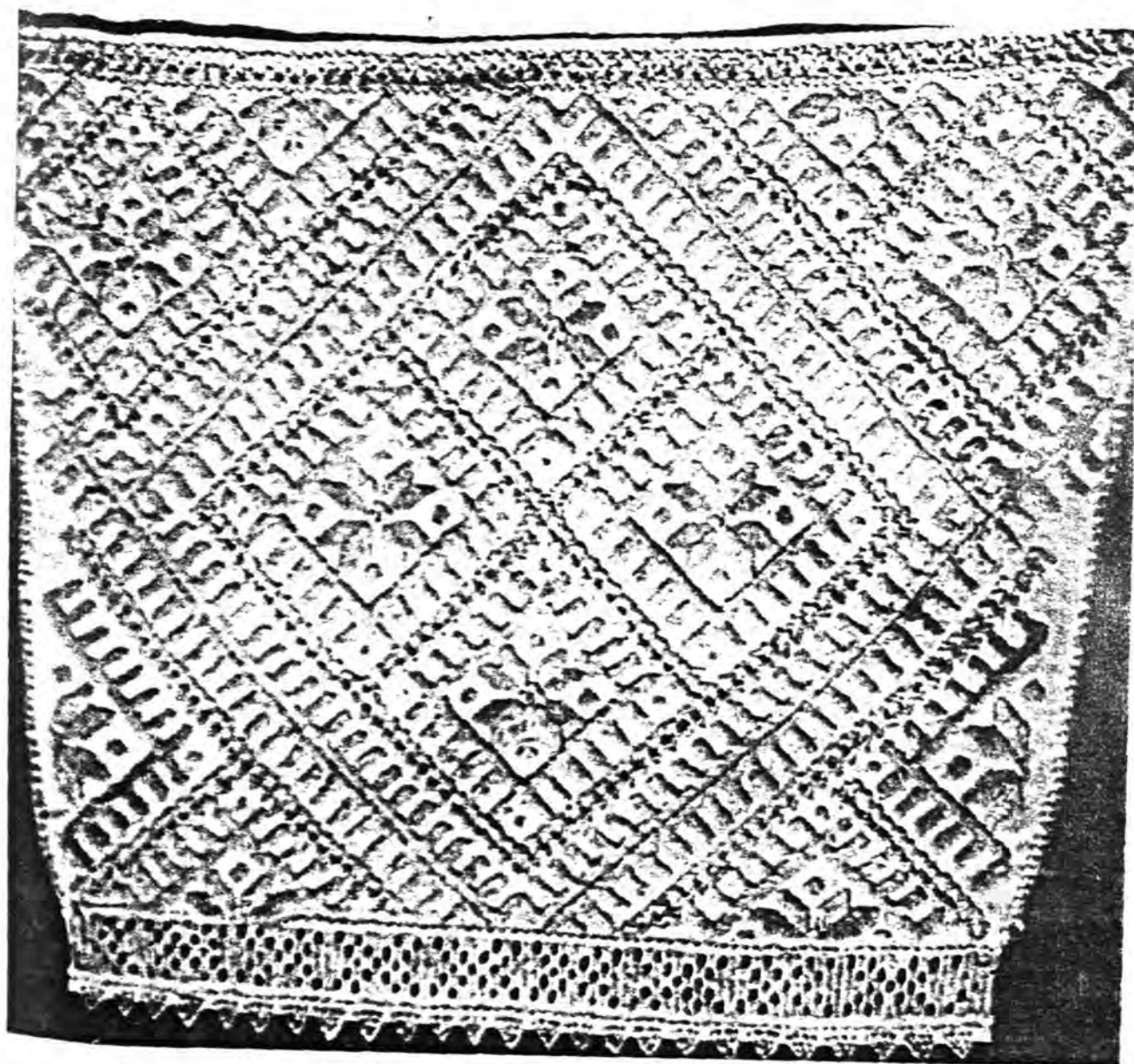
Uzplecis kreklam bija nerotāts, to piešūva ar mašindūrieniem.

Piedurkni plece daļā sakārtoja daudzās ielocītēs, kuras speciāli ar dūrienu nostiprināja, lai tās neizslīdētu.

Aizputes apr. Alsungas pag. sieviešu krekls, darināts 19. gs.

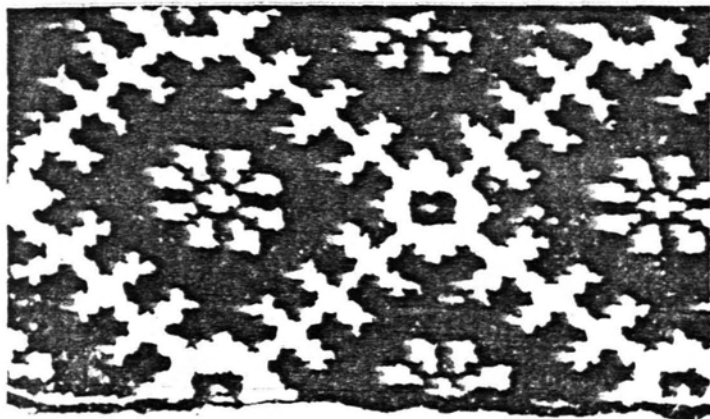
- A- krekla stāvs
- B- piedurkne
- C- apkakle
- D- aprece
- E- uzplecis
- F- mazais ķīlis
- G- lielais ķīlis

Sieviešu krekls. Alsunga

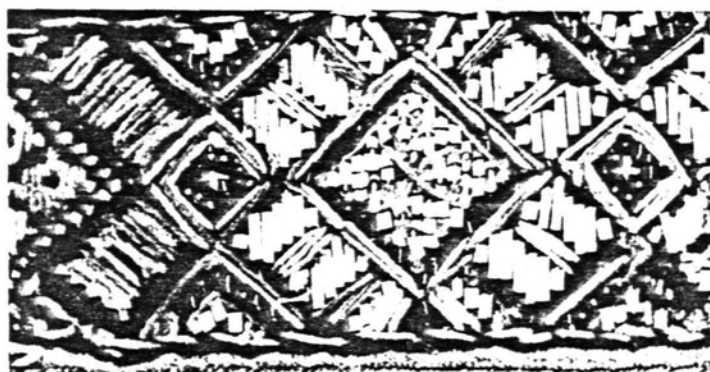
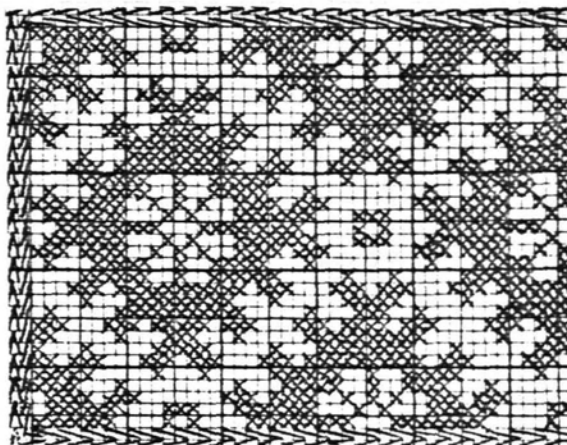
D

Alsungas sieviešu kreklu apkakļu rakstu varianti.

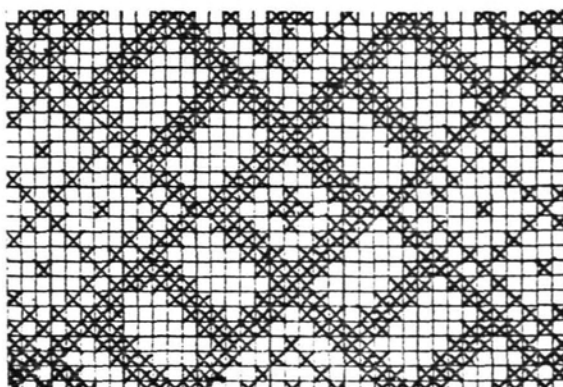
92. Krekla apkakle. Alsunga

CVVM 16516

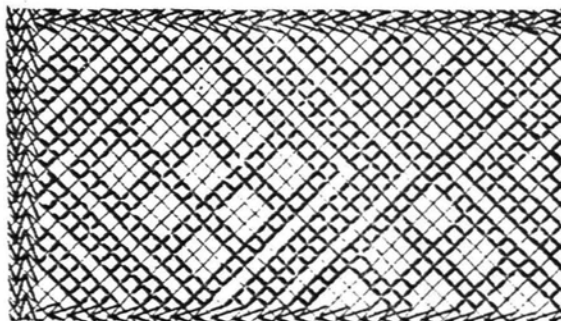
93. Krekla apkakle. Raņķi

CVVM 16567

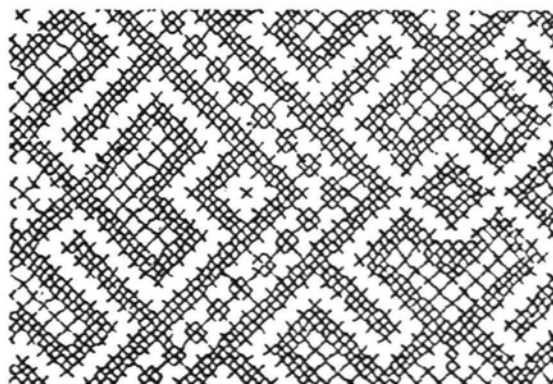
94. Zīļu apkakle. Alsunga

CVVM 16481

95. Zīļu apkakle. Vecpils

CVVM 16568

Bārtas sieviešu krekls (darināts 19. gs. I p.).

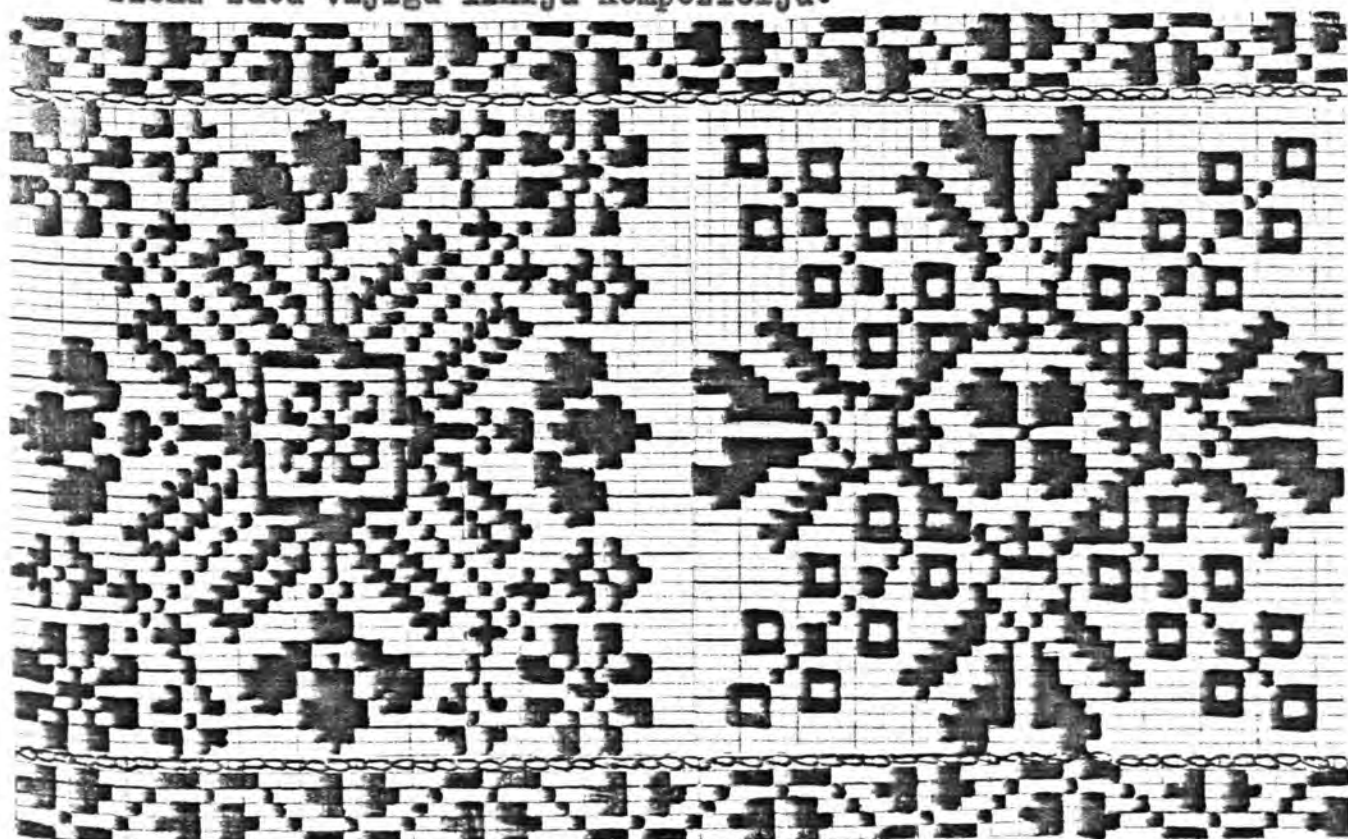
Kreklu darināja no belināta lina auduma ($1 \text{ cm}^2 = 19$ velki, 16 audi), izšuva ar baltiem kokvilnas šķeterētiem un nebelināta lina diegiem.

Krekla apkakle bija vienkārša, nošūta ar mašindūrienu (dūr. 1.).

Kreklem ļoti grezna bija plecu daļa, izšūta ar baltiem kokv. diegiem spodršuvumā (dūr. 8.b) un ķēžu dūrienā (dūr. 6.). Rokstu novietoja plecu daļā vairāk uz mugurpusi.

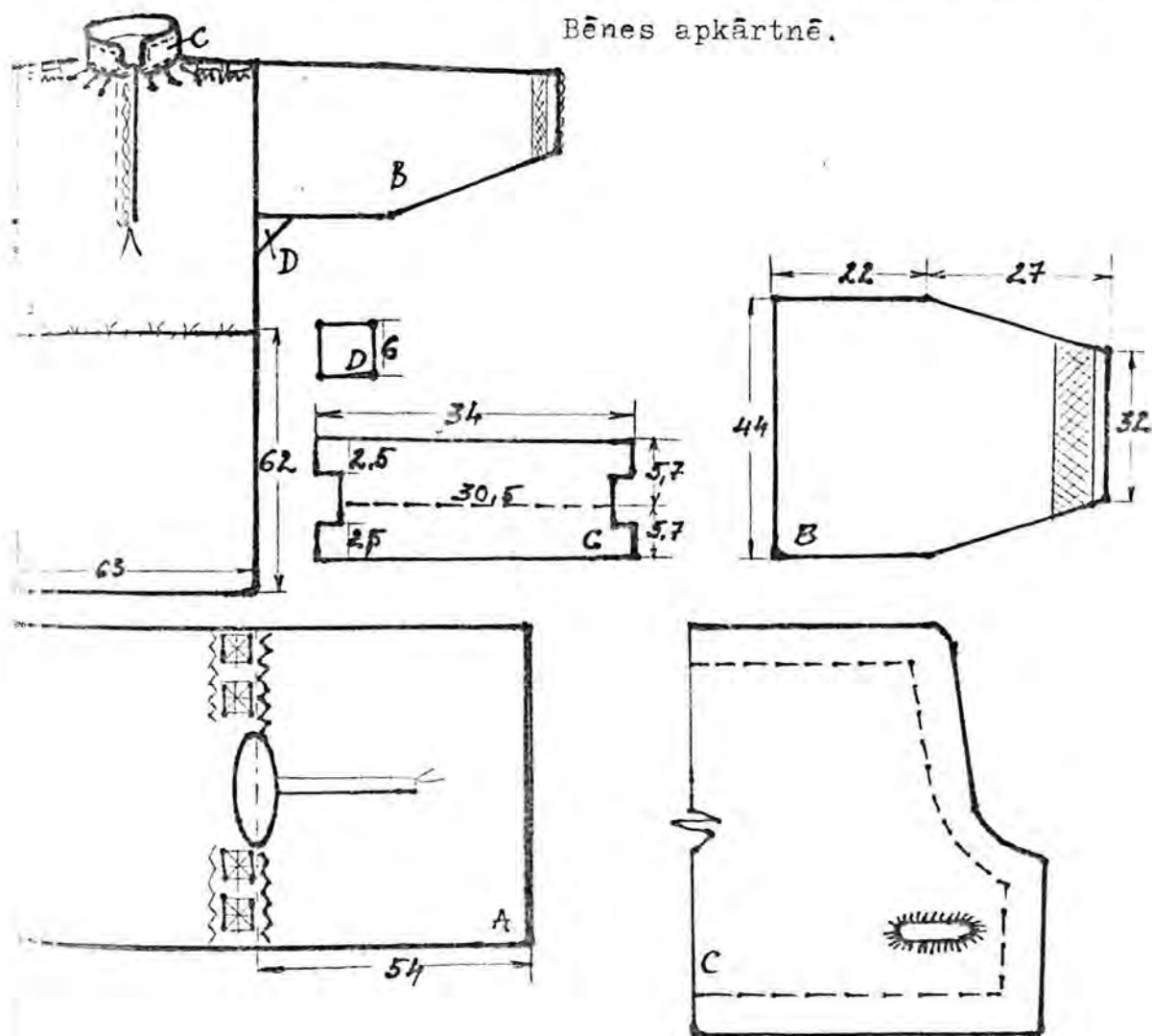
Dūrgalā (9,2 cm pl.) šuva vairākas rotājošo dūrienu tehnikas: caurās vīles (dūr. 10.c), vienvirziens izvilku-
mu (dūr. 11.), baltā un pelēkā krāsā, spodršuvumu (dūr. 8.b), mašindūrienu (baltu) un robiņus (dūr. 13.b) vienu bal-
tu, otru pelēku. Spodršuvumam rūtīnā ņēma 3×3 diegi.

Pleca vīles un krekla krūšu šķēlumu rotāja ar mašindū-
rienā šūtu vijīgu līniju kompozīciju.

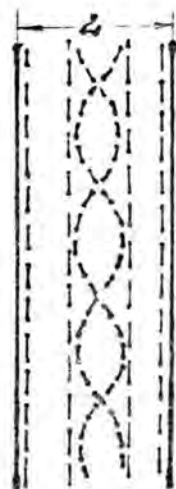
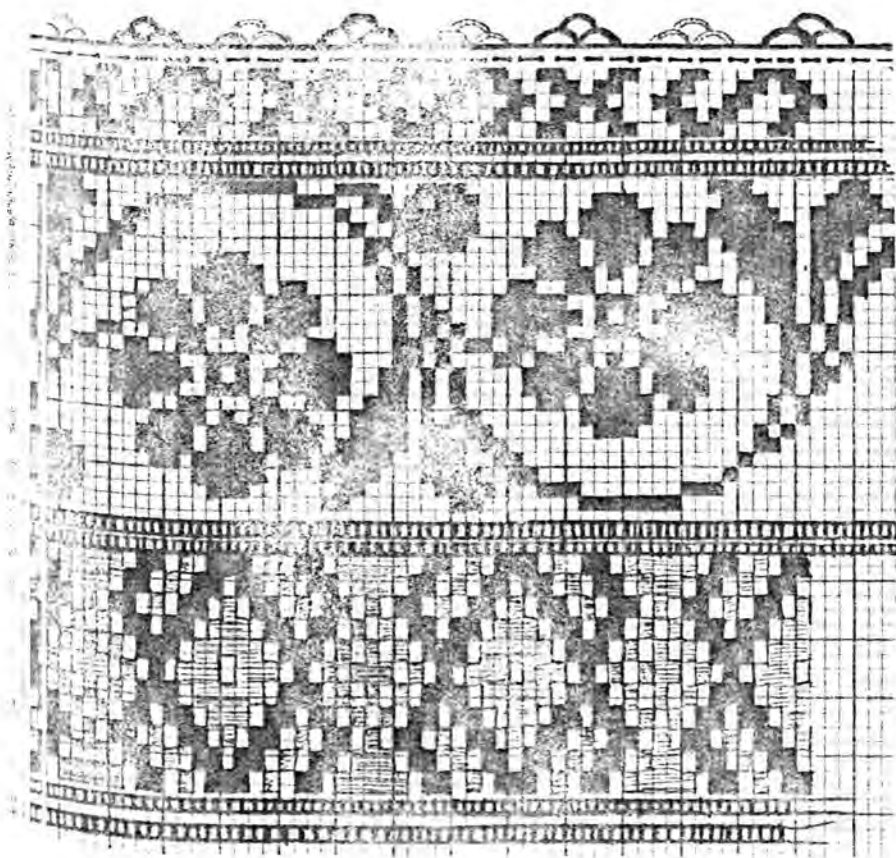

Liepājas apr. Bārtas pag. sieviešu krekls, darināts 19.gs. I p.

Bēnes apkārtne.

- A- krekla stāvs
- B- piedurkne
- C- apkakle
- D- lielais ķīlis

Dundagas sieviešu kreklis, darināts ap 1890. gadiem.

Kreklu darināja no balināta līnu auduma, izšūva baltiem līnu diegiem.

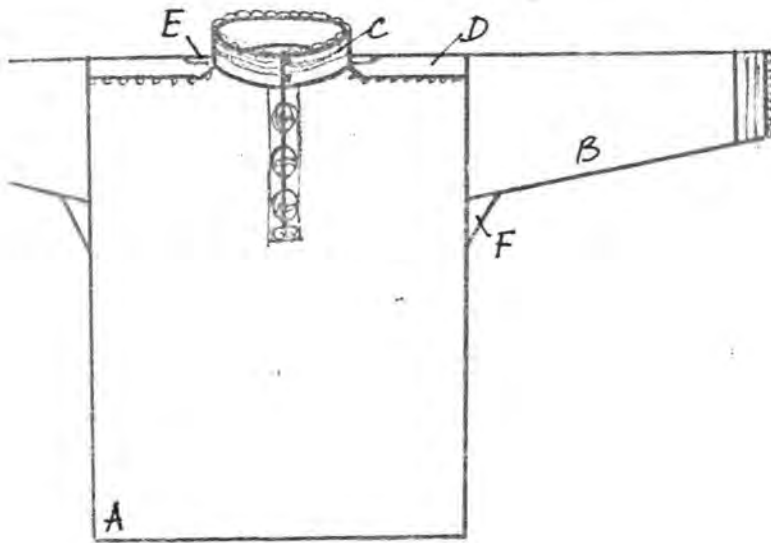
Apkakles audumu salocīja dubultā, gar apkakles augšējo malu šūva vienvirziens izvilkuma joslu (dūr. 10.h), un sieto krustiņu (dūr. 10.f) un vīto stabu (dūr. 11.a) kompozīciju cauri virsējai auduma kārtai. Apkakles nostiprināšanas nolūkā 3 diegus aiz pēdējās caurās vīles šūva mašindūrienu rindu (dūr. 1.) cauri abām auduma kārtām. Apkakles aizdarei vienā galā šūva 2 diegu cilpas, otrā pašdarinātas līnu diegu pogas (dūr. 14.). Apkakles augšējo malu rotāja ar ļoti smalkām diegu cilpiņām (dūr. 13.b).

Dūrgalā atlocīja 0,5 cm platu auduma maliņu uz kreiso pusi un piešūva ar cauro vīli (dūr. 10.e). Tad sekoja tāda pati caurā vīle kā apkaklē no sietiem krustiņiem un vītiem stabu. Pāris diegus aiz caurās vīles šūva mašindūrienu un vītē dūriena (dūr. 4.d) grupu. 1 cm no pēdējās mašindūriena šūva vēl vienu vītē dūriena (dūr. 4.e) veidu.

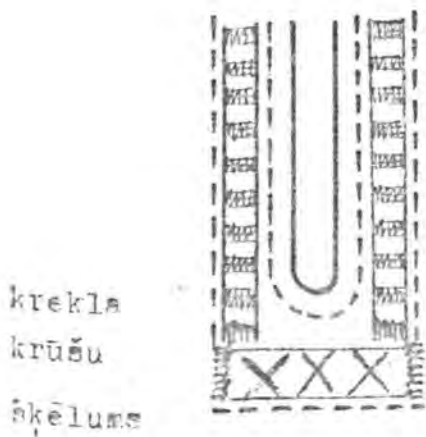
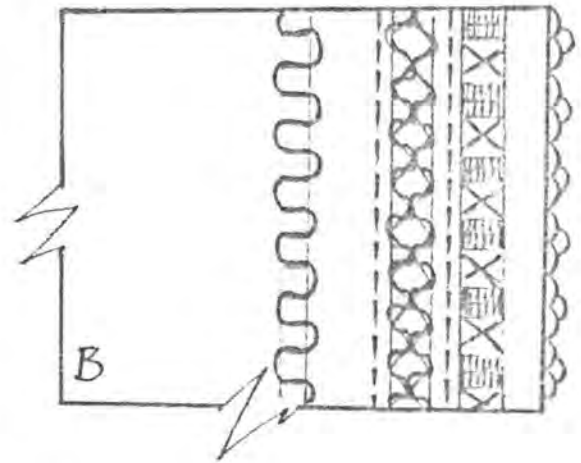
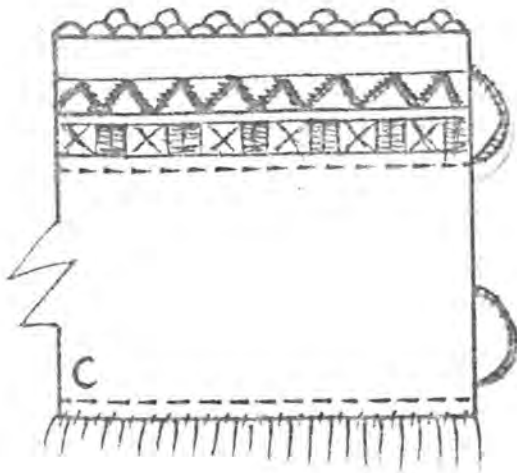
Uzpleci izšūva ar vīte dūrienu (dūr. 4.c) un ar mašindūrieniem piešūva pie kreklis stāva. Gar uzpleča maliņām šūva mazus robigus (dūr. 13.g).

Krekla krūšu šķēlumu atšūva ar sīkiem slīpiem dūrieniem (dūr. 17.) un izgriezuma malas rotāja ar vienvirziens izvilkumu (dūr. 11.a) un mašindūrienu.

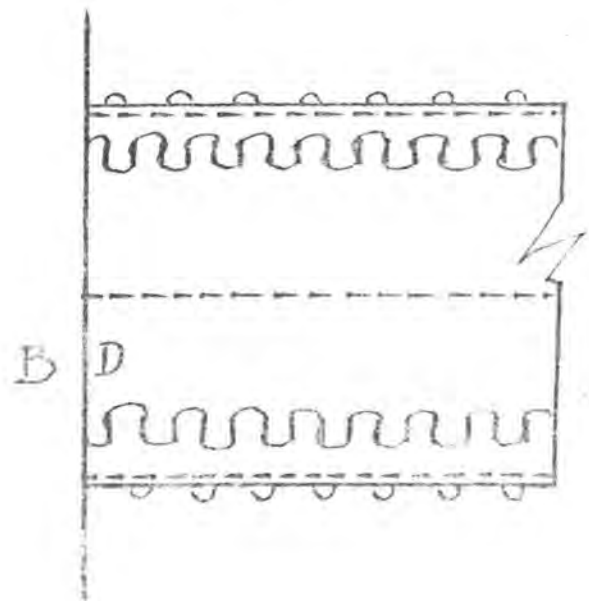
Ventspils apr. Dundagas pag. sieviešu kreklis, darināts ap 1890.g.

- A- krekla stāvs
- B- piedurkne
- C- apkakle
- D- uzplecis
- E- mazais ķīlis
- F- lielais ķīlis

krekla
 krūšu
 šķēlums

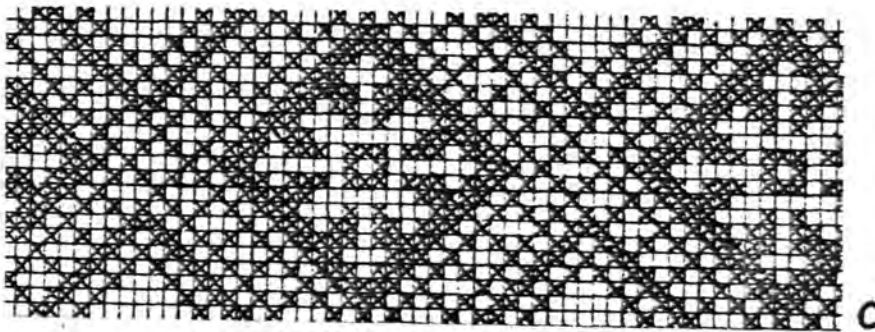
Kuldīgas sieviešu kreklis, darināts 19. gs.

Kreklu darināja no belta līnu auduma. Krekle rotājumu šuva baltā krāsā, pieliekamo apkaklīti - mēļi zilā krāsā.

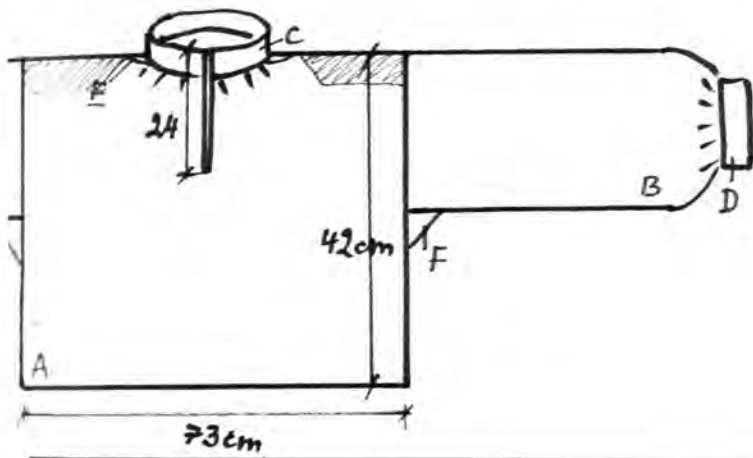
Krekla apkakles audumu salocīja dubulti, rakstu šuva vienā auduma kārtā ar mēļas krāsas vilnas dzijām krustdūrienā (dūr. 5.b). Apkārt trim apkakles malām šuva cilpu dūrienu (dūr. 9.a).

Krekla pleca rakstu rotāja baltiem līnu diegiem spodrūvumā (dūr. 8) un vītā dūrienā (dūr. 4.).

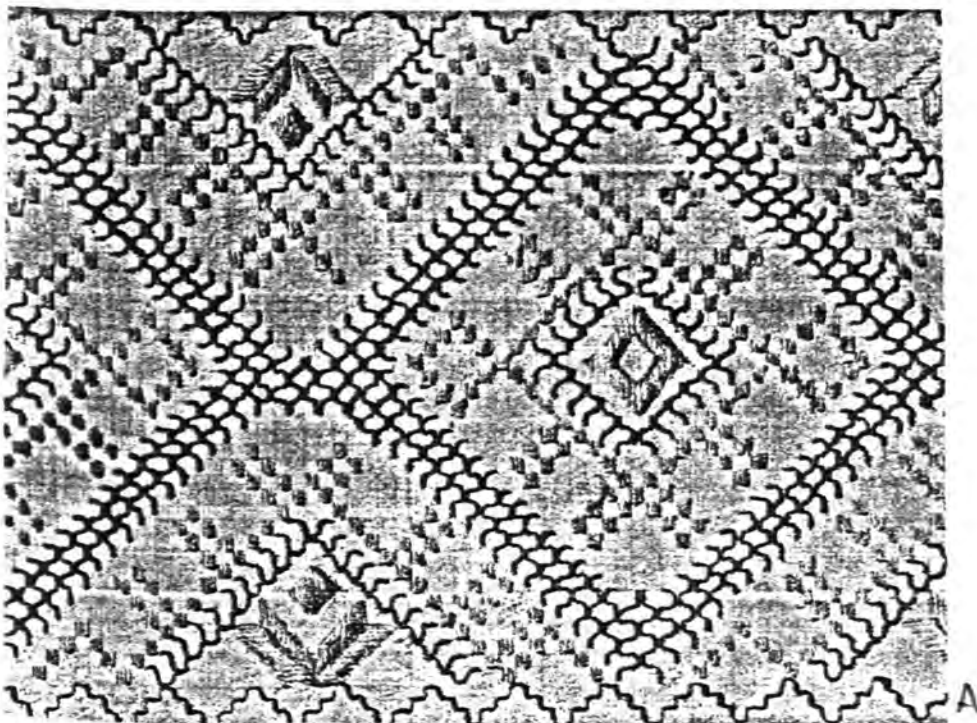
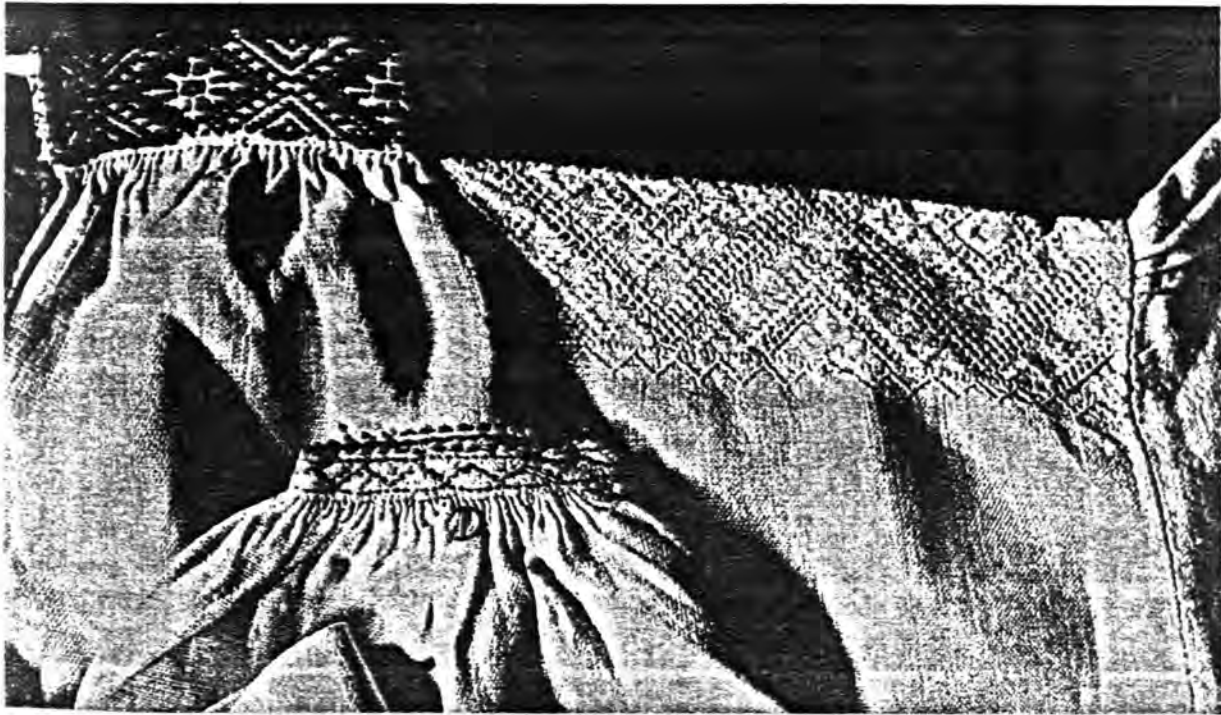
Aproces rakstus šuva vītā dūrienā (dūr. 4.) un mašindūrienā (dūr. 1.). Gar aproces malu šuva sīkus robīņus (dūr. 13.g). Aproces aizdarei šuva cilpu un lika diegu pogu (dūr. 14.).

Kuldīgas apkārtnes sieviešu krekls, darināts 19. gs.

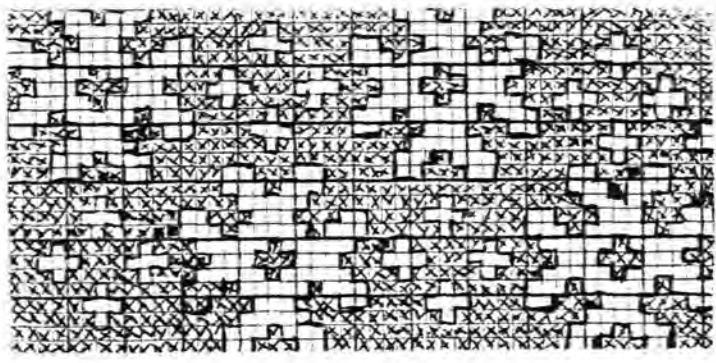

- A- krekla stāvs
- B- piedurkne
- C- apkakle
- D- aprece
- E- mazais ķīlis
- F- lielais ķīlis

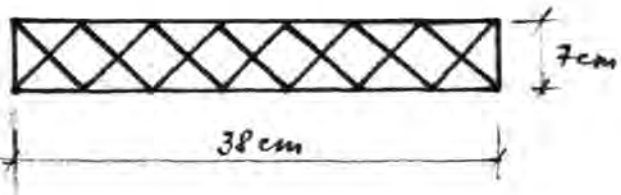
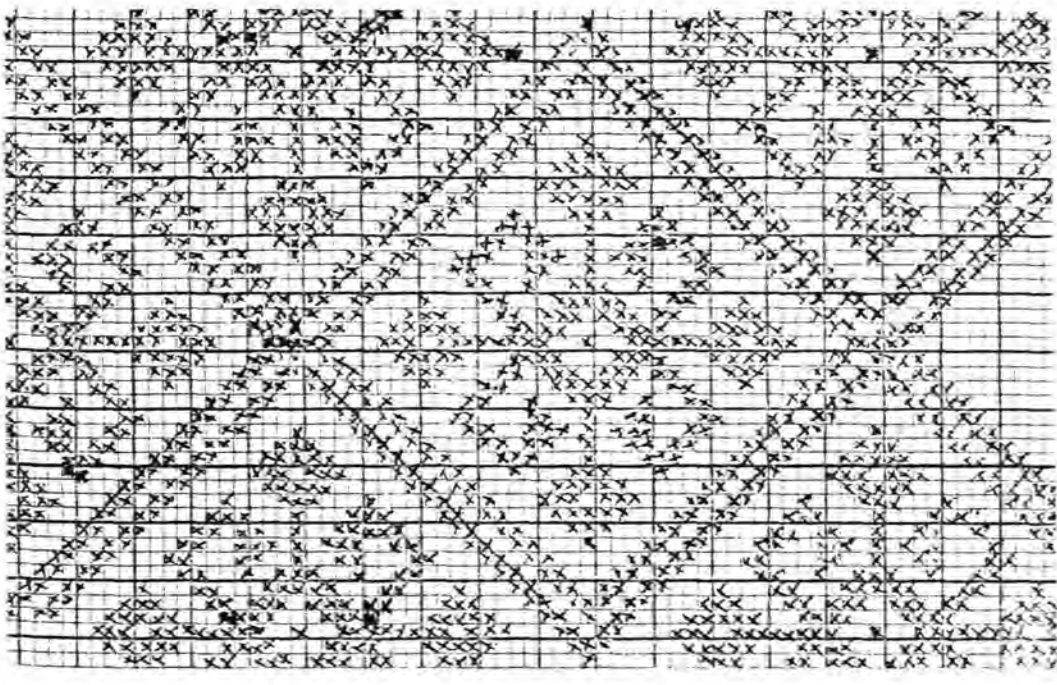

Kuldīgas apg. Kūrmales pag. sievietņu kreklu apkaklītes
darīnātas 1803. gadā.

CVVM 3098, nr.44.

CVVM 3098, nr.45.

Lībiešu sieviešu kreklis (darināts 1928. g. Mazirbē).

Kreklu šuva no balināta lina auduma (1 cm² = 18 velki, 15 audi), izšuva ar baltiem šķeterātiem kokvilnas diegiem.

Apkakles audumu salocīja dubultā, un 0,7 cm no locījuma malas veidoja izvilkuma joslu cauri abām auduma kārtām (dūr. 10.h), arī krusta dūrienu (dūr. 5.) šuva cauri apkakles auduma abām kārtām. Apkārt apkaklei 2 diegi no locījuma vietas šuva mašindūrienu rindu (dūr. 1.) cauri abām auduma kārtām, ņemot pa 4 diegi.

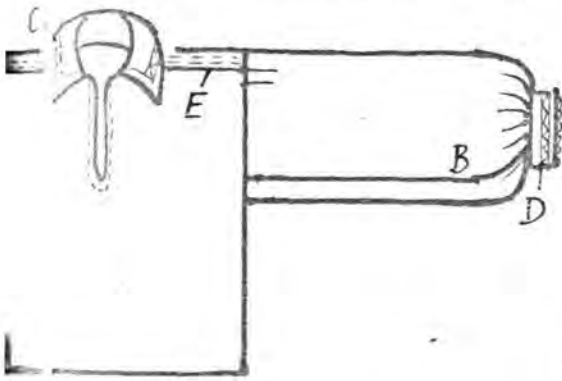
Aprocei visus rotājošos dūrienus šuva cauri abām auduma kārtām. Apkakles malas un aproču dūrgalus apšuva ar dekoratīvām cilpiņām (dūr. 13.c).

Uzplecim vidējās divas mašindūrienu rindas šuva cauri vienai auduma kārtei. Ar malējām mašindūrienu rindām piešuva uzpleci pie krekla stāva auduma. Šim kreklam pleca ķīļus nešuva.

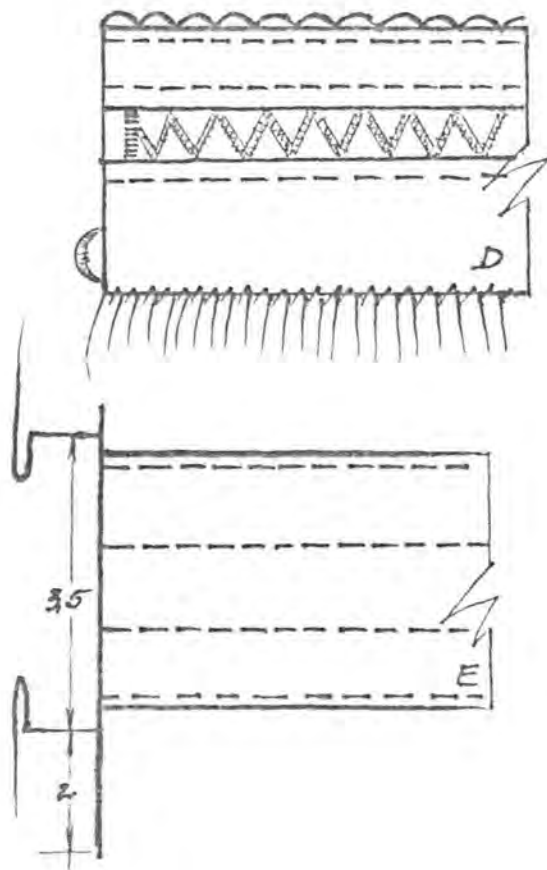
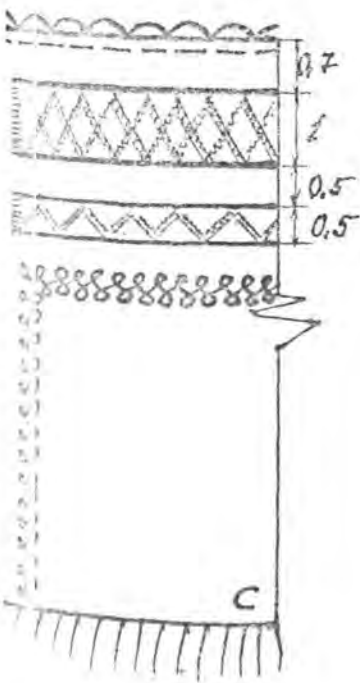
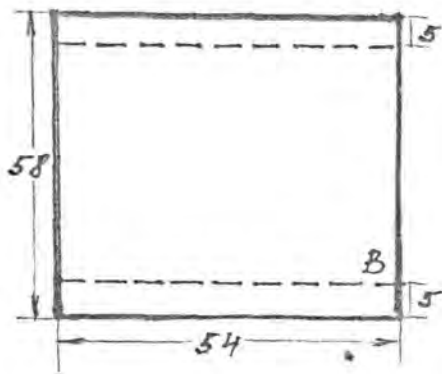
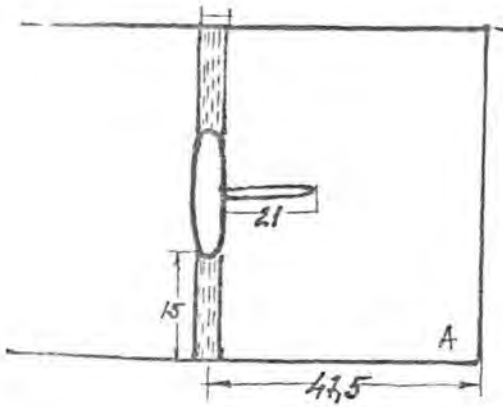
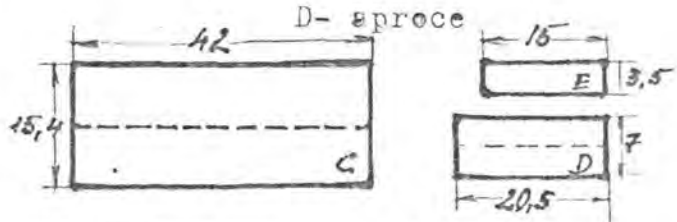
Krekla priekšas aizdarei atlocīja 0,5 cm platu malīņu un atšuva ar dubulto cauro vīli (dūr. 10.e).

Kreklu sašuva ar šujmašīnu, ar vienkāršām vīlēm, kuras nespētēja. Apkakli un aproces piešuva ar rokām.

Lībiešu sīviešu kreklis, darināts 1928.g. Mazirbē.

- A- krekla stāvs
- B- piedurkne
- C- apkakle
- E- uzplecis

Nicas sieviešu kreklis (stdarinājums).

Kreklu darināja no balta skaitāms līnu auduma, izšūva ar baltiem un melniem kokvilnas diegiem.

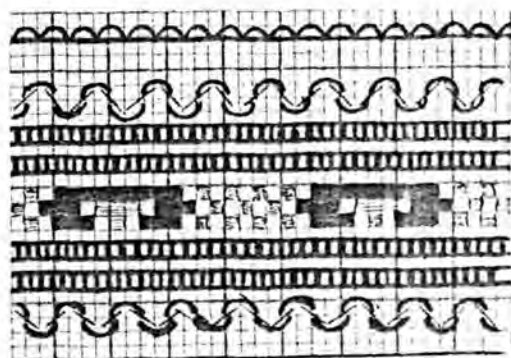
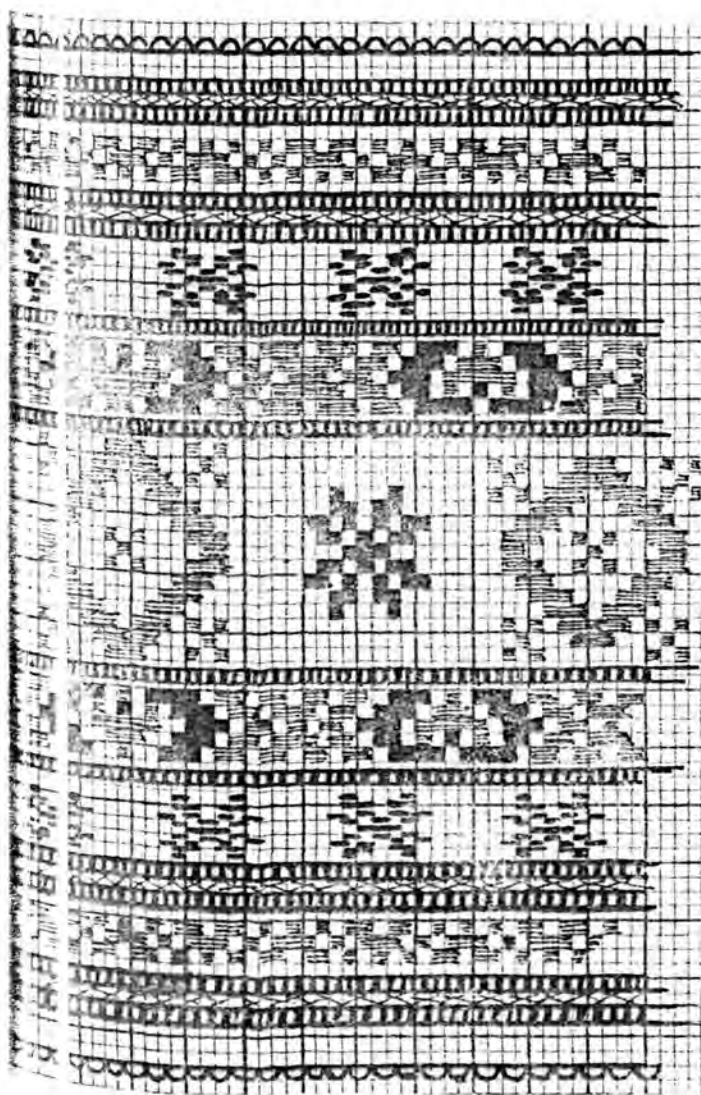
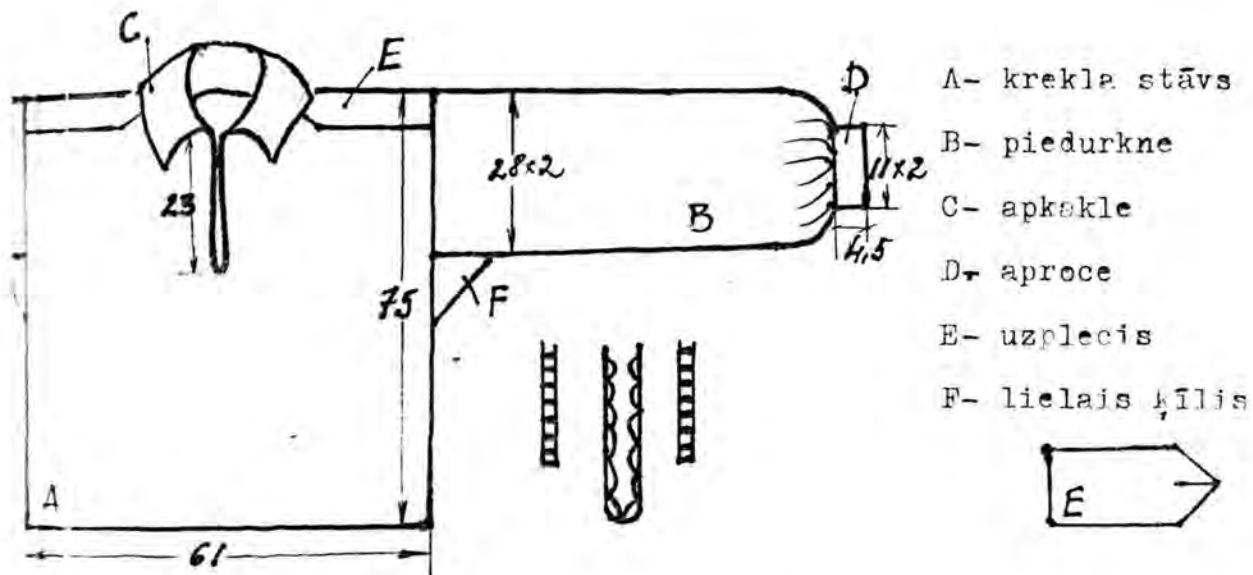
Apkakles rotājumam šūva vienvirziens izvilkumu (dūr. 11.), dubulto cauro vīli (dūr. 10.k), pārsto cauro vīlīti (dūr. 10.c) un cilpu dūrienu (dūr. 9.a) cauri vienai auduma kārtai. Gar apkakles visām trijām malām šūva baltus robiņus (dūr. 13.b). Ar pēdējo apkakles rotājošo cauro vīli piešūva apkaklei otru audumu, lai to ērtāk varētu piešūt krekla stāvam.

Aproci izšūva ar baltiem un melniem diegiem sīkā rakstā (dūr. 4.b; 10.c; 11.; 13.c). Aproces aizdarei šūva cilpu un diegu pogu (dūr. 14.).

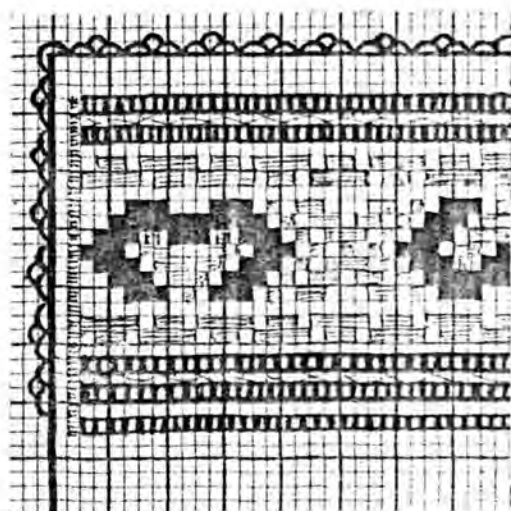
Visgreznākā krekla detaļa bija 12,5 cm pl. uzplecis. Uzpleča centrālo rakstu izšūva spodršuvumā (dūr. 8.), vienvirziens izvilkumā (dūr. 11.), starp galvenajiem rotājošiem rakstiem šūva dažādas sīkas caurās vīlītes (dūr. 10.k; 10.c). Uzpleča melns rotāja ar tādiem pašiem robiņiem kā aproces.

Krekla krūšu šķēlumu atšūva ar cauro vīli (dūr. 10.j) un pa kantīti šūva robiņus (dūr. 13.c).

Liepājas apr. Nīcas pag.sieviešu krekls, atdarinājums.

D

C

10a

Nicas tautas tērps.

Rucevas sieviešu kreklis (atdarinājums).

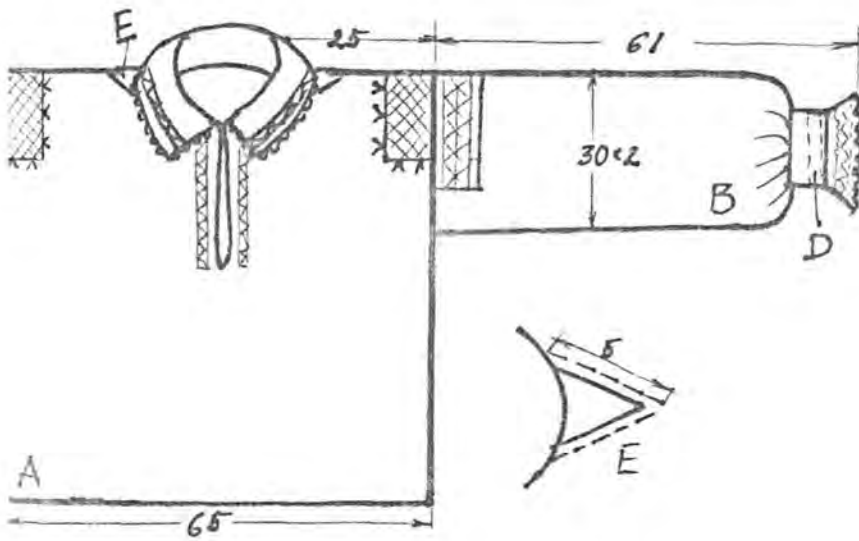
Kreklu šuva no parupja (skaitāma) lina auduma ($1 \text{ cm}^2 = 12 \times 12$ diegi), izšuva ar baltiem un pelēkiem lina diegiem.

Gar apkakles garo malu šuva izvilkuma joslu, kuras darināšanā izmantoja caurās vīles (dūr. 10.c, h), vienvirziena izvilkumu (dūr. 11.), izvilkuma galu nostiprināšanai cilpu dūrienu (dūr. 9.a), mašindūrienu (dūr. 1.) un robigus (dūr. 13.c). Izvilkumu šuva cauri vienai auduma kārtai, bet lai apkakli varētu ērtāk piešūt, ar pēdējo rotājošās joslas dūrienu piešuva lieko auduma meliņu, kas arī bija apkakles otrā kārta.

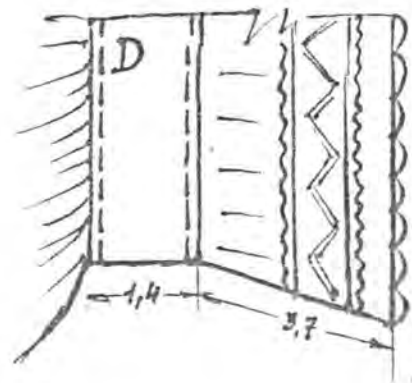
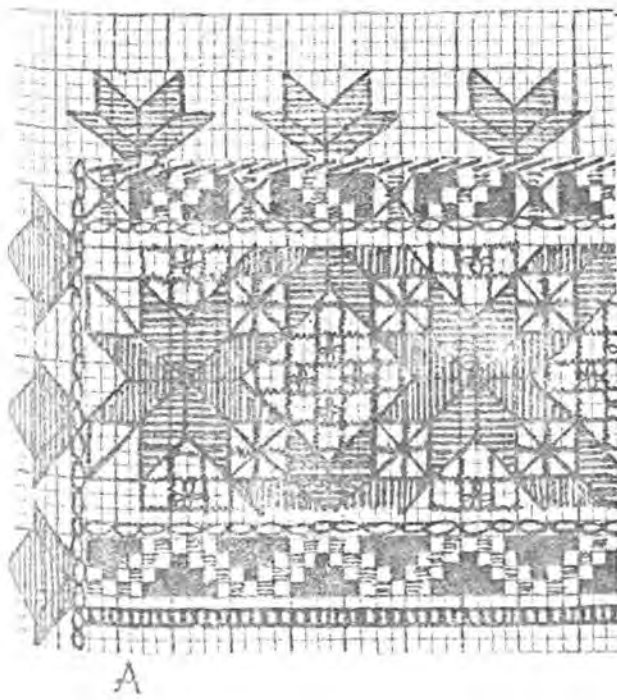
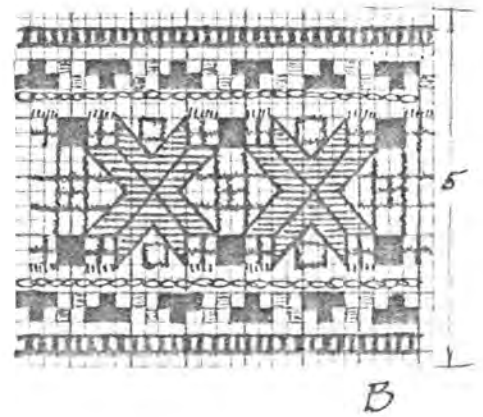
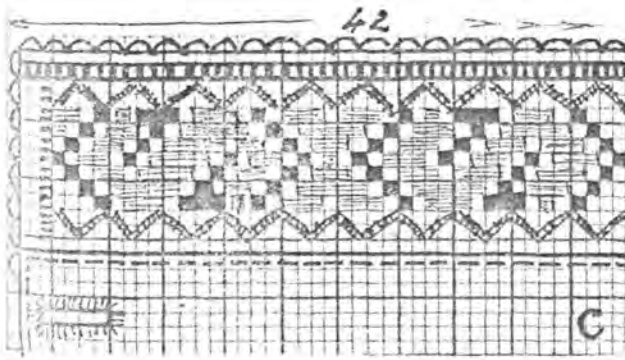
Pleca un piedurknes raksts bija ļoti sarežģīts, tā izšūšana prasīja darinātājas lielu meistarību. Pleca daļu izšuva spodršuvumā (dūr. 8.a), grieztā rakstā (dūr. 12.b), ķēžu dūrienā (dūr. 6.), vienvirziena izvilkumā (dūr. 11.) un caurā vīlē (dūr. 10.c).

Gar piedurknes dūrgalu šuva mazu izvilkuma josliņu (dūr. 11.), caurās vīles (dūr. 10.c) un robigus (dūr. 13.e). Plate piedurknes galu sakrokoja un virsū ar mašindūrieniem uzšuva auduma sloksnīti.

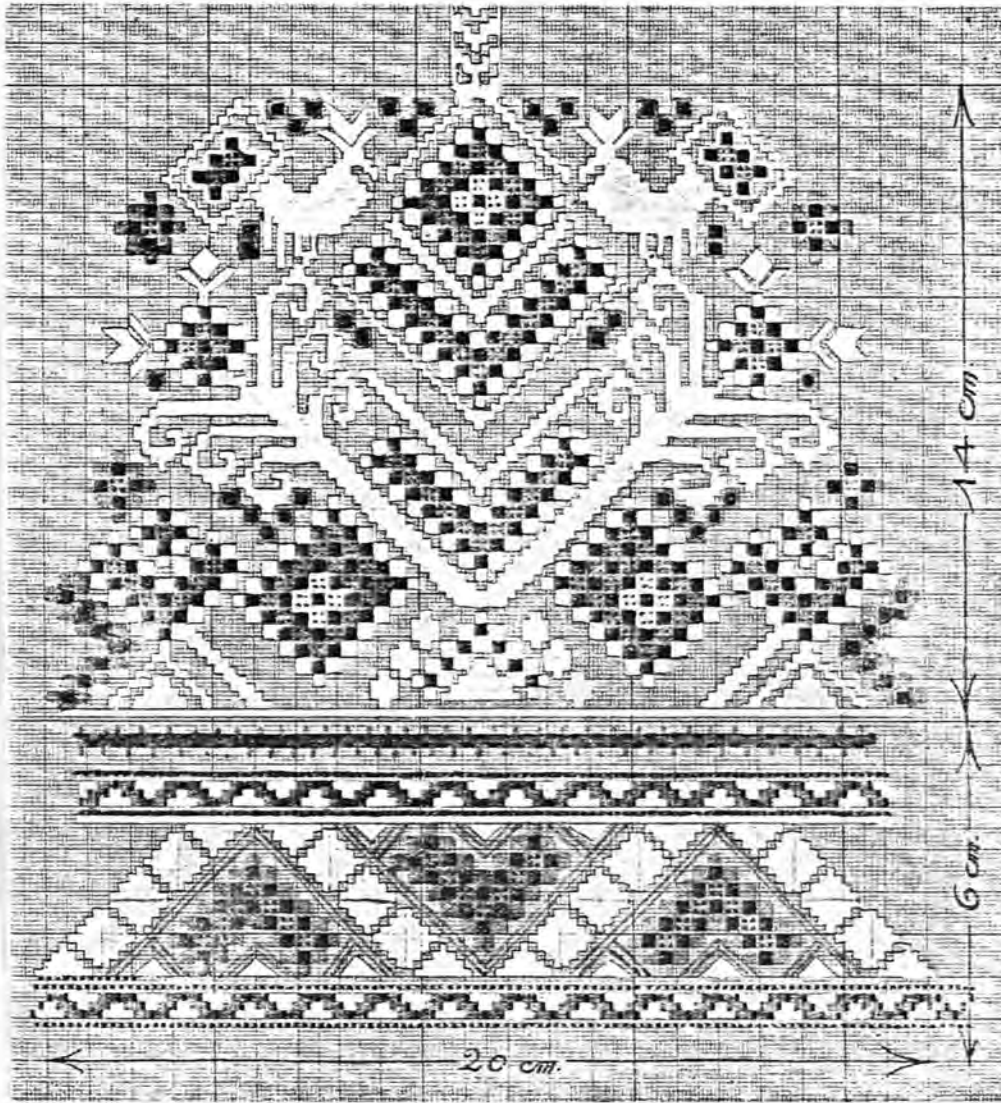
Liepājas apr. Bucavas sieviešu kreklis, atdarinājums.

- A- krekla stāvs
- B- piedurkne
- C- apkakle
- D- aproce
- E- razais kīlis

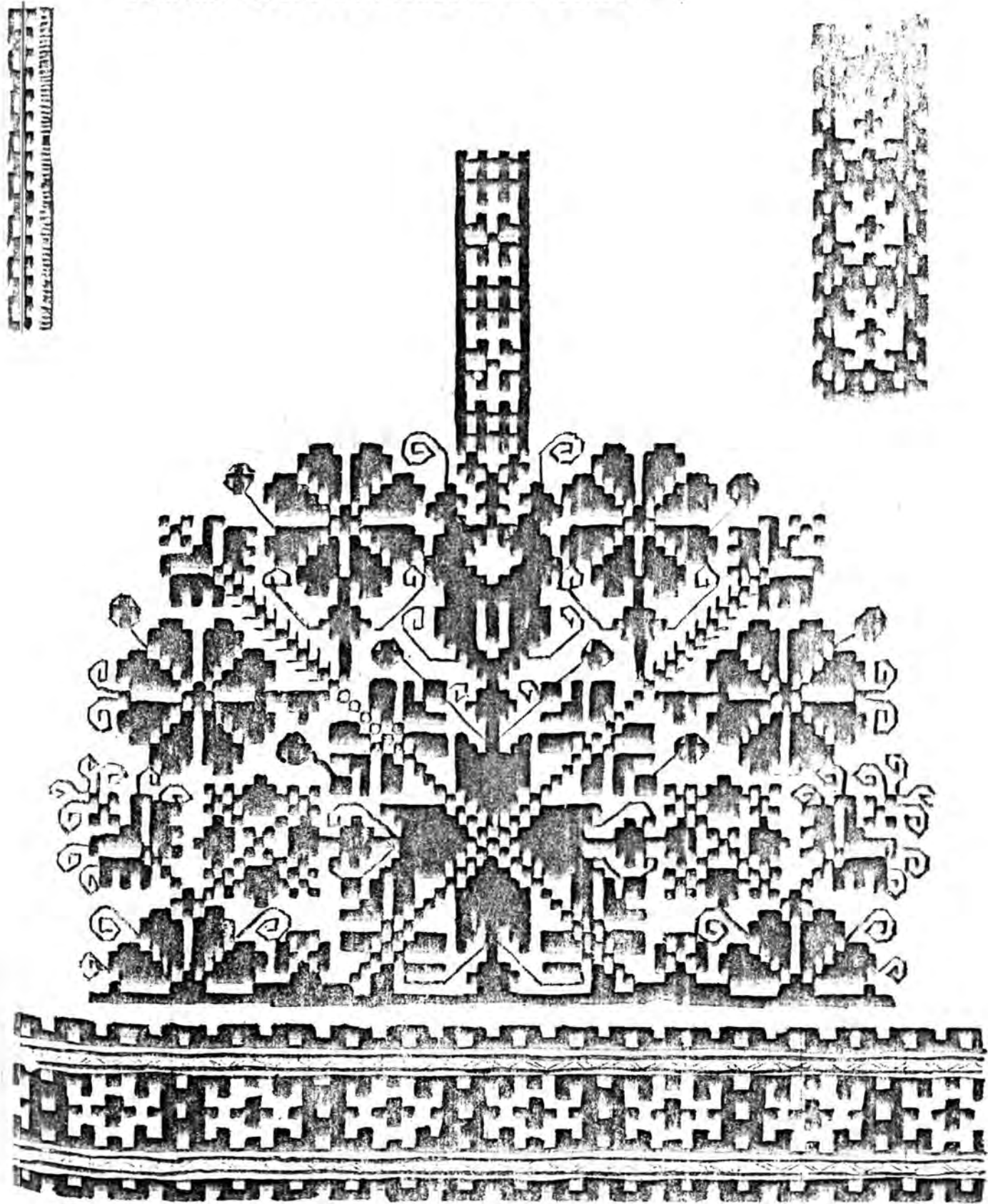

Liepājas apr. Rucavas pag. sievietņu krekla pleca daļas rotājums
grieztā rakstā.

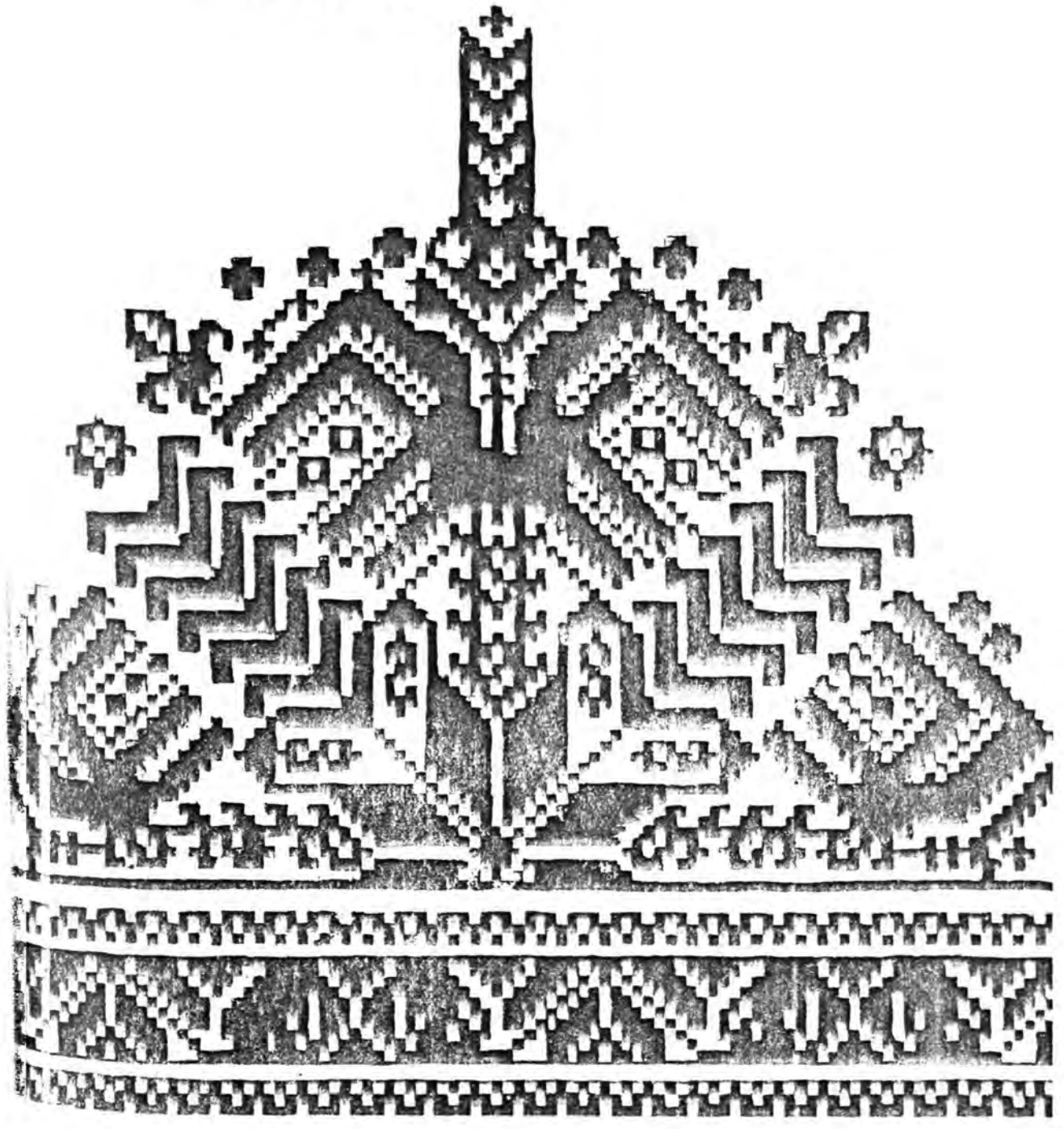
Rucavas krekla raksts. Pēc Liepājas pils. mūzeja oriģin.

Rucavas sieviešu krekla krūma raksts.

Sudmalis J. "Rucavas kreklu raksti", Liepāja 1964.

Rucavas sieviešu krekla krūma raksts.

Sudmalis J. "Rucavas kreklu raksti", Liepāja 1964.

Rucavnieces.

Kurzemeņu grupa.

Saldus sieviešu kreklis (precīzs darināšanas gads
nav zināms).

Kreklu darināja no balta lina auduma, izšuva baltiem lina diegiem. Spriežot pēc pietieīgā rotājuma, tas bija darba kreklis.

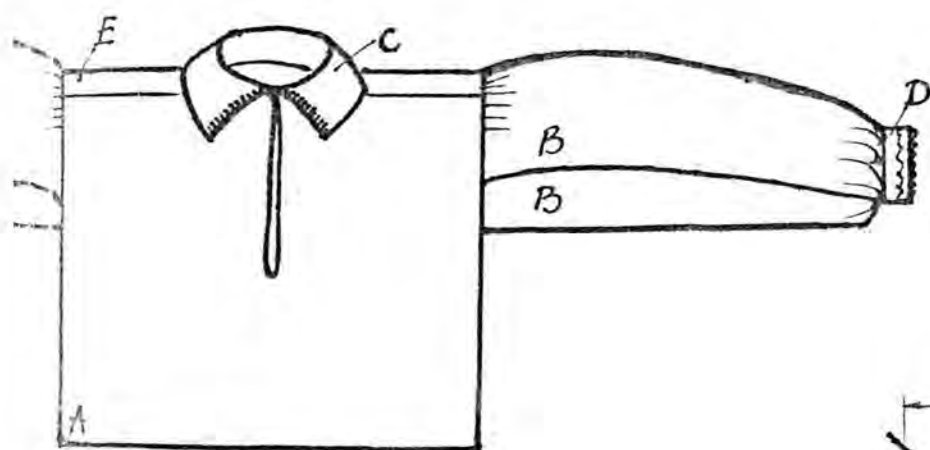
Apkakles audumu sšlocīja dubultā un priekšējās malī-
ņas apšuva ar blīviem cilpu dūrieniem (dūr. 9.a).

Aproci rotāja ar līkloča rakstu mēšindūrienā (dūr. 1.)
un maziem robiņiem (dūr. 13.1).

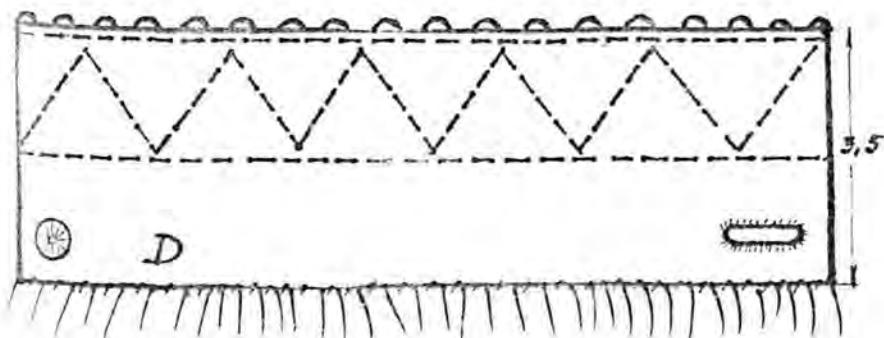
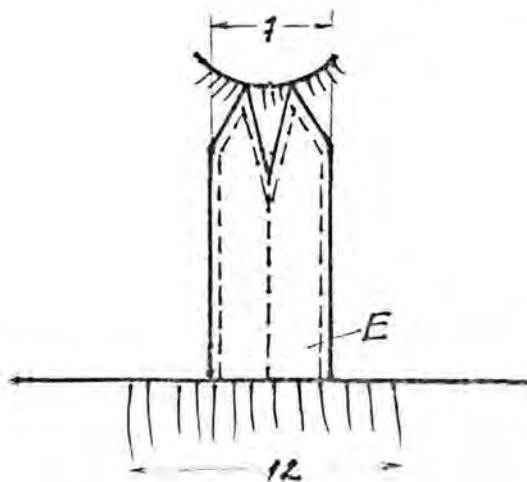
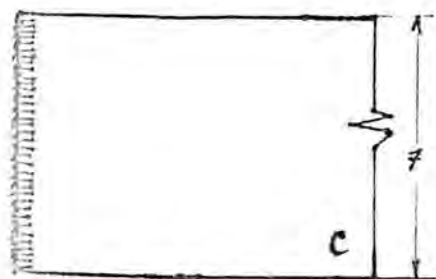
Uzpleci piešuva ar mēšindūrieniem un pleca daļā pie-
durknei veidoja 12 cm platu krokojumu.

Iespējams, ka tik vienkāršam kreklam krūšu šķēlumu
atšuva ar nelieliem pārmaļu dūrieniem (dūr. 17.). Krekla
apakas un aproču sīzdarei šuva pogeaurumus (dūr. 9.c)
un darināja diegu poges (dūr. 14.).

Saldus sieviešu krekls (darināšanas laiks nav zināms).

- A- krekla stāvs
- B- piedurkne
- C- apkakle
- D- aproce
- E- uzplecis

Ventspils sieviešu kreklis (darināts 19. gs. I pusē).

Kreklu darināja no pelēka, nebalināta, parupja lina auduma ($1 \text{ cm}^2 = 15 \text{ velki, } 9 \text{ audi}$).

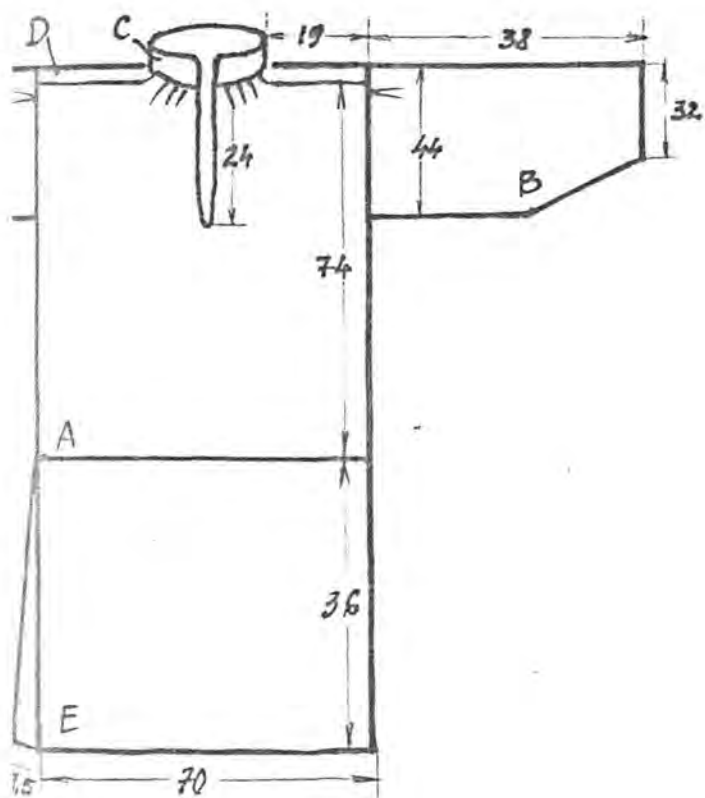
Apkaklei mašindūrienu (dūr. 1.) šuva cauri tikai auduma virsējai kārtai un kreklis kakla daļas krokojumam. Apkakli no abām pusēm fundamentāli piešuva ar slīpiem pārmaļu dūrieniem (dūr. 17.), katru kroku ar vienu dūrienu (dūr. 18.).

Krekļa priekšas šķēlumu malas atlocīja 0,5 cm platumā uz kreiso pusi un atšuva ar slīpiem pārmaļu dūrieniem.

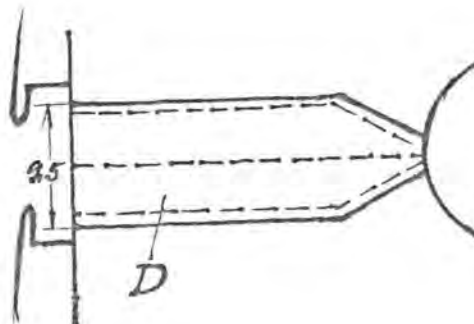
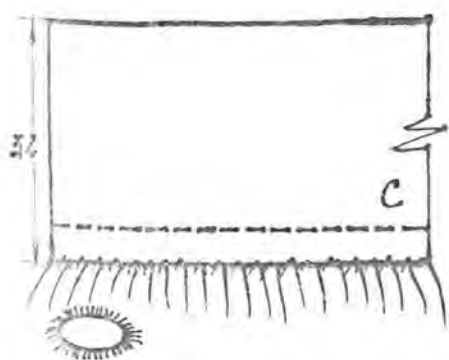
Krekļa sasūts ar roku, ar pelēku lina diegu, plakanām vilēm (dūr. 16.).

Šim kreklam plecu daļā un padusēs ķīļu nebija.

Ventspils sieviešu krekls, darināts 19. gs. I pusē.

- A- krekla stāvs
- B- piedurkne
- C- apkakle
- D- uzplecis
- E- pierietnis

Ventspils sieviešu kreklis, darināts 19. gs.

Kreklu darināja no belināta līnu auduma, izšuva izvil-
kuma darbē baltiem līnu diegiem.

Apkakles audumu selocīja dubultā, izšuva cauri viensī
auduma kārtai (dūr. 11.). 5 diegi atstatu no platē izvil-
kuma šuva cauro vīli (dūr. 10.j). 1 cm atstatumā no caurēs
vīles apkakles apakšējā malā šuva mašindūrienu (dūr. 1)
cauri abām auduma kārtām.

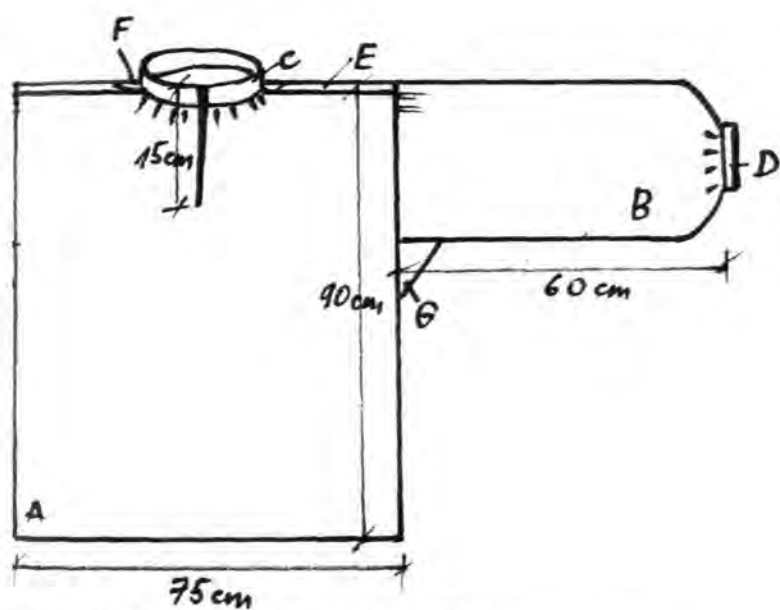
Aproci izšuva izvilkuma darbē (dūr. 11.), cauri vie-
nai auduma kārtai. 5 diegi atstatu gar centrālā raksta ma-
lām šuva mašindūrienu. Aproces šmalu nošuva ar mezgliņiem
(dūr. 13.g).

Krekla uzpleci izšuva tai pašā izvilkuma darbē (dūr.
11.), tikai citā rakstā (skat. att.) un ar mašindūrienu
piešuva pie krekla stāva.

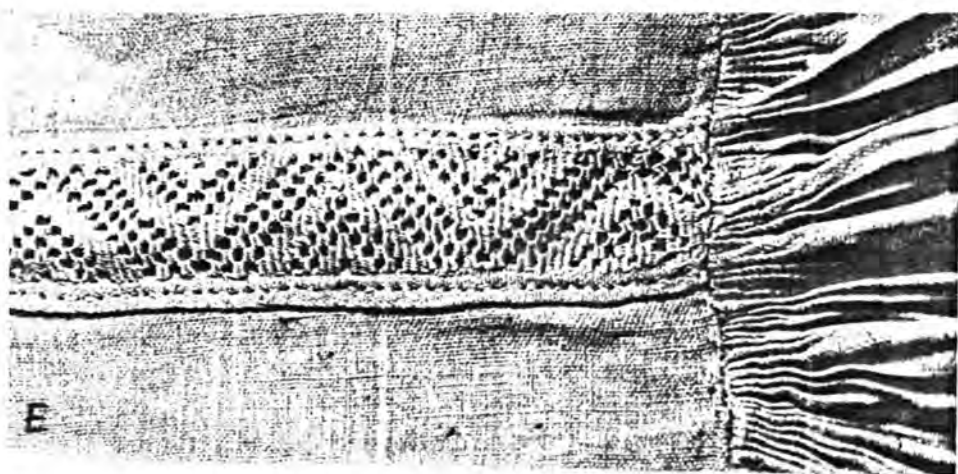
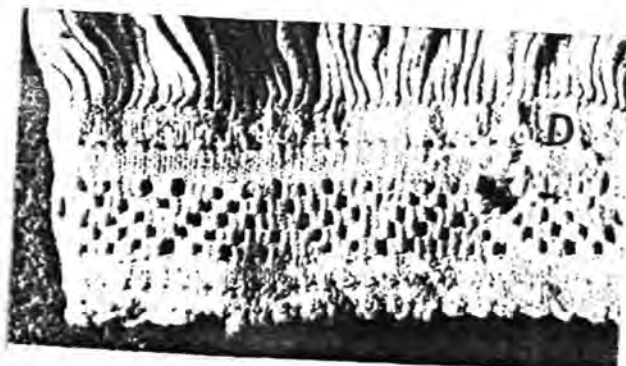
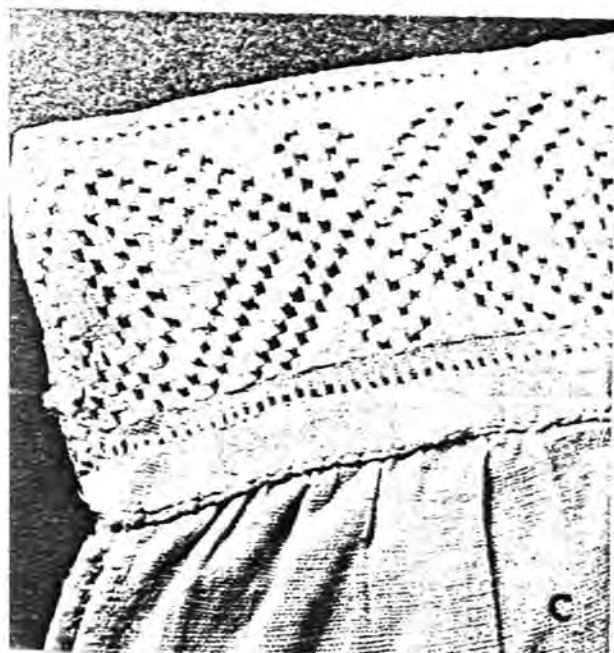
Krekla krūšu šķēluma malas atšuva ar dubulto cauro
vīli (dūr. 10.e).

Kreklu sašuva ar plakanām vīlēm (dūr. 16.).

Ventspils sieviešu krekls, darināts 19. gs.

- A- krekla stāvs
- B- piedurkne
- C- apkakle
- D- aproce
- E- uzplecis
- F- mazais ķīlis
- G- lielais ķīlis

Abrenes sieviešu kreklis, darināts 19. gs.

Krekla stāvu darināja no šaura, nebalināta lina auduma (scainsis trinitis), piedurknes, apkakli, aproces - no vienkārta lina auduma ($1 \text{ cm}^2 = 16$ velki, 14 audi), paduses ķīļus - no vēl rupjāka lina auduma. Pierietnis - pekulnieks ($1 \text{ cm}^2 = 12$ velki, 8 audi).

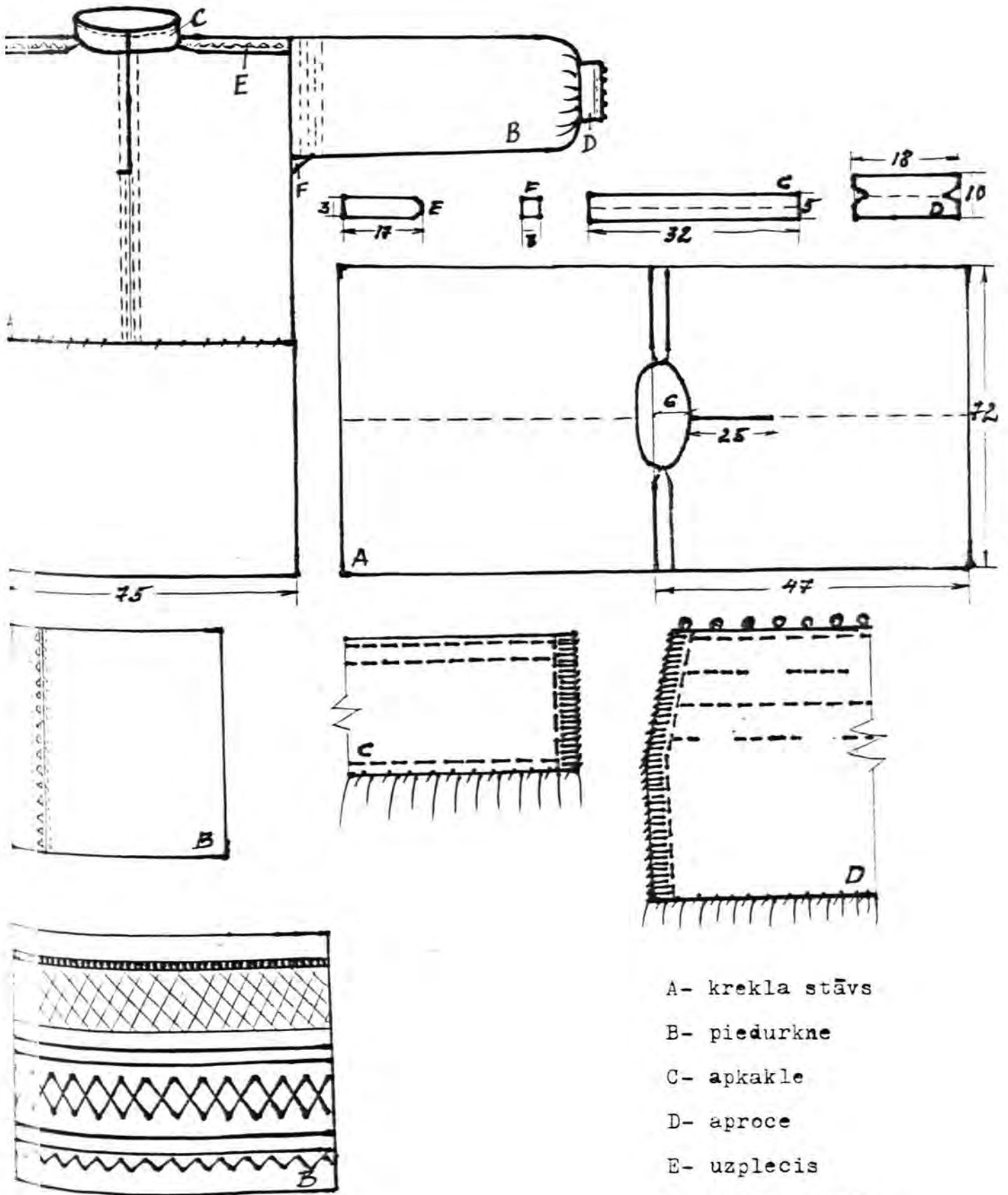
Apkakli un aproces šuva ar nebalinātiem lina diegiem (dūr. 1.) un (dūr. 9.a). Aproces locījuma vietā šuva ļoti sīkus (dūr. 13.e) robiņus.

Šim kreklam ļoti grezna ir plecu daļa. Uzpleci izšuva (2,3 cm pl.) ar ielocīto rakstu (dūr. 8.), bet piedurknes augšgalā šuva gan dažādas caurās vīles (dūr. 10.e), (dūr. 10.g), gan arī greznu ielocīto rakstu. Visus sarkanos rakstus šuva pa diegam.

Kreklu sašuva ar rokām. Paduses ķīļus un piedurknes piešuva ar plakano vīli (dūr. 16.), pārējās vīles ar parastiem dūrieniem (dūr. 17.). Priekšas aizdari nošuva ar mašindūrieniem (dūr. 1.). Kakla riņķi piegrieza iespaju, tāpēc plecos ķīļus nelika.

Kreklam nav saglabājies nekādu pogu, ne cilpu. Izskatījās, ka nekādas aizdares ar pogām nav bijis. Nav arī pogasurumu. Varbūt aizdarei lietoja saitiņas?

Abrenes sieviešu kreklis, darināts 19. gs.

- A- krekla stāvs
- B- piedurkne
- C- apkakle
- D- aproce
- E- uzplecis
- F- pāuses ķīlis

Bērzpils pag. sieviešu krekls.

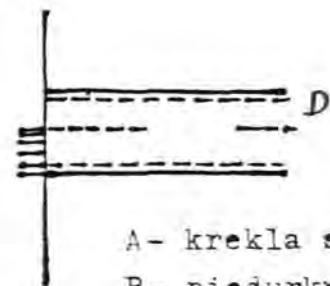
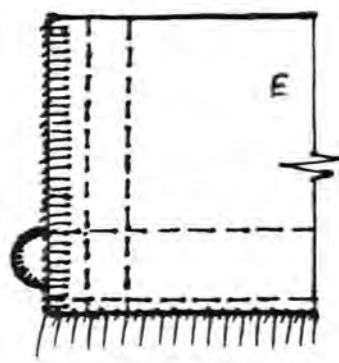
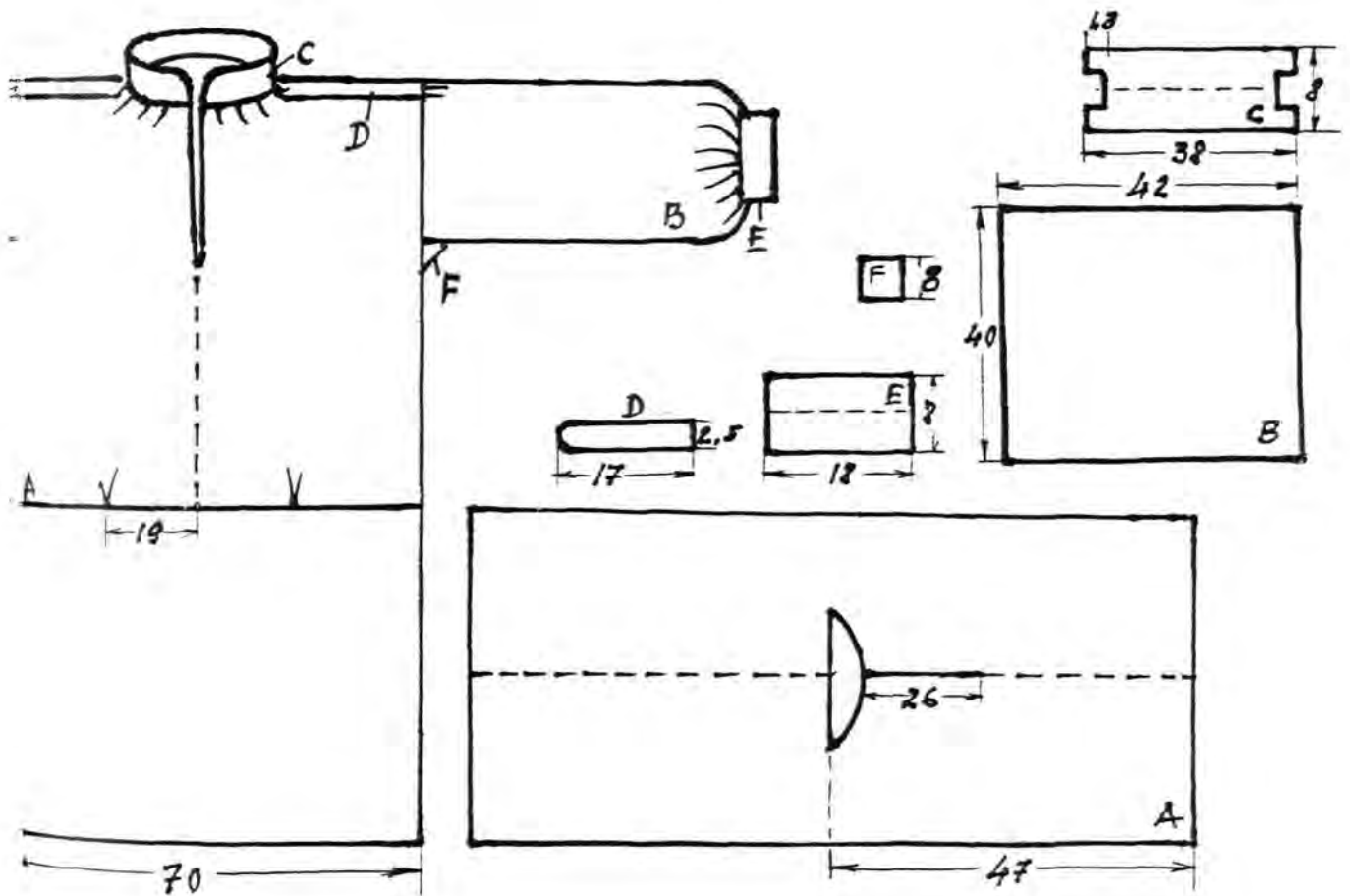
Krekla stāvu darināja no 40 cm plata lina trīnīša auduma, krekla piedurknes, aproces, uzplešus un apkakli no vienkārta lina auduma ($1 \text{ cm}^2 = 15$ audi, 17 velki). Pierietnis - rupjā pakulnieks ($1 \text{ cm}^2 = 10 \times 7$ diegi).

Krekls praktiski bija nerotāts, izņemot apkaklē un uzplecī vienīgās rotājošās bija mašindūrienu (dūr. 1.) grupiņas un cilpu dūriens (dūr. 9.a) malu apdarei.

Piedurknei aizdare gāja pa vīli. Eģes malas nebija apstrādātas. Arī priekšas krūšu šķēlumam izmantoja auduma eģes malu, kas bija neapstrādāta.

Kreklu sašuva ar roku, lina diegiem, ar slīpiem dūrieniem (dūr. 17.).

Abrenes apr. Bērzpils pag. sieviešu kreklis, darināts 19. gs.

- A- krekla stāvs
- B- piedurkne
- C- apkakle
- D- uzplecis
- E- aproce
- F- lielais ķīlis

Doktas c. sieviešu kreklis, darināts ap 1938. gadu.

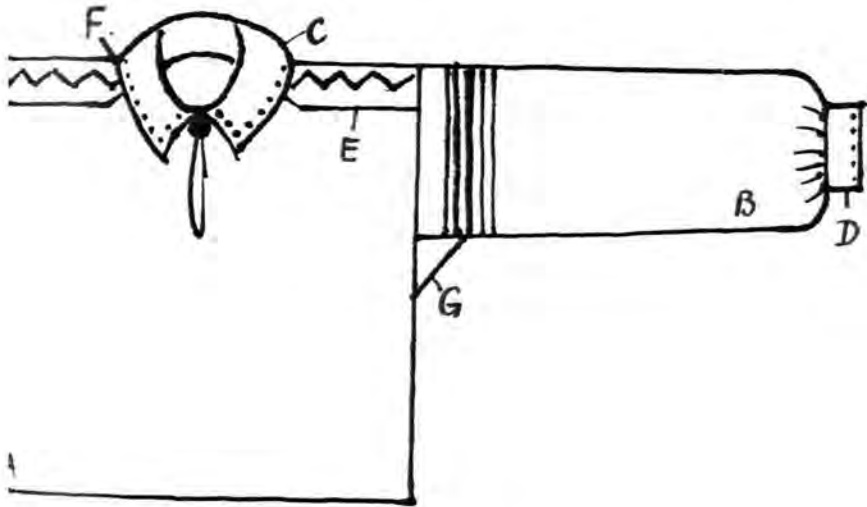
Kreklu darināja no nebalināta lina auduma ($1 \text{ cm}^2 = 9 \times 9$), piedurkņu augšgalā bija iesusta sarkans lina diegu svītru grupe.

Apkakles audumu salocīja dubultā, apkārt apskalei ielocīja sīku sarkanu diegu rakstiņu, kuram abās pusēs šuve neuzkrītošus svītru dūrienus (dūr. 3.b). Aproci rotāja ar tādu pašu dūrienu kompozīciju.

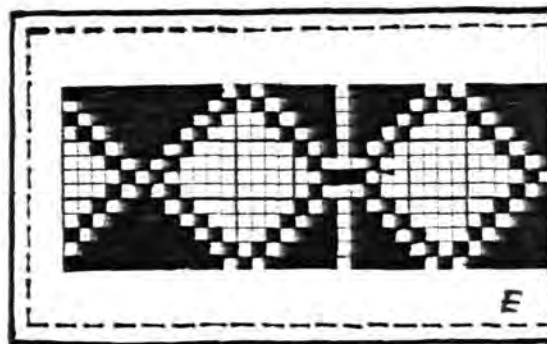
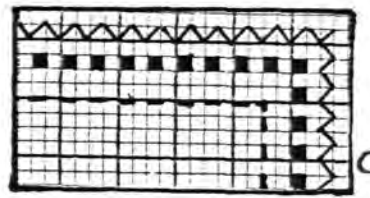
Šim kreklam visgreznākā bija plecu daļa, kur jau bez minētām iesustām svītrām piedurkņu augšgalos, vēl bija salīdzinoši grezni rotāts uzplecis. Uzpleci izšuve ielocītā rakstā (dūr. 8.b) sarkanām lina diegiem. Uzpleci pie krekla stāva piešuva ar baltiem lina diegu mašīndūrieniem (dūr. 1.).

Krūšu šķēlums malas atšuva ar slīpiem dūrieniem (dūr. 17.) un sepegāja ar pašdarinātu lina diegu pogu (dūr. 14.).

Balvu raj. Dektas c. sieviešu krekls, darināts 19. gs.

- A- krekla stāvs
- B- piedurkne
- c- apkakle
- D- aprobe
- E- uzplecis
- F mazais ķīlis
- G- lielais ķīlis

Ranguču c. sievietišu kreklis, darināts ap 1930. g.
lauksaimniecības skolā

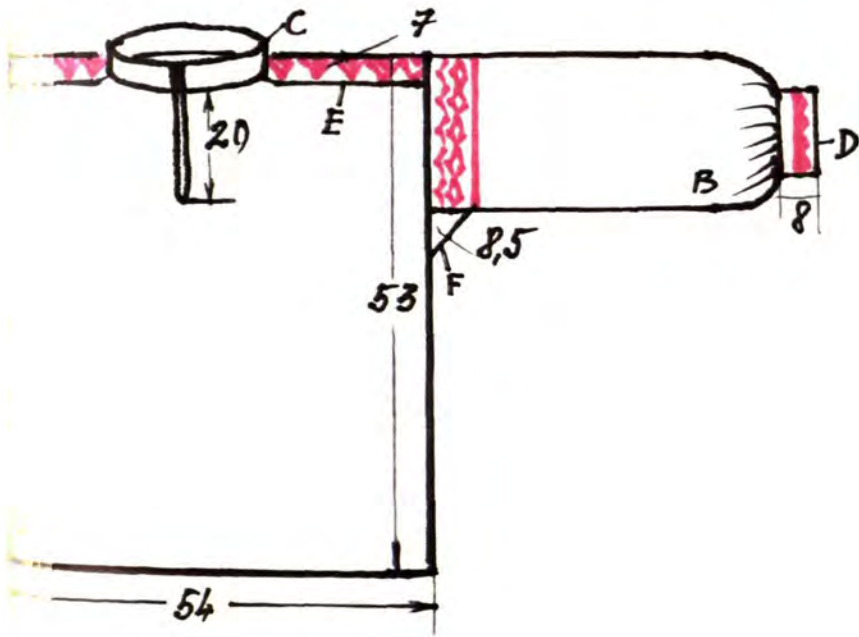
Kreklu darināja no balta linu auduma, izšūva ar sarkanām DMC kokvilnes diegiem.

Krekle uzpleša un piedurknes augšgala raksti ir ļoti grezni un plati 7-8,5 cm, šūti ielocītā rakstā (dūr. 8.b), tikai aprocas rakstu šuva krustdūrienā (dūr. 5.b).

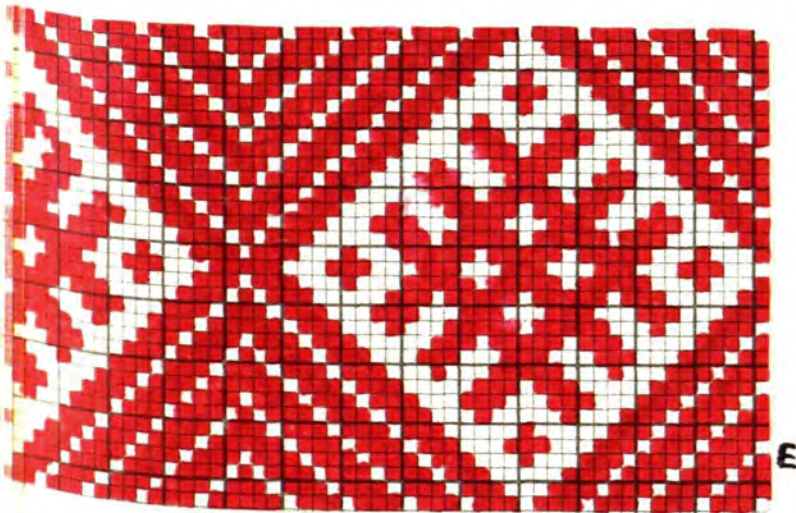
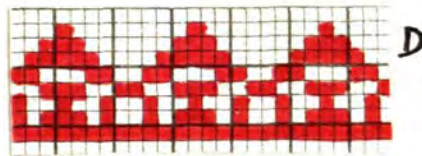
Apkake - stāvkraudziņa nerotāta. 1930. gadā krekle darinātāja apkaklītei bija piešuvusi pirktu baltu mežģinīti - "špicīti".

Krūšu šķēluma malas atšūva ar slīpiem dūrieniem (dūr. 17.) un sapogāja ar pašdarinātu linu diegu pogu (dūr. 14.).

Balvu raj. Ranguču c. sieviešu kreklis, darināts 1930.g. lauksaimniecības skolā.

- A- krekla stāvs
- B- piedurkne
- C- apkakle
- D- aprobe
- E- uzplecis /plecens/
- F- liels kīlis

Kalupes pag. sievietēšu kreklis, darināts 19. gs.

Kreklu darināja no lina auduma, stāvam - šaura atlasa audums, pārējām daļām - vienkārtnis.

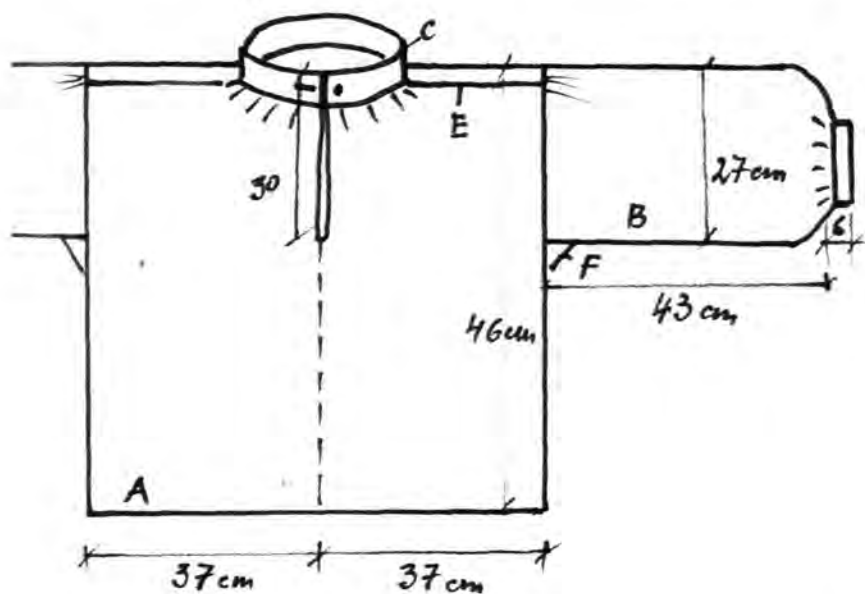
Apkakle un aproces bija mezrotātas. Apkaklei nošūva vienu, bet aprocēm divas ķēžu dūriena (dūr. 6.) rindas sarkanām lina diegiem, un apkakles un aproču galus apšūva ar cilpu dūrieniem (dūr. 9.a).

Visgreznākā bija pleca daļa - uzplecis. To izšūva sarkanām lina diegiem ielocījuma rakstā (dūr. 8.), vienai rūtīgai atbilda viens diegs. Uzpleci pie krekla stāva piešūva ar mašindūrieniem (dūr. 1.) baltiem lina diegiem. Uzplecīm ķīli nešūva.

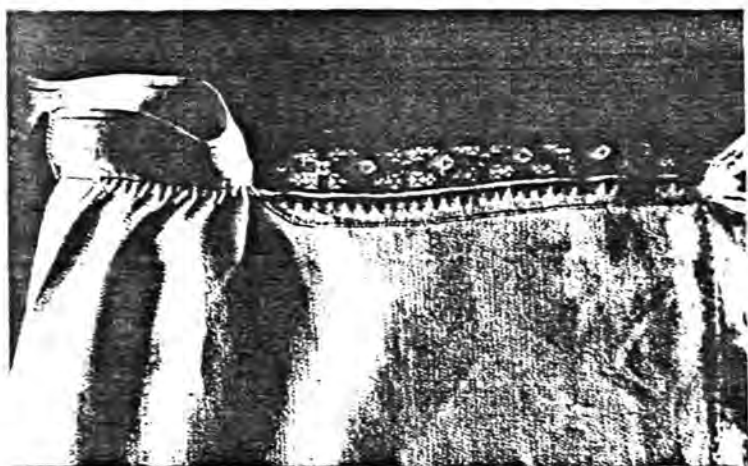
Apkakles un aproču sirdarei šūva lina diegu pogu (dūr. 14.) un pogasurumu (dūr. 9.c).

Krūšu šķēluma malas apšūva ar smalkiem dūrieniem (dūr. 17.).

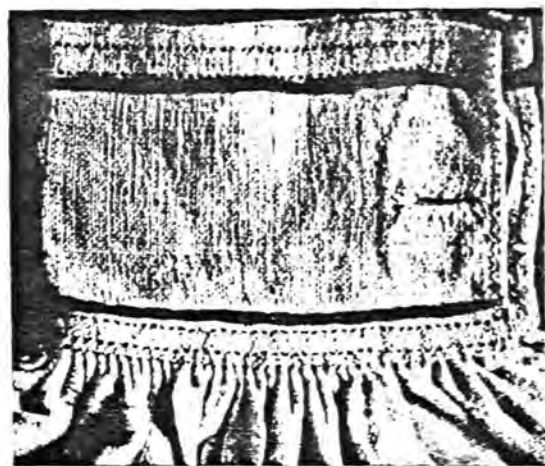
Daugavpils apr. Kalupes pag. sieviešu krekls, aarināts 19. gs.

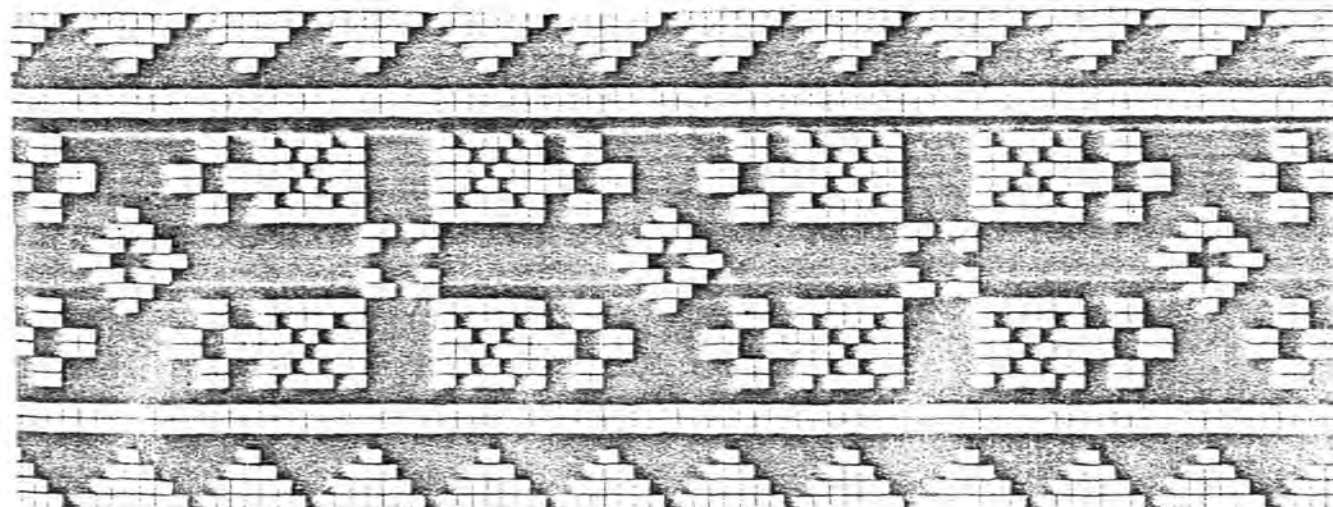
- A- krekla stāvs
- B- piedurkne
- C- apkukle
- D- aprece
- E- uzplecis
- F- lielais kilis

CE

D

E

Preiļu pagasta sieviešu kreklis.

Kreklu darināja no balta linu auduma (1 cm² = 15x15 diegi).

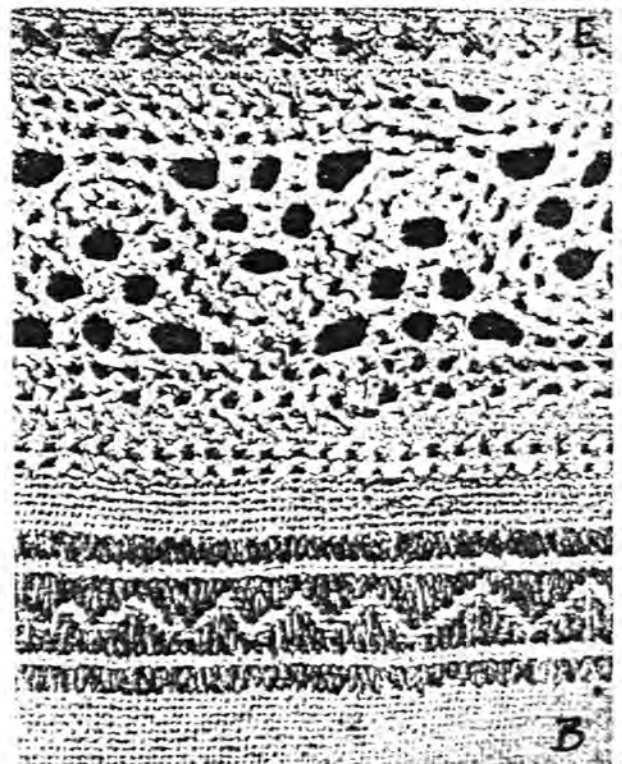
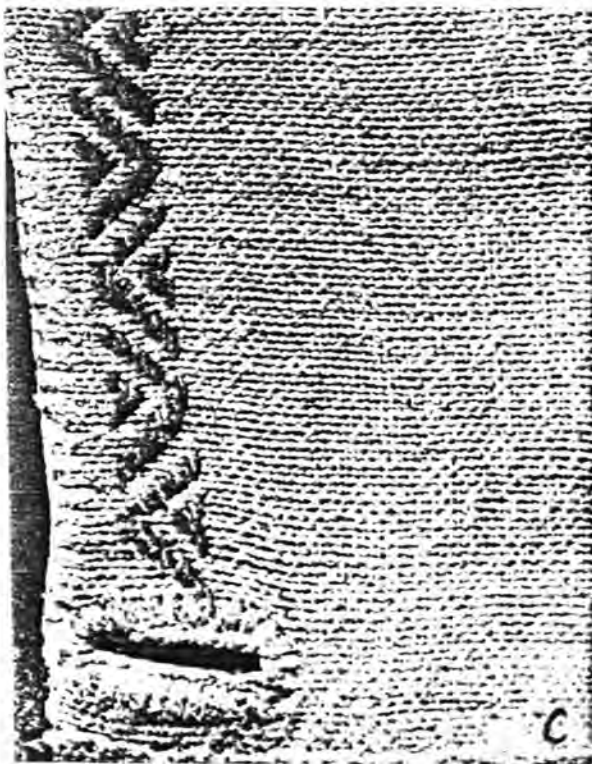
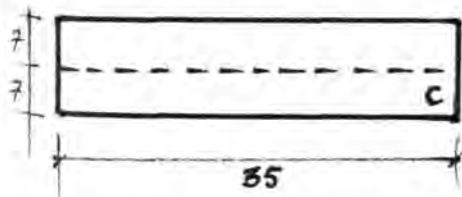
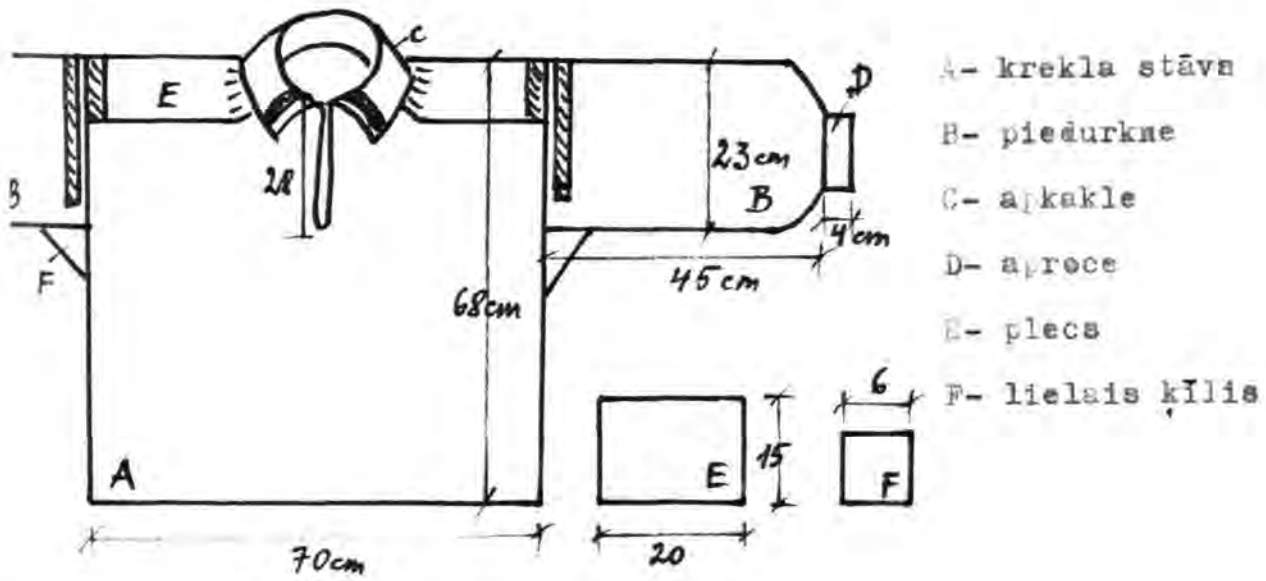
Apkakles audumu salocīja dubultā. Apkakles galus šuva rakstu sarkanām linu diegiem. Diegu locīja apkakles gala garumā. Apkakles galus apšuva ar baltiem linu diegiem, ar cilpu dūrieniem (dūr. 9.a).

Krekla pleca gala malu atlocīja 0,5 cm platu un piešuva ar dubulto cauro vīli (dūr. 10.e), tad pa virsu caurējai vīlei šuva sarkanus krustīgus. Pleca galā piešuva 3 cm platu pašknipelētu mežģīni. Piedurknes augšgalā, 1 cm no malas šuva sarkanu līkloču raksta joslu ielocītā rakstā (dūr. 8.a). Kad krekla detaļu retāšanas darbi bija paveikti, kreklu mašuve.

Aproces audumu salocīja dubultā un piešuva pie piedurknes (dūr. 18), un nošuva ar vienu mašindūrienu (dūr. 1.) rindu. Aproces galus apšuva ar cilpu dūrieniem ar baltiem linu diegiem. Aproces galus savienoja ar īpašu divu audumu savienojošu vīli, ar baltiem linu diegiem.

Krūšu šķēluma malas atlocīja uz kreiso pusi 0,4 cm platas un piešuva ar slīpiem dūrieniem (dūr. 17.).

Daugavpils apr. Preiļu pag. sieviešu kreklis, darināts 19. gs.

Valkas apr. Gaujienas pag. sievietēšu kreklas.

Kreklas audumu auda mājās no smalkiem balinātiem lina diegiem. Kreklu izšūva ar baltiem lina diegiem. Kreklu piegriezta pēc dotās shēmas, ņemot vērā individuālos izmērus.

Apkakles audumu selocija uz pusēm. 0,6 cm no locījuma vietas un apkakles galiem šūva nelielus mezgliņus (dūr. 7.b) 0,5 cm atstatu vienu no otra. 0,4 cm uz apkakles vidu no nošūtiem mezgliņiem, šūva mezgliņu (dūr. 7.b) un mašindūrienu (dūr. 1.) rindu. Minētos dūrienus šūva cauri 1 auduma kārtai. 0,4 cm no mezgliņu rindas uz apkakles ārpusi šūva mašindūrienu (dūr. 1.) rindu cauri abām auduma kārtām. Apkārt apkaklei šūva mazu robiņu (dūr. 13.g) rindu.

Aproces audumu selocija dubultā. 0,6 cm no locījuma vietas šūva mezgliņus (dūr. 7.b) 0,5 cm atstatu vienu no otra. 0,4 cm no mezgliņiem uz aproces vidu šūva mezgliņu (dūr. 7.b) un mašindūrienu (dūr. 1) rindu tādu pašu kā apkaklei. 3,5 cm no aprakstītā aproces rotājuma, šūva anelgisku rotājuma grupu (skat. shēmā). Kad aproce bija piešūta, 0,3 cm no aproces locījuma un piešuvuma malas šūva mašindūrienu rindu cauri visām auduma kārtām. Gar aproces locījuma vietu šūva robiņu rindu (dūr. 13.g).

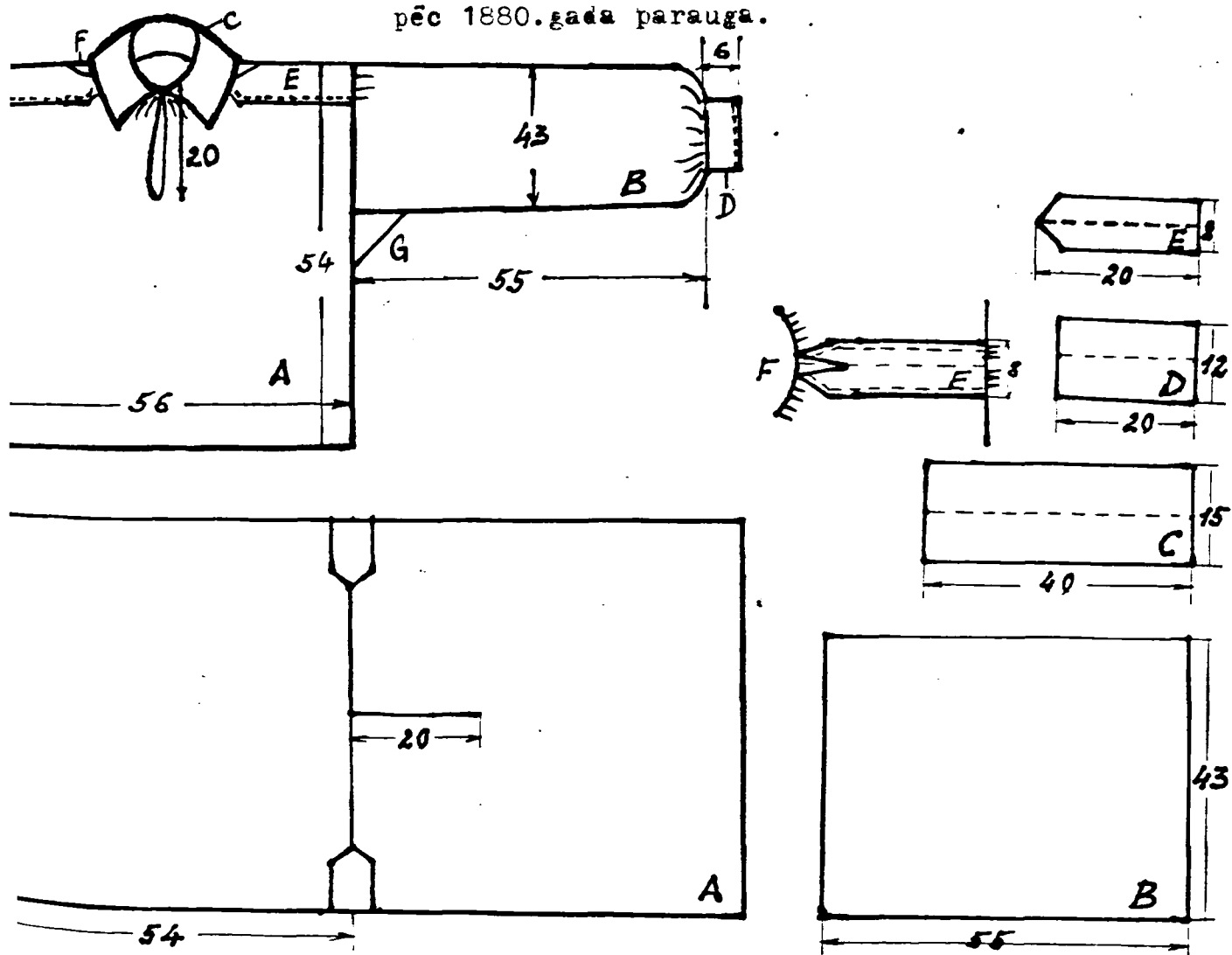
Kreklas krūšu šķēluma malas atlocīja 0,4 cm platumā uz kreiso pusi un piešūva ar slīpiem pārnelu dūrieniem (dūr. 17.a).

Uzpleci pie kreklas stāvs piešūva ar mašindūrienu (dūr. 1.), kfli iestrādāja pēc 1. kfla iestrādes parauga.

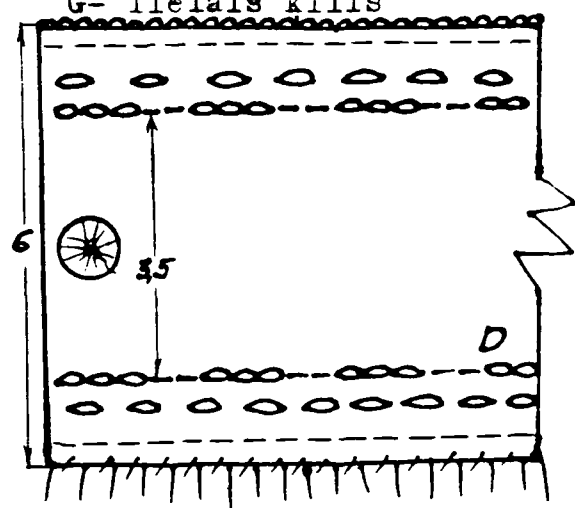
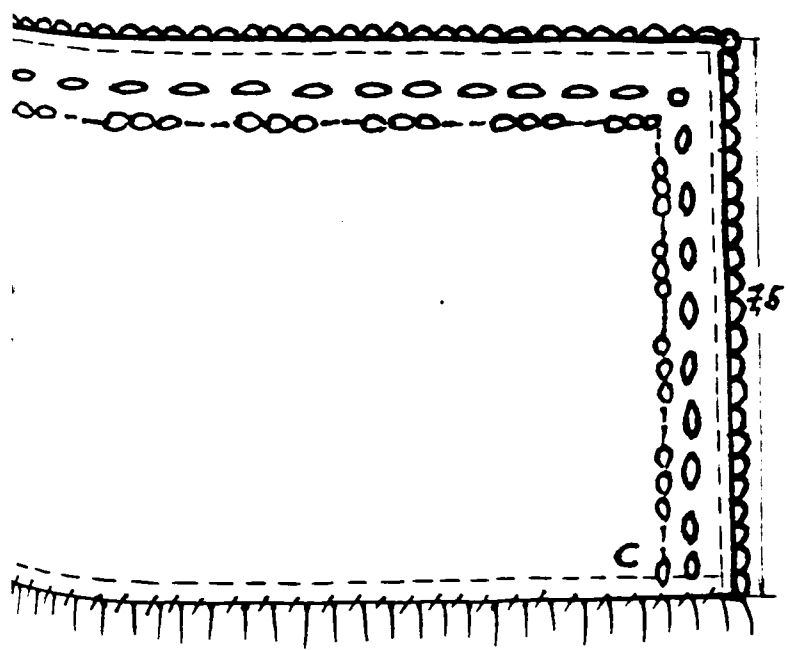
Piedurknes augšdaļā veidoja nelielu ielocņu grupu pēc dotās shēmas. Redzamās ieloces daļa 1 cm, neredzamās 0,5 cm.

Valkas apr. Gaujienas pag. sieviešu krekls, darināts 1902.gadā

pēc 1880.gada parauga.

- A- krekla stāvs
- B- piedurkne
- C- apkakle
- D- aproce
- E- uzplecis
- F- nazais kīlis
- G- lielais kīlis

Krustpils sieviešu kreklis.

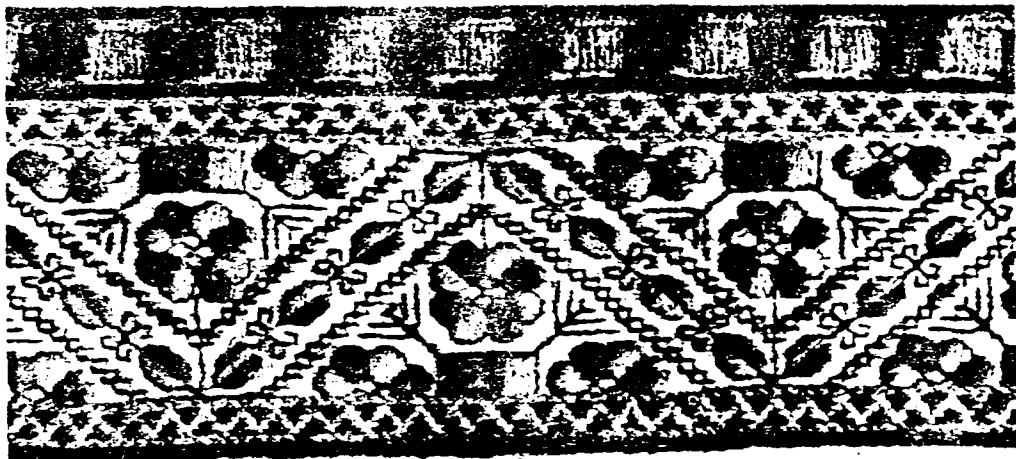
Visraksturīgākie Krustpils novadam ir krekli ar krāsainiem vilnes daļpariem izšūtām stāvēm apkaklēm un dūru gēliem.

Krustpils kreklu konstrukcijas ir vienādas, tikai atšķiras to rotājuma raksti.

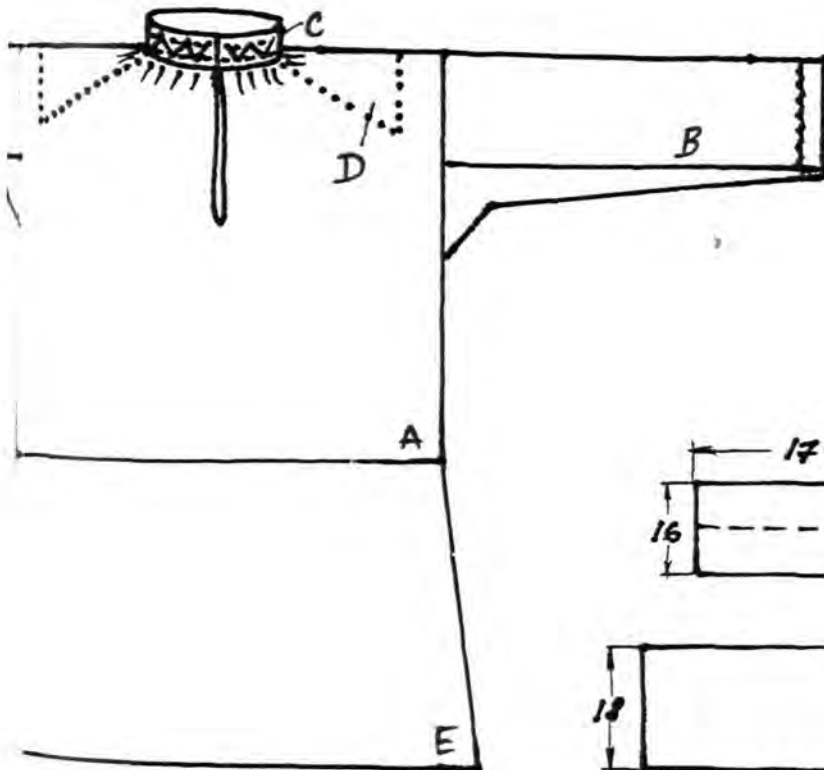
Pamatā Krustpils novadā šuva baltus kreklus ar baltām stāvēm apkaklēm, iekšā laistiem pleciem un taisniem dūrgēliem, kuri ir krāsaini izrakstīti. Greznās apkakles šuve uz atsevišķa auduma un jebkurā brīdī bija nopemamas un uzliekamas (piediedzamas). Tas bija darīts ar nodomu, lai biežā krekla mazgāšana nebojātu rokdarbu.

Kakla stāva audumam iegrieze kakla izgriezumu, krūšu šķēlumam un plecu ielaiduma vietu pa diegam pēc dotās shēmas. Pleca ielaiduma iegriezums un krūšu šķēluma malas atlocīja 0,4 cm uz kreiso pusi un piešuve ar cauro vīli (dūr. 10.e) un dubulte cauro vīli (dūr. 10.e). Pleca ielaiduma garāko malu pievienoja pie 3 cm garās pleca iegriezuma malas un savienoja ar vienu no divu audumu savienojēšām caurām vīlēm (dūr. 15.), pēc izšuvējas izvēles.

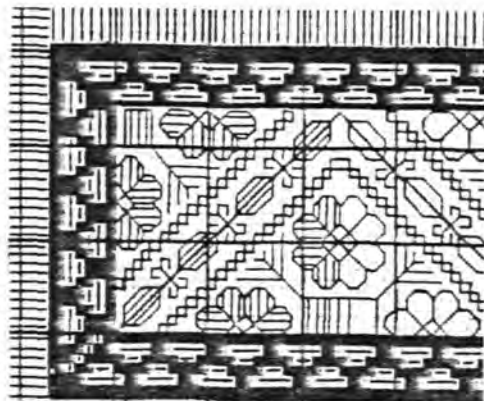
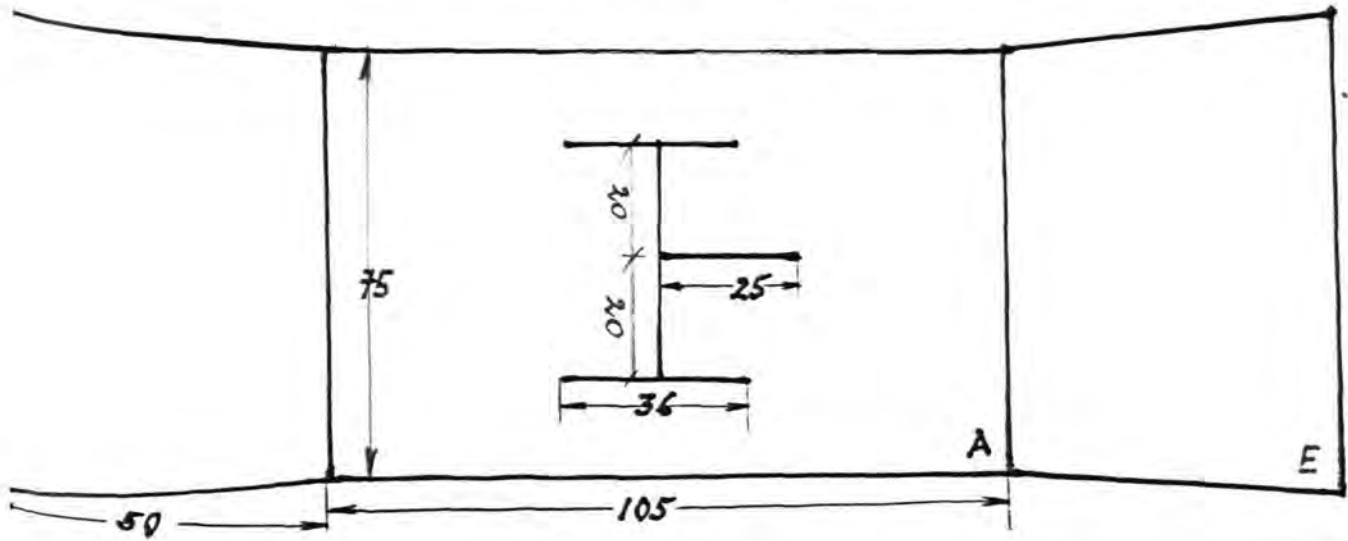
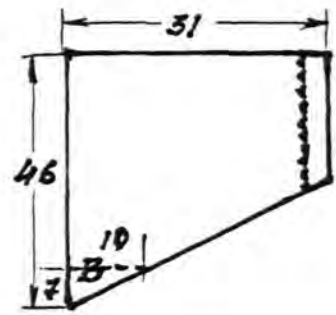
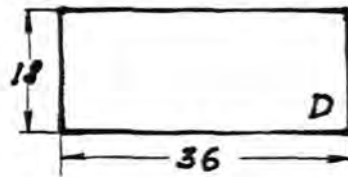
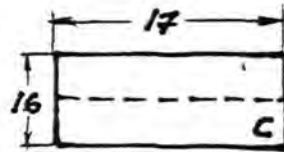
Piedurknes augšdaļā pie pleca nekādu krokojumu neveidēja.

Krustpils sieviešu krekls, darināts 18. gs. beigās.

- A- krekla stāvs
- B- piedurkne
- C- apkakle
- D- uzplecis
- pierietais

C

Rīgas apr. Lielvārdes pag. sieviešu kreklis.

Kreklu darināja no balta, labi skaitēma linu auduma, izšūva ar baltiem linu diegiem. Kreklu piegriezta pēc dotās shēmas, ņemot vērā individuālos mērus.

Apkakes audumu salocīja dubultā, tās galos šūva sīkus 2,3 cm platus rakstus vītā dūrienā (dūr. 4.g). Tehniskā zīmējumā viena rūtija atbilst 3x3 diegiem. Apkērt apkakes trijām malēm šūva 3 mašindūrienu rindas (dūr. 1.) cauri vienai auduma kārtai. Attālumā starp mašindūrienu rindām ir 3 diegi. Apkērt apkakei šūva mazus baltus robigus (dūr. 13.g).

Pleca ielaiduma un piedurknes galā iestrādāja 3,3 cm platu izvilkuma joslu. Gan plecam, gan piedurknei, izvilkuma paredzētajā malē, atlocīja 0,4 cm platu malīņu uz kreiso pusi un piešūva ar cauro vīli (dūr. 10.e), tad atstāja 2 diegus neizvilktus un organizēja izvilkuma joslu sekojoši: 3 diegus izvilka, 2 atstāja, 3 diegus izvilka, 2 atstāja (skat. rakstu tehniskajā zīmējumā).

Izvilkuma joslu šūva kombinējot sietos krustīņus (dūr. 10.f) un vītos stabīņus (dūr. 11.a) ievērojot raksta kompozīciju. Izvilkuma joslu neslēdza dubultā caurā vīle (dūr. 10.e), kurai izvilka diegu, 2 atstāja un 1 izvilka.

Izvilkuma joslu galus nošūva ar blīviem cilpu (dūr. 9.a) dūrieniem, lai audums neirtu.

Šis Lielvārdes kreklis ir īpatnējs ar salīdzinoši gresnu krāsu šķēluma, pleca daļas savienojuma vietas (skat. shēmā) apdari. 0,4 cm platu auduma malu atlocīja uz kreiso pusi un piešūva ar cauro vīli (dūr. 10.e), tad šūva dubul-

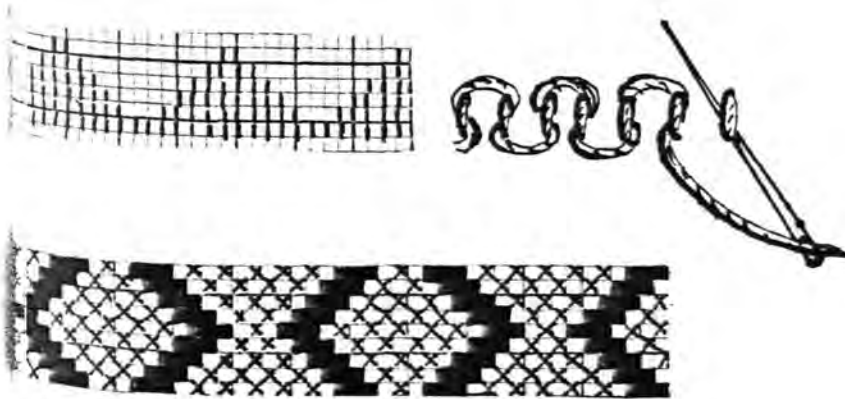
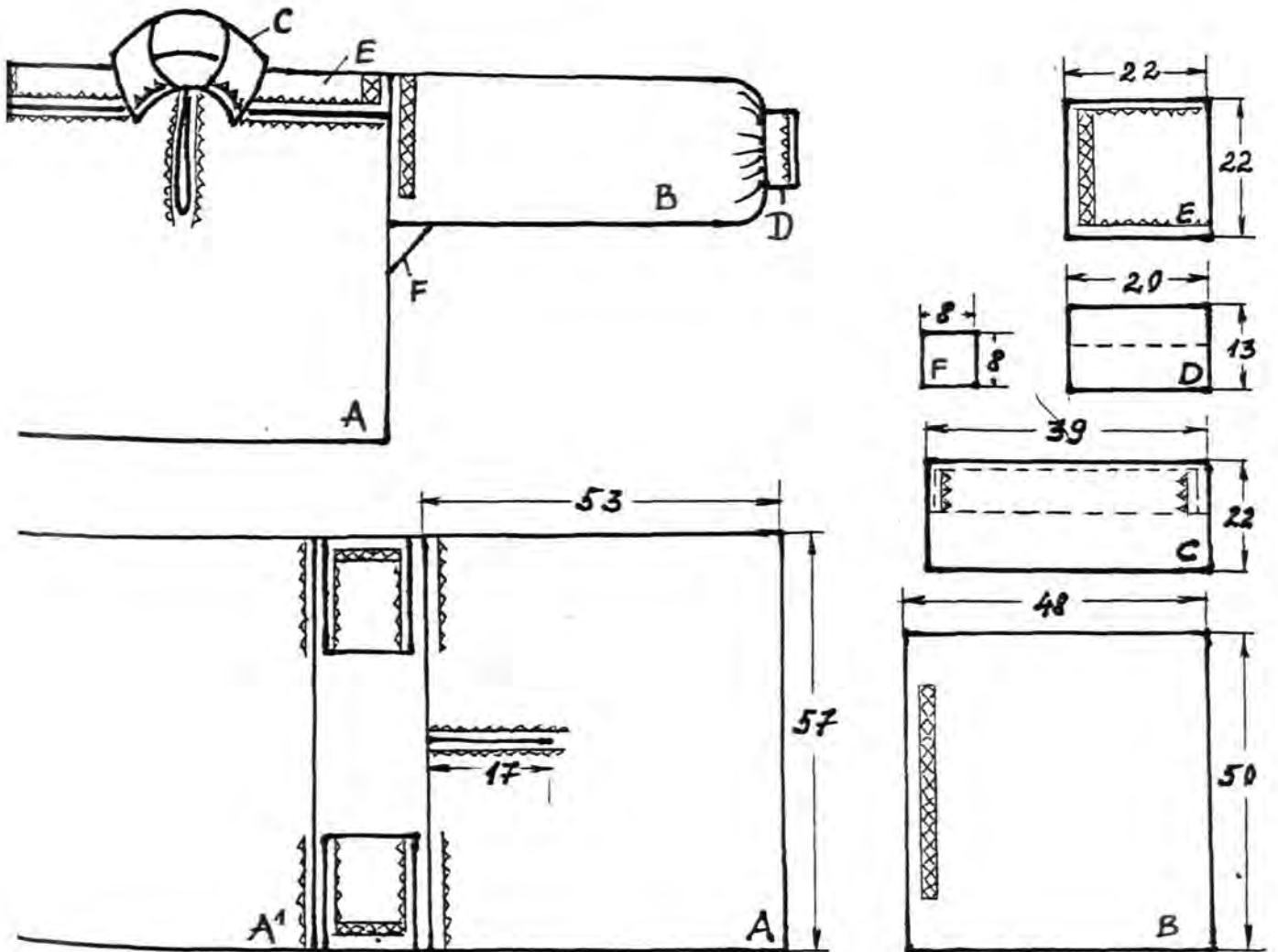
to caure vīli (dūr. 10.e), sieto krustiņu (dūr. 10.f) virkni, tad atkal dubulto caure vīli (dūr. 10.e). Minētai caure vīļu kombinācijai diegus izvilka šādi: 2 diegus izvilka, 2 atstāja, 5 diegus izvilka (0,5 cm), 2 atstāja, 2 izvilka.

Aproces audumu salocīja dubultā un pašā aprocē vidū šuva 3 cm platu rotājošo joslu. Centrāle līkloci šuva pāri 4 diegiem spodrūrienā (dūr. 8.a). Caurumiņus veidoja vīdūci iegriežot pāris diegus (dūr. 12.b). Vīto dūrienu (dūr. 4.m) šuva pāri 4 diegiem.

Pāris diegus uz abām pusēm no rotājošām joslām šuva mašindūrienu rindas (dūr. 1.) pāri 4 diegiem. Aprocē dūrgalā 3 diegi no locījuma malas šuva mašindūrienu (dūr. 1.) rindu cauri abām auduma kārtēm, bet aprocē galus nošuva ar blīviem cilpu dūrieniem (dūr. 9.a).

Krekla plecu daļu pie krekla stāva piešuva ar maziem taisniem dūrieniem, kurus gandrīz nevar redzēt (dūr. 17.b).

Rīgas apr. Lielvārdes pag. sievieti krekls, darināts 19. gs.

A A¹ - krekla stāvs

B - piedurkne

C - apkakle

D - aproce

E - plecs

F - kīlis

Cēsu apr. Piebalgas sieviešu krekls.

Kreklu darināja no nebalināta lina auduma ($1 \text{ cm}^2 = 20$ velki, 15 audi), dekoratīvās nošuves šuve ar pelēkiem lina diegiem.

Šī krekla plecu konstrukcija atšķiras no pārējiem Piebalgas krekliem ar to, ka iekšē laisto uzpleču vietā redzam piesūtos uzplečus, kas galvenokārt sastopami Krustpils novadā.

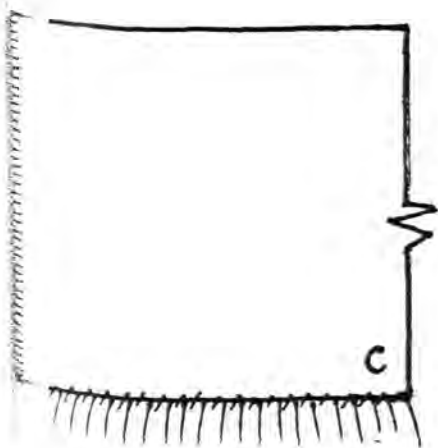
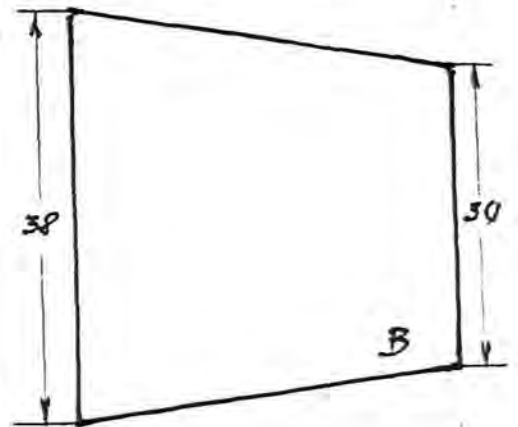
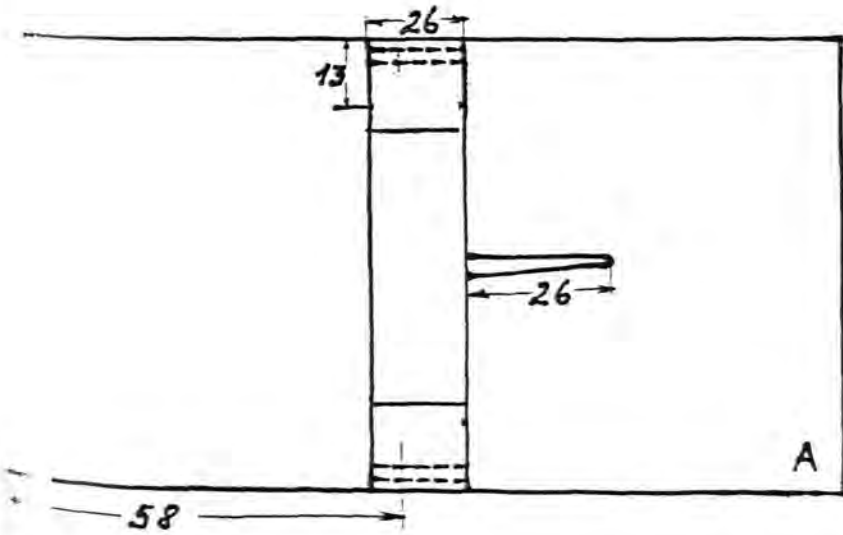
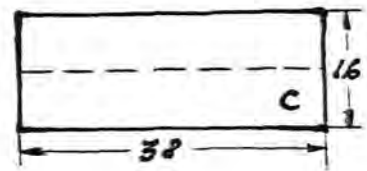
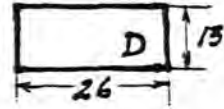
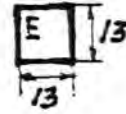
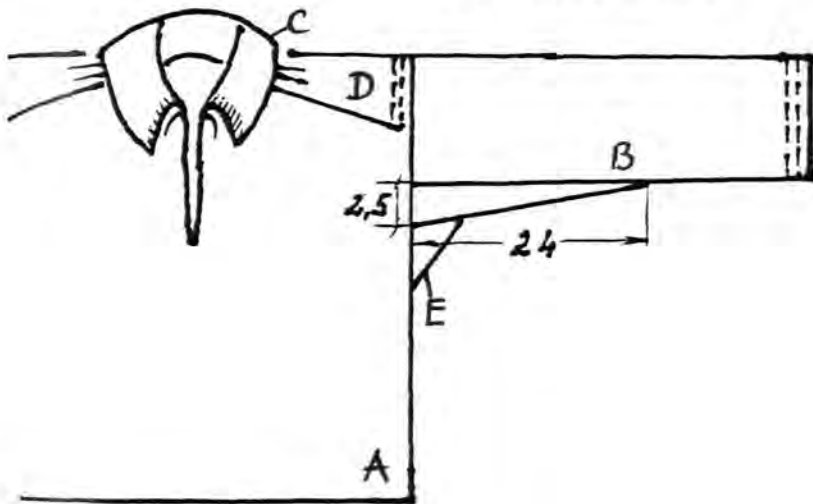
Apkakles audumu salocīja uz pusēm, no kreisās puses aizšuva tās galus, bet no labās puses šuve nelielus cilpu dūrienus (dūr. 9.a). Apkakli sasēja ar diegu šaitiņām, kuras piešuva pie apkakles stūriem.

Piedurkne sastāvēja no 3 daļām: pamatdaļas, auduma ielaiduma, lai iegūtu platāku piedurkni un paduses ķīļa. Piedurknes dūrgalā atlocīja 1,5 cm platu maliņu, kuru atšuva ar slīpiem pārmalu dūrieniem (dūr. 17.a), bet no labās puses 2 diegi no locījuma vietas šuva divas mašindūrienu (dūr. 1.) rindas, 1 cm atstatu vienu no otras cauri visām auduma kārtām. Ar tādām pašām mašindūrienu rindām rotāja piesūtos uzplečus.

0,3 cm platas krekla krūšu šķēluma malas atlocīja uz kreiso pusi un piešuva ar nelieliem pārmalu dūrieniem (dūr. 17.a).

Kreklu sašuva ar rokām, ar plakenām veļas vīlēm (dūr. 16.).

Cēsu apr. Jaunpiebalgas pag.sieviešu krekls, iegūts Jaunpiebalgā
ap 1920. gadu.

- A- krekla stāvs
- B- piedurkne
- C- apkakle
- D- plecs
- E- lielais ķīlis

Cēsu apr. Vecpiebalgas pag. sievietņu kreklis.

Kreklu darinājs no ļoti smalka, balta lina auduma, izšūva baltiem lina diegiem, piegriezta pēc kreklu piegriezumā 3. shēmas, ņemot vērā nepieciešamos mērus.

Apkakles priekšējo malu nošūva ar nelieliem cilpu (dūr. 9.a) dūrieniem.

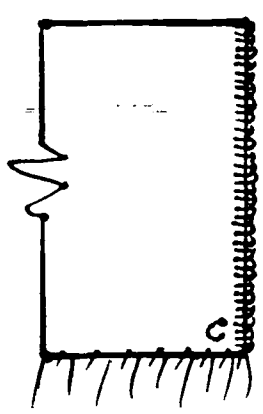
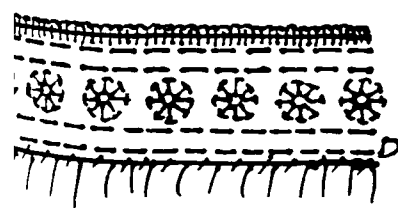
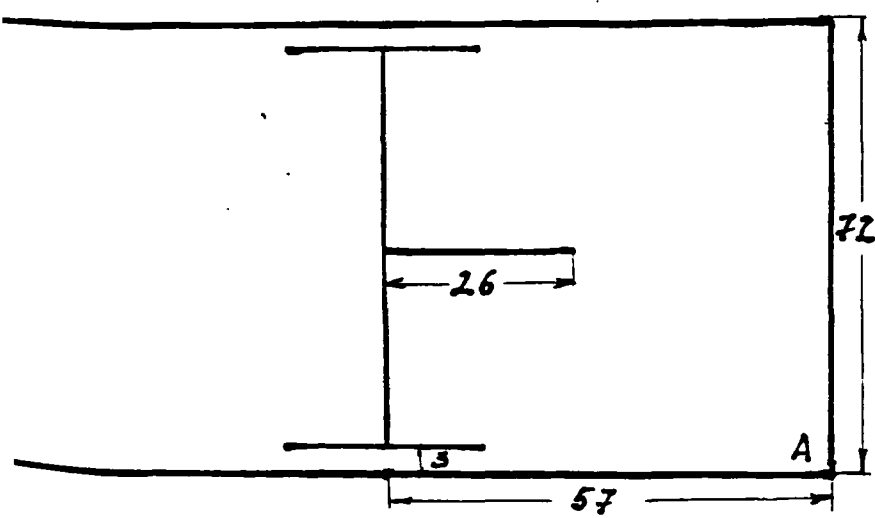
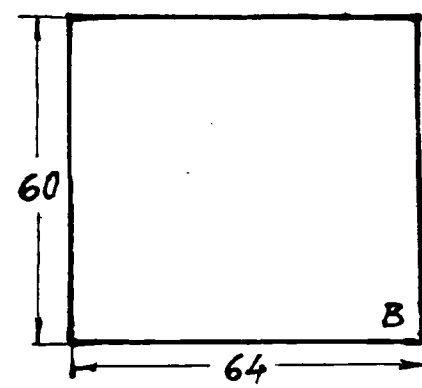
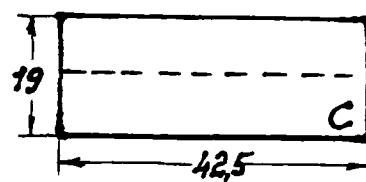
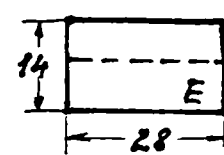
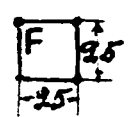
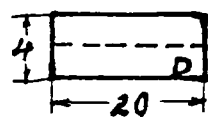
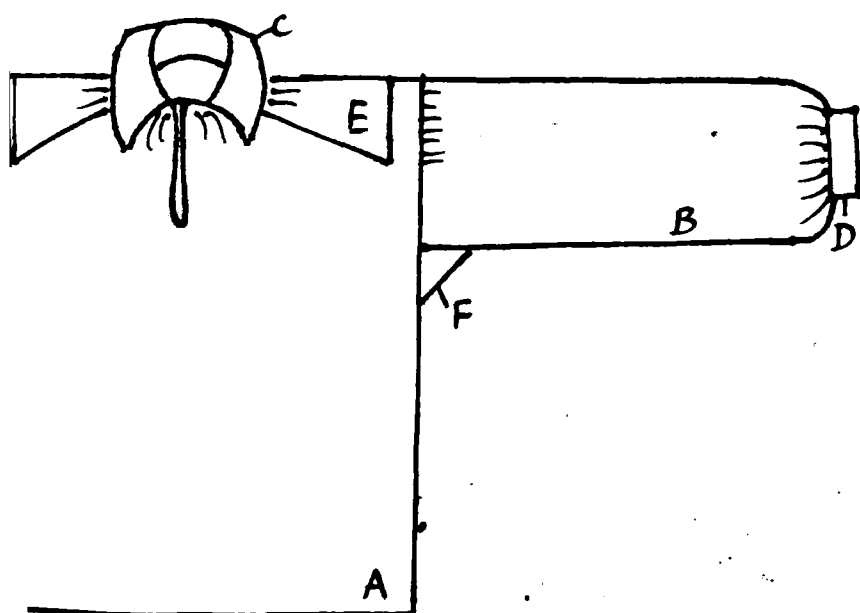
Pa aproces locījuma vietu izvilka 2 diegus un nošūva cauro vīli (dūr. 10.e). Pa aproces vidū šūva caurumotā dūriena (dūr. 16.) rindu (skat. shēmā), 4 diegi uz abām pusēm no vidējā dūriena, šūva mašindūrienu (dūr. 1.) rindu cauri vienai auduma kārtai. 3 diegi no aproces locījuma vietas, šūva mašindūriena (dūr. 1.) rindu cauri abām auduma kārtām.

Krekla priekšas šķiru un iekšā lejamo uzpleču malas atlocīja 0,4 cm platas un atšūva ar dubulto cauro vīli (dūr. 10.e). Ielejamo uzpleci pie krekla stāva piešūva ar sīkiem taisniem dūrieniem (dūr. 17.b).

Piedurkni pleca daļā, uzpleča garumā krokoja sīkās krokās.

Aproces vienā galā varēja veidot pogcaurumu vai diegu cilpu (dūr. 13.c) un otrā galā diegu pogu (dūr. 14.).

Cēsu apr. Vecpiebalgas pag. sieviešu krekls, darināts 19.gs.

- A- krekla stāvs
- B- piedurkne
- C- apkakle
- D- aproce
- E- plecs
- F- ķīlis

Madonas apr. Praulienas pag. sieviešu kreklis.

Kreklu darināja no balta lina auduma, izšuva ar baltiem lina diegiem. Kreklu piegriezta pēc kreklu piegriezuma 2. shēmas.

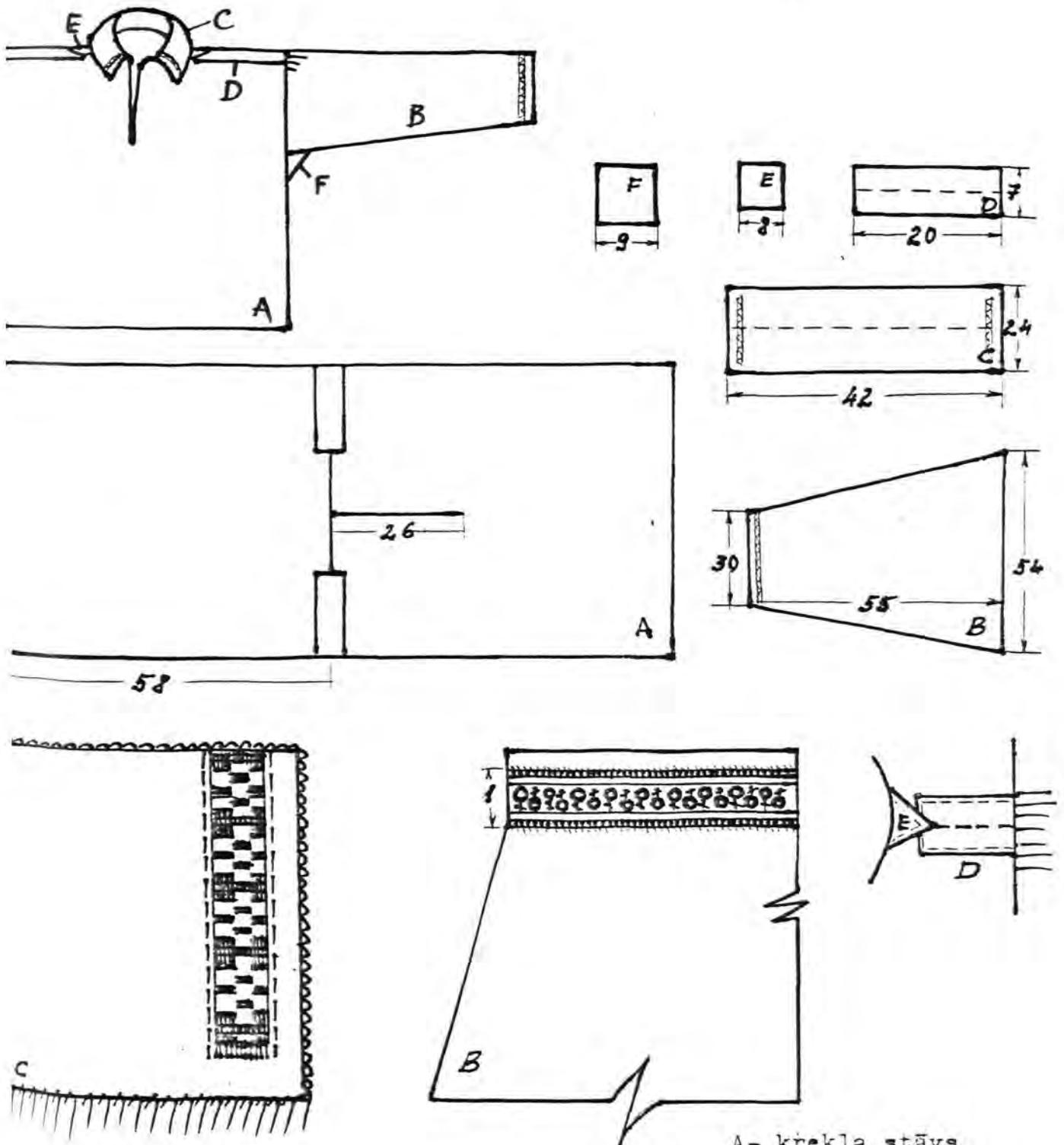
Krekla apkakles galos, 1 cm atstatumā no malas šuva balta izvilkumu 1 cm platumā (dūr. 11.e) cauri abām auduma kārtām. No malas, kas nāca piešūta krekla stāvam, atstāja 1,5 cm (pluss vīļu tiesa) neizvilktu. Izvilkuma noslēguma vietu nošuva ar nelieliem cilpu dūrieniem (dūr. 9.a). 2 diegus atstatu no izvilkuma malām katrā pusē šuva vienu mašīndūrienu (dūr. 1.) rindu cauri abām auduma kārtām. Apkakles galos un 2,5 cm gar garo malu šuva robigus (dūr. 13.e).

Piedurknes dūrgala audumu atlocīja 0,5 cm platumā un piešuva ar cauro vīli (dūr. 10.e). Blakus caurai vīlei atstāja 2 diegus neizvilktus, 0,7 cm izvilka diegus, 2 diegus atstāja neizvilktus, 2 diegus izvilka. Izvilkte diegu platajā joslā, gar abām malām šuva caurās vīles dūrienu pa četriem diegiem tā, lai reizē tiktu nostiprinātas arī šauro izvilkte diegu joslas (dūr. 10.e). Platajā izvilkte diegu joslā diegu kūlītus apvienoja ik pa diviem kopā ar siete krustiņu (dūr. 10.f).

Piedurknes augšējā galā 8 cm platā joslā ielicā 7 krokas. Vienas krokas redzamās daļas platums ir 1 cm. Neredzamās daļas platums - 0,5 cm. Krokas sākās krekla piedurknes priekšējā daļā, 2 cm atstatumā no uzpleča, piedurknes mugurpusē krokas izbeidzās līdz ar uzpleča malu.

Ne LTM III sēj., ne izdevumā "Novadu tērpi" nekas nav teikts par uzpleča ielikšanas veidu, bet spriežot pēc pleca piegriezuma, iespējams uzpleci šuva kā tas parādīts shēmā.

Madonas apr. Praulienas pag. sieviešu krekls, darināts 19. gs.

- A- krekla stāvs
- B- piedurkne
- C- apkakle
- D- uzplecis
- E- mazais ķīlis
- F- lielais ķīlis

Cēsu apr. Raunas pag. sieviešu kreklis.

Kreklu darināja no balta lina auduma, piegriežot pēc dotās shēmas, ņemot vērā individuālos mērus. Izšuve baltiem lina diegiem.

Apkakles audumu selocija dubultā. 0,5 cm no apkakles priekšējās malas veidoja izvilkumu šādā secībā: 0,2 cm izvilka diegus, 0,2 cm neizvilka, 6 mm izvilka diegus, 0,2 cm neizvilka, 0,3 cm izvilka, cauri abām auduma kārtām (skat. shēmu). 1,5 cm no malas, kas nāca piešūta kreklis stāvam, atstāja neizvilktus diegus. Izvilkuma noalēguma vietas nošūva ar nelieliem cilpu dūrieniem (dūr. 9.a). Pirmais 0,2 cm platajā izvilkuma vietā šūva cauro vīli (dūr. 10.j), otrajā 0,6 cm platajā sietos krustiņus (dūr. 10.f), bet trešajā 0,3 cm platajā joslā šūva līkloku (dūr. 10.h) cauri abām auduma kārtām ņemot pa 4 diegi kopā.

Gar apkakles garo malu 0,5 cm atstatu no tās, veidoja izvilkumu : 0,2 cm izvilka diegus, 0,2 cm neizvilka, 0,6 cm izvilka diegus, cauri abām auduma kārtām. Izvilkuma galus nošūva ar cilpu dūrieniem (dūr. 9.a). 0,2 cm platā izvilkuma joslā šūva cauro vīli (dūr. 10.j), platajā izvilkuma joslā šūva sieto krustiņu rindu (dūr. 10.f). 3 diegi no apkakles priekšējās malas šūva mašindūrienu (dūr. 1.) cauri visām auduma kārtām. Apkārt apkaklei šūva mazus robiņus (dūr. 13.g). 3 diegus no apkakles piešuvuma vietas šūva mašindūrienu rindu (dūr. 1.) cauri apkakles virsējai kārtai un kreklis stāva audumam, bet apkakles iekšpusi piešūva ar smalkiem pārmalu (dūr. 17.a) dūrieniem.

Aproces audumu pārlocīja uz pusēm un 0,5 cm no locījuma malas veidoja izvilkums joslu: izvilka 0,2 cm platu diegu joslu, 2 mm neizvilka, 6 mm izvilka diegus.

Pirmajā 2 mm platajā joslā šuva cauro vīli (dūr. 10.j), otrajā 6 mm platajā joslā šuva sietos krustīgus (dūr. 10.f), cauri abām auduma kārtām, ņemot pa 4 diegi kopā.

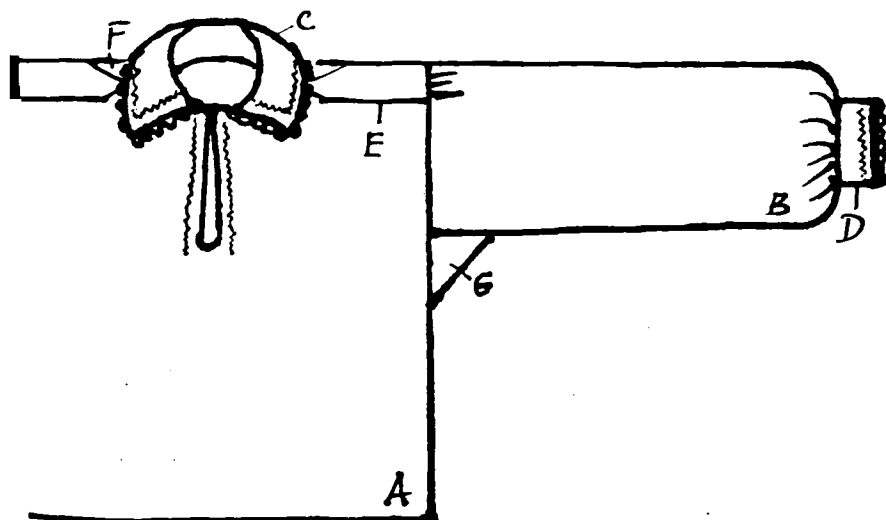
3 diegi no aproces locījuma vietas šuva mašindūrienu (dūr. 1.) rindu cauri abām auduma kārtām, pa locījuma vietu šuva robīgus tādus pašus kā apkaklei. Kad aprobece piešūta, 0,4 cm no piešuvuma vietas, šuva mašindūrienu (dūr. 1.) rindu cauri abām auduma kārtām.

0,4 cm uz abām pusēm no krekla krūšu šķēluma vietas šuva cauro vīļu grupu, kur 0,2 cm diegus izvilka, 0,2 cm neizvilka, 0,6 cm izvilka, 0,2 cm neizvilka, 0,2 cm izvilka diegus un šuva ar tām pašām caurām vīlām kā apkaklei un arocēm.

Uzpleci pie krekla štāva piešuva ar mašindūrieniem (dūr. 1.), iestrādāja uzpleča ķīli pēc 1. uzpleča varianta parauga.

Līdz ar katru uzpleča malu piedurknes augšdaļā ielika 3 1 cm platas ieloces, kuru neredzamā daļa ir 0,5 cm.

Cēsu apr. Raunas pag. sievietiešu krekls, darināts ap 1840.g.

A- krekla stāvs

B- piedurkne

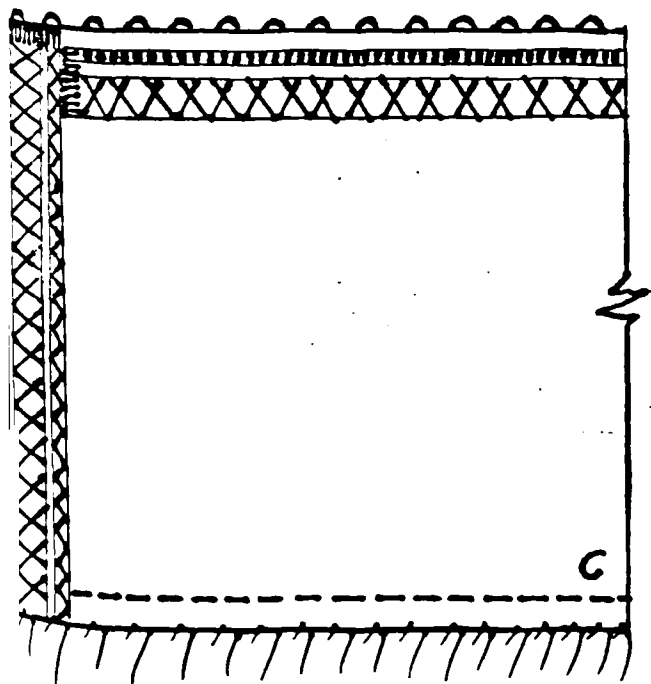
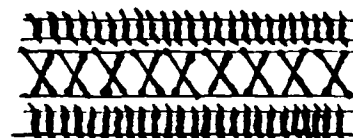
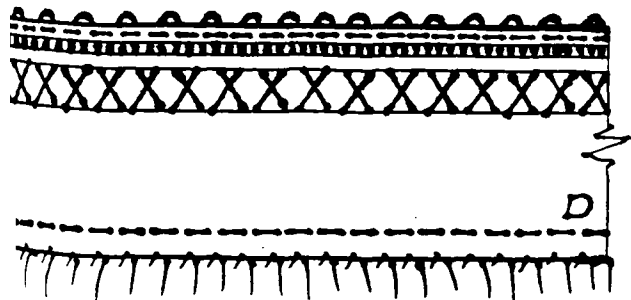
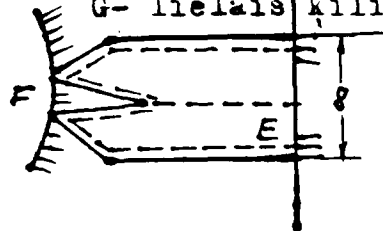
C- apkakle

D- aproce

E- uzplecis

F- mazais kilis

G- lielais kilis

Cēsu apr. Sērnūkšu pag. sieviešu krekla.

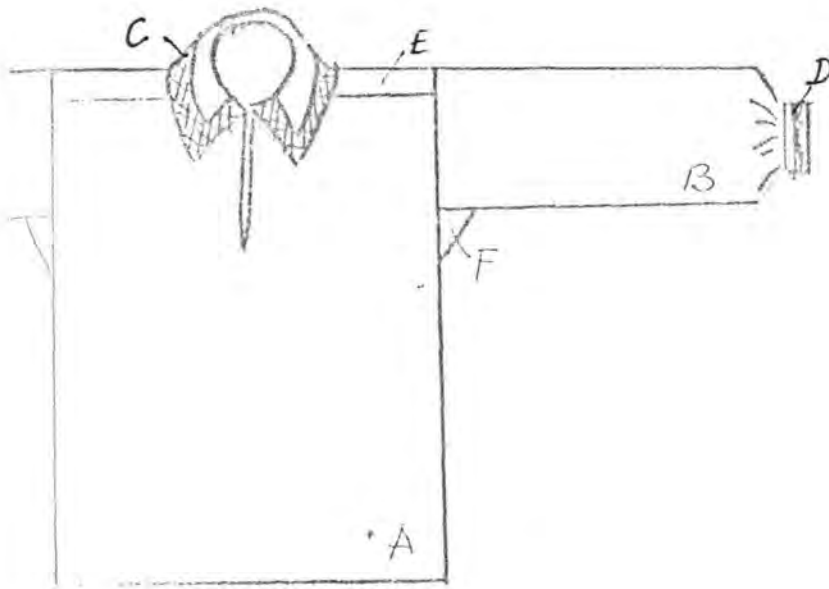
Kreklu šuva no balta lina auduma, izšuva ar baltiem lina diegiem.

Arhīvā krekla aprakstā ir dots tikai apkakles rotājums, tāpēc šī krekla potenciālajam atdarinātājam iesaku Cēsu novadam raksturīgo tautas tērpa krekla piegriezuma shēmu un iespējamo krekla aprocas rakstu.

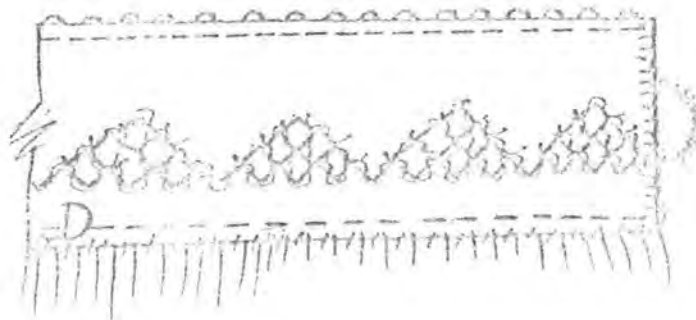
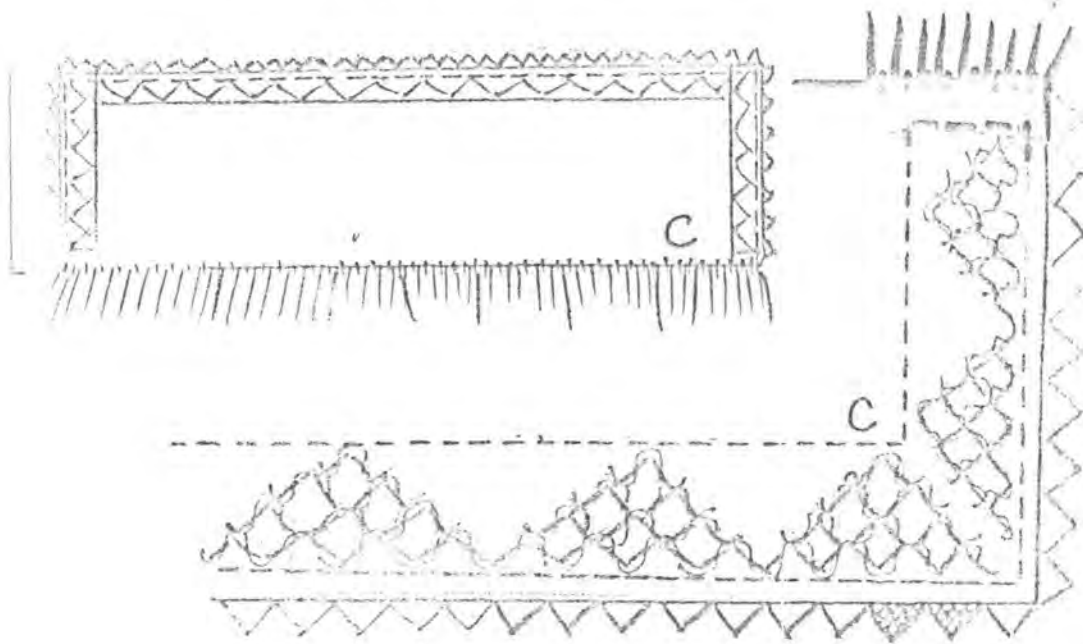
0,5 cm no apkakles visām 3 malām šuva rotājošo vīto dūrienu (dūr. 4.g), ņemot rūtīnā 3x3 diegi. No apkakles rotājuma 2 diegi uz abām pusēm šuva mašindūrienu rindu (dūr. 1.) cauri abām auduma kārtām. Apkārt apkaklei šuva palielus robīņus (dūr. 13.k).

Iespējamā aprocē varētu būt rotāta šādi: 1 cm no aprocas malas, kas piekļaujas piedurknei, šuj tādu pašu vīto dūrienu (dūr. 4.g) grupu kā apkaklei. 3 diegus no aprocas locījuma vietas, šuj mašindūrienu rindu cauri abām auduma kārtām, bet pa locījuma kantīti šuj robīņus (dūr. 13.a). 0,3 cm no aprocas malas piešuvuma vietas, šuj vienu mašindūrienu rindu cauri visām auduma kārtām. Aprocas gales šuj cilpu dūrienus (dūr. 9.a), un veido diegu cilpu (dūr. 13.e) vienā galā, bet diegu pogu (dūr. 14.) otrā galā.

Cēsu apr. Sērnūkšu pag. sieviešu krekls, darināts 1828.g.

- A- kr kļa stāvs
- B- pieaurkne
- C- apkakle
- D- aprece
- E- uzplecis
- F- lielais ķīlis

iespējamais aprees
retājums

Madonas sprinķa Tīrzes pagaste sieviešu kreklis.

Krekls darināts no balta linu auduma (1 cm² 16x16 diegi), izšūts baltiem pērlīšu diegiem.

Šim kreklam īpatnēji ir izšūtas un piešūtas apkakle un aproces, jo tās ir šūtas vienā auduma kārtā.

Apkaklei paredzētam audumam atlocīja uz kreiso pusi 0,6 cm platu maliņu un piešūva ar cauro vīli (dūr. 10.c), veidojot apkaklei glītus stūrīšus (dūr. 20.). 0,6 cm no atšūtās maliņas veidoja 1,2 cm platu izvilkuma joslu (dūr. 11.c) gar 3 apkakles malēm. Apkakles priekšējos stūrīšos šūva cilpu dūrienu (dūr. 9.a), lai audums neirtu un tad veidoja dekoratīvu pildījumu (dūr. 12.d), lai apkakles stūros nebūtu caurumi. Apkaklei izvilkuma šūva līdz piegrieztā auduma malai. Apkakles vidū veidoja nelielu iešuvi, lai apkakle labāk piegulētu kaklam.

Aprocei ar cauro vīli (dūr. 10.c) apstrādāja 3 malas, tad šūva shēmā parādīto izvilkumu (dūr. 11.c) un mašindūrienu (dūr. 1.). Aproces vienā galā šūva divus pogcaurumus (dūr. 9.c), otrā diegu pogas (dūr. 14.). Aproces aizdare parādīta shēmā.

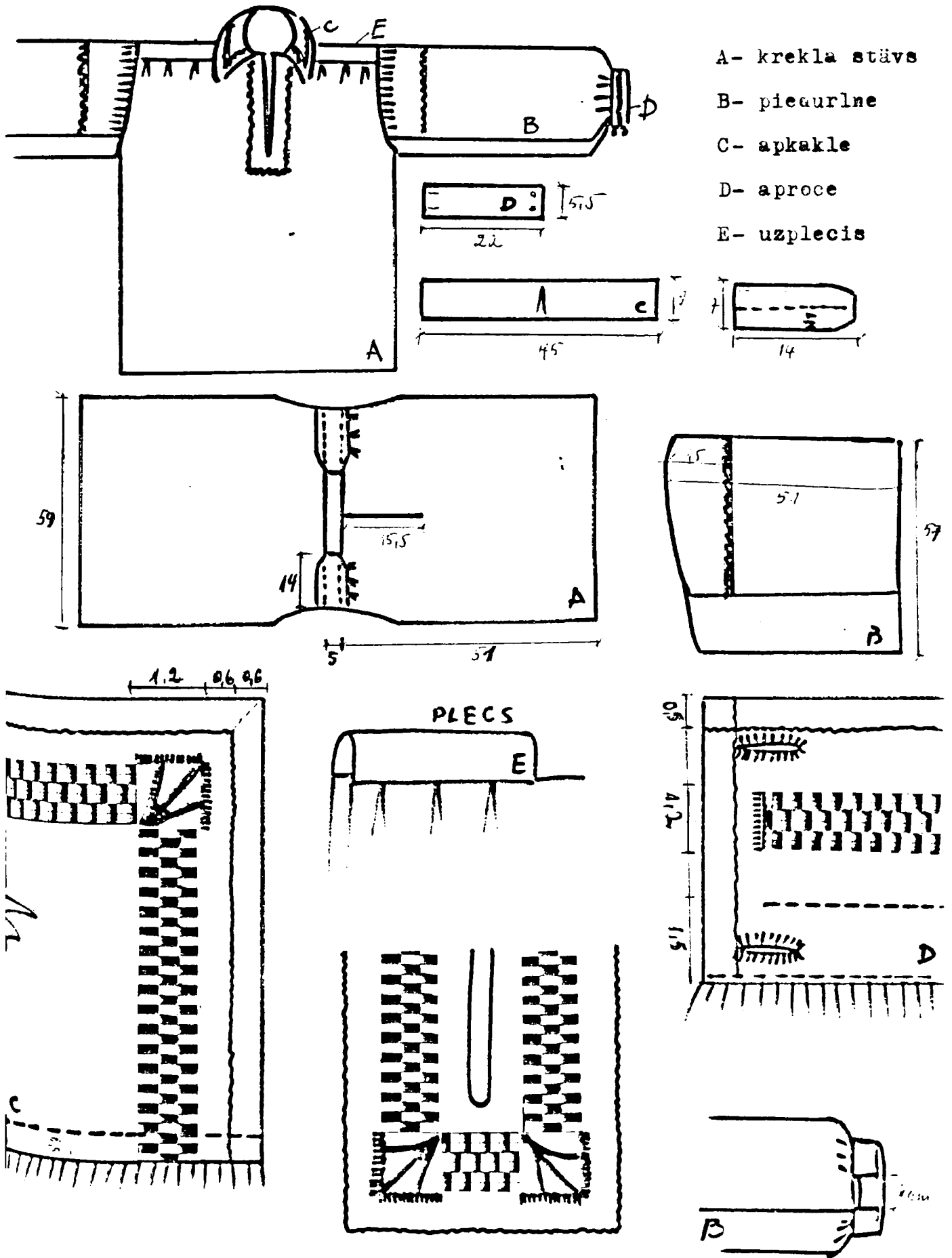
Krekla priekšas šķirai piešūva lieko audumu, rezultātā krūšu šķēluma rotājumu šūva cauri 2 auduma kārtām. Piedurknes augšdaļu rotāja tāds pats izvilkums kā apkakli, aproces un krūšu šķēlumu.

Krekla stāva konstrukcijā var saskatīt pēc suguma īpatnībām piegrieztā apģērba detaļas, t.i., veidotās krūšu ielocītes krekla pleca daļā, kā arī speciāli izgrieztais rokriņķis. Krekle stāva abus gabelus vispirms savienoja ar

iešūto uzpleci, tad šuva virsū tradicionālo uzpleci, bet
kakla ķīli vairs nelika.

Mādenas apr. Tirzas pag. sieviešu krekls, darināts 1925.g.

Tirzas pagastā.

Madonas apr. Vietalvas pag. sieviešu kreklis.

Kreklu darināja no smalka lina auduma, pierietni no rupja lina auduma. Izšūva baltiem lina diegiem.

Apkaklei rotāja tikai galus, rotājumu šuva apkakles auduma virspusē. 1 cm no apkakles gala šuva vīto dūrienu līkleku rindu (dūr. 4.j), 1,5 cm neizšūjot līdz apkakles piešuvuma vietai. 3 diegi atstatu uz abām pusēm no rotājuma (skat. shēmu) šuva mašindūrienu (dūr. 1.) rindu cauri vienai auduma kārtai. Pēc apkakles galu aizsūšanas, 3 diegi no gala šuva vienu rindu mašindūrienu cauri abām auduma kārtām. 0,2 cm atstatumā no apkakles malas piešuvuma vietas, šuva 2 mašindūrienu rindas, 3 diegi starpā, cauri visām auduma kārtām. Apkakles priekšā starp rotājuma joslu un mašindūrieniem (skat. shēmā) šuva 2 poga caurumus, lai varētu caur tiem izvilkēt lentīti un sasiet apkakli pie kakla. Ne-slēgumā apkakles stūrus aptamborēja ar sīku tamborējumu, veidojot smalkus robigus.

Aprocei 2 cm plate rotājuma joslu šuva tieši vidiņā ar vītiem dūrieniem (dūr. 4.i, k), rūtiņā ņemot 3x3 diegi. 0,3 cm apkārt rotājumam šuva mašindūrienu (dūr. 1.) rindu cauri vienas auduma kārtai. No kreisās puses aizšūva aprocei galus ciet. 3 diegi no aproces locījuma vietas šuva mašindūrienu rindu cauri abām auduma kārtām. Pa locījuma vietu tamborēja tādus pat robigus kā apkaklei.

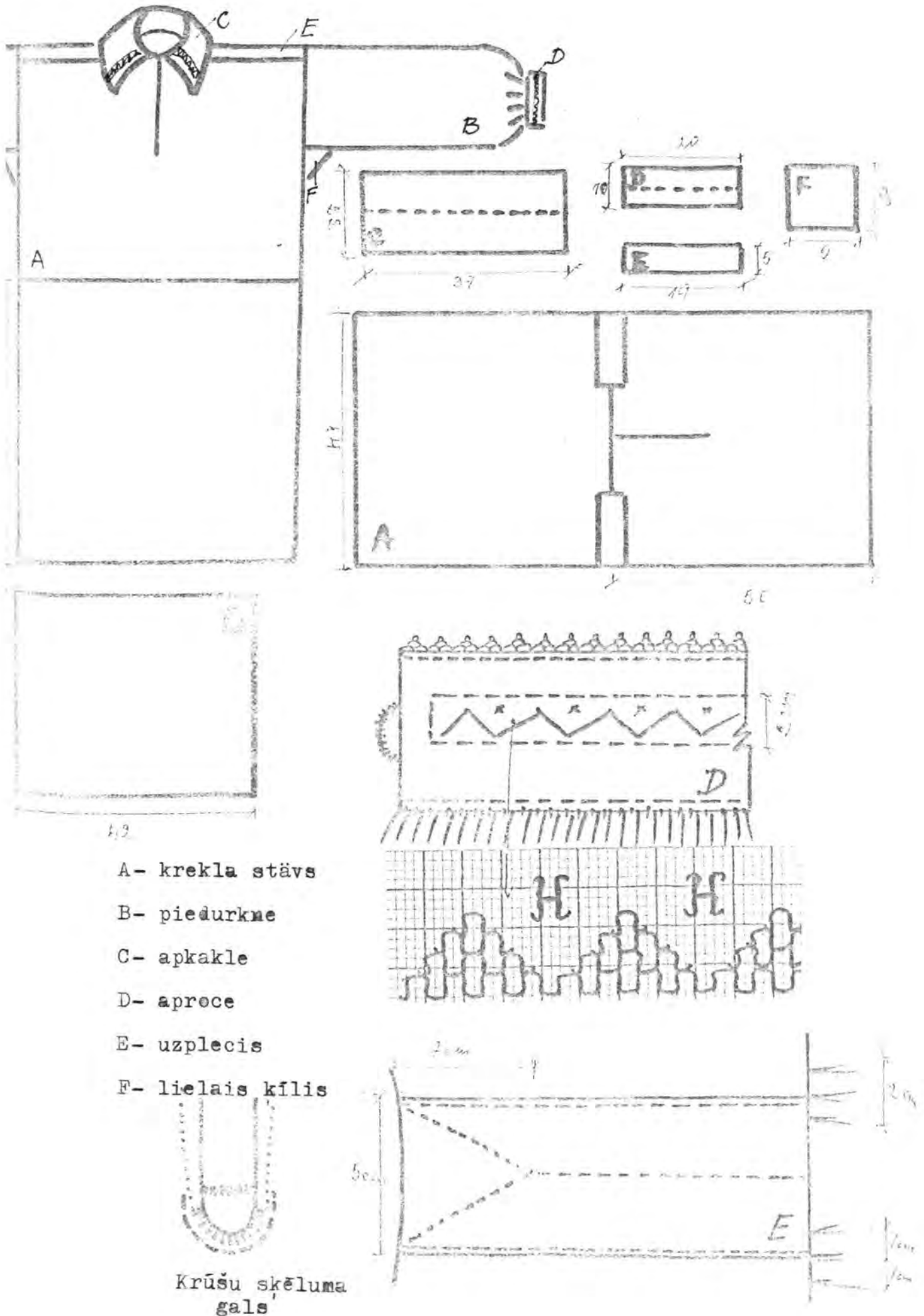
Krūšu izgriezumam 0,4 cm malīņu atlocīja uz kreiso pusi un piešūva ar maziem pārmaļu dūrieniem (dūr. 17.a). Pašu šķēsluma galu atšūva ar cilpu dūrieniem (dūr. 9.a), shēmā norādītās vietās šuva dekoratīvu mašindūrienu loku.

Shēmā norādītā vietā šuva nelielu diegu pārstaipu, kuru ap-
šuva ar cilpu dūrieniem (dūr. 9.a).

Ļoti savdabīgi piešuva uzpleci - bez mazā ķīļa. Krekla
stāva audumā uzplecim paredzētā vietā, iegrieza 7 cm, virsū
šuva ar mašīndūrienu taisni piegrieztu uzpleci, bet minētā
iegriezuma vietā audumu pavēra vaļā un piestrādāja klāt
uzplecim kreisā pusē tā, lai auduma stvērums būtu 4 cm
plats.

Uzpleča katrā pusē (skatīt shēmu) piedurknes augšpusē
veidoja ieloču grupu.

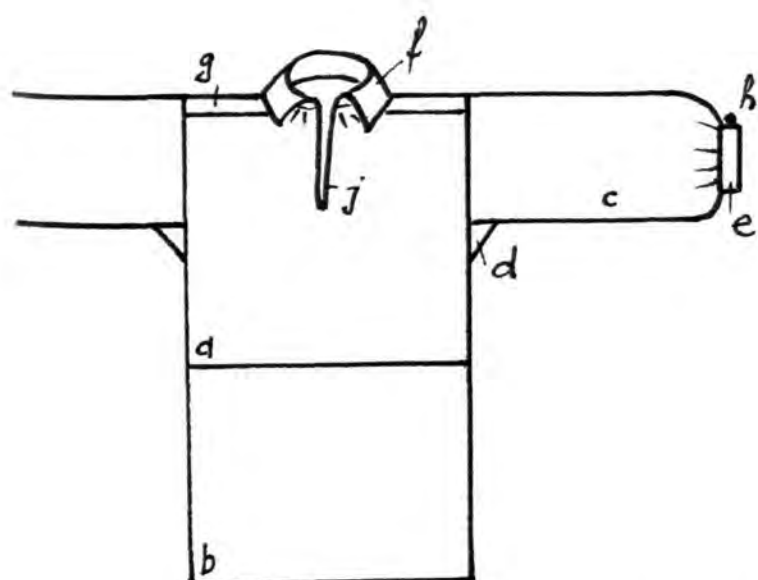
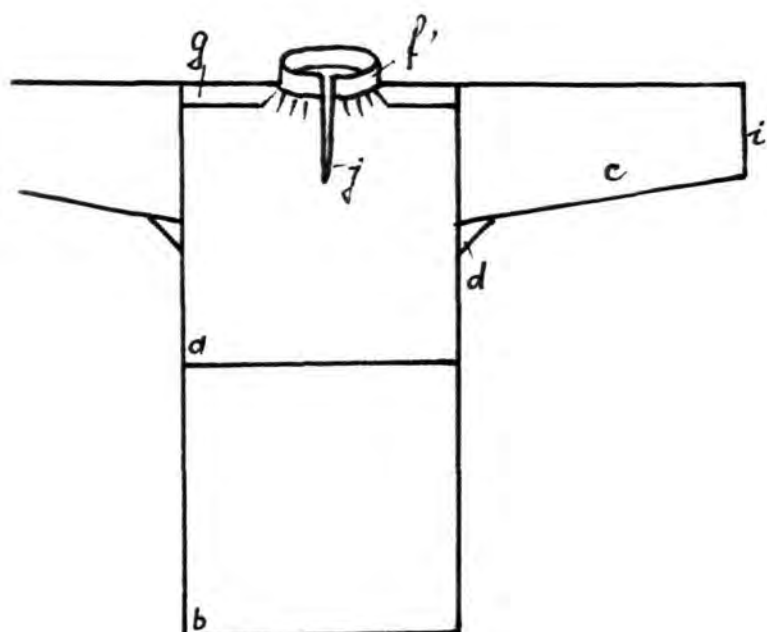
Madonas apr. Vietalvas pag. sievietņu krekls, darināts 19. gs. sākumā.

- A- krekla stāvs
- B- piedurkne
- C- apkakle
- D- aproce
- E- uzplecis
- F- lielais kīlis

Krūšu skēluma gals

Vidzemes tunikveida kreklu sastāvdaļas un to nosaukumi bija sekojoši:

a - sūsdāļa (E 26, 176, Lejasciems), stāvs (CVVM 2544, Prauliens), virsa (E 39, 1169, Skujene).

b - piešuvs (E 26, 176, Lejasciems; E 38, 1893, Stāmerienes pag.; E 38, 1905, Alūksnes apr.; E 39, 1186; Nītaure; E 39, 1168, Skujene); piersietnis (CVVM 2544, Prauliens; E 40, 1846, Madonas apr., Kalsnavas pag.); apakše - pakulnieks (E 39, 1194, Nītaure; E 39, 1169, Skujene); pučaments (E 39, 1186, Nītaure;

E 38, 1803, Alūksnes apr., Annas pag.); piesietnis (Sievietes Pasaule, Nr. 15, 1935. g.); pierotis (E 17, 3961, Krustpils; E 40, 1867, Madonas apr., Meirānu pag.); piešuvs (E 38, 1848, Alūksnes apr., Zeltiņu pag.); piekāviens (E 40, 1958, Valmieras apr., Idus pag.).

- c - piedurkne (E 26, 176, Lejasciems; CVVM 2544, Prauliena; CVVM 2454, Sermakšu pag.; E 17, 6196, Lubāna; E 17, 6244^a, Saikava).
- d - ielaidnis (CVVM 2544, Prauliena, Vietalva); padusis liestins (E 38, 1903, Jaungulbenes pag.); kilis (E 17, 3961, Krustpils); kleinits (E 38, 1893, Stānarienes pag.).
- e - aprače (CVVM 2544, Prauliena; E 26, 176, Lejasciems; CVVM 2454, Vaive); spādre (CVVM 2457, Ošu spr.); kvērlis (E 40, 1920, Valmieras spr., Svētciems pag.); stulpeg (E 38, 1809, Alūksnes spr., Vecleicenes pag.).
- f - krēdzins (E 17, 6196, Lubāna; E 26, 176, Lejasciems; CVVM 2454, Ošu spr.); spakle (E 17, 6250, Madonas spr.; 6255, Meirāni; CVVM 2544, Prauliena); krēga (CVVM, 2454, Sermakšu pag.); spaklīte (E 39, 1194, Nīteure; E 17, 6244^a, Saikava); stāva spaklīte (E 39, 1194-97, 1186-89, Nīteure; stāva krēdzins (E 17, 6196, Lubāna).
- g - uzpleči (E 17, 6250, Madonas spr.; E 17, 3961, Krustpils); pleči (E 38, 1812, Vecleicenes pag.).
- h - rogas (CVVM 2544, Prauliena); podzins (E 39, 1194-97, Nīteure; E 17, 3961, Krustpils).
- i - dūru gāli (CVVM 2544, Prauliena); dūrgāls (E 17, 6244^a, Saikava).
- j - skira (E 26, 176, Lejasciems).

Buksišu pag. sievietiņu kreklis (darināts 19. gs. beigās).

Kreklu darināja no smalka lina auduma. "Apakša" no rupjāka lina auduma.

Kreklis ir savdabīgs ar to, ka tam nav apkakles, bet kakla riņķis apšūts ar baltu lina lentīti, kuras galus izmentoja sasiēšansi.

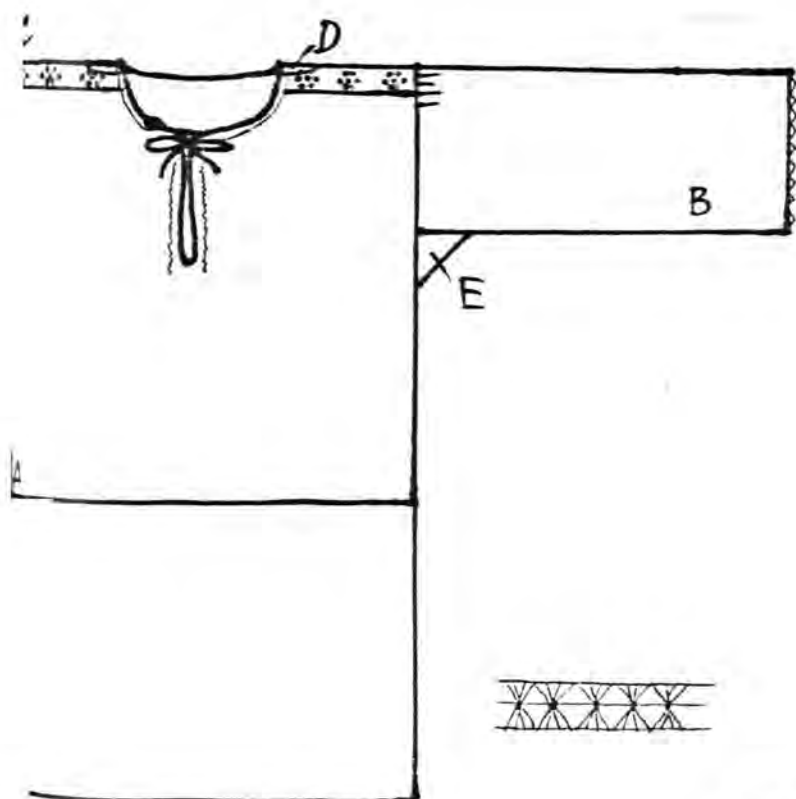
Visgreznākā krekla detaļa ir uzplecis - "pārkamiesis". Precīzi uzpleča platumu nav iespējams noteikt, jo aprakstā tas nav norādīts, bet domājams tas varētu būt ap 7-8 cm plats. Uzpleča rotājumā ņemta trīsdalīgā raksta izvietojuma kompozīcija. Uzpleča vidū šuva krustdūrienu (dūr. 5.) ~ 0,6 cm platu. 2-3 auduma diegus abpus krustdūrienam šuva mašindūrienu rindas (dūr. 1.), ar kurām uzpleci piešuva pie krekle pleca daļas. Savukārt vienādā attālumā no vidējās rotājuma joslas pa vidu atlikušajā uzpleča audumā šuva vienvirziena izvilcumu (dūr. 11.e). Uzpleci pie krekle piešuva ar mašindūrienu un iestrādāja ķīli - "spundi" pēc 1. pleca ķīļa iestrādes parauga.

Piedurknes dūrgalu rotā ar ļoti smalkiem robiņiem (dūr. 13.j).

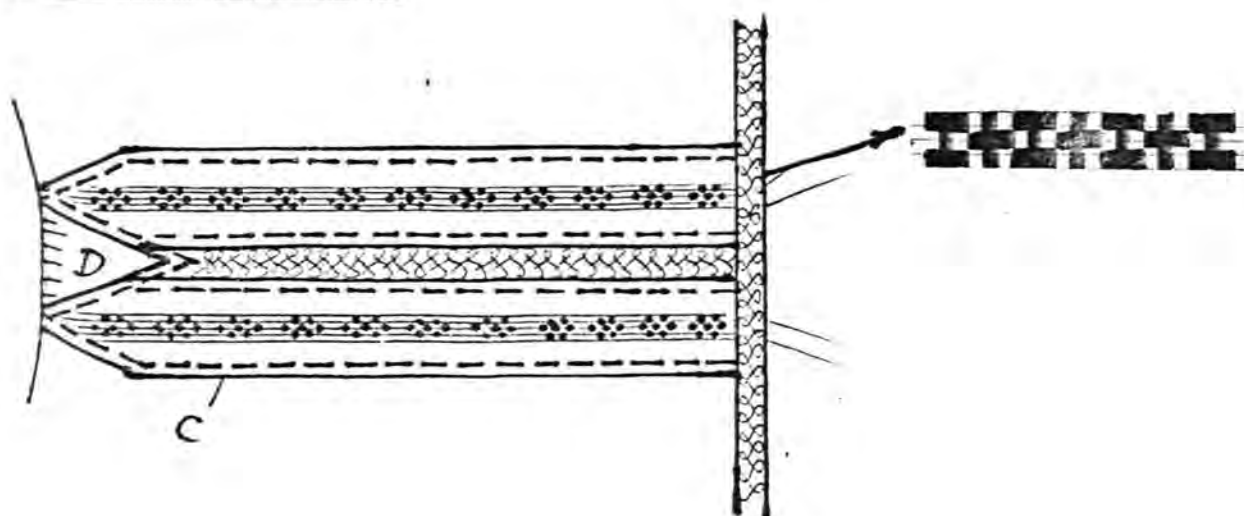
Krekle krūšu šķēlumu atšūva ar cauro vīli un abpus šķēlumam šuvarotājošu cauro vīli - "viciņu" (dūr. 10.b).

Piedurkni pie pleca piešuva ar divu audumu savienojošu cauro vīli (dūr. 15.b).

Jelgavas apr. Bukaišu pag. sieviešu krekls, darināts 19. gs.

- A- krekla stāvs
- B- piedurkne
- C- uzplecis/pārkamiesis
- D- razais ķīlis/spunde/
- E- lielais ķīlis/spē-
āelite/

Bukaišu pag. sieviešu kreklis (darināts ap 1870. gadu).

Kreklu darināja no smalka lina auduma, izšuva ar baltiem lina diegiem. Kreklu piegriezta pēc individuāliem mēriem.

Apkakles audumu salecēja divkārt un 0,8 cm attālumā no apkakles stūra veidoja 1 cm platu izvilkuma joslu - "kaķa pēdu" cauri abām auduma kārtām (dūr. 11.h). Izvilkuma noslēguma vietu nošuva ar nelieliem cilpu dūrieniem (dūr. 9.e), lai audums neirtu. Izvilkuma atvēršos, lai tos aizpildītu, veidoja speciālu pinumu (dūr. 12.c). 2-3 diegi gar izvilkuma malām cauri abām auduma kārtām šuva mašindūrienu rindu (dūr. 1.).

Piedurkņu dūrgalos šuva tādu pašu "kaķa pēdu" rotājumu kā apkaklei.

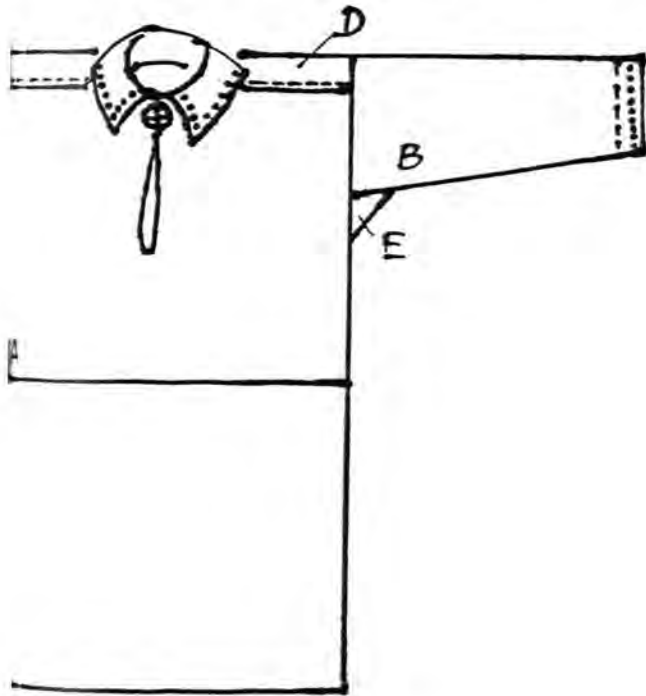
Uzpleci - "pārkamiesi" piešuva ar mašindūrienu - "atpakaļdūrieniem".

Kreklu priekšā sasprauda ar sudraba sēktiņu, kam spakšā bija piekārti 3 sudraba piekeriņi - "švingulīši".

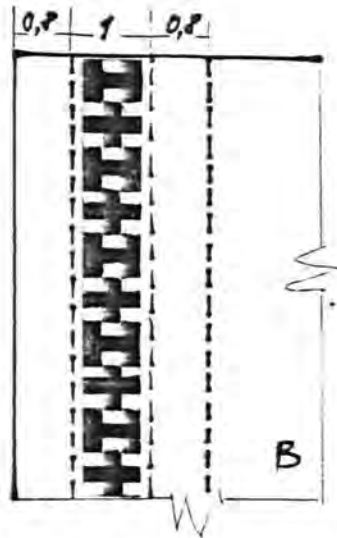
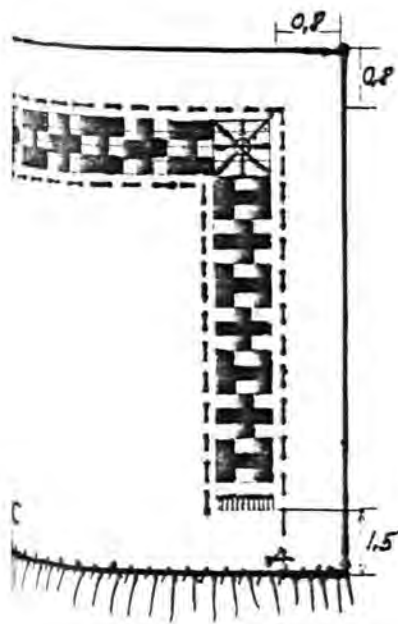
Pierietni šuva klāt no rupjāks pakulu auduma.

Kreklu sašuva ar šujmašīnu, ar dubulte veļas vīli (dūr. 16.b).

Jelgavas apr. Bukaišu pag. sievietu krekls, darināts ap 1870.g.

- A- krekla stāvs
- B- piedurkne
- C- apkakle
- D-uzplecis/pār-
kamiesis/
- E- kīlis

Bukaišu pag. sievietišu kreklis (darināts ap 1880. gadu).

Kreklu, īpaši goda, darinājs no smalka lina auduma, izšuva ar baltiem lina diegiem. Kreklu piegriezta vērā ņemot individuālos mērus.

Apkakles audumu pārlocīja gareniski pa vidu uz pusēm, un viena pirksta platumā no melas šuve 1 cm platu izvilkuma joslu (dūr. 11.k) cauri abām auduma kārtām. 2-3 diegus stāstā uz abām pusēm no izvilkuma šuve mašindūrienu rindu (dūr. 1.) cauri abām auduma kārtām.

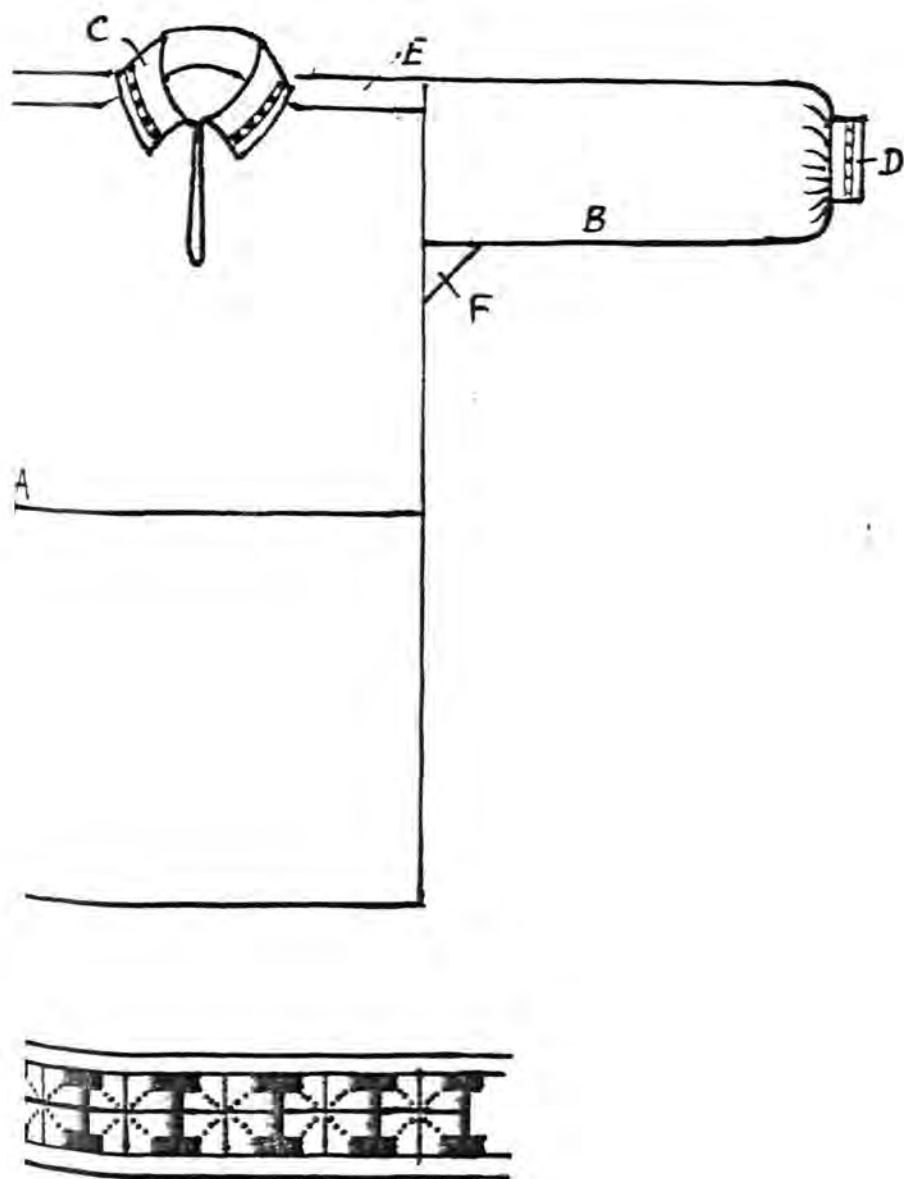
Aprocei paredzēto audumu arī pārlocīja uz pusēm un viena pirksta stāstā no locījuma vietas šuve tādu pašu izvilkuma joslu - "kaķa pēdu" kā apkaklei. Apkakles aizdarei šuve lina diegu pogu (dūr. 14.).

Piedurkni pleca daļā mēdza savilkt sīkās krokās vai like nelielās ielocītēs.

Uzplečus pie krekla stāva auduma piešuve ar mašindūrieniem. Teicēja ieteica uzplečus plecu daļā laist vairāk uz mugurpusi, citādi "viss gāžas uz priekšu".

Darbs krekliem šuve "pierietni" no rupja pakulu auduma.

Jelgavas apr. Bukaišu pag. sieviešu krekls, darināts ap 1880.g.

- A- krekla stāvs
- B- piedurkne
- C- apkakle
- D- aproce
- E- uzplecis
- F- ķīlis/padušu lupatiņa/

Pūres pag. sievietiešu kreklis (darināts 1930. g.).

Krekli, kuri darināti 20. gs. 1. trešdaļā tiek uzskatīti par atdarinājumiem. Minētais kreklis bija darināts no balta lina auduma un izšūts ar baltiem pērlīšu diegiem. Kreklam nebija piešuves.

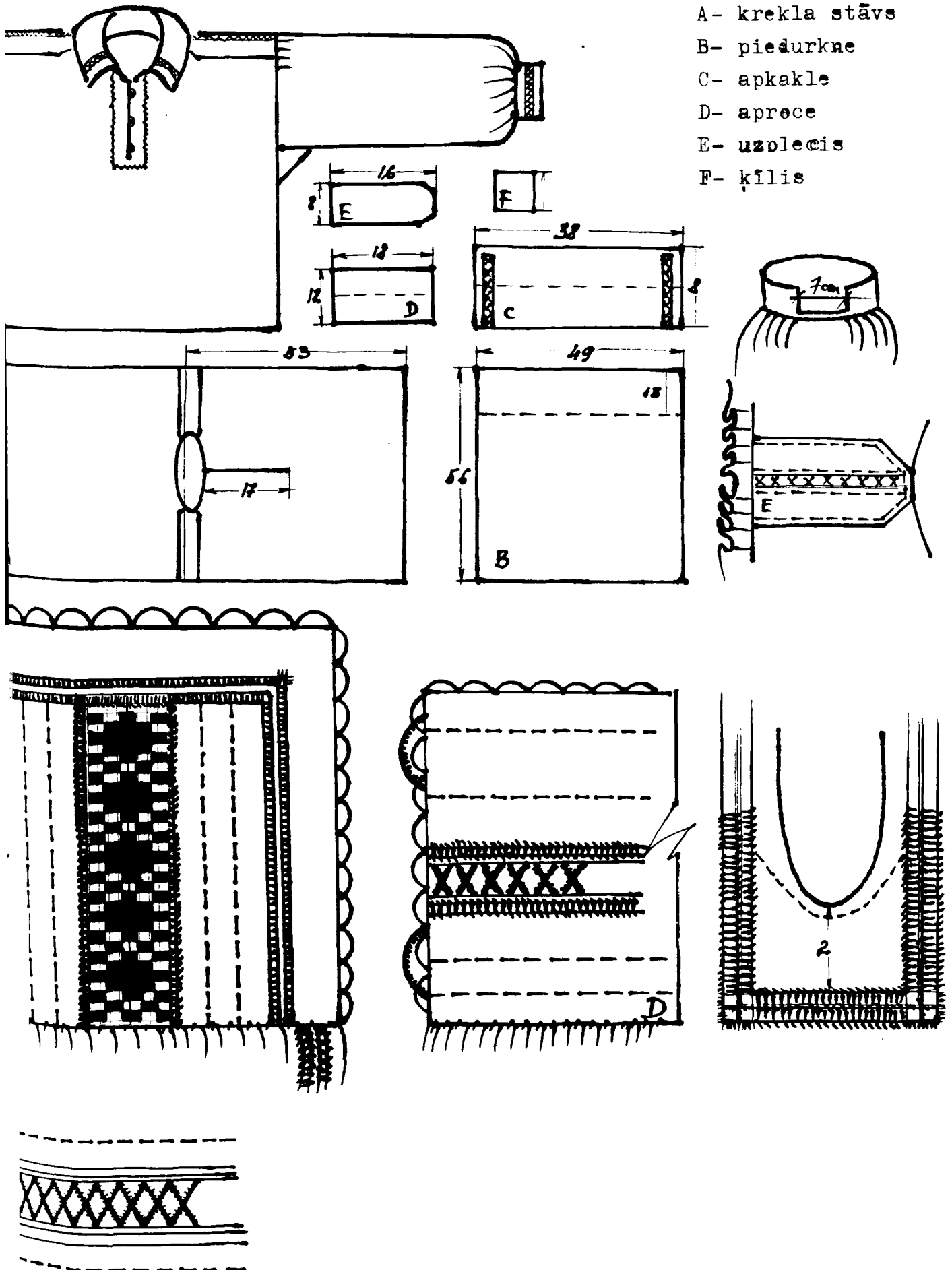
Dotam kreklam apkakle bija šūta tikai vienā auduma kārtē. Vispirms apkārt apkaklei atlocīja 1 cm platu malīti, izveidoja glītus stūrfišus (dūr. 20.) un apšuva ar dubulto cauro vīli (dūr. 10.e). Shēmā norādītā attālumā no minētās caurās vīles šuva galveno apkakles rotājošo joslu 1,5 cm platu (dūr. 11.g), kurai 2 diegus atstatu uz abām pusēm šuva mazu cauro vīlīti (dūr. 10.j), un 0,6 cm un 0,6 cm attālumā arī rotājošas mašindūrienu rindas. Apkakle un aproces bija aptamborētas ar nelieliem lociņiem.

Aproci šuva no dubultā salocīta auduma. Aproces rotājumu (dūr. 10.f) šuva cauri virsējai auduma kārtai. 2 diegus atstatu no centrālās rotājošās vīles šuva mazas caurās vīlītes, kurām izvilka tikai divus diegus (dūr. 10.c). Aproces zīmējumā norādītos mašindūrienus (dūr. 1.) šuva cauri abām aproces auduma kārtām. Aproces aizdarei šuva divas diegu cilpas (dūr. 13.c) un divas diegu pogas (dūr. 14.).

Pa uzpleča vidu šuva tādu pašu rotājošu josliņu kā aprocēm, un ar mašindūrienu piešuva pie krekla stāva. Šim kreklam uzplecī ķīli nešuva.

Krekla krūšu šķēlums rotāšanai izmantoja dubulto cauro vīli.

Tukuma apr. Būres pag. sieviešu kreklis, darināts 1930.gadā.

Zemgales sievietiešu kreklis (darināts Rīgā 1936.g.).

Kreklu darināja no smalka, balta lina auduma ($1 \text{ cm}^2 = 24 \text{ velki, } 17 \text{ audi}$), izšuva baltiem kokvilnas diegiem.

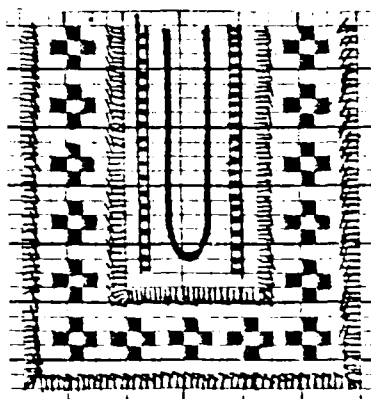
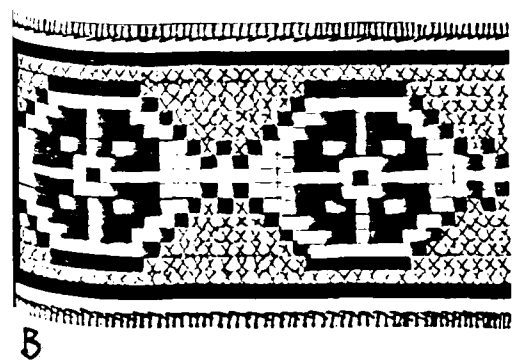
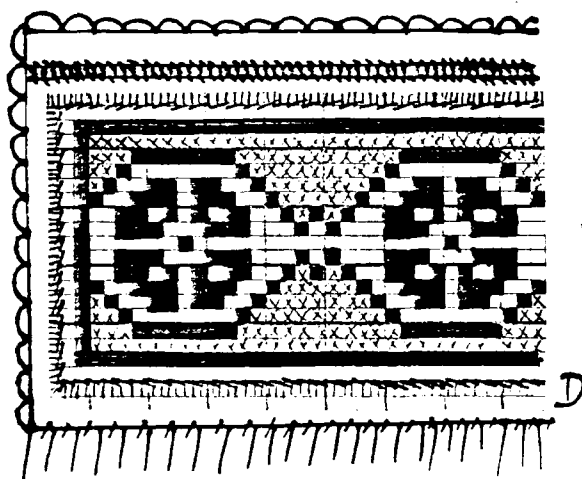
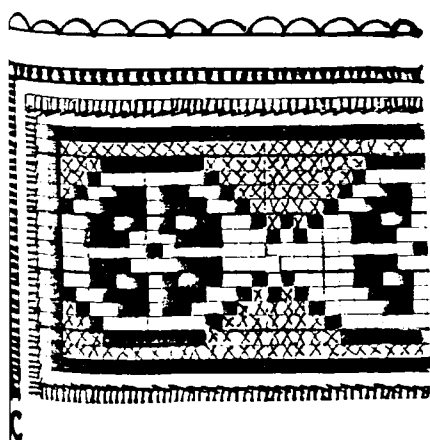
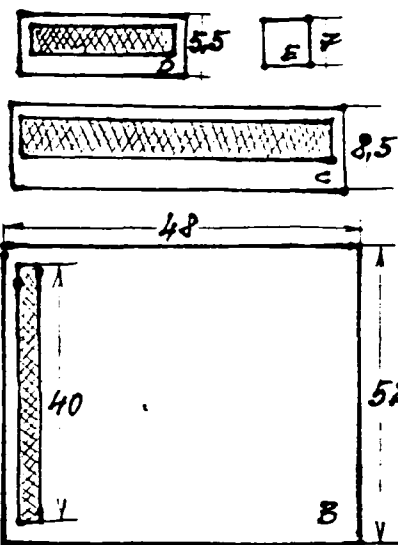
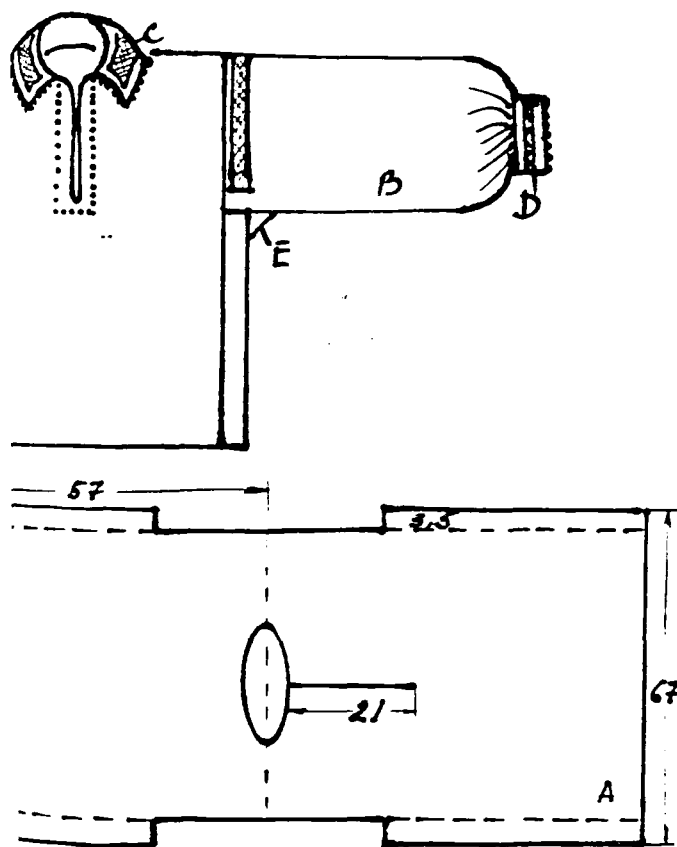
Krekla apkakli, aproces un piedurknes izšuva divvirziens izvilkumā (dūr. 21), šujot vienu un to pašu raksta kompozīciju, cauri vienai auduma kārtai. Apkārt apkaklei un aprocēm šuva rotājošas cilpiņas (dūr. 13.c). Aproci aizpogāja ar divām pašderinātām diegu pogām (dūr. 14.) un šūtām cilpām. Piedurkni pie kreklis pleca daļas piešuva ar cauro vīli (dūr. 10.j).

Krūšu šķēlumu atšuva ar cauro vīli (dūr. 10.c) un vēl papildus rotāja ar nelielu divvirziens izvilkumu.

Kreklam pleca daļā nešuva ne uzplečus ne arī mazas ķilfšus, bet kakla riņķi piegriezta ieapaļu, lai kreklis apkakle labāk piegulētu augumam.

Krekls sašūts ar perestām vīlēm un apmetināts ar roku.

Zemgales sievietēšu kreklis, darināts Rīgā 1936. gadā.

- A- krekla stāvs
- B- piedurkne
- C- apkakle
- D- aprece
- E- ķīlis

Jelgavas sieviešu kreklis (darināts 1938. g.).

Kreklu darināja no smalks, balināta lina auduma (1 cm² = 24 velki, 17 audi), izšuva baltiem kokvilnas (mulinā) diegiem.

Krekļa apkakli un aproces izšuva divvirziens izvilkumā (dūr. 21.) cauri vienai auduma kārtai. Aproci aizpegāja ar divām pašdarinātām diegu pegām (dūr. 14.) un šūtām cilpām.

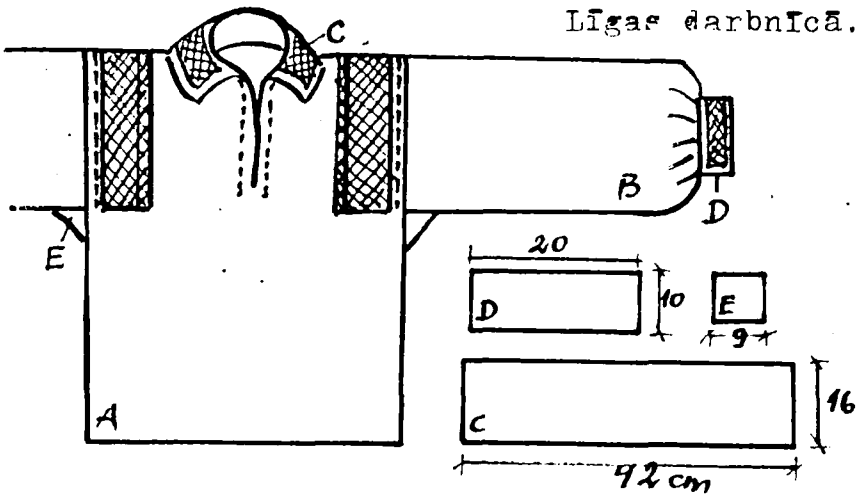
Krekļa pleca daļā nešuva uzplešus un ķīļus, bet gludo pleca daļas audumu izšuva ar ļoti greznu divvirzienu, kurā pielietoja vairākus divvirziens aizpildīšanas paņēmienus.

Piedurkni pie pleca vispirms piešuva ar šujmašīnu, tad vīlīti iestrādāja ar cauro vīli.

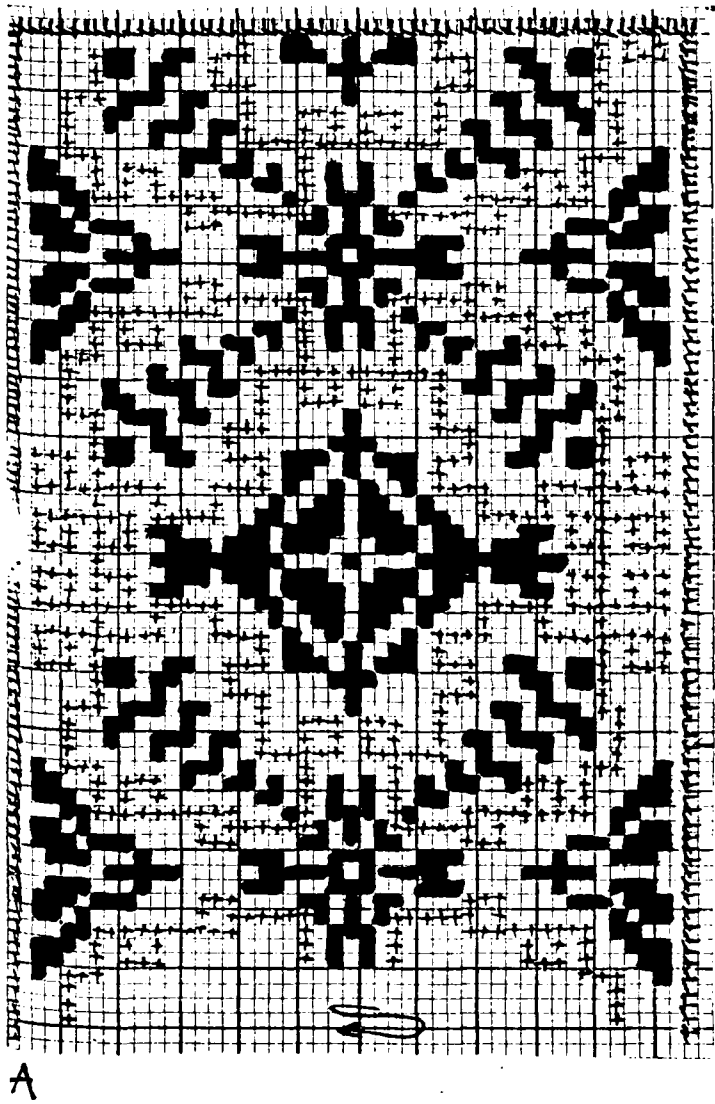
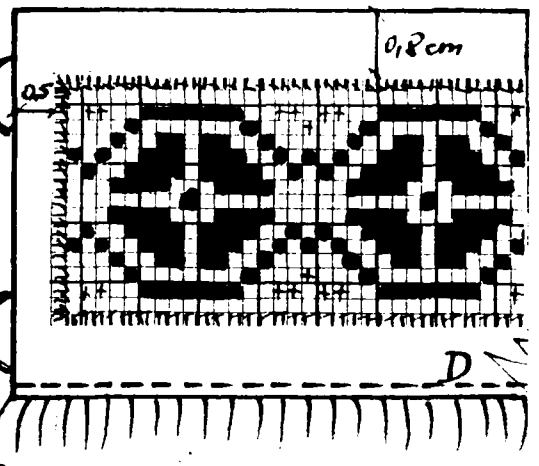
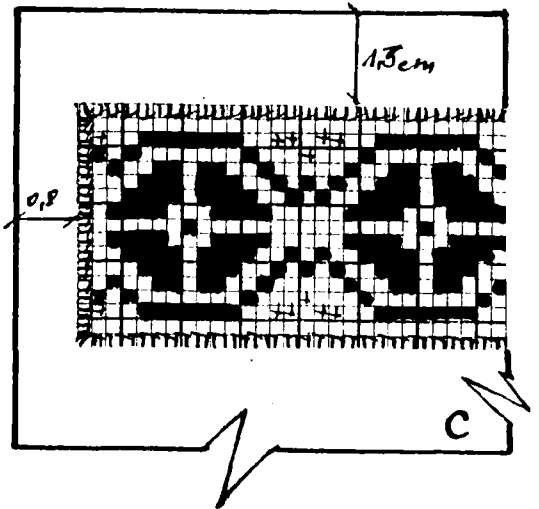
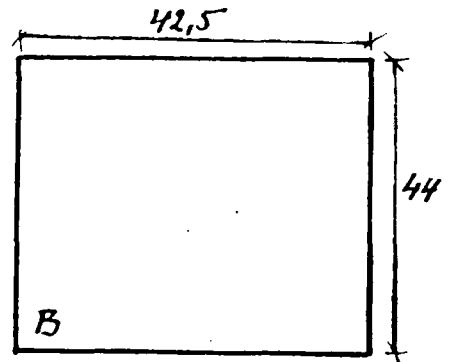
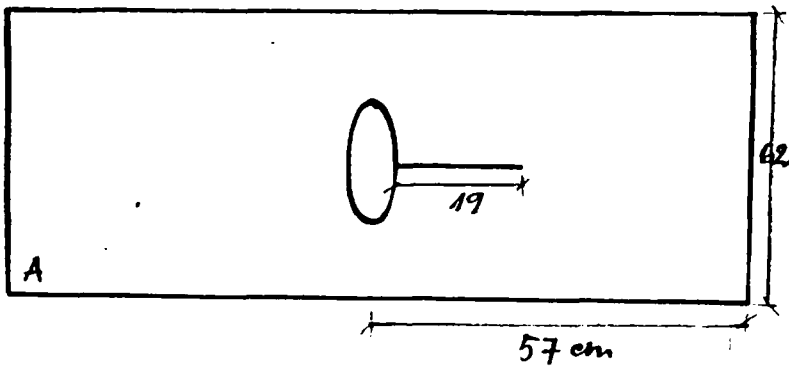
Krekļa krūšu šķēluma malīgu atlieca uz kreiso pusi 0,4 cm un piešuva ar cauro vīli.

Kreklu sašuva ar šujmašīnu.

Jelgavas sieviešu krekls, darināts 1938.g. Rīgā, Nacionālās Līgas darbnīcā.

- A- krekla stāvs
- B- piedurkne
- C- apkakle
- D- aproce
- E- lielais ķilis

A

Liepājas apr. Kalētu pag. vīriešu kreklis, darināts 1912. g.

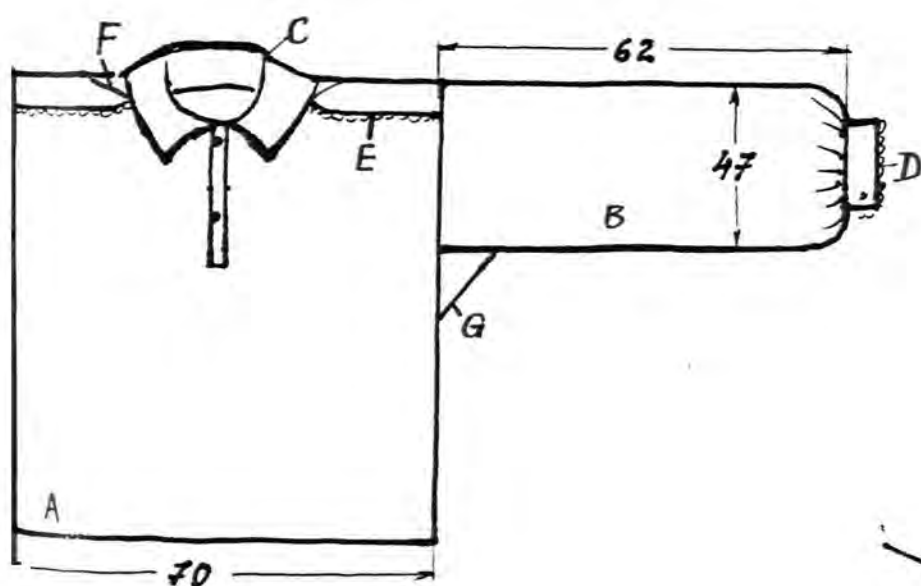
Kreklu darināja no balināta lina auduma, izšuve un sašuve ar balinātiem lina diegiem.

Apkakle bija mazrotāta, tās priekšējās malīņas nošuve ar blīvi šūtiem cilpu dūrieniem (dūr. 9.a) un divām mašīndūrienu rindīņām (dūr. 1.) cauri abām auduma kārtām, lai nostiprinātu apkakles stūrišus.

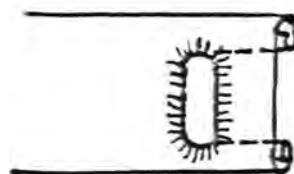
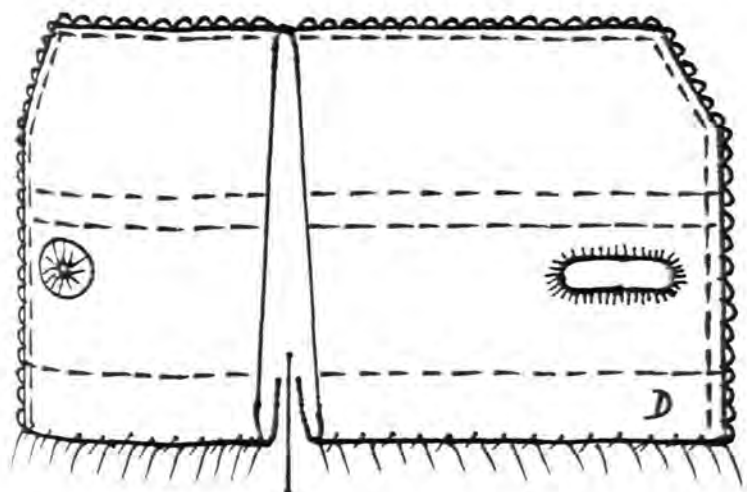
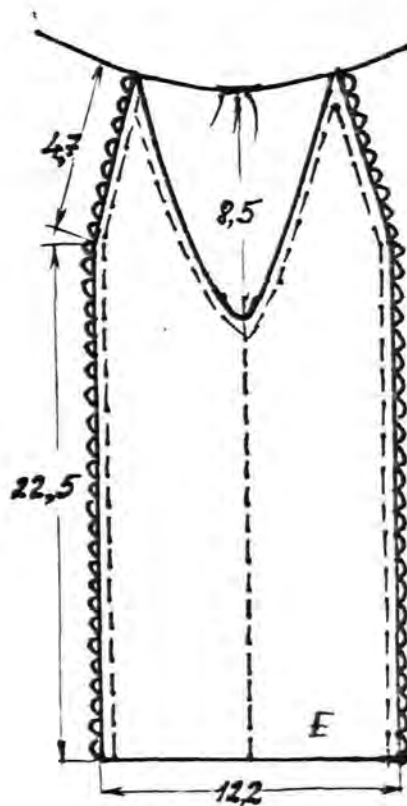
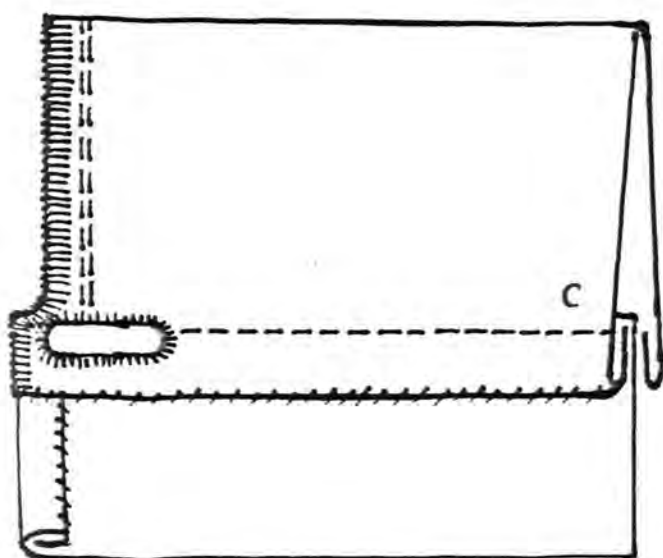
Apkārt aprocēm un uzplečiem (plecu siksnām) šuva mazus rotājošus rēbiņus (dūr. 13.g). Uzplečus piešuva ar mašīndūrienu, aproces piešūšanas veids parādīts zīmējumā.

Krekla priekšas aizdarei speciāli piešuva lieku auduma malīņu (skat. zīm.). Apkakles, krekla priekšas aizdarei un aproču aizpogāšanai šuva pogcaurumus (dūr. 9.c) un lina diegu pogas (dūr. 14.).

Liepūjas apr. Kalētu pag. vīriešu krekls, sarīnāts 1912. g.

- A- krekla atāvs
- B- piedurkne
- C- apkakle
- E- aproce
- F- uzplecis/sikona/
- F- mazais ķiliis
- G- lielais ķiliis

Jēkabpils spr. Krustpils pag. vīriešu kreklis.

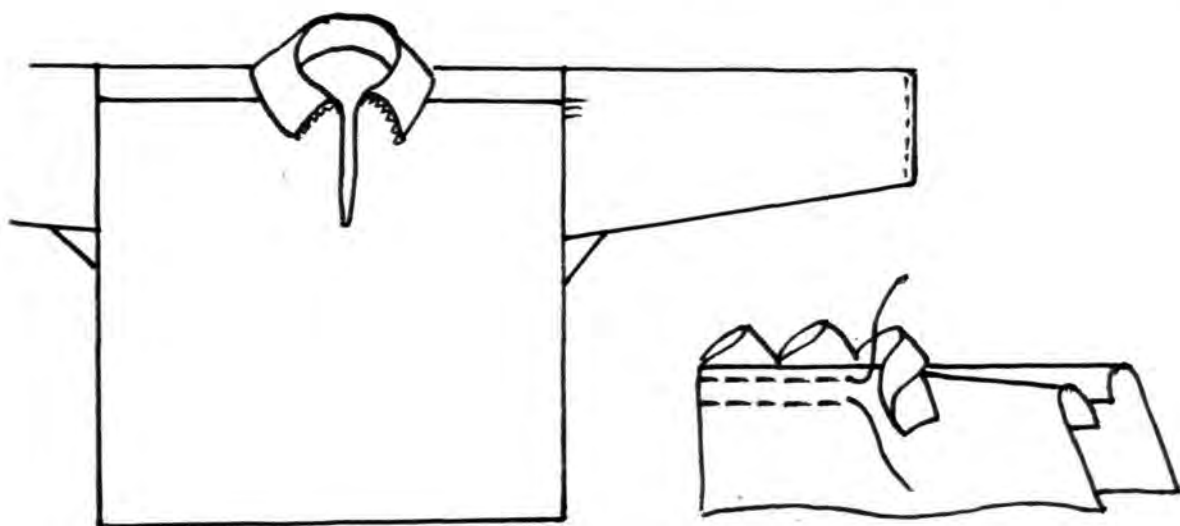
Kreklu darināja no balta linu auduma, rotāja ar baltiem linu diegu auduma robiņiem.

Apkakles audumu selocīja dubultā. Apkakles galos starp abām auduma kārtām locīja speciāli sagatavotu auduma lentīti, veidojot trijstūrīšus. Var arī katru robiņu piegriezt atsevišķi (dūr. 19.) un iesūt apkaklē ar divām līdzās esošām mašindūrienu rindām (dūr. 1.).

Uzpleci pie krekla stāva piešuva ar mašindūrieniem. Piedurknei plecs daļēji veidoja mazas ielocītes.

Dūrgalā atlocīja 1 cm platu auduma malīti uz kreiso pusi un piešuva ar pērmalu dūrieniem (dūr. 17.).

Kreklu sešuva ar rokām, ar plakano vīli (dūr. 16.).

Talsu apr. Lubezeres pag. vīriešu kreklis, darināts 1800.g.

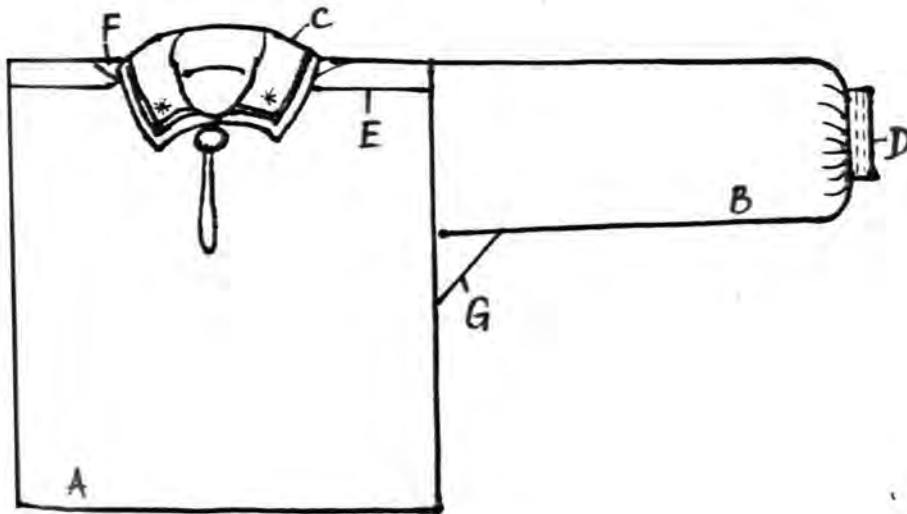
Vīriešu svētdienas krekli atšķirās no darbdienu kreklīem ar nelielu rotājumu. Kreklu darināja no balināta lina auduma, izšuva ar baltiem lina diegiem.

Apkakles audumu salocīja dubultā. Caurās vīles joslu veidoja virsējā auduma kārtā no platākās rotājošās daļas (dūr. 10.h) un trīs diegus atstatu uz abām pusēm no vidējā līkloča šuva sīkas caurās vīlītes (dūr. 10.e), kurām izvilka 2 diegus. Raksts rotāja visas trīs apkakles malas. Izvilkuma noslēgumu nošuva ar sīkiem cilpu dūrieniem (dūr. 9.a), lai audums neirtu. Pāris diegus no apkakles priekšējās malas šuva mašindūrienu (dūr. 1.) cauri abām auduma kārtām, lai nostiprinātu apkakles priekšējos stūrus. Abos apkakles stūros šuva saulīti ar ķēžu (dūr. 6.), kātu (dūr. 2.) un cilpu (dūr. 9.a) dūrieniem.

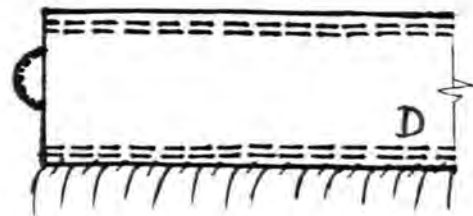
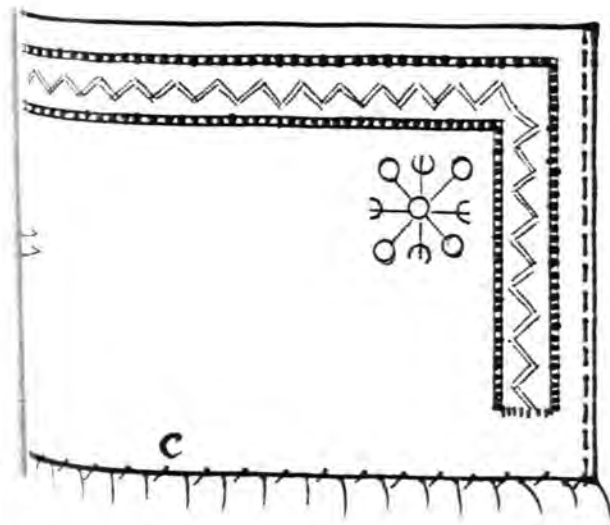
Aproci vairākas reizes (skat. zīm.) nošuva ar mašindūrienu cauri abām auduma kārtām, lai paildzinātu tās nēsāšanu.

Kreklu saspreuda ar saktiņu. Kreklu nēsāja ieliktu biksēs.

Talsu apr. Iubezeres pag. Bejas c. Viriešu krekls, darināts 1800.g.

- A- krekla stāvs
- B- piedurkne
- C- apkakle/ apeklis/
- D- aproce/kverls/
- E- uzplecis
- F- mazais ķīlis
- G- lielais ķīlis

Ludzas apr. Mērdzenes pag. vīriešu kreklis, darināts 1845. g.

Kreklu darināja no nebalināta lina auduma. Krekla stāvu šuva no diviem šauriem (apm. 40 cm pl.) audumiem. Neuzkrītošo rotājumu šuva ar nebalinātiem lina diegiem.

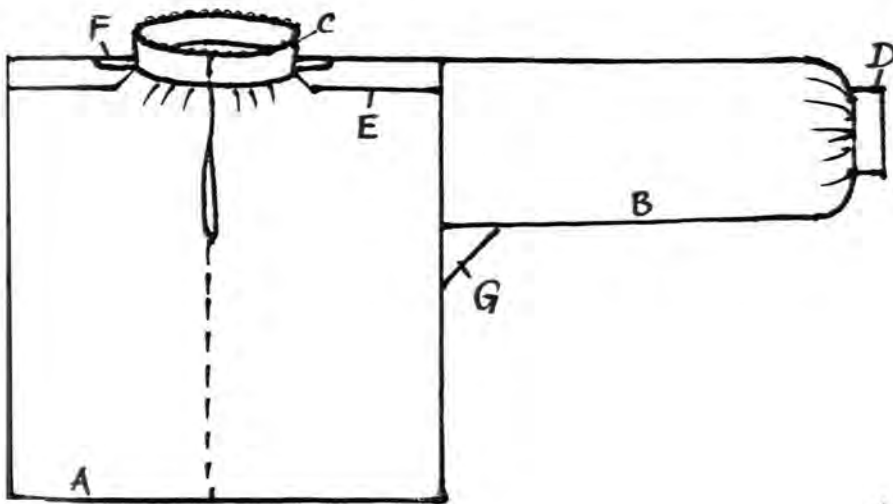
Apkakles audumu salocīja dubultā, 3 diegus no apkakles locījuma malas šuva divas mašindūrienu rindas (dūr. 1.) cauri abām auduma kārtām. Pa locījuma vietu šuva mazus robigus (dūr. 13.e), bet gar apkakles priekšējām malīnām cilpu dūrienus (dūr. 9.e). 0,5 cm no apkakles piešuvuma vīles šuve nelielas - pa 5 mašindūrieni rotājošes dūrienu grupiņas apkārt visai apkaklei.

Aproci šuva līdzīgi kā aproci (skat. att.), tikai nelielās mašindūrienu rotājošās grupiņas šuva pa 4 dūrieni un apm. 0,6 cm no aproces locījuma vietas.

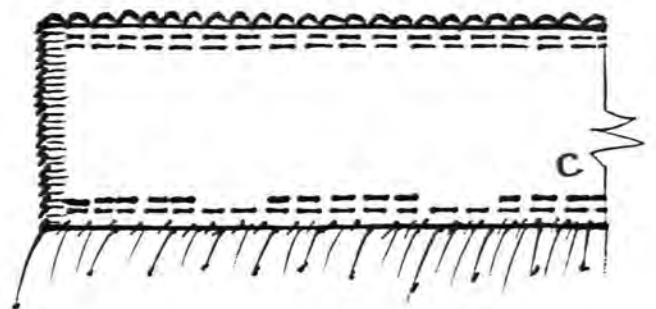
Aprocēm un apkaklei nešuva pogas un pogeaurumus, iespējams to aizdarei lietoja diegu saitiņas.

Uzplecis bija 3 cm plats un to piešuva pie krekla stāva ar mašindūrieniem.

Lužas apr. Mērdzeneas pag. vīriešu krekls, darināts 1845. gadā.

- A- krekla stāvs
- B- Piedurkne
- C- apkakle
- D- aproce
- E- uzplecis
- F- mazais ķīlis
- G- lielais ķīlis

Neretas pag. vīriešu kreklis, darināts 1890. gadā.

Kreklu darināja no balināta linu auduma ($1 \text{ cm}^2 = 16 \times 16$ diegi). Vīriešu ikdienas kreklus parasti neretāja.

Apkakles audumu stlocīja dubultā, gar apkakles priekšējām malām šuva mašindūrienu (dūr. 1.) rindu cauri abām auduma kārtām, lai nostiprinātu apkakles stūrus.

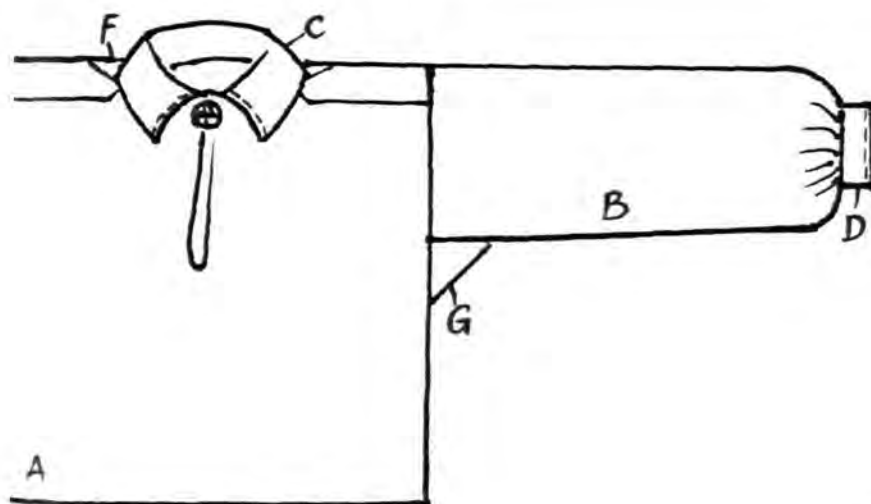
2 diegus no aproces locījuma vietas šuva rindu mašindūrienu cauri abām auduma kārtām, lai nostiprinātu aproci. Aproces vienā galā šuva cilpu, bet otrā pašdarinātu diegu pogu (dūr. 14.).

Uzpleci pie krekla stāva piešuva ar mašindūrienu un iestrādāja plece ķīli.

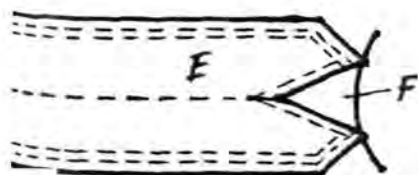
Krūšu šķēlums malas stlocīja 0,4 cm platumā uz kreiso pusi un piešuva ar slīpajiem dūrieniem (dūr. 17.).

Kreklu sašuva ar roku, ar plakano vīli (dūr. 16.). Krekla epakšējo malu stlocīja 1 cm platu un piešuva ar slīpajiem dūrieniem.

Jēkabpils apr. ģeretas pag. vīriešu krekls, variānts 1890. g.

- A- Krekla stāvs/saturs/
- B- piedurkne
- C- apkakle
- D- aproce
- E- uzplecis/laidiņš/
- F- mazais kīlis
- G- lielais kīlis/spēdele/

Cēsu apr. Raunas pagasta vīriešu kreklis.

Kreklu darināja no balta lina auduma, piegriezta pēc dotās shēmas, ņemot vērā individuālos mērus. Izšuvumu veica ar baltiem lina diegiem.

Apkakles audumu salocīja divkārt. 1,5 cm no apkakles gala veidoja 0,8 cm platu izvilkuma joslu cauri abām auduma kārtām. 1,5 cm (pluss vīļu tiesa) atstāja neizvilktu no malas, kas nāca piešūta krekla stāvam, lai apkakli vieglāk varētu piešūt. Izvilkuma noslēguma vietu nešuva ar nelieliem cilpu dūrieniem (dūr. 9.a), lai audums neirtu. Izvilkuma joslā šuva cauro vīli (dūr. 10.b). Divi diegi uz abām pusēm no izvilkuma joslas šuva mašindūrienu (dūr. 1.) rindu cauri abām auduma kārtām. 0,5 cm no apkakles malām šuva 2 rindas mašindūrienu (dūr. 1.) cauri abām auduma kārtām, atstājot starp minētām rindām 3 diegus starpā. Apkakles rotājuma iekšpusē gar visām 3 malām 0,5 cm no izvilkuma un nešūtā mašindūriens šuva vienu rindu vīle dūrienu (dūr. 4.a), kur diegu audumā ieloka pāri 4 diegiem pa augšu un 4 diegiem pa apakšu, tad ar eitu diegu veidoja līklešus, verot cauri ielocītajiem diegiem. Gar apkakles trijām malām šuva nelielus robīņus (dūr. 13.g).

Aproces audumu salocīja divkārt. 2 cm no locījuma vietas veidoja 0,8 cm platu izvilkuma joslu (dūr. 10.b) cauri abām auduma kārtām. Divi diegi uz abām pusēm no izvilkuma joslas šuva mašindūrienu (dūr. 1.) rindu cauri abām auduma kārtām. 0,5 cm no aproces locījuma vietas šuva divas rindas mašindūrienu (dūr. 1.) cauri abām auduma kārtām, atstājot starp minētajām rindām 3 diegus starpā. Pa aproces locījuma vietu

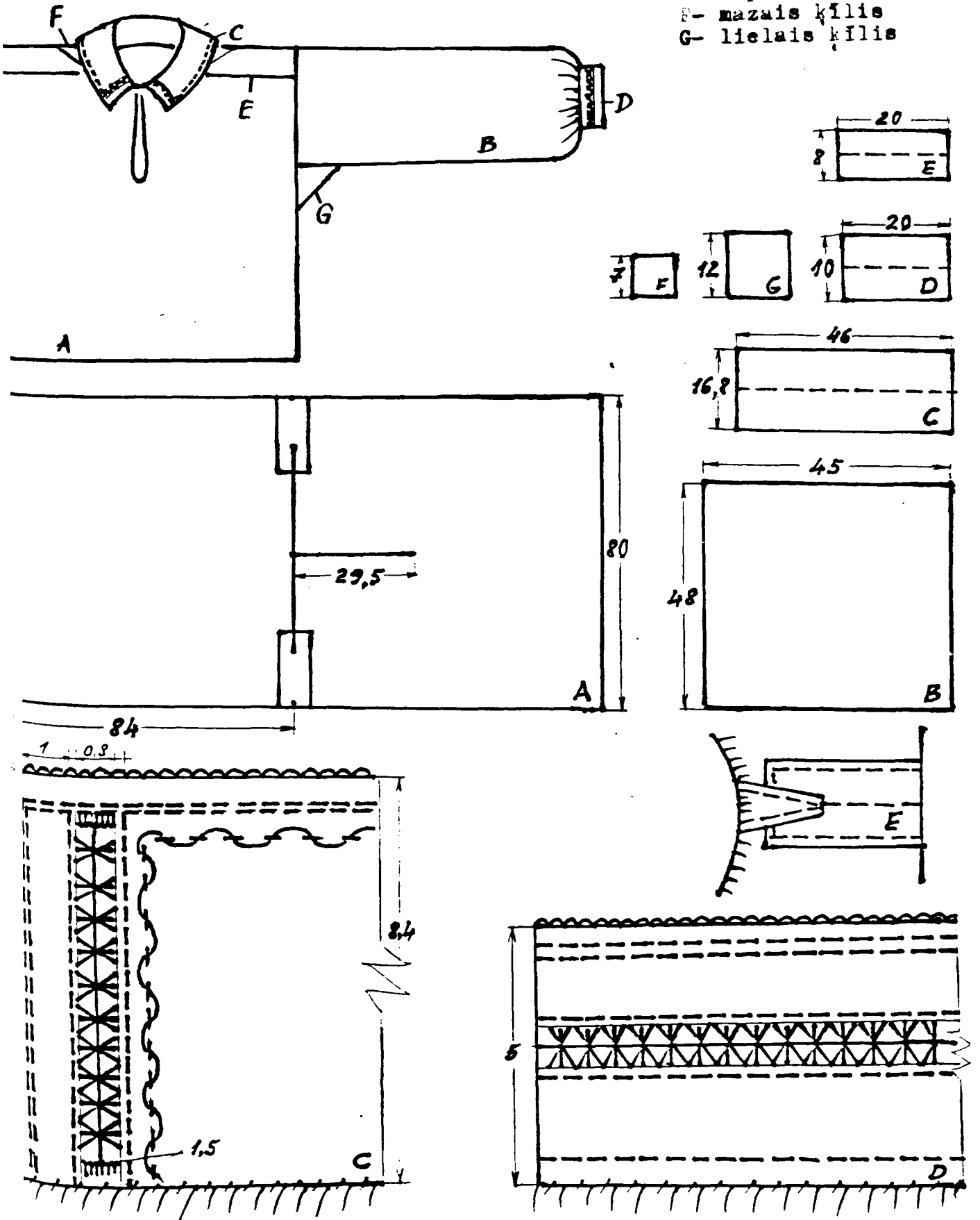
Šuva rindu robiņus (dūr. 13.g). Kad aprobe bija piešūta pie piedurknes, 0,5 cm no vīles, šuva vienu rindu mašindūrienu (dūr. 1.) cauri visām auduma kārtām.

Krekla sprakstā nekas nav teikts par krūšu šķēluma apdares paņēmieniem. Tik greznam kreklam pieļauju, ka priekšas šķira varētu būt atšūta gan ar caurās vīles (dūr. 10.c) dūrienu, gan arī ar slīpiem pārmaļu dūrieniem (dūr. 17.a).

Uzpleci piešuva pie krekla stāvs ar mašindūrienu, baltiem līnu diegiem (2. uzpleča variants). Kreklu šujot, uzpleča katrē pusē veidoja četras 1 cm platas ieloces.

Cēsu apr. Raunas sag. vīriešu krekls, sarīnāts 1840. gadā.

- A- krekla stāvs
- B- piedurkne
- C- apkakle
- D- aproce
- E- uzplecis
- F- mazais ķīlis
- G- lielais ķīlis

Madonas spr. Tirzas pag. vīriešu kreklis.

Kreklu darināja no balta lina auduma ($1 \text{ cm}^2 = 16$ velki, 16 audi), izšuva baltiem lina diegiem.

Apkakles audumu salocīja dubultā un 1,5 cm no priekšējās malas veidoja 1,5 cm platu izvilkuma joslu (dūr. 11.c) cauri abām auduma kārtām. Īpatnēji, ka šī krekla darinātāja šuvusi izvilkumu visa piegrieztā auduma platumā, kas savukārt ir apgrūtinājis glīti piesūt apkakli. 0,5 cm no apkakles gala šuva mašindūrienu (dūr. 1.) rindu cauri abām auduma kārtām, kā arī 0,5 cm no apkakles piešuvuma vietas šuva tādu pašu mašindūrienu rindu cauri visām auduma kārtām.

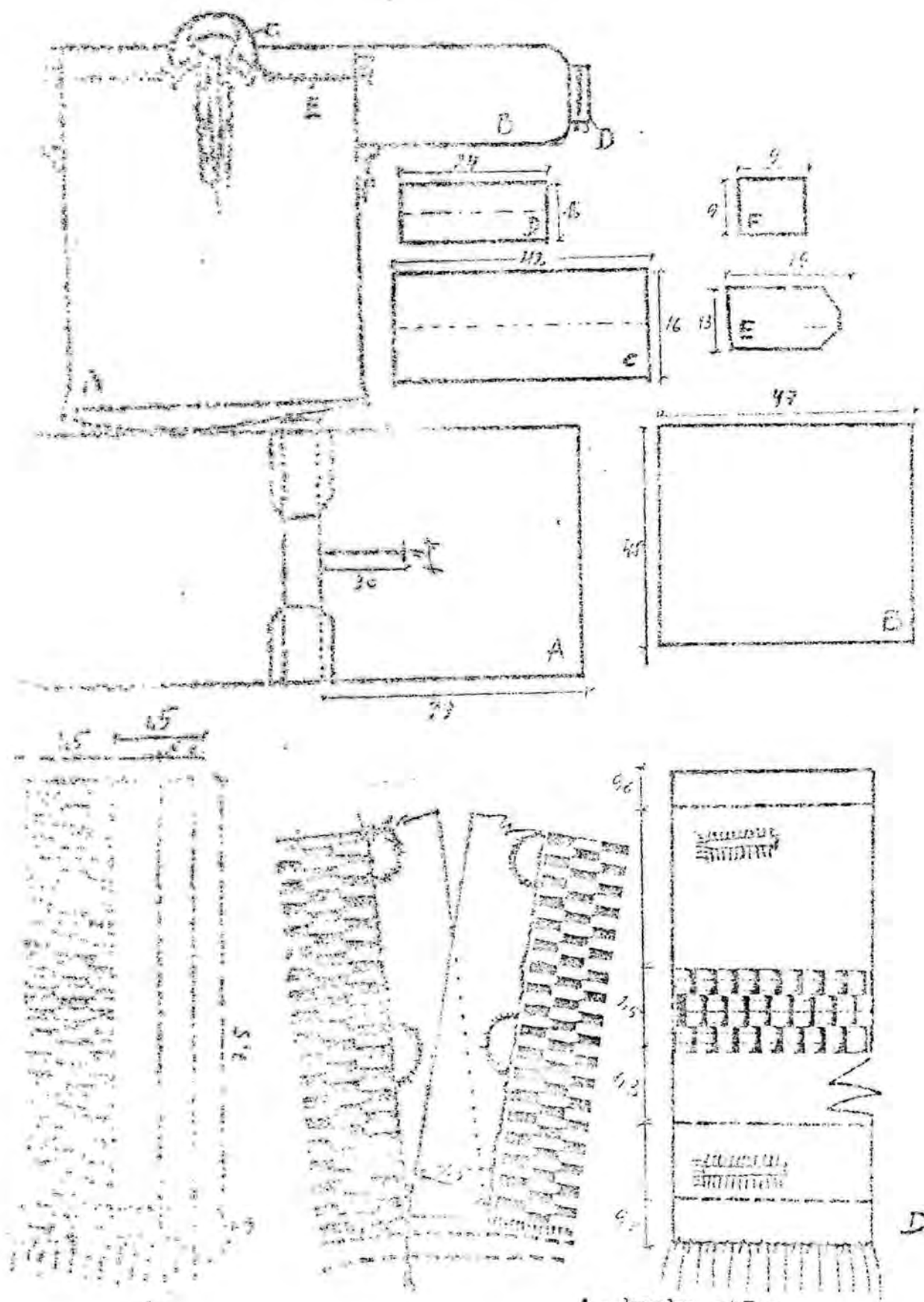
Aprocei paredzēto audumu salocīja uz pusēm un rotāja to stabilstoši dotam zīmējumam. Aproču vienā galā šuva 2 pogeaurumus (dūr. 9.c), otrā 2 diegu pogas (dūr. 14.). Piedurkņu aizdare gāja pa vīli.

Krekla krūšu šķēluma galā iegrieza 4 cm (sket. shēmā), lai varētu atlocīt 0,5 cm, tad 1,5 cm maliņu uz kreiso pusi un atstāt ar cauro vīli (dūr. 10.c). Aiz caurās vīles veidoja tādu pašu izvilkuma joslu kā apkaklei un aprocēm. Izvilkuma galos šuva sīku cilpu dūrienu (dūr. 9.a), lai audums neirtu. 1,5 cm platās krūšu šķēluma auduma malas salika pamīšus, veidojot nelielu ieloci krekla priekšē, kurai pāri šuva 2 rindas mašindūrienu (dūr. 1.), kā tas ir parādīts shēmā. Apkakli pie kakla saturēja viens diegu poga (dūr. 14.). Lai aizdarītu 30 cm garo krekla šķiru, trīs vietās abās krūšu šķēluma (izgriezuma) malās šuva cilpiņas (dūr. 13.c), caur kurām izvēra seitiņas un sasēja.

Šī krekla konstrukcija ir īpatnēja ar to, ka vis-

pirms starp abiem krekla stāva gabaliem iešuva nelielu auduma gabalu, kuram virsū šuva 13 cm platu uzpleci, bet vairs neliekot plecē ķili, jo vajadzīgais kakla riņķa paplatinājums ir iegūts ar apakšējā uzpleča iesūšanu. Virsū šūto uzpleci šuva ar 2 mašīndūrienu rindām (dūr. 1.) 0,8 cm atstatu vienu no otras. Piedurknes krokojumu pleca daļā skatīt shēmā.

Tirzas pag. vīriešu krekls, darināts 1925.g. Tirzas pag.

- A- krekla stāvs
- B- piedurkne
- C- apkakle
- D- aprece
- E- uzplecis
- F- lielais kīlis

Vitrupeš pag. vīriešu kreklis.

Kreklu darināja no balta lina auduma, izšūva ar baltiem lina diegiem. Kreklu piegriezta pēc dotās shēmas, pēc individuāliem mēriem.

Apkakles audumu salocīja divkārt. Apkakles auduma augšējās kārtas malu piešūva pie kakla iegriezuma malas labējās pusē ar slīpajiem dūrieniem (zīm. 18.). Tādā pašā veidā piešūva apkakles auduma apakšējās kārtas malu pie kakla iegriezuma malas kreisās puses. 0,3 cm atstatumā no piešūtās malas apkaklei šūva vienu mašindūrienu (dūr. 1.) rindu cauri visām auduma kārtām; 0,5 cm virs pirmās rindas šūva vēl vienu tādu pašu mašindūrienu rindu. Apkakles galos šūva divas mašindūrienu (dūr. 1.) rindas. 0,5 cm atstatu vienu no otras cauri visām auduma kārtām. Apkakles galus apšūva ar baltu lina diegu retiem cilpu (dūr. 9.a) dūrieniem.

Aproces audumu salika dubultā. Aproces vidū šūva rotājumu ar baltiem lina diegiem vītiem dūrieniem (dūr. 4.f). Aproci pie piedurknes piešūj tādā pašā veidā kā apkakli. 0,3 cm atstatumā no piešūtās malas šūva vienu mašindūrienu rindu (dūr. 1.) cauri visām auduma kārtām. Aproces otrajā malā, 0,3 cm atstatumā no locījuma vietas, šūva vienu mašindūrienu rindu cauri abām auduma kārtām. Pašā ārējā ar baltiem lina diegiem šūva mazus robiņus (dūr. 13.g), diegu apmetot 3-4 reizes ap adatu.

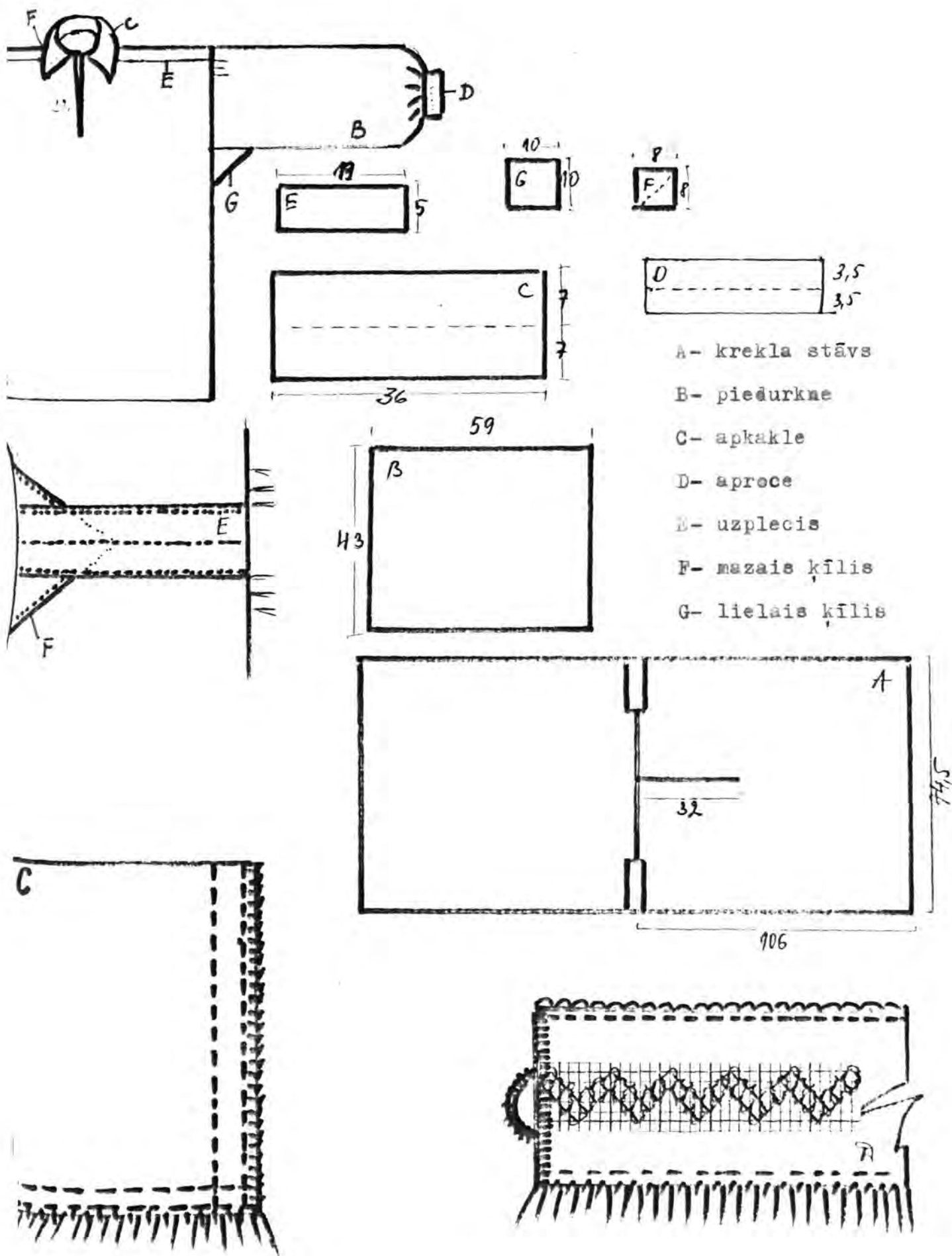
Aproces galus apšūva ar cilpu dūrieniem (dūr. 9.a). Aproces vienā galā šūj baltu lina diegu pogu (dūr. 14.), bet otrā šūj cilpu (dūr. 13.c), kas apšūta ar cilpu dūrieniem.

Krūšu šķēluma malu atlocīja 0,5 cm platumā uz kreiso pusi un piešuva ar slīpajiem dūrieniem (dūr. 17.a).

Krekla kakla iegriezumā ar mašīndūrienu (dūr. 1.) iešuva plecs ķfli. Uzplecim paredzēto audumu lika pāri piešūtajam ķflim un piešuva ar mašīndūrienu (skat. shēmu).

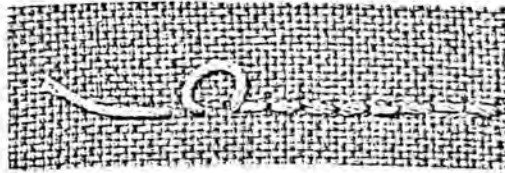
Piedurknes augšējā galā drēbi sēlika krokās, 3 cm garā joslā uz katru pusi no uzpleča. Vienas krokas redzamās daļas platums ir 1 cm, neredzamās daļas platums - 0,6 cm.

Valmieras apr. Vitrupes pag. vīriešu krekls.

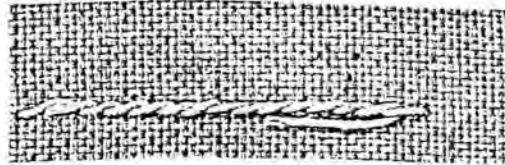

ROTĀJUMA DŪRIENI

1. MAŠĪNDŪRIENS

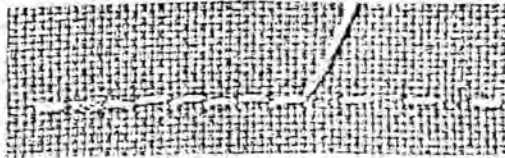

2. KĀTU DŪRIENS

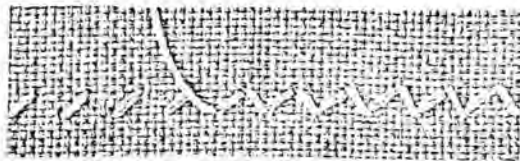

3. SVĪTRU DŪRIENS

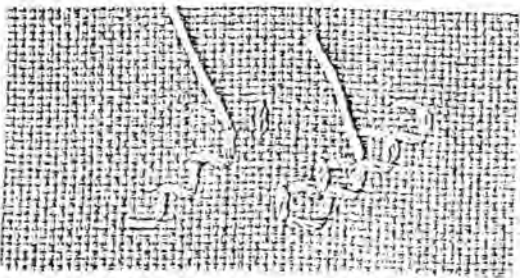
a)

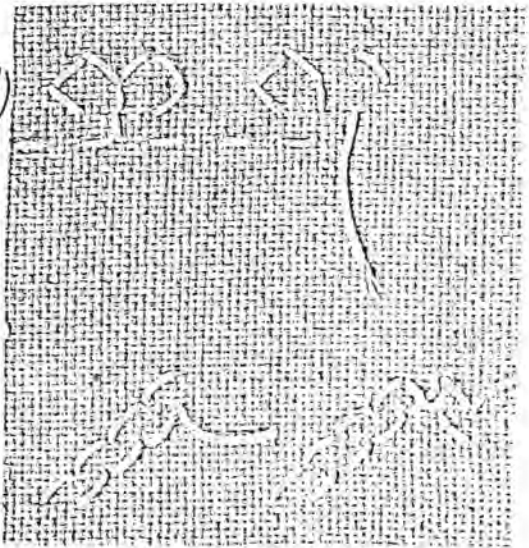
b)

c)

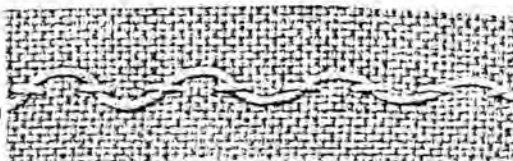
d)

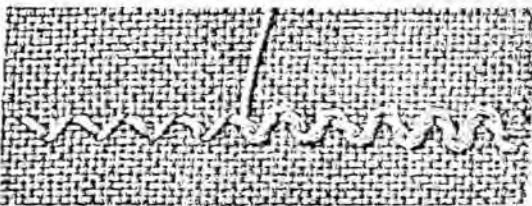
e)

4. VĪTAIS DŪRIENS

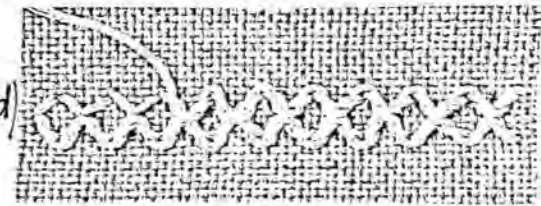
a)

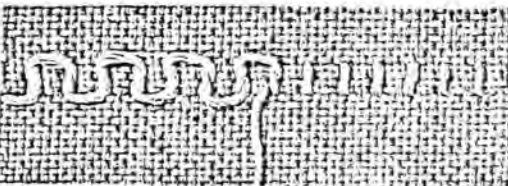
b)

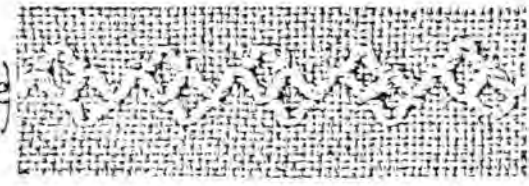
d)

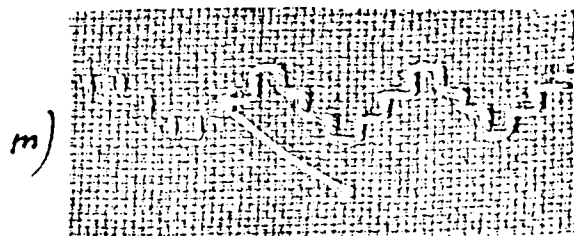
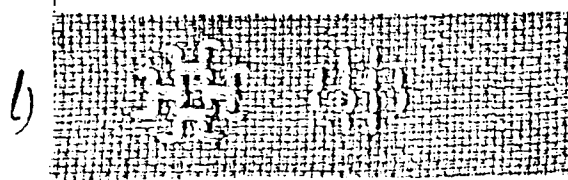
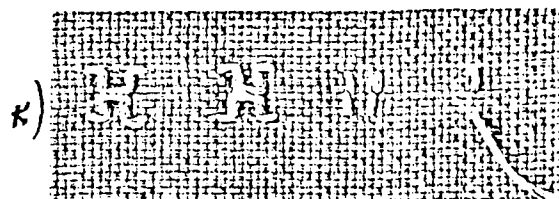
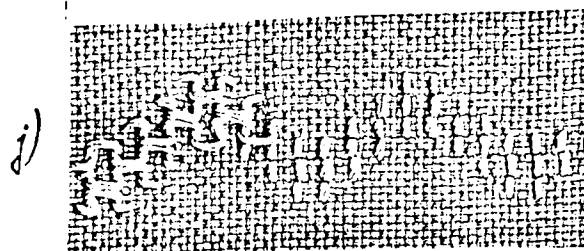
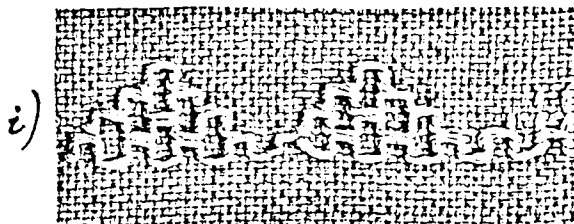
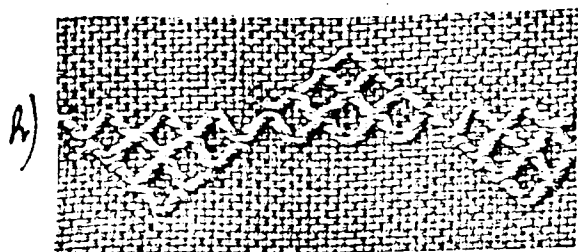
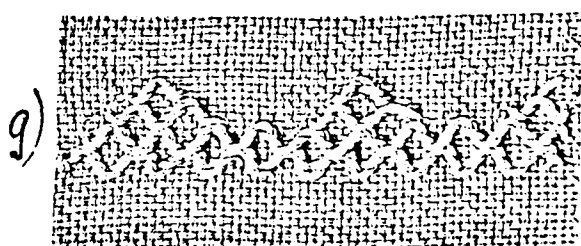
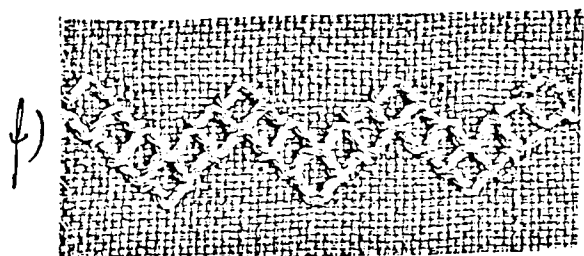

c)

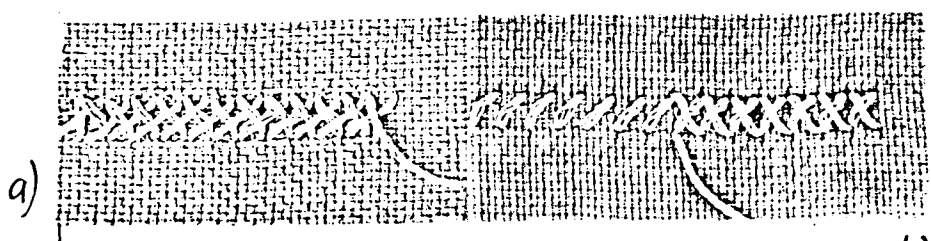

e)

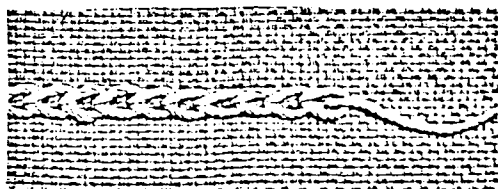

5. KRUSTA DŪRIENS

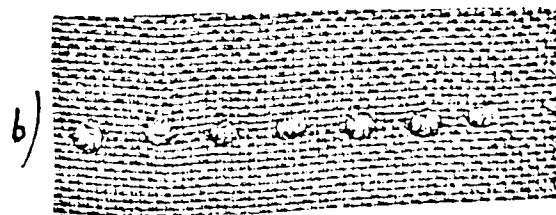
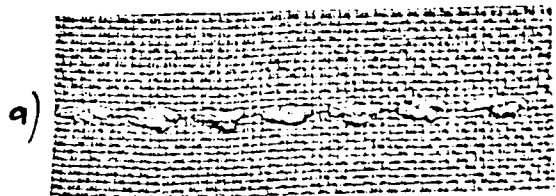

b)

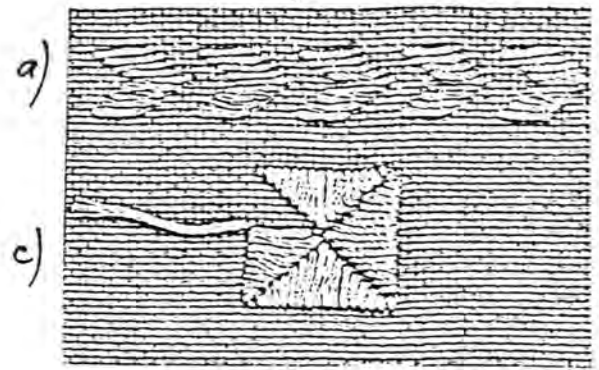
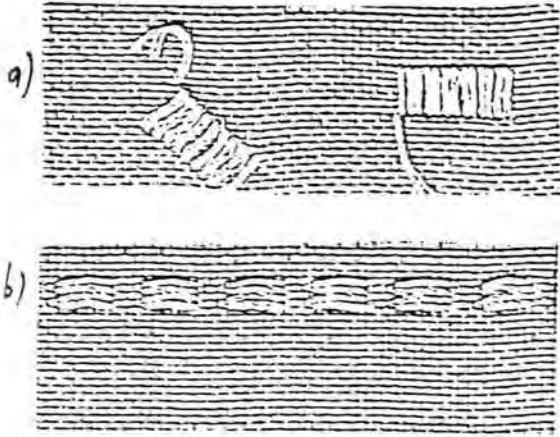
6. KĒŽU DŪRIENS

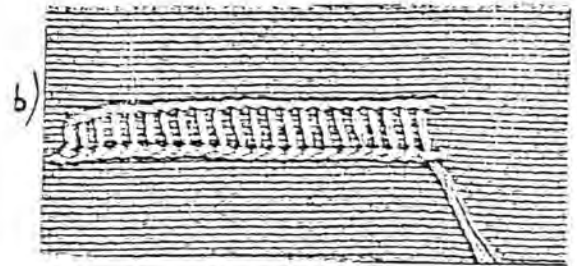
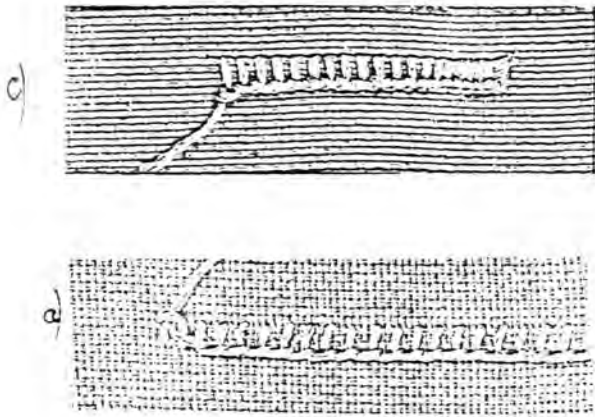
7. MEZGLIŅI

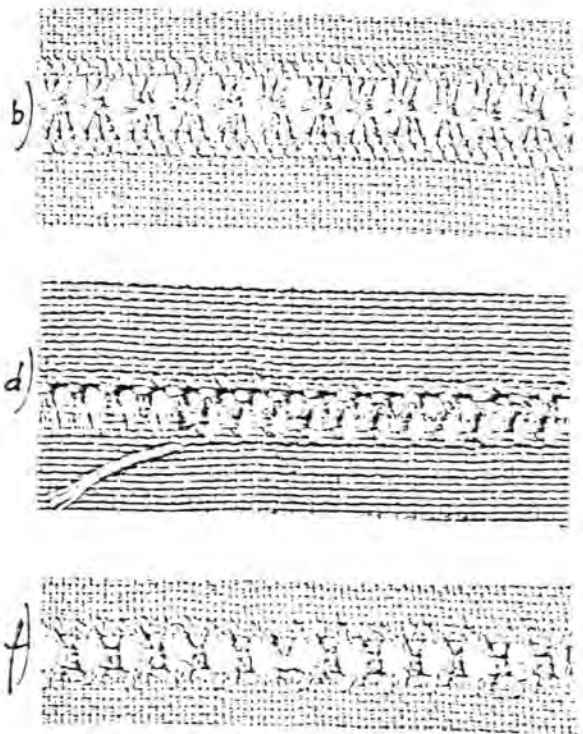
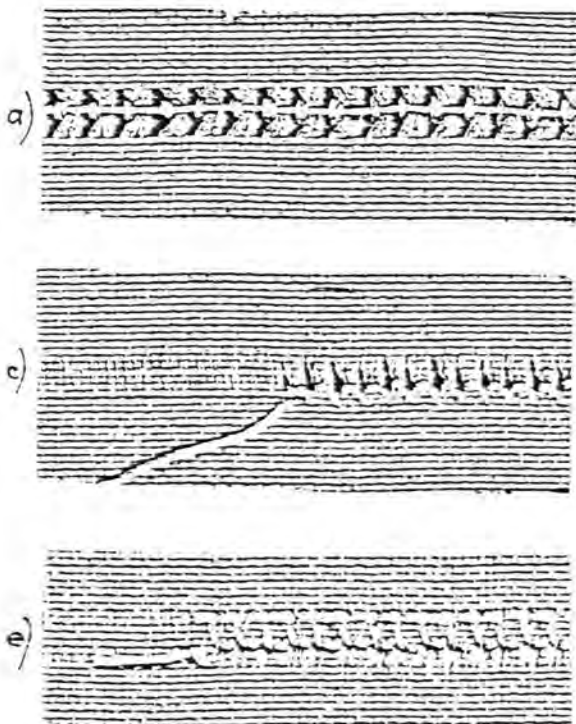
8. SPODRŠUVUMS

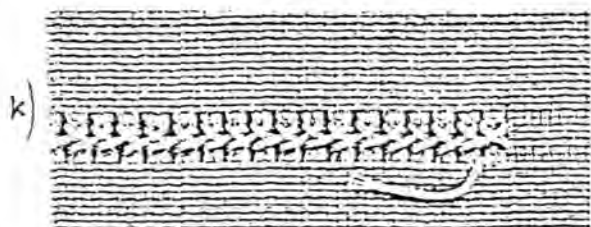
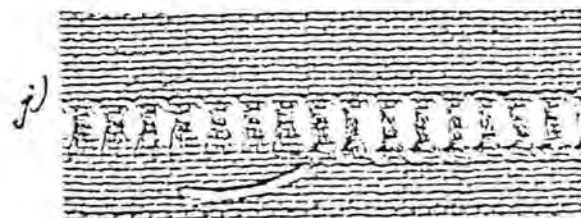
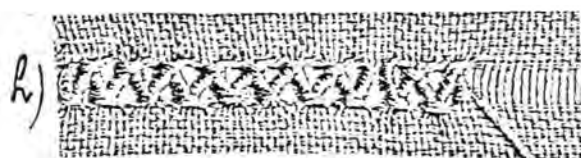
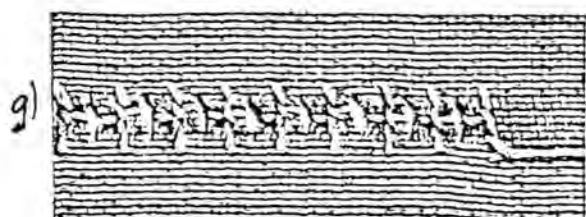

9. CILPU DŪRIENS

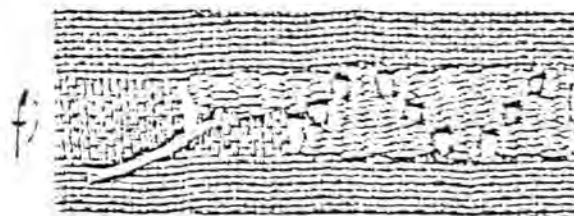
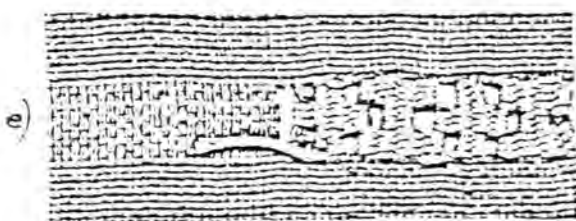
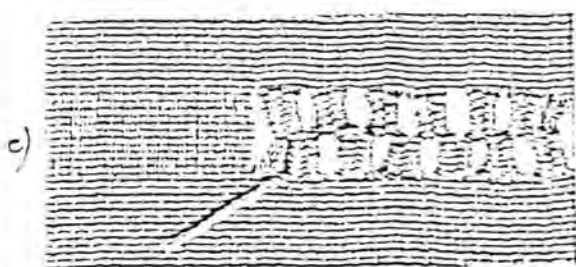
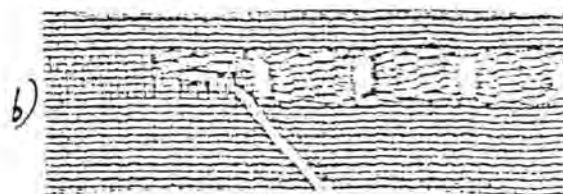

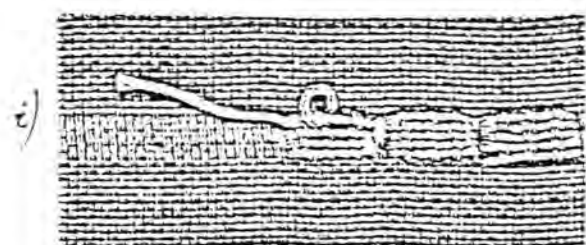
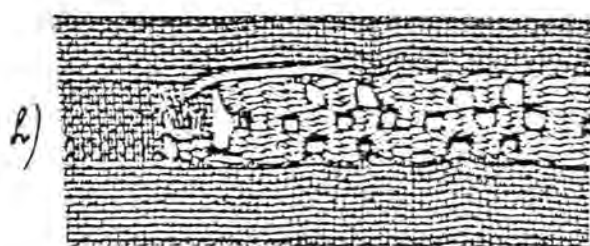
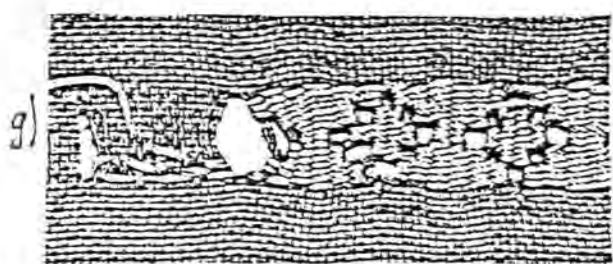
10. CAURĀS VĪLES

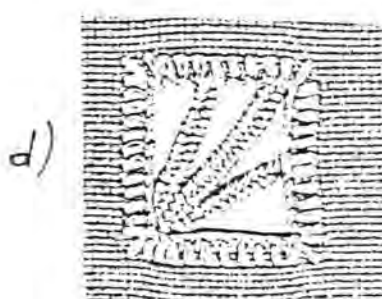
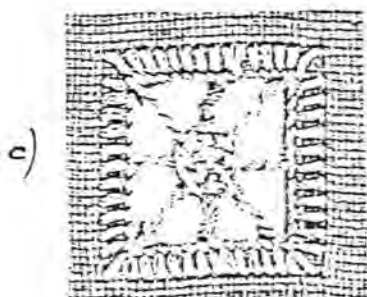
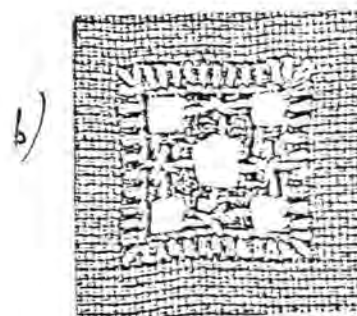
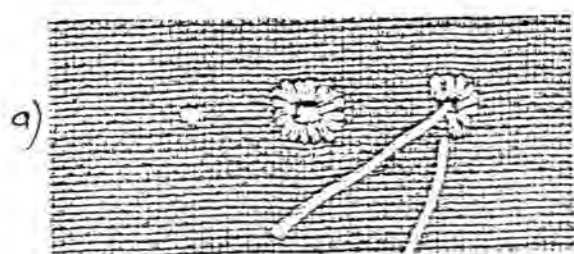

11. VIENVIRZIENA IZVILKUMS

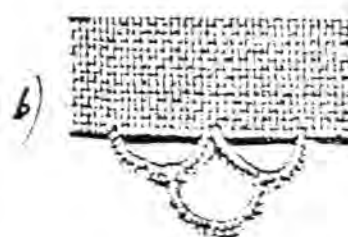
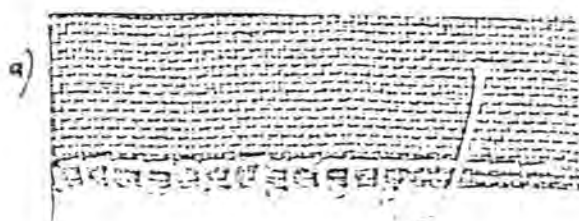

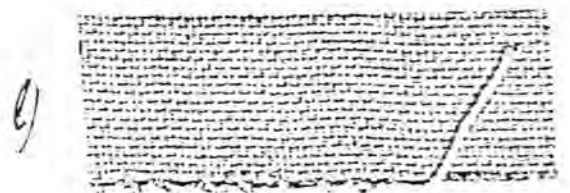
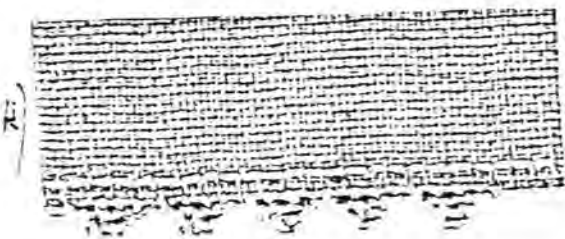
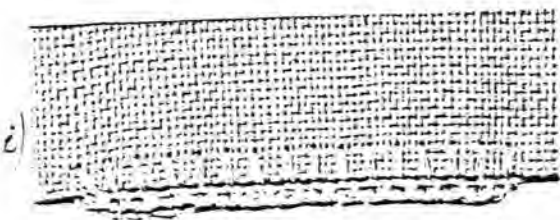
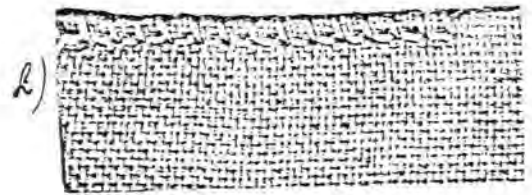
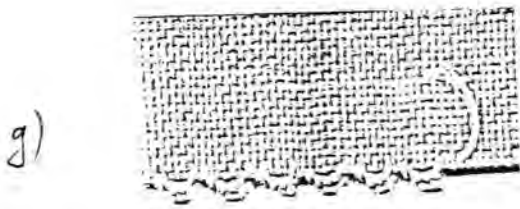
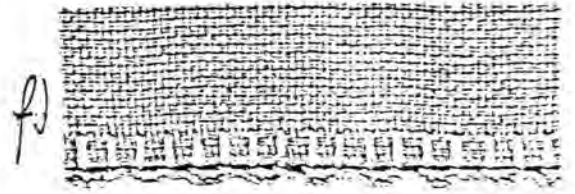
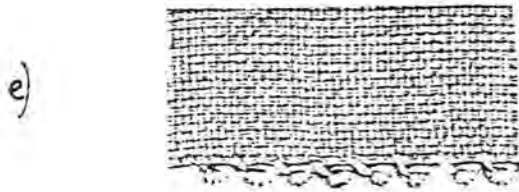
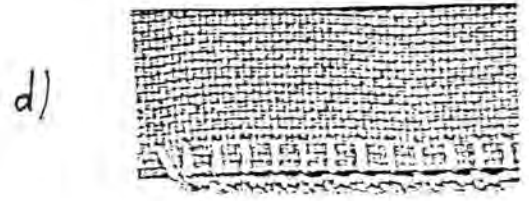
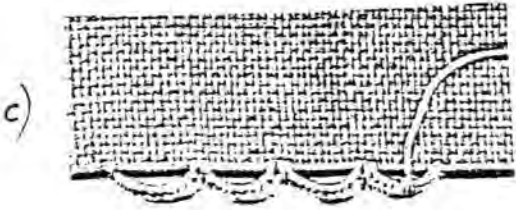
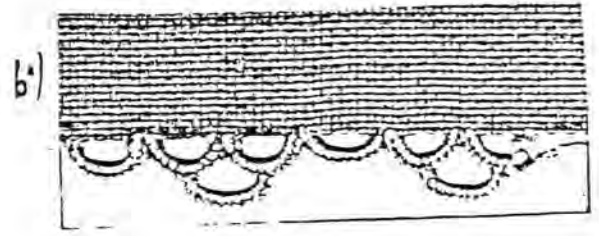
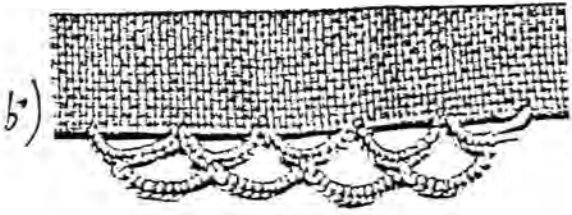

12. GRIEZTAIS RAKSTS

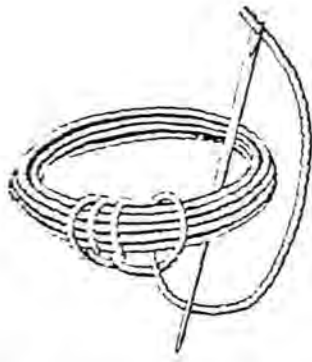

13. ROBIŅI

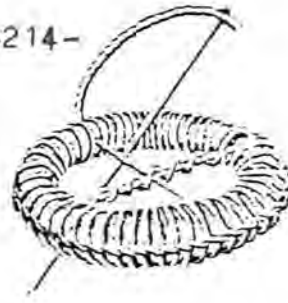

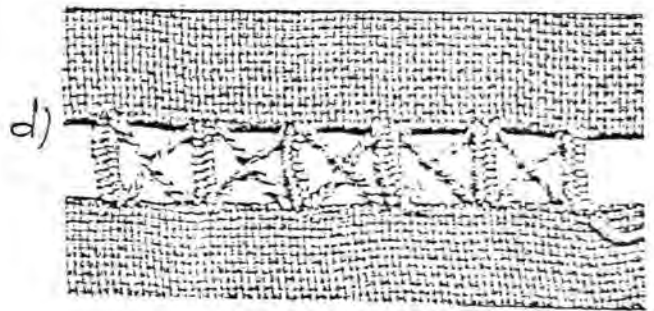
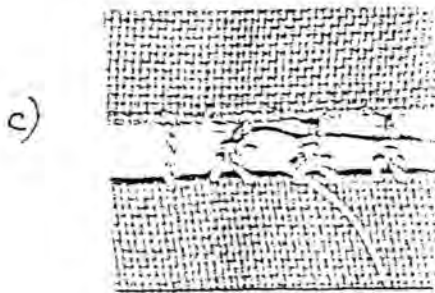
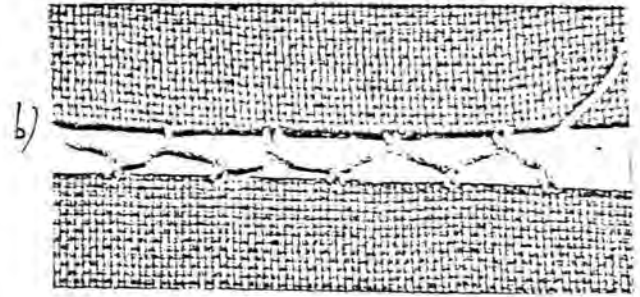
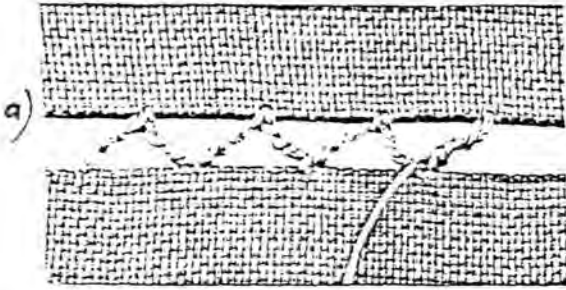
14. POGAS

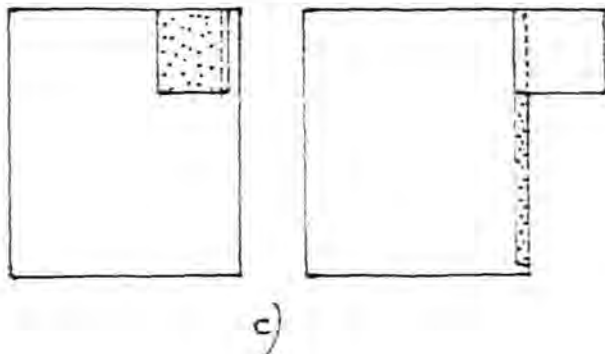
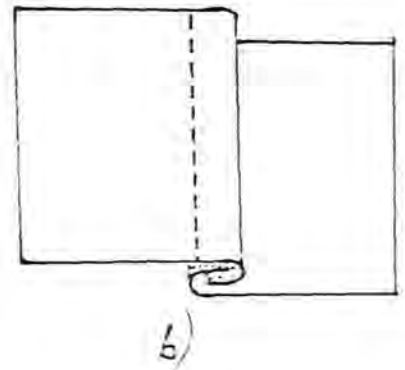
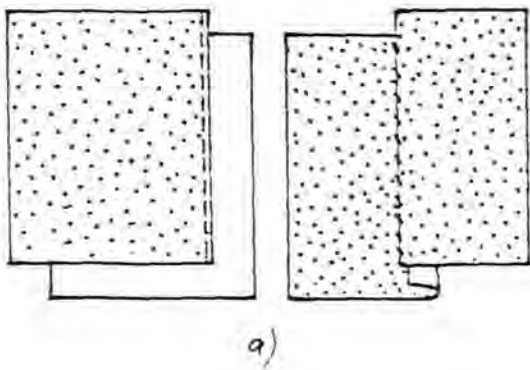
-214-

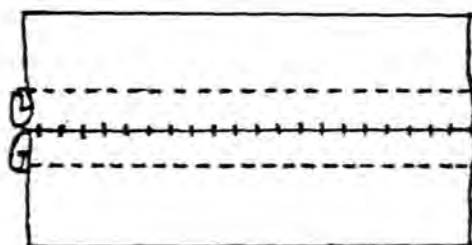
15. DIVU AUDUMU SAVIENOJOŠĀS CAURĀS VĪLES

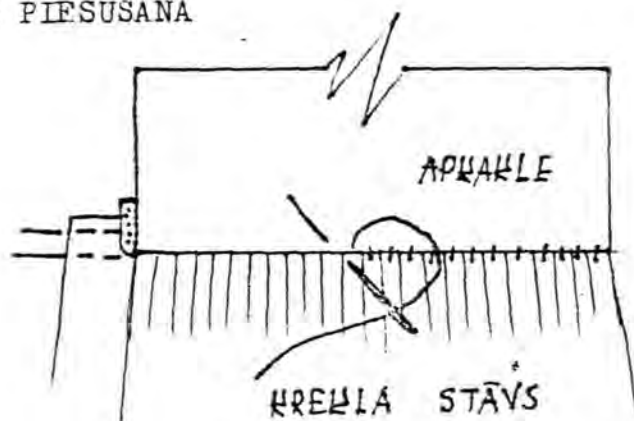
16. PLAKANĀ VĪLĒ

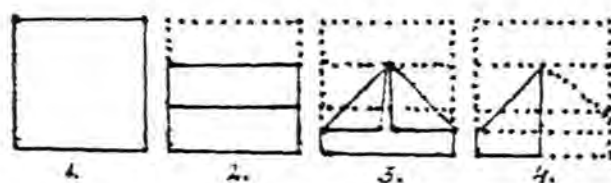
17. PĀRMALU DŪRIENS

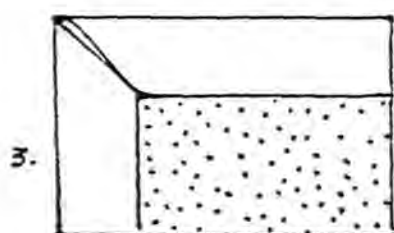
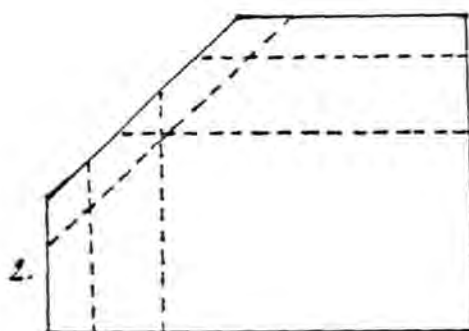
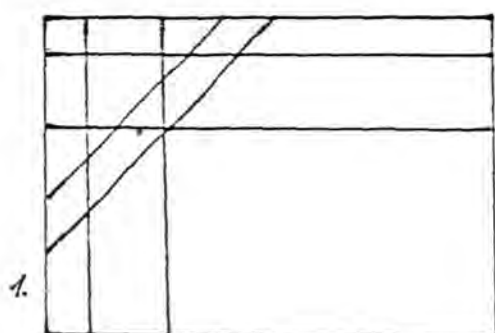
18. APKAKLES PIEŠŪŠANA

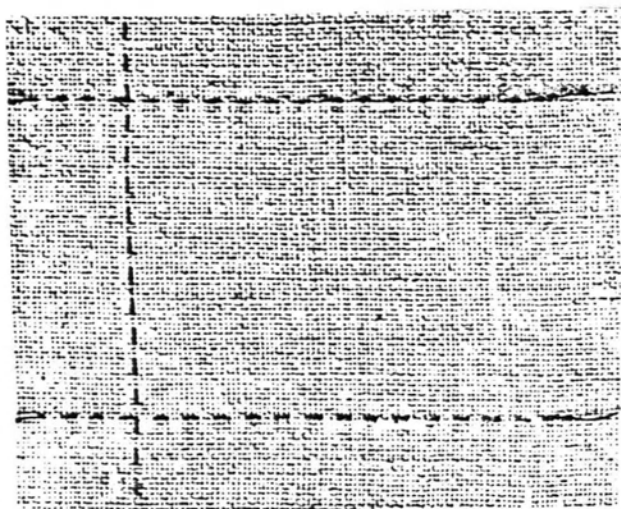
19. AUDUMA ROBIŅI

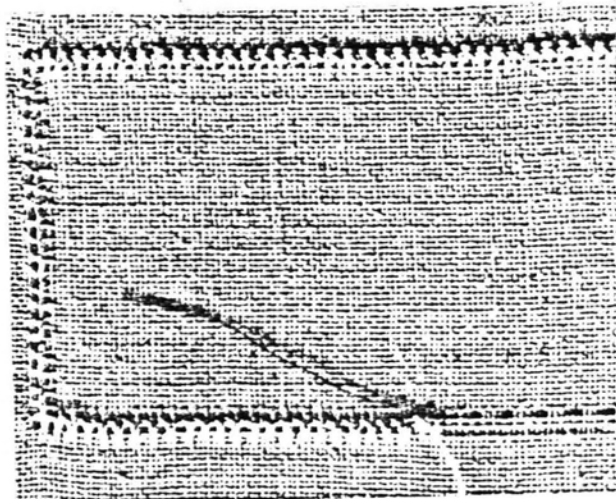
20. STŪRA VEIDOŠANA

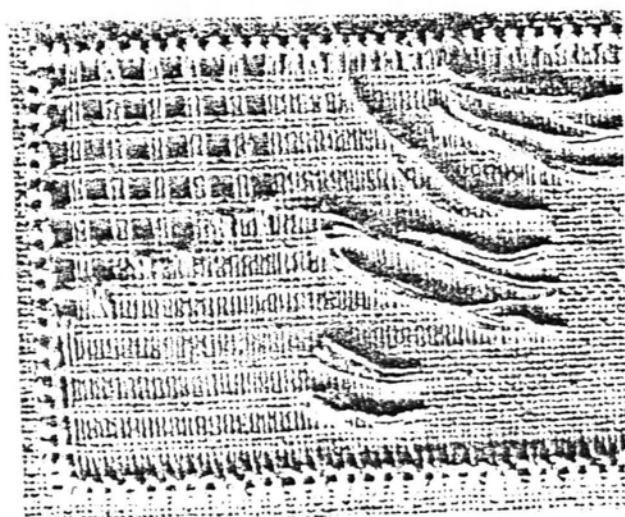
21. DIVVIRZIENA IZVILKUMS

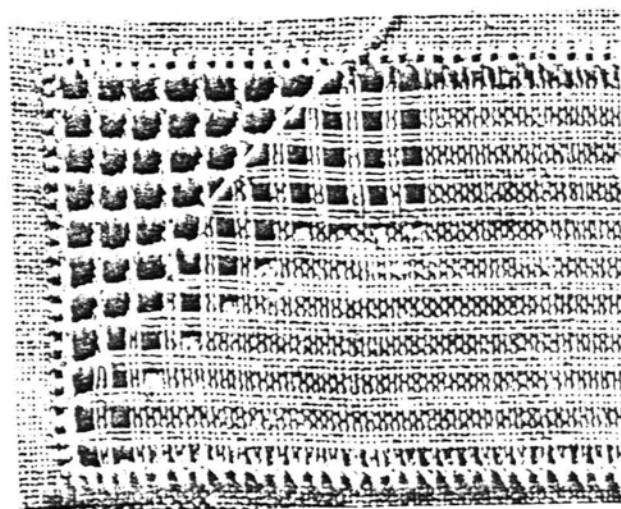
Iedalījums rakstam pēc diegu skaita.

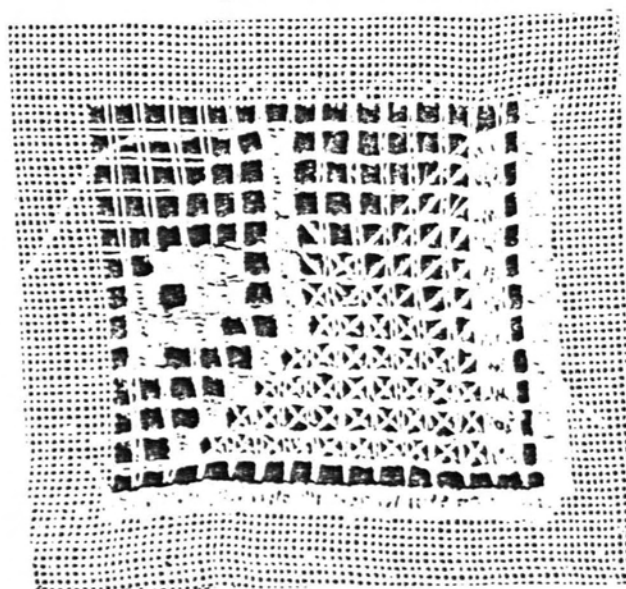
Raksta vietas caurais šuvums.

Diegu posma izvilkšana rakstu tiklīnam.

Izvilkta tiklīņa apšūšana.

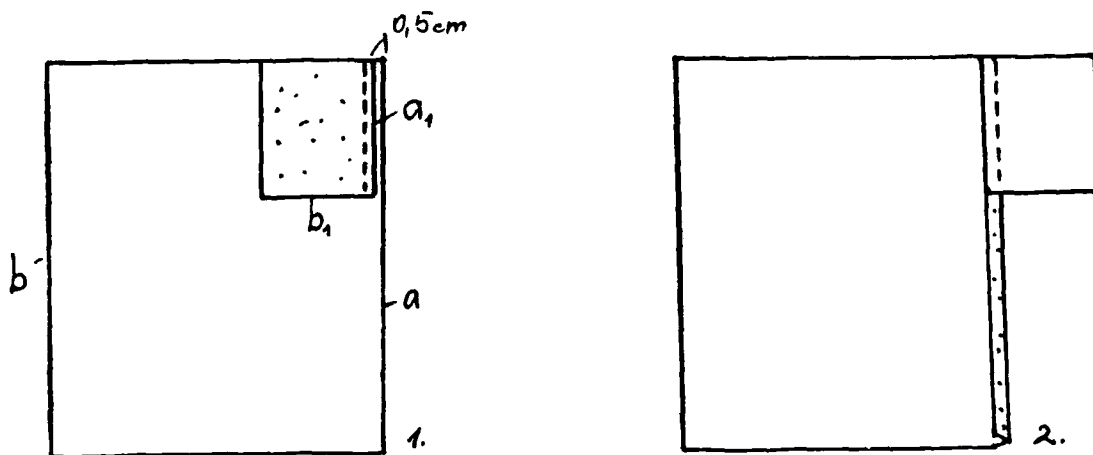
KREKLU SAŠŪŠANA

Tautas tērpa līnu kreklus līdz 19. gs. otrai pusei sašūva ar roku, jo šujmašīna tad nebija. Līdz šim izdevums "Novadu tērpi" ir vienīgais, kurā ir skaidrota kreklu sašūšanas tehnoloģija. Izmantojot aprakstus minētajā izdevumā un kreklu darināšanas pieredzi, autore dod savu versiju kā tiks šūti krekli.

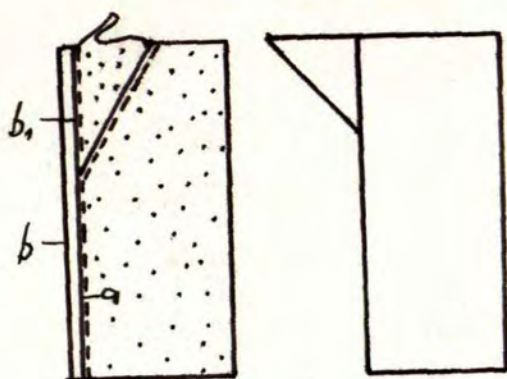
Katra tautas tērpa krekla darinātāja var izvēlēties secību kādā sašūt savu kreklu, bet autore iesaka sekojošu krekla sašūšanas shēmu:

- 1) piedurknes sašūšana,
- 2) krekla stāve sašūšana,
- 3) apkakles piešūšana,
- 4) aproču piešūšana.

Kreklu sašuj ar "dubultšuvi" (CVVM 2454, Vaives pag.) (dūr. 16.). Piedurknes sānu vīles augšējā galā iešuj ķīli, liekot to uz piedurknes labo pusi 0,5 cm no malas (malu a_1 pie malas a) (att. 1) un piešuj ar plakano vīli (att. 2).

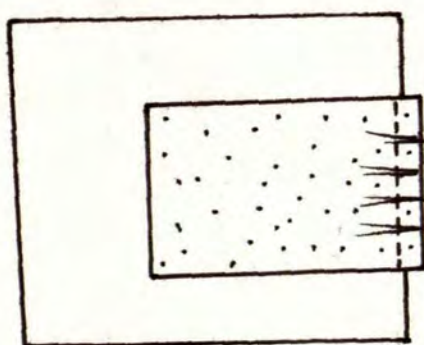
att.

att.

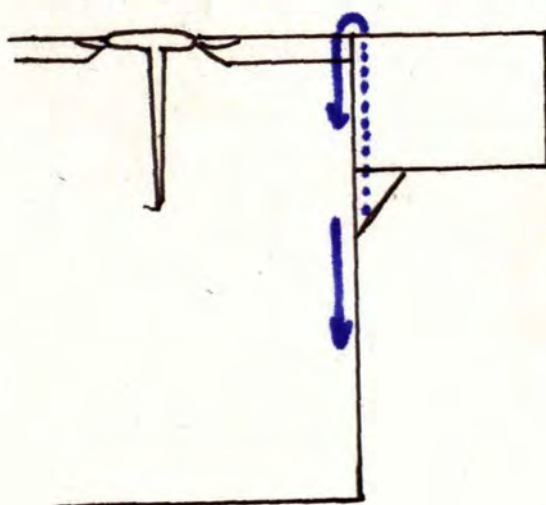
pabeidz būt plakano vīli (dūr. 16.).

Šujot konkrētu kreklu, pievērsiet uzmanību kroku un

att.

Piedurkni jau ar iespraustām vai iediegtām ielocītēm

att.

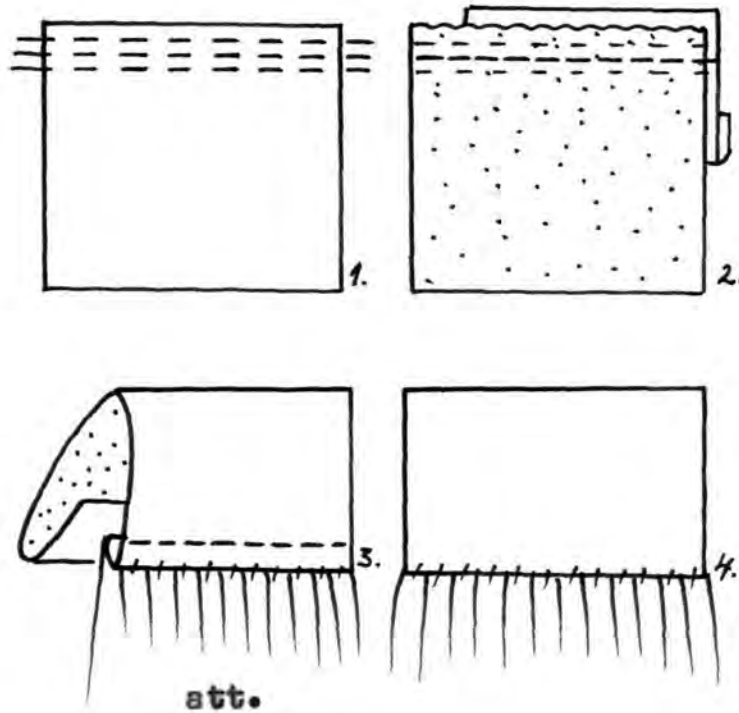
Pēc tam piedurkni saloka uz pusēm, sešuj tās sānu vīli, sākot no piedurknes aproces gala, liekot malu a, b₁, 0,5 cm no malas b (att.). Tad piedurkni izgriež uz labo pusi un sākot no augšējās malas

ieloču izvietojumam plecu daļā, katram kreklam tas ir atšķirīgs. Pirms piedurknes piešūšanas pie krekla stāva, piedurknes augšējo plecam pieguļošo galu sakroko vai saliek ielocēs.

ar labo pusi piesprauž vai piediedz pie krekla stāva labās puses tā, lai pleca vidusdaļa sakristu ar piedurknes viduspunktu un piedurknes mala būtu 0,5 cm pāri krekla stāva malai (att.). Pēc tam piešuj piedurkni no krekla puses,

sākot no paduses vidus. Nošujot otru reizi sākot no krekla apakšmalas, veido plakano vīli (att.) (piedurknes 0,5 cm atstāto malu loka ap krekla stāva malu). Pēc sēnu vīļu sašūšanas atšuj krekla apakšmalu.

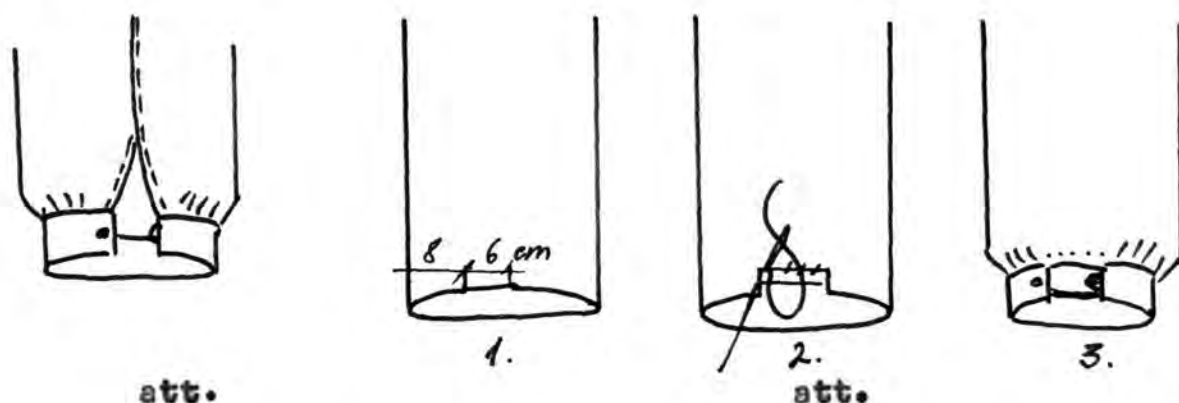
Ger kakla izgriezuma malu ar roku sīkās krociņās ieloka lina diegu 2-3 rindās 0,5 cm vienu ievilkto diega rindu no otras, tad savelk malu sīkās krokās, kamēr kakla izgriezuma apkārtmērs ir vienāds ar apkakles garumu. Krokām ir jābūt ļoti sīkām un jāatrodas vienādā attālumā viena no otras (att. 1).

Tad ņem apkakli un šrējo apkakles malu piešuj pie krekla kreisās puses (att. 2) ar nelieliem mašīndūrieniem. Pēc tam apkakli atloks uz krekla stāva labo pusi un ar nelieliem dūrieniem piešuj katru savilkto kroku, lai tā nevarētu izslidēt (att. 3). No labās puses nošuj vienu vai divas mašīndūrienu rindas, durot cauri apkakles virspusei un jau piešūtajam krekla stāva audumam (att. 3).

Tikai pēc tam piešuj apkakles iekšpusi ar sīkiem pārmaļu dūrieniem (att. 4).

Aproci pie piedurknes piešuj tāpat kā apkakli: aproces labo pusi piešuj pie piedurknes labās puses, aproces kreiso pusi pie piedurknes kreisās puses. Piešūšanas veids kā arī sīko kroku iekārtošana un nostiprināšana tāda pati kā apkaklei.

Aproces aizdari var veidot divējādi: a) izmantojot piedurknes vīli (att.) - tad piedurknes galā ststāj 8 cm garu vaļumu; vaļuma malās noloka mazas vīlītes uz kreiso pusi un atšuj ar sīkiem dūrieniem; tad sašuj piedurknes malas ar plakano vīli; b) veidojot nelielu 6 cm platu šķēlumiņu (att.1), kuru atloka uz kreiso pusi un rūpīgi atšuj ar sīkiem dūrieniem (att.2).

Aproces vienā galā šuj no diegiem cilpu vai pogcaurumu, otrā galā diegu pogu (dūr. 14.).

Mūsdienās tautas tērpa kreklas darinātējai ir iespējams izvēlēties, vai kreklu sašūt ar rokām vai ar šujmašīnu.

BIBLIOGRĀFIJA

- Бадяева Т. Орнамент и современное народное искусство. - Советское декоративное искусства. - Москва, 1986, № 8.
- Stase Bernetienė. Lietuvių liaudies motery drabužiai XVIII a. pab. - XX a. pr. - Vilnius, 1974., 278. lpp.
- Богуславская И.Я. Русская народная вышивка. - Москва, 1972, 150 стр.
- Broce J. K. Zīmējumi un apraksti. - R., 1992., 1.sēj., 456 lpp.
- Dzērvītis A. Latviešu tautas uzvalki. - R., 1931., 44 lpp.
277 il.
- Dzērvītis A. Kā latvju zeltene darinājusi un valkājusi vainagu. - LTD, 6, 1930., 207.-224. lpp.
- Dzērvītis A., Sunepka N. Baltie darbi I. - R., 1933., 78 lpp.
- Dzērvītis A., Sunepka N. Krāsainie darbi I. - R., 1934., 71 lpp.
- Dzērvīši Al. un A., Sunepka N. Baltie darbi II. - R., 1935., 94 lpp.
- Dzērvīši Al. un A. Meiteņu rokdarbi I. - R., 1935., 103 lpp.
- Dzērvīte A. un Dzērvītis A. Meiteņu rokdarbi II. - R., 1936., 127 lpp.

- Dzērvīte A. un Dzērvītis A. Rokdarbu metodika. - R.,
1937., 80 lpp. ar il.
- Dzērvītis A. Latvju audumu tīkstošgadu vecas tradīcijas. -
SM, 1938., 2, 161.-178. lpp.
- Dzērvītis A. Latvju rakstu un krāsu kompozīcija. - R.,
1939., 15 lpp. ar il.
- Dzērvīte A., Dzērvītis A. Latviskie baltie izšuvumi. -
R., 1949., 100 lpp.
- Dzērvīte A. Latvju raksti. - Toronto, 1973., 360 lpp.
- Elksnīte E. Rucavas krekli // Filoloģijas materiāli. -
R., 1933., 121.-136. lpp.
- Эстонская народная одежда. - Таллинн, 1960, 247 стр., табл.
- Эстонская народная одежда. - Таллинн, 1981, 462 стр.
- Grabowski J. Sztuka ludowa w Europie. - Warszawa, 1978,
345 lpp.
- Tamás Hofer und Edit Fél. Ungarische Volkskunst. - Berlin,
1981., 637 lpp.
- Историко-этнографический АТЛАС Прибалтики. Одежда. - Р.,
1986, 175 стр.
- Klonowski A. Stroj Warminski // Atlas Polshich strojow
Ludowych. - Wroclawiu, 1960.
- Madre I. Krāsainie izšuvumi. - PLS, 1977., Nr. 1.-12.,
pielikums.
- Madre I. Izšūšana. - R., 1993., 192 lpp.
- Mājas Viens. - R., 1900., Nr. 1.
- Маслова Г.С. Народная одежда русских, украинцев и белорусов
в XIX - начале XX вв. - Восточнославянский этнографический
сборник. - Москва, 1956.

- Амри де Моран. История декоративного прикладного искусства. - Москва, 1982, 577 стр.
- Nováková V. Slovenský ľudový odev. - Vydavateľstvo Osveta, 1982, 219 lpp.
- Novadu tērpi. - R., 1939., 501 lpp.
- Lapsa M. Balto darbu ābece // PLS, 1977., Nr. 1.-12., pielikums.
- Latvijas Padomju Enciklopēdijs. - R., 1987.
- Latviešu tautas māksla. - R., 1967., III, 409 lpp.
- Lehtinen Ildike, Pirkko Sihvo. Folk Costume. - Helsinki, 1984., 208 lpp.
- Lietuviu etnografijos Bruciai. - Vilnius, 1964., 340 lpp.
- Linneve Aino. Suomalaisen pitsinnypläyksen kehitysvaiheita 1500 - luvulta 1850 - luvulle. - Helsinki, 1946., 283 lpp., 159 il.
- Sievietes Pasaulis. - 1936., Nr. 2.
- Slava M. Latviešu tautas tērpi. - R., 1966., 169 lpp.
- Slava M. Latviešu zemnieku kreklu tipi (18. gs. beigās - 19. gs. pirmajā pusē) // AB, 3, 1961., 83.-94. lpp.
- Slava M. Latviešu tautas tērpu kompleksi mūsu tautastērpu novadi // Dabas un vēstures kalendārs 1993. - R., 1992., 78.-83. lpp.
- Sudmalis J. Rucavas kreklu raksti. - Liepāja, 1964., 4 lpp., 35 lpp. il.
- Šmircus Karel, Šotkova Blažens. Valkstrachten in der Tschechoslowakei. - Praha, 1956., 138 lpp.
- Тверская вышивка в собрании Загорского музея. - Москва, 1982, 248 стр.

- Tilts P. Rotāte un vienkārša veļa. - R., 1937., 58 lpp.
- Zariņa A. Kopīgas iezīmes latgaļu un slāvu XII-XIII gs. sudumos // AF, 8, 1968., 87.-91. lpp.
- Zariņa A. Seno latgaļu apģērbs. - R., 1970., 218 lpp.
- Zariņa A. Lībiešu apģērbs 10.-13. gs. - R., 1988., 108 lpp.
- Zeltene. - R., 1927., Nr. 1.-12.(8)
- Українські народні вишивки. - Київ, 1959, 12 стр., 17 илл.
- Ungarische Volkskunst. - Budapest, 1955, tekst s. 40.
- Tyyni Vahter, Aino Nissinen-Linnove. Vanhoja Rauniita käsitöitä. - Helsinki, 1955, 60 lpp., 375 il.
- Vunder Elle. Eesti rahvapärane teimornament tikandis. - Tallinn, 1992, lk. 160.
- Emilie von Walterstorff. Textilt Bildwerk. - Stockholm, 1925, tekst s. 110, 245 il.

* * *

- AF - Arheoloģija un etnogrāfija. - R., 1957.
- EBM - Latvijas Etnogrāfiskā brīvdabas muzeja fondi.
- CVVM - Latvijas Vēstures muzeja Etnogrāfijas nodaļas fondi.
- E - Latvijas Vēstures institūta Etnogrāfijas nodaļas zinātniskais arhīvs.
- LR - Latvju raksti. I-III. - R., 1924.-1931.
- LS - Latvijas Saule. - R., 1923.-1931.
- LTD - Latvju tautas dainas. - 1.-12., Sakārt. R.Klaustiņš, R., 1928.-1932.
- LFM - Latviešu tautas māksla. - R., 1967., III.

- MNM** - Madonas novadpētniecības un mākslas muzeja fondi.
- NT** - Novadu tērpji. - R., 1939.
- PLS** - Padomju Latvijas Sieviete. - R., 1977.
- SM** - Senatne un Māksla. - R., 1936.-1940.
- SP** - Sievietes Pasaule. - R., 1936.
- ИЭАП** - Историко-этнографический АТЛАС Прибалтики. Одежда.-
Р., 1986.
- ЭНО** - Эстонская народная одежда.- Таллин, 1960., 1981.

SATURS

IEVADS.....	2 lpp.
AVOTI UN LITERATŪRA.....	4 lpp.
I KREKLU MATERIĀLS UN PIEGRIEZUMS.....	17 lpp.
II IZŠŪŠANAS TEHNIKAS. IZŠŪVUMU DARINĀŠANAS	
PAŅĒMIENI.....	41 lpp.
III KREKLA ROTĀJUMS.....	72 lpp.
NOBEIGUMS.....	99 lpp.
PIELIKUMS.....	103 lpp.
Pielikuma kreklu saraksts.....	104 lpp.
Augšzemes sieviešu krekli.....	105 lpp.
Kurzemes sieviešu krekli.....	113 lpp.
Latgales sieviešu krekli.....	140 lpp.
Vidzemes sieviešu krekli.....	152 lpp.
Vidzemes tunikveida kreklu sastāvdaļas un	
te nesaukumi.....	176 lpp.
Zemgales sieviešu krekli.....	178 lpp.
Viriešu kreklī	190 lpp.
Rotājuma dūrieni.....	208 lpp.
Kreklu sašūšana.....	217 lpp.
BIBLIOGRĀFIJA.....	221 lpp.
SAISINĀJUMU SARAKSTS.....	224 lpp.
SATURS.....	226 lpp.